

מהלכות חנוכה

ועניניו

בקצרה ע"פ פסקי המשנ"ב ופוסקי זמננו

לתגובות: ת.ד. 3373 בני ברק
לקבלת העלון בדוא"ל ניתן לשלוח בקשה
ל: H616169@gmail.com

תוכן

לימוד הלכות חנוכה ב
ימי החנוכה ב
לימוד התורה גמ"ח צדקה ותשובה בימים
אלו ג
חיוב ההדלקה ד
נשים בנר חנוכה ד
הדלקת קטן ד
מקום ההדלקה ה
הדלקה בעששית ח
בני הישיבות ח
הדלקה בחלון או במרפסת ט
הדלקה בפתח י
מקום ההדלקה בחוץ לארץ יא
גובה הנרות יא
הדר בקומה גבוהה יב
מי שביתו נמוך מקרקע רשות הרבים יג
דיני אורח ואכסנאי ומי שאינו נמצא בביתו
בזמן ההדלקה יג
דין בן אצל אביו וחתן אצל חמיו יד
אשה הנמצאת בבית חולים או בית החלמהיד
הנוסע לשבת חנוכה – דין הדלקתו בערש"קטו
הנוסע לשבת חנוכה – דין הדלקתו
במוצש"ק טו
הדלקת חתן בליל חופתו טז
דין המנורה טז
דיני הנרות, השמן והפתילות והכנתם
להדלקה יח
נר השמש כא
שיעור השמן הנצרך להדלקה כא
דברים האסורים קודם ההדלקה כא
דיני ההדלקה כב
זמן ההדלקה כג

הדלקה ע"י שליח כה
הדלקה במקום שיש רוח כה
צורת ההדלקה כו
ההכנה למצוה כו
דינים בהדלקה כח
ברכות ההדלקה כט
ההדלקה לא
הדלקת נר מנר אחר לב
הפסק בדיבור ועניה לדברים שבקדושה
לאחר ברכות ההדלקה לב
הנרות הללו לג
נשפך השמן לה
כבו הנרות או חלקם לה
טלטול הנרות לה
כבוד הנרות לו
איסור הנאה מנרות חנוכה לו
שיירי השמן והפתילות לו
הדלקת נרות במסיבות חנוכה או באסיפות
ציבוריות לו
הדלקה מפני החשד לז
הדר בחצר או בבנין שיש לו שני פתחים ... לז
מי שאינו בביתו בימי חנוכה לז
עניני היום לז
עשיית מלאכה לח
הספד תענית וסיגוף לח
הליכה לקברים לח
תפילות לט
דיני 'על הנסים' מ
שמחה וסעודות בחנוכה מא
אכילת מאכלי חלב וסופגניות מא
ברכת הסופגניות מב

ברכת סופגניות שנלושו עם שמן וביצים
וכיוצ"ב בכמות מרובה שיש בה דין פת
הבאה בכיסנין מב
ברכת סופגניות שלא ערבו בעיסתם הרבה
שמן וכיוצ"ב (מצוי בסופגניות הנמכרות
בחנויות) מב
ברכת הלבבות מג
ערב שבת חנוכה מד
הדלקת נרות חנוכה בערש"ש מד
שבת חנוכה מה
משחק בסביבון בשבת קדש מה
הדלקת נרות חנוכה במוצ"ש מה
זאת חנוכה מו
הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת ובית
המדרש מז
מנין אנשים בשעת הברכה וההדלקה בבית
הכנסת מז
זמן ההדלקה בבית הכנסת מז
שיעור זמן שצריכים הנרות לדלוק בבית
הכנסת מח
בית הכנסת שיש שם כמה מניינים מח
מדיני הנרות בבית הכנסת מח
הדלקה בבית הכנסת שיש בו שני חדרים מח
בית הכנסת שאין מתפללים שם מנחה
וערבית מט
מקום ההדלקה בבית הכנסת מט
ברכה על הדלקה שבביהכ"נ מט
סדר ההדלקה בבית הכנסת מט
הדלקה בבית הכנסת בשחרית נ
הדלקה בבית הכנסת בערב שבת נ
המדליק בבית הכנסת ואח"כ מדליק בביתו נ
המדליק בביתו ואח"כ מדליק בבית הכנסת נא

לעילוי נשמת

הרבנית שרה הינדא בהג"ר חיים יהודה לייב ע"ה תנצב"ה

לימוד הלכות חנוכה

- ◇ י"ש לנו לדעת שצריך להבין ולהשכיל בכל מצוה ומצוה לדעת סיבתה ועניינה, כי כל אחת מהן יש לה ענין גדול ונכבד לחודיע... והמשכיל בהם תתעלה נפשו בעולם הרוחני, ותדבק בעליונים משרתי עליון להדבק אליהם לעבוד בורא עולם בקצה העליון שבעבודה. ומן הענין הנכבד הזה יצא לו שיחמוד ויכסוף לקיים כל מצוה. וכאשר יקיים אותה מצוה יעשה אותה בכונה נכונה שלימה ונאמנה, במחשבה טהורה זכה וברה, ולא יעשה המצוות מצות אנשים מלומדה דרך הרגל בלי כוונה" (שער העבודה' המיוחד לרבינו יונה).
- ◇ "... נוסף לזה מנחיל עמל התורה אהבה נפרזה ומסירות נפש לקיום פרטי המצוה של הלכה זו שהוא עמל בה, ומוסרי כליותיו ייסרוהו לדעת כי לכך נוצר" (החזו"א זצ"ל - אמונה ובטחון' פ"ג אות ז).
- ◇ כתב האדר"ת זצ"ל ("נפש דוד' עמ' מ"ט אות י"ד) "בכל יום מימי חנוכה למדתי בגמ' או בשו"ע הלכותיה, וכשלא היה לי פנאי הייתי אומר לשון הגמ' לבר, (מסכת שבת) מודף כ"א ע"א עד דף כ"ד ע"ב, ובכל שנה ושנה נתחדשו לי חידושים יקרים ב"ה מעת ילדותי" (ויעו' עוד 'שלמת היים' או"ח סי' שס"ז) ^(א).
- ◇ כתב השל"ה הק' (מסכת שבועות עמ' קפ"ה) "העיד ר' שמעון בן אלעזר משום ר"ש בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם (פנהדרין ק"א). על כן בני הזהרו ללמוד בימי ניסן פרק ערבי פסחים... וכן בחנוכה הלכות חנוכה... כי זו התורה היא ביותר חביבה ומביא לידו מעשה כהוגן, ותורה זו חביבה במאוד מאוד לפני הקב"ה כי יפה היא ובזמנה היא, עכ"ל (והובא בכף החיים תכ"ט ו' בקיצור, והביא שם ממסכת סופרים (פי"ג ה' א') דכל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חרש ומקריב עליו קרבן).
- ◇ בספר מנהגי החת"ס (פרק א' אות י"ז) הביא "סמוך לימי החג או פורים וחנוכה למד ההלכות הנוגעות להם".
- ◇ "התלמוד מיפה את המעשה ומשלימו, והמצוה המהודרת יותר כשיוצאת מפי היודע ענינה" (מאירי סוף"ק דב"ק).

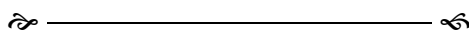
ימי החנוכה

א. בכ"ה בכסלו מתחילין שמונת ימי חנוכה, כי בבית שני כשמלכו מלכי רשעה גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות, וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, בכ"ה בכסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור, ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו הימים האלו שתחילתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל ^(א) ^(ב), ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, והוא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. וימים אלו הן הנקראים חנוכה, רוצה לומר חנו כ"ה, שביום כ"ה חנו מאויביהם (שו"ע תע"ר ומשנ"ב שם סק"א).

◇ בתיקוני הזוהר החדש (דף ע"ב ע"ג) כתב דימי החנוכה נקראים 'מועד' ונכללים בפסוק "אלה הם מועדי" (ויקרא כ"ג ב'), (הובא ביסושה"ע) ^(ג).

◇ כתב החת"ס (שו"ת חת"ס יור"ד סי' רל"ג) "קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא, ולפענ"ד לפ"ז יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מצות עשה דאורייתא, אך העושה שום זכר יהיה מזה שיהיה עכ"פ ביום אחד מימי חנוכה, ואפי' לא הדליק נרות, ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עברין דרבנן, ואפשר קריאת הלל ומגילה ק"ו דאורייתא לומר שירה, כמו שצויה בפסח לספר יציאת מצרים בפה הכי נמי ממוות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא" עכ"ל (ויעו' מש"כ בזה בהשגות הרמב"ן לספחמ"צ שורש א' ד"ה והפליאה, וכמו"כ יעו' ב'העמק שאלה' פרשת וישלח שאילתא כ"ז אות א').

◇ כתב בסדר היום (סדר חנוכה) "ימי חנוכה אין להתעצב בהם כי אם להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלוקינו בימים האלו".

(א) כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם נתיב תשיעי) ז"ל "וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל ולהזכיר דינם ולהודות עליו" עכ"ל. - ובציץ אליעזר ח"ז סי' א' כתב דמבואר מדבריו דזה שקבעום לדורות להיותם ימים טובים הוא גם לענין "להזכיר דינם", והיינו לדרוש בהם מענינו של יום כמו בשאר ימים טובים. ומבואר דגם בחנוכה ישנו חיוב דרישה בענינו של יום, דקבעוה לענין זה כמו שאר ימים טובים עכ"ל בעל ה"ציץ אליעזר" זצ"ל. ובעיקר ד' יל"ע, ראשית, דלפי פירושו דתיבות "להזכיר דינם" הכוונה ללמוד דינם, מהו הלשון "להזכיר דינם" הו"ל לכתוב "ללמוד דינם" וכיוצ"ב. ועוד דקודם קובעים יו"ט ואח"כ יש דיני ה"ט, ולא יתכן לקבוע יו"ט להזכיר דינו - דללא "יו"ט" אין "דין" של יו"ט. ועוד יל"ע אמאי רבינו ירוחם מזכיר להא ד"מזכיר דינם" בין ההלל לבין ההודאה, הא "הלל והודאה" חדא הם בפנ"ע, והזכרת דינם חדא בפנ"ע הוא. עוד יש לדקדק במש"כ "להודות עליו" מהו ה"עליו" דקאמר ועל מה קאי. אלא נראה לבאר דכוונת רבינו ירוחם בתיבות "להזכיר דינם" היינו הדין שנעשה ביוונים וכדאמרינן ב"על הנסים" - "דנת את דינם", והיינו "קבעום ימים טובים להזכיר דינם" דחלק מעצם ה"ט הוא להזכיר דינם - ה"דין" ומשפט שנעשה בהם. ואתי שפיר מש"כ תיבת "להזכיר" דינם, וכמו"כ אתי שפיר מה דמוזכר בין ה"הלל" ל"להודות" דכולהו חדא הם להזכיר הדין שנעשה ביוונים ולהודות עליו (ח"א שליט"א).

(ב) הוא לשון הרמב"ם (חנוכה ג' א') דכ' שהתקינו שיהיו שמונת ימי חנוכה "ימי שמחה והלל" (ובפשטות כוונת הרמב"ם דבחנוכה יש לנהוג משתה ושמחה וכו' בב"ח סי' תע"ר בדעת הרמב"ם יעו"ש). אמנם השו"ע תע"ר - ב' כתב שלא קבעום למשתה ושמחה. ואמר החזו"א זצ"ל דיתכן דמש"כ הרמב"ם "ימי שמחה" היינו לענין איסור הספד ותענית ולא שקבעום למשתה ושמחה (מעשה איש' ח"ה עמ' קע"ח) וכן ביאר הגר"ז זצ"ל (קונטרס חנוכה ומגילה סי' י' עמ' ט"ל).

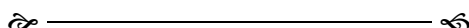
(ג) מה שלא הזכיר הרמב"ם שקבעום "להודאה" (ורק בדיני תפילה הזכיר להזכרת "על הנסים") אמר החזו"א זצ"ל, דמש"כ הרמב"ם "והלל" היינו 'דברי הלול' וכלול בזה גם הודאה ד"על הנסים" (מעשה איש' ח"ה עמ' קע"ח).

(ד) כתב בכף החיים (תי"ט ו') "יפה להיות ג' מיני בגדים מלבד בגדי חול, אחד לשבתות ואחד ליו"ט ואחד לחנוכה ופורים ור"ח וחול המועד, כל אחד כפי מעלת היום".

- ◇ איתא במחזור ויטרי (מהדורת מקיצי נרדמים הר' הורביץ ע' 203) "סימן הוא בידינו... 'חנוכה' - חן, בכ"ה בכסליו מצאו חנוכה מצאו חנינה" - והיינו שבימים אלו אפשר למצוא חן וגם חנינה מאת הקב"ה.
- ◇ כתב החיד"א (כסא דוד תחילת דרוש ח') ז"ל "ואפשר שזה נכלל בנוסח שתקנו רז"ל 'שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', פירוש: דבימים ההם הגדיל ד' להשפיע שפע ישועה ורחמים ואיתרחיש להו ניסא, וגם בזמן הזה מתחדש השפעת רחמים ואורות עליונים כאשר היתה באמנה בימים שנעשה הנס ... כי אורות החסד הנשפעים בנס חן ... עולת תמיד ביום ההוא מידי שנה בשנה שנות דור ודור, עכ"ל.

לימוד התורה גמ"ח צדקה ותשובה בימים אלו

- ◇ בספר מנהגי החת"ס (פרק ט' אות א') כתב "בחנוכה הזהיר להתעסק בלימוד התורה הקדושה יותר מבשאר הימים, והקפיד מאוד על זה שמבילים ימים האלו בהבלי שחוק, כי אמר כאשר נזכר ג"כ בספרים, שעצת היצר הרע הוא להפריע את העם מעבודת ה' ומתלמוד תורה בימי חנוכה אשר תיקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, וחלימוד הוא ענין גדול בזמן הזה, כי אז נמסרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה".
- ◇ יעו"י פרי מגדים (תרע"א) דהיוונים ביטלו את ישראל מתורה ועבודה, "ומפני זה אנו מחויבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפילה והודאה, וגמ"ח בממון וגוף".
- ◇ כתב השל"ה הק' (מסכת תמיד, פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות קנ"ב) "...תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות, א"כ הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים כי תלמוד תורה נגר כולם, ובעוונותינו הרבים רוב העולם נהגים בהם ביטול תורה וחולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו שיהיה שגור בפיהם, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות". עכ"ל.
- ◇ המתחזק בנפשו בעול התורה בימים ההם [=ימי החנוכה] יהיו נפתחים לפניו השתקקות למעינותיה של תורה. כי הרי דוקא ימים אלו בתשועתם ביססו כח התורה שבע"פ בכנסת ישראל, ואילולי ישועת החשמונאים היה נאבד ח"ו פליטת סופרינו בבית שני. אלא דכלל הוא דכל הקדוש מחבירו חרב מחבירו והמלך זקן וכסיל יודע היטב איפה ובאיזה זמן לארוב אחרי האדם וליקח ממנו השלל היותר שאפשר ליקח. על כן דוקא אז תתחזק בקניני התורה ובתפילה להשי"ת שבזכות ראית חננות חנוכה יאירו עיניך באור תורה שבע"פ לידבק בה ללמוד לשמור ולעשות ולקיים (הגרי"א ווינטרוב זצ"ל - 'אגרות דעת' אגרת ס"א).
- ◇ מרבב היה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לזרז בשיחותיו לבני הישיבה במסיבות שנערכו בימי החנוכה, על גודל הזהירות מרפיון ח"ו בלימוד התורה בפרט בימים אלו (הליכות שלמה ע' רצ"ז הערה 2).
- ◇ אמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל "בימים האלה צריכים להתחזק בלימוד התורה ובעבודת ד', ולהתפלל בכוונה יתירה את התפילה שאנו מתחננים ומתפללים מידי יום ביומו "והאר עינינו בתורתך", וכמו שבימים ההם בזמן הזה זכו אבותינו להתגבר כנגד אלה שעמדו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, כן יתן ד' שהימים האלה ישפיעו עלינו להתעורר בלימוד התורה ובשמירת המצוות, ונזכה שימלא ד' תפילתנו" (הליכות שלמה ע' רצ"ז הערה 2) ^(ה).
- ◇ מספר עד ראיה שפעם ראה את הגר"ש אלישיב זצ"ל יוצא מהבית מיד אחר גמר סדר ההדלקה בדרכו לאחל שרה, ואמר לו הגר"ש זצ"ל, אנשים חושבים שחנוכה הוא חול המועד וזמן לביקורים, ולכן אני בורח קודם שיגיעו המבקרים ('איש על העדה' ח"ב עמ' רמט ח' כה ^(ו)).
- ◇ כתב ביוסד ושורש העבודה (שער י"ב פ"א), "חובא בספרים כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתיקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה, וביחוד ללומדי תורה להחזיקם, ובוודאי מי שיעיין בזה"ק ובתיקונים ובכתבי האר"ז"ל ויתבונן שורש הדברים בימים אלו במידות וספירות העליונים הקדושים, גם גודל קדושתו שנקראים מועדים ונכללים בפסוק 'אלה הם מועדי' ואז יתבונן ג"כ גודל מעלת התיקון של נתינת הצדקה בימים אלו וגודל המעשה יותר מן העושה" עכ"ל (וכ"ה בקיצו"ש ע' קל"ט א' 'מרבב בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי נפשו ע"י הצדקה וביחוד ללומדי תורה העניים להחזיקם").
- ◇ כתב הדברי חיים מצאנז זצ"ל (עה"ת עניני חנוכה ע' כ"ה) "הנה ידוע שנה חנוכה נותנין על פתח חצירו מבחוץ, ובחשכת לילה, והוא מרמז למקום ששולטין שם וכו'... מרמז שהאור גדול כל כך, וקדושת המצוה שאפי' בין הזוהמא והחומריות המגושם מאוד יכנע לבבו לפני חבורא ברוך הוא וברוך שמו, וזה רמז שאפילו מי שהוא רחוק מהשם ומגושם מאוד, ובדור שפל, ובין אנשים לא טובים, ומקרים לא טובים, אעפ"כ יכולין להחזיק בדיקות ד', כי לית אתר פנוי מיניה, ויוכל למצוא בכל מקום כבוד השם... שנה חנוכה הוא לרמז לקרב רחוקים מאוד ג"כ לקדושה, ואם כן, יש בחנוכה מקום לשוב אפי' על אותן עבירות שאין להם תשובה ח"ו כגון מוציא ז"ל, כי הטעם שאין מועיל תשובה לחטא זה, הוא מחמת שקלקל דעתו ומזוהם מאוד, ולכן באמת בקושי גדול מחני תשובה, ויש דברים מסוגלים לזה כמבואר בספח"ק, אך בחנוכה שאז מתפשט האור למרחוק, ואז אפי' לאיש כזה מחני ליה תשובה בנקל. ועל דרך משל: המלך כשיושב בעיר משכנו, לא יוכלו פחותי הערך ובפרט המעונשים ע"פ המלך לבוא לפני המלך להתחנן לו, כי המה מתועבים ליכנס בחיכל המלך, אולם בשעה שהמלך נוסע ע"פ המדינה ודרכו לבקר בתי הענושים היושבים במסגר כלואים, אז כולם דבקים במלך ומתחננים הושיעה

(ה) והובא שם משמיה דהגרש"ז זצ"ל: לפיכך ב'על הנסים' של חנוכה מסיימים 'קבעו שמונת ימי חנוכה', משא"כ בשל פורים שמסיימים רק 'ותלו אותו ואת בניו על העץ' ולא נזכר שקבעו אותם לימי משתה ושמחה, - מפני ששם עיקר השמחה ממפלת המן ובניו, אבל בחנוכה הרי רצו בהשכחת התורה ובהרחקה מעבודת ד' ולכן מדגישים את ההיפך שהתקרבנו אל ד' ביתר שאת ע"י קביעות ימי הודאה והלל לד', ולכן הימים האלה צריכים להשפיע עלינו שפע של אהבת ד', אהבת התורה ושמחת המצוות (הליכות שלמה' שם).

(ו) מהרה"ג ר' אהרן מאיר קרביץ שליט"א.

המלך. כן הנמשל בבוא עת התעוררות האור הקדוש יתירה עלינו, והתעוררות הקדושה מאוד מאוד למרחוק אפילו במקום שחיוץ לקדושה, אז גם אותם פחותי ערך הנדחים מחקדושה יכולים להחזיק ולבקש על נפשם מאת המלך, וגם כי ח"ו הוא בתוך חיצונים וקראו חיל שבלעו, עכ"ל.

♦ ♦ ♦ ♦

חיוב ההדלקה

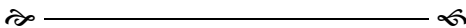
- ב. עיקר מצות הדלקת נר חנוכה הוא נר אחד בכל לילה, וכל בני ביתו יוצאים בנר זה ^(ח), והמהדרין ^(ט) מדליקין נר לכל אחד ואחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין מוסיפין נר בכל לילה (יום ראשון מדליק אחד, יום שני שנים וכו' עד שבלילה האחרון יהא שמונה), שבוה ידעו ויזכרו הכל בכל לילה כמה ימים עברו בהתמדת הנס, ובוה שמזכירין שהנס נמשך זמן רב, יש פרסומי ניסא ושבה יותר להשי"ת ויכולתו הגדולה. ועוד שמעלין בקודש (שבת כ"א, שו"ע ורמ"א תרע"א ב', לבוש שם ומשנ"ב וביאה"ל שם).
- ג. דעת השו"ע (תרע"א ב') שלמהדרין מן המהדרין מדליק רק בעל הבית, ובני ביתו (ובכלל זה הסמוכים על שלחנו בקביעות) יוצאים בהדלקתו ^(ט), ודעת הרמ"א (שם) שכל אחד אחד מבני הבית מדליק ^(י) ויעוי' הערה ^(יא).

נשים בנר חנוכה

- ד. אע"פ שאשה חייבת בנר חנוכה ^(יב), מ"מ המנהג שנשים נשואות יוצאות בהדלקת בעליהן ^(יג) ובנות יוצאות בהדלקת אביהם ^(יד). ה. מדינא האשה יכולה להדליק ולהוציא יד"ח אפי' את בעלה, אבל אמרו חכמים 'תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו' (והיינו כשהוא בביתו) (משנ"ב תרע"ה סק"ט וביאה"ל שם ד"ה אשה).
- ו. אשה שאין לה בעל או שאין האיש בבית, מדלקת בברכה, ומוציאה בזה את כל בני ביתה. ויכולה לבקש מאיש אחר שידליק עבורה, ותעמוד שם בשעת הברכה ותשמע הברכות [ותכוון לצאת בזה] (שו"ע תרע"ה - ג' ומשנ"ב שם סק"ט ^(טו)), ויכולה לברך שעשה נסים ושהחיינו בעצמה ^(טז) (משנ"ב תרע"ט סק"א). אבל אינה יכולה לצאת בהדלקת קטן (דאין עליו חיוב מצוה) (שו"ע תרע"ה ג' ומשנ"ב סק"ג). ואם יש בבית בן גדול, נהגו שהבן מדליק בברכה ובני הבית יוצאין בהדלקתו (ואין האשה מדלקת בפני עצמה), ויעוי' הערה ^(יז). וי"א דל"מהדרין" רצוי שתדליק אף היא בעצמה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - פניני חנוכה עמ' ל"ו).

הדלקת קטן

- ז. בני אשכנז שנוהגים להדליק נר לכל א' וא' (כ'מהדרין) - גם קטן שהגיע לגיל חינוך צריך להדליק (אע"פ שאביו מדליק) (רמ"א תרע"ה ג'). ולדעה זו י"א דהיינו דוקא משיגיע לגיל שהוא מבין ענין חנוכה ויודע להדליק בעצמו, והיינו כבן שש או שבע (הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חנוכה הלכות ומנהגים' ע' מ"ח). וי"א דאי"צ שיבין ענין חנוכה אלא אם יכול להדליק בעצמו בלא סיוע חשיב שהגיע לכלל חינוך דהוא בערך מגיל 4 שנים (תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות ט"ו). וי"א דאפי' לידן דנוהגים כ'מהדרין' מ"מ אין מחוייבים לחנך בזה את הקטן (דבמה שיש חיוב על הגדול מצד הדין, מחוייבים לחנך את הקטן מדין חינוך, אבל בזה דגם הגדול ליכא כ"א משום הידור מצוה אינו מחוייב לחנך בו הקטן - ביאור ה'מחצית השקל' תרע"ז סק"ח וביאה"ל תרע"ה ג' ד"ה ולדידן). (כ"ה בשלטי גיבורים שבת ט: מדפי הרי"ף אות א' בשם הרי"ז,

- (ז) ותימה גדולה אמאי הטור ובעקבותיו השו"ע לא הזכירו כלל עיקר הדין. ושו"ר בספר 'תפארת שמואל' (עמ' נ"ד) דהגר"ש אויערבאך זצ"ל ביאר בזה דכיון שנהגו כבר כל ישראל להדליק כהמהדרין שוב נעשה כמנהג שקבלוהו כחובה, ואי"ז כמנהג גרידא אלא דהוא בכלל עיקר מצות חכמים שהתקינו גדר של מהדרין ומהדרין עת"ד שם.
- (ח) בר"ן בחידושו (שבת כא:) פי' "המכבדין המצוות ושומחים בהם", אכן רש"י (שם) פי' "המהדרין אחר המצוות" (והיינו מחזירין אחר המצוות).
- (ט) והיינו דל"מהדרין מן המהדרין אין מקיימים את דין ה'מהדרין', והוא דעת תוס'. והטעם דאם מדליקים בלילה הראשון נר לכל אחד אחד מבני הבית וידליקו בלילה השני שני נרות לכל אחד ואחד, אין היכר לתוספת הנס דיאמרו שיש הרבה בני בית ולכל אחד יש שם רק נר אחד (והיינו כשכל הנרות דולקים במקום אחד זה אצל זה) (ביאה"ל שם ד"ה לא).
- (י) דהיינו שגם ל'מהדרין מן המהדרין מקיימים דין ה'מהדרין', והוא דעת הרמב"ם.
- (יא) יעוי' פרמ"ג (משב"ז תרע"א) שם "ענין שו"ת מהרי"ל סי' קנ"ו ומהדרין נר לכל אחד היינו שמתכוונים שלא לצאת בשל חבירו" ומשמע מד' דבני הבית הרוצים לקיים ההדלקה כ'מהדרין' צריכים לכוון שלא לצאת בהדלקת בעה"ב. אכן בשו"ת רעק"א (מהר"ת סי' י"ג) כתב בתוך דבריו "כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק וממילא מחויב מדינא ... כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה, המה מחוייבים מדינא בהדלקה והו"נ נר חנוכה ממש". - ומד' משמע דאי"צ כוונה להדיא שלא לצאת ע"י בעה"ב, אלא עצם רצונו להיות מהמהדרים היא היא "כוונה שלא לצאת בהדלקת בעה"ב", וכע"ז כתב בכתב סופר או"ח סי' קל"ד ז"ל "...דכל מי שהוא מן המהדרים ומדליק לעצמו בוודאי אינו רוצה לצאת בהדלקת בעה"ב ורוצה לעשות עיקר המצוה בגופו... דלהכי איתכוון להיות מן המהדרין למיעבד מצוה בגופו ואינו רוצה לצאת, ומעשיו מוכיחים עליו", עכ"ל. נמצא דאי"צ כוונה מפורשת שלא לצאת בהדלקת בעה"ב דממילא כיוון וכהנ"ל, ואפשר דזהו ג"כ כוונת הפרמ"ג, ויל"ע. - וכן יעוי' משנ"ב תרע"ז סק"ב שהביא מהבגדי ישע דטעם דעת המהרש"ל דאם לא ידע שהדליקו עליו בביתו, כשחוזר לביתו יכול להדליק בברכה, משום דכיון דלא ידע מתחילה, מסתמא היתה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל חבירו, ממילא חל עליו תקנת חכמים. ע"כ. והוא כמשנ"כ.
- (יב) שאף הן היו באותו הנס שהאויבים באו לאבד הכל אנשים נשים וטף. ויש מפרשים שע"י אשה אירע להם הנס הגדול ההוא, ושמה יהודית שהיתה בתו של יוחנן כהן גדול והיתה יפת תואר מאד, ואמר מלך יון שתשכב עמו, והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישכב וירדם, ויהי כן וישכב וירדם ותיקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלם, וכראות החיל כי מת גיבורם וינזסו (כל בו סי' מ"ד). ובמשנ"ב (תרע"ה סק"י) הוסיף שהנס לנשים ה"י גם במה שהגזירה היתה על כל בתולה הנשאת שתבעל להגמון תחילה.
- (יג) דאשתו כגופו, ועוד דנשים טפילות לאנשים (משנ"ב תרע"ה סק"ט ושע"ה צ"י, ומשנ"ב תרע"א סק"ט).
- (יד) ובהליכות שלמה (ע' רח"צ בלדבר הלכה אות ד') הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל: צ"ע דבנות שאינן נשואות מה טעם נהגו שאינן מדליקות כלל, ובשלמא בקטנותן שפיר אי"צ להדליק מדין חינוך שהרי לכשיגשאו ידליק רק הבעל [א.ה. צ"ב אמאי אין דין חינוך בעבור השנים משתגדל עד שתנשא. ואולי משום דבאלו השנים היו רק הידור דיכולה מדינא לצאת בהדלקת אביה, ושמא אין מחנכים לדבר שגם שתגדל לא תתחייב בו אלא מצד ההידור, וממש"כ הרמ"א תרע"ה ג' הדמדולקים מהדרין - מחנכים אף הקטנים לכך, אין ראי' דמחנכים בכה"ג, דיתכן דשאני קטן שמחנכים אותו לזמן שיהא לו בית משלו ויתחייב מעיקר הדין] אבל בגדולות צ"ע. והחת"ס (נח"י לשבת כא:) כתב דכיון שבזמן התקנה שהדליקו על פתח הבית מבחוץ לא נמצאה שום אשה שתהיה מהמהדרין כי אין כבודה לצאת בחוץ לרה"ר לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים, לכן השתא נמי לא זז מנהג הראשון ממקומו. עי"ש. והוא דוחק וצ"ע. - ונראה דע"כ צריכים אנו לומר דכיון דכל בתולה עומדת להנשא ואינה עתידה לנהוג בהידור זה כל ימיה, לא חיישין לנהוג כן בשנים הספורות שעד הנישואין. - עכ"ד הגרש"ז זצ"ל שם. ואכתב צ"ב דאמאי לא חיישין למצוה יקרה זו במשך אותם השנים (וכמו"כ אין לידע כמה שנים תמתין עד שתנשא). ועכ"פ טעמא דנשים טפילות לאנשים הנ"ל (לעיל הערה י"ג) שייך אף בבנות.
- (טו) ושם מבואר דאם אינה עומדת שם אין השליח יכול לברך, וללא כשאר המצוות, ויעוי' אגרות משה ח"א סי' ק"צ.
- (טז) דלא גרעה מרואה נרות אצל אחר (שע"ה צ"ע תרע"ט אות ג').

- (יז) כ"מ בט"ז תרע"ז א'. וכ"פ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה ע' ר"ס הערה 19). ויתכן עוד ד'מנהג' זה, הוא משום האי טעמא דנשים טפילות לאנשים (כיעוי' לעיל הערה י"ג). אכן בספר 'אום אני חומה' ח"ב להגר"מ גרוס שליט"א סוס"י ק"י עמ' שיי"ט הסיק דאם נשים מדליקות על פתח הבית הפונה לחדר מדרגות (דאז ליכא לטעמא דצניעותא דכל כבודה של בת במ חת פנימה), עדיף שהאשה תדליק מאשר הבנים גם בהגיעם לגיל י"ג כיון שחובת הבנים רק מדין הידור, משא"כ האשה רמי' עלי' חובה מעיקר המצוה.

וכ"מ במאירי שבת כא: ד"ה מצות חנוכה דכתב "והמהדרין במצוה, נר לכל א' וא' לפי מנין ביתו הגדולים". וכ"פ המג"א תרע"ז סק"ח הו"ד בביאה"ל שם, ויעוי"ש דמשמע קצת דכן מצדד הביאה"ל למעשה). ומ"מ קטן שיש לו בית בפנ"ע לכו"ע מחוייב להדליק (יעוי' מג"א שם וביאה"ל שם).

ח. לדעת הרמ"א הנ"ל יש לחנך הקטן לקיים מצות ההדלקה כהלכתה ולפיכך לא ידליק הקטן בתוך הבית אלא במקום שיש פרסומי ניסא לבני רשות הרבים ^(יח). ומ"מ די שידליק בכל לילה נר אחד (משנ"ב תרע"ה סק"ד) (והמנהג לחנכם בהדלקת כל הנרות ^(יט)). ויכול הקטן להדליק בנרות שעוה וכדומה שמקיים בזה את המצוה לכתחילה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' כ"ח).

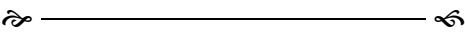
◊ יש שכתב דאף בני ספרד הנוהגים כדעת השו"ע (תרע"א ב') דרך בעה"ב מדליק, מ"מ יתן לא' מבניו הקטנים להדליק בידם את הנר הנוסף כדי לחנכם במצוות (שגם בנר זה יש קצת מצוה) (בן איש חי שנה א' פ' וישב דין י"ח. וכתב שם "וכן אני נוהג וראוי לעשות כך"). אבל לא יתן להם להדליק מנרות של חיוב (שם).

מקום ההדלקה

ט. עיקר מצות הדלקת נר חנוכה נתקנה להיות על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ משום פרסומי ניסא. ולפיכך אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתח הבית, ואם יש חצר לפני הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתח החצר (כ"ה דעת התוס' (שבת כ"א: ד"ה מצוה) וכ"פ השו"ע תרע"א ה'). [אכן דעת רש"י (שם ד"ה מבחוץ) דאם ביתו פתוח לחצר והחצר פתוחה לרה"ר, לא ידליק ברה"ר בפתח החצר אלא ידליק בפתח ביתו הפתוח לחצר. וכ"ד הר"ן (על הר"ף ט: ד"ה 'ת"ר נר חנוכה') והאור זרוע (ח"ב סי' שכ"ג), הסמ"ג (עשין עשה דרבנן ה' ה' חנוכה) והגהות מיימוניות (חנוכה ד' י') בשם ר"י. ואף מסיימת הרמב"ם (שם ד' ז') דכתב "נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ" ולא חילק דזהו דווקא כשאין חצר, משמע דבכל גווני מדליק בפתח ביתו (יעוי' ערוך השלחן תרע"א סעי' כ'). ויעוי' עוד ביאה"ל (סי' תרע"א סעי' ה', ד"ה פתח החצר) שציין דהר"ן והאור זרוע העתיקו כרש"י. ונראה קצת דכוונתו לחשוש לשיטתם, ויל"ע. ויעוי' עוד ערוך השלחן (שם) דתמה דכיון דרבים הראשונים הסוברים כדעת רש"י אמאי הטור ושו"ע לא הביאו שיטתם ונשאר בצ"ע. ויעוי' עוד להלן דין י"ח] ^(כ).

י. דעת החזו"א זצ"ל דלחצרות שבזמננו אין דין חצר (דין חצר הוא רק כשעיקר תשמישי הבית שם וכבדורות ראשונים משא"כ בזמננו ^(כא)), ולדעתו אין להדליק בפתח החצר ואף לא בפתח בנין מגורים משותף כיון שאין עיקר תשמיש הבית שם, אלא ידליק בחלון הפונה לרשות הרבים ^(כב) (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות', והוסיף שם הגר"ח שליט"א דאם החלון פונה רק לחצר [שרק בני החצר רואים נרותיו] ופתח דירתו פונה לחדר המדרגות, עדיף שידליק בפתח דירתו הפונה לחדר המדרגות שבכה"ג מקיים דין הדלקה בפתח). - מאידך דעת הגרי"ז זצ"ל ^(כג) והגרי"ש אלישיב זצ"ל ^(כד) (וכ"ה מנהג ירושלם וגדוליה) דגם לחצרות שלנו יש דין חצר, ואם יש חצר לפני הבית פתוח לרה"ר, מדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר ^(כה) (ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמ"מ צריך שיהיה 'חצר', אבל מקום שהוא רק 'מעבר' כגון מקומות שיש גשר או שביל להכנס לבנין אי"ז נחשב חצר ^(כז)). אמנם אם עושים באותו גשר שימושי חצר כגון שמניחים שם אופניים ועגלות או שיש שם תיבות דואר, זהו נקרא שימוש של חצר ואפשר להדליק שם ^(כז) (פ"ני חנוכה' ע' פ"א, פ"ב). אכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דכל שיש היכר שהכניסה לבית היא דרך שביל זה, אפשר להדליק בפתח השביל ^(כז) ('הליכות שלמה' עמ' רע"א ובדבר הלכה שם אות ח'). ואם אין לחצר פתח לרשות הרבים (או שאין לו חצר כלל), מדליק בפתח הבנין הפונה לרשות הרבים ^(כח) (וגבי הדר בבנין משותף ובחצר שיש שם כמה בתים יעוי' להלן בסמוך).

יא. הגרי"ז זצ"ל צידד דבכדי להדליק בפתח החצר, צריך פתח שחייב במזוזה. אך אמר שעדין אין הדבר מוכרח בראיות (ברכת אברהם שבת כא: ד"ה מצוה, ותשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב ב' וכן הביא ב'הלכות חג בחג' ע' מ"ב בשם הגה"ק הרש"ש זיע"א שצריך דווקא פתח כמין ח' או חלון שאף הוא מורה על ח' והוא ע"פ הסוד וכן הקפיד הגר"ש אויערבאך זצ"ל לעשות כל שנה צורת הפתח עם משקוף ומזוזה ^(כט)). ^(ל) וי"א

(יח) הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"פ הריטב"א סוכה ב' ע"ב וביאה"ל סי' תרנ"ז ד"ה כדי ('באר ישראל' להגרא"צ ישראלזון שליט"א עמ' כח). ויעוי' עוד משנ"ב תרנ"ח סק"ח ושעה"צ אות לו'.
(יט) ספר 'מבית לוי' ע' קט"ז.
(כ) יעוי' 'חכמת מנוח' שבת שם שכתב לחדש בדעת רש"י דאין כוונתו דחייב להניח בחצר בפתח ביתו אלא לגילויי ד"אין צריך להניח ברשות הרבים, משום דבבית דרים הרבה בני אדם ואיכא פרסומי ניסא, אבל כשרוצה יכול להניחה ברשות הרבים". וביאר עפ"ז לתרץ דהאין רש"י גופי' להלן כ"ב. כתב בד"ה 'מצוה להניחה' - בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח, שאם ירחיקנו להלן מן הפתח - אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם, והיינו דלא כמש"כ לעיל דמקום ההדלקה הוא בחצר. אכן להנ"ל שפיר וכמש"כ. ויעוי' עוד דמחדש עפ"ז דאם בחצר דרים רק בני אדם מועטים בכה"א אף לרש"י צריך להניח דווקא ברשה"ר, ואם מניח בחצר בפתח ביתו אינו יוצא יד"ח יעוי"ש. אמנם בר"ן שם כתב להדיא דמקום ההדלקה דווקא בחצר ולא ברשות הרבים, וכ"ה להדיא באור זרוע שם יעוי"ש.
(כא) יעוי' חזו"א או"ח סי' צ' סק"ג וסי' ק"י סק"ט ובי"ד סי' קס"ח סק"ו.
(כב) ואע"פ שיכול להדליק בפתח הדירה אפי' הכי עדיף להדליק בחלון דעיקר ההדלקה הוא לפרסומי ניסא, ואיכא פרסומי ניסא טפי בחלון מבפתח דירתו - וכן נהג החזו"א זצ"ל דאע"פ שהיה לו פתח בדירתו הפונה לרה"ר מ"מ הדליק בחלון, כיון שמהפתח ראו רק קצת אנשים ובחלון ראו הרבה (שם). אמנם הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני' עמ' ש"ז) הביא שדווקא אם מפתח ביתו לא יראו כלל הנרות לבני רה"ר כגון שאין שם מעבר לרבים וכיוצ"ב אז יש להדליק בחלון ביתו במקום שיראה לבני רה"ר שכן נהג החזו"א זצ"ל. אכן אם מפתח ביתו יש פרסומי ניסא אין להדליק אלא בפתח ביתו דזהו המקום שתקנו חז"ל אע"פ שבחלון ובמפרסת יש יותר פרסומי ניסא. ויעוי' עוד כע"ז ב'הלכות שלמה' עמ' ע"ד בדבר הלכה אות ו'.
(כג) כך אמר בנו הגר"ז רפאל זצ"ל משמו וכן נהג חתנו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שמחת המועדים ע' מ"ז). וכ"ד הגר"ש אויערבאך זצ"ל דיש להדליק ולברך שם (והוא נהג מיד לאחר מכן למהר להדליק גם בחלון) (תפארת שמואל עמ' נ"ו).
(כד) הובא ב'שבות יצחק' ח"ה ע' ו' ד' ל"א.
(כה) בארץ ישראל במקומות שישנם נערים המזיקים לנרות ושוברים את המנורה, הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאם יכול לשבת ליד הנרות לפחות חצי שעה ולשמור שלא יזיקו, מחוייב לעשות כן כיון שאי"ז בכלל שעת הסכנה, אבל אם אין אפשרות למנוע הנזק אינו חייב ('באר ישראל' עמ' מ"ז).
(כו) וכמו"כ מדרגות בלא גג שמדי בסוף המדרגות יוצאים לרה"ר, אין להדליק בסיום המדרגות שם דזהו רק מעבר ואינו בגדר חצר. אמנם אם יעשה צורת הפתח בסיום המדרגות זהו משלים את צורת החצר שע"ז ניכר שהמדרגות הן חלק מהבית, ומדליק בסיום המדרגות (הגר"ש אלישיב זצ"ל 'פניני חנוכה' ע' פ"ג).
(כז) דנראה פשוט דמה שאמרו להדליק בפתח החצר אינו דוקא משום דיש על החצר שם בית ממש, אלא משום דהתם הוי פרסומי ניסא טפי, וכיון שכן לא בעינן תשמישי דיורין אלא די בכך שחצר זו משמשת לו לכניסה ויציאה והדבר ניכר שזהו שימוש, שע"ז יודעין בני רה"ר שר זה הודלק ע"י דיירי הבית, ומטעם זה אפשר גם להדליק בפתח חדר המדרגות שבזמננו וכדלהלן בסמוך (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' רע"א בדבר הלכה' אות ו').
(כח) דלבנין יש דין חצר, ופתח הכניסה לבנין הוא פתח החצר (פניני חנוכה' ע' נ"ב, 'שבות יצחק' ח"ה ע' ז', הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מעדני שלמה ע' ק"ח, וכ"ד הקהילות יעקב זצ"ל - ארחות רבינו ח"ג ע' ח' וע' י"א).
(כט) 'שמחת המועדים' עמ' רמ"ט.
(ל) ולדעת הגר"ז הנ"ל מה דאיתא 'פתח שאין בו מזוזה מדליק מימין' (דלכאורה חזינן דאי"צ פתח שחייב במזוזה) צ"ל דהיינו פתח הראוי לחיוב מזוזה, שמצד הפתח גופא חייב במזוזה אלא שהגבירא

שאי"צ שיהיה צורת הפתח אלא העיקר שיהיה נראה כפתח (כ"מ בשו"ת מהרי"ל תש' מ', וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'שבות יצחק' ע' ח'). וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' עמ' רע"א וב'דבר הלכה' אות ח'. וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שמ"ו. וכ"נ הגר"ש דבליצקי זצ"ל. וכן המנהג העתיק בירושלם שמדליקין ברה"ר בפתח החצירות אף כשאין שם פתח החייב במזוזה (תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב ב)).

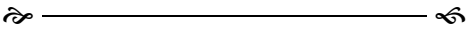
יב. י"א דבבנין מגורים משותף (אפי' אם חשיבי כחצר) לא ידליק בפתח חדר המדרגות אלא בחלון ביתו או בפתח דירתו הניכר לרה"ר, וה"ה חצר שיש שם כמה וכמה בתים (אפי' אי נימא דמיחשב חצר) לא ידליקו בפתח שער החצר אלא בפתח הבית הפונה לרה"ר (הלכות חג בחג' ע' מ"א, מ"ד, וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שמ"ג. יעו"י הערה ^(אב)).

יג. מי שאינו יכול להדליק בפתח החצר ואף לא בפתח הבנין (וכגון שאינם פונים לרה"ר), ידליק בחלון ביתו (הפונה לרה"ר) ^(אב) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' נ"ג ו'באר ישראל' ע' מ"ט נ' והע' י"א, והגרי"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שד"מ). ואם אין לו אפשרות להדליק אף בחלון, ידליק בפתח דירתו הפונה לחדר המדרגות (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' נ"ה ובהע' ל"ט שם ^(אב)).

יד. מי שאין לו אפשרות להניח נרותיו במקום שיראום אחרים ואף אין לו בני בית שיראום, יוצא יד"ח במה שמדליק בתוך ביתו ומברך עליה, ובלבד שידליק בזמן ההדלקה ^(לב).

טו. יש הסובר דמאחר וההדלקה בחוץ בטפח הסמוך לפתח כדי לפרסם הנס היא מעיקר התקנה, לכך יש חיוב להוציא ממון בשביל שיוכל לקיים הדלקת נר חנוכה בחוץ (כהתקנת עששית או אמצעים אחרים להגן מפני הרוח) ולכה"פ כשאר מצוות (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ח"ה ע' ל"ג ויעו"י עוד שאילת יעב"ץ סי' קמ"ט. אכן יעו"י ערוך השלחן תרע"א כ"ד ^(אב)).

טז. כל דין ההדלקה בפתח הפונה לרה"ר אינו לעיכובא ואפי' הדליק נר חנוכה בתוך ביתו על שלחנו יצא יד"ח בדיעבד ^(אב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רע"ו וכ"מ באגרות משה ח"ד סי' ק"ה אות ז' ^(א) וכ"ד הקה"י זצ"ל - 'ארחות רבנו' ח"ג עמ' י"ב ^(אב) והגרא"ל

פטור וכגון הדר פחות מל' יום בחוץ לארץ או שהסיר המזוזה לזמן מועט וכיוצא"ב. - אכן אם אין הפתח ראוי לחיוב מזוזה כלל אי"ז מקום להדלקת נרות.

(לא) ומקור 'הל' חג בחג' הוא הדנה הטור (תרע"א) כתב "ואם הוא דר בעליה שאין לו פתח פתוח לרה"ר, מניחה בחלון הסמוך לרה"ר". ובאר שם הבית יוסף דמאחר שהטור פסק כתוס' (דמדליק בפתח הפונה לרה"ר), לפיכך הוצרך הטור לפרש דמה שהדר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר זהו דוקא במקרה שאין לו פתח פתוח לרה"ר "שאם היה פתח העליה פתוח לרה"ר מניחה על הפתח, ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרה"ר אבל הכא מיירי כשהעליה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר **לא מינכרא מילתא דמשום עליה הוא**, ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים" עכ"ל, מבואר מדבריו דבעינן שיהא היכר של מי ההדלקה, ומה שכתב דכשהעליה פתוחה לחצר מדליק בפתח החצר, נראה דכוונתו שפתח העליה פתוח להדיא לחצר כנגד רה"ר והיינו שפתח החצר לרה"ר הוא כנגד פתח העליה, ועל כן כשמוניח בפתח החצר 'מינכרא מילתא דמשום עליה הוא', ולפי"ז אם אין פתח העליה פתוח להדיא לחצר כנגד רה"ר וכגון בנין מגורים משותף שכל העליות פתוחות לחדר המדרגות, ופתח חדר המדרגות פונה לרה"ר ואינו מכוון כלל כנגד העליות, בזה ודאי 'לא מינכרא מילתא דמשום עליה הוא'. - ונמצאנו דלא מבעיא לדעת רש"י דלא שייכא הדלקה כלל בפתח חדר המדרגות, אלא אפילו לדעת תוס' והטור לא שייכי הדלקה כלל בפתח חדר המדרגות של בית משותף שאין לעליה פתח ממש כנגד רה"ר כמדויק להדיא בדברי הב"י הנ"ל אלא מדליק בחלון. עוד הביא ראייה מדברי הטור (תרע"ז) שכתב ז"ל "כתב רב שר שלו' אנשים הרבה הדרים בחצר אחד, וסורת הדין שמשתתפין כולם בשמן, ויוצאים כולם בנר אחד, אבל להידור מצוה כל אחד ואחד מדליק לעצמו על פתח ביתו" עכ"ל. - הרי דאע"פ שהטור פסק כהתוס' דמדליק בפתח החצר מ"מ הביא דברי רב שר שלו' גאון ללא חולקים, דאם יש כמה מדליקין ישתתפו כולם בנר אחד **בפתח החצר**, ולהידור מצוה כל אחד ידליק לעצמו על **פתח ביתו**, ועל כרחק היינו משום דרק במקרה שיש אדם אחד הדר בחצר דבהדלקתו איכא הכירא שהדלקה זו שייכת לבעה"ב זה, או כשכולם משתתפים בהדלקה אחת דניכר שזהו הדלקה בעבור כל דיירי החצר, אזי מקום ההדלקה הוא בפתח החצר, אכן כשיש כמה דיירים בחצר וכל אחד מדליק בעצמו אם ידליקו כולם בפתח החצר ליכא הכירא למי שייכא כל הדלקה והדלקה, על כן ידליק כל אחד לעצמו בפתח ביתו, דבזה איכא הכירא למי שייכא כל הדלקה והדלקה. והביא דכ"ה בריטב"א להדיא שבת כ"ג ע"א ד"ה חצר דכתב דכיון דנר חנוכה מצוותו איש וביתו, אם אין עושים הדלקה אחת לא ידליקו בפתח החצר אלא כל אחד בפתח דירתו כדין דר בעליה, והעיד שם הריטב"א דכן המנהג. עכת"ד הגרמ"מ קארפ שליט"א שם. ויעו"י ש עוד מש"כ בזה. וכן דעת הגרי"י פישר זצ"ל ע"פ דברי הבית יוסף הנ"ל (ויעו"י עוד 'הליכות שלמה' ע' ע"ר בדבר הלכה אות ה' דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הסתפק בזה יעו"י). ו**בעיקר** דעה זו דס"ל דכשהחצר שייכת לכמה דיירים משתנה דין מקום ההדלקה - ולא ידליק בפתח החצר, יל"ע אמאי השו"ע בבואו ללמד דין מקום ההדלקה (תרע"א ה') סתם ד"אם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר" ולא חילק דדין זה נוהג רק בדייר אחד ולא בכמה דיירים שיש להם חצר משותפת דהרי כבר בזמן חז"ל היה נפוץ ביותר דיורים משותפים עם חצר משותפת. - עוד יל"ע דבתשובות רב שר שלו' גאון הנדמ"ח (סי' ע"י הוצאת מוסד הרב קוק תשל"ו) הובאה תשובתו הנ"ל בשינוי לשון, זל"ש "וששאלתם הרבה בני אדם הדרים בחצר אחד, חייב כל אחד ואחד בנר חנוכה, או משתתפין כולם בנר אחד? - וסורת הדין אם משתתפין כולם בשמן יוצאין כולם בנר אחד, אבל מי שרצה לחבב ולהדר את המצוות כל אחד ואחד מדליק נר לעצמו, דת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד" עכ"ל. - המבואר דמקום ההדלקה כשמשתתפים כולם בשמן ומדליקים נר אחד, הוא ג"כ מקום ההדלקה כשכל אחד ואחד מדליק נר לעצמו, ולא חילק כלל בזה, ולא הזכיר כלל דין הדלקה בפתח ביתו. ויל"ע (אכן עכ"פ הטור שהביא לד' רב שר שלו' גאון כהגירסא הראשונה, ס"ל להלכה כהנאמר באותה גירסא). כמו"כ בהוכחת הגרמ"מ קארפ שליט"א מדברי הבית יוסף הנ"ל, יל"ע דבההוא גוונא שפתח העליה פתוח להדיא לרה"ר, ופתח החצר הפונה לרה"ר הוא כנגד פתח העליה דלפי' הנ"ל מדליק בפתח הפונה לרה"ר, הלא באותו מקום מדליק גם בעה"ב הדר בקומה התחתונה, וא"כ האין מינכר בהדלקת בעל העליה 'דמשום עליה הוא' הא שנייה מניחים הנרות במקום אחד. ולכא"ה היה מקום לפרש ד' הב"י כפשטו דה'מינכרא משום עליה הוא' היינו דבעינן דיהא ניכר לעובר ברה"ר דבמקום זה דרים שני אנשים דע"י כך כשרואה ב' הדלקות, שפיר מינכר דב' הדלקות אלו מיישך שייכי להניב ב' דיירים, וע"כ כ' הב"י דכשפתח העליה פתוח לחצר, מדליק בפתח החצר משום דהעובר שם שרואה ב' פתחים מהבית פתוחים לחצר (אפי' אם אינם פתוחים נגד פתח החצר ממש) שפיר יודע דדרים כאן ב' אנשים, וב' ההדלקות שבפתח החצר שייכים לב' הדיירים ומינכר הוא וסגי בזה, ורק בגוונא שפתח העליה הוא **לתוך** הבית, באופן שהעובר ברה"ר כלל אינו יודע שבבית זה דרים שני אנשים ויכול לחשוב שב' הקומות משמשים לדייר אחד בלבד - ע"ז כתב הבית יוסף "לא מינכרא מילתא דמשום עליה הוא" כלומר לא מינכרא מילתא דב' ההדלקות שבחצר, אחת מהם שייכת לדייר שבעליה - כיון שבראייה מבחוץ לא ניכר שדר שם אדם נוסף ומשא"כ כשפתח העליה פתוח לחצר וכדלעיל, ולפי"ז אף בפתח בנין מגורים משותף שאין העליות פתוחות נגד הפתח לרה"ר ממש, מ"מ מאחר דמינכר לכל דבבנין זה דרים הרבה דיירים, ע"כ שפיר מינכר שההדלקות שבפתח הבנין הם שייכות לדיירים השונים הדרים בבנין זה ולדעת תוס' שפיר הוי מקום הדלקה הראוי. ויל"ע.

(לב) יעו"י שו"ע תרע"א ה'.

(לג) יעו"י ש'דביא דאפי' אם רבים נכנסים לחדר המדרגות עדין נחשב המקום כ'רשות היחיד' שמהלכים בה "יחידים" רבים אך לא "רשות הרבים" (וא"כ אי"ז פתח הפתוח לרש"ה ואינו מקום ההדלקה). ומ"מ במקום הדחק שאין לו מקום אחר עדיף שיעשה כן משיניח על שלחנו, ע"כ. וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאף אם מדליק בפתח דירתו הפונה לחדר המדרגות יצא יד"ח [אלא דעדיף פתח דאיכא פרסומי ניסא טפ'] ('הליכות שלמה' ע' רע"א בדבר הלכה ז').

(לד) דמסתבר שמצות פרסומי ניסא אינה ביסוד תקנת ההדלקה אלא הוא דין נוסף - אגר"מ או"ח ח"ד סי' ק"ה אות ז'. וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל דלא גרע מדר בין הגויים שנפסק בשו"ע תרע"ז ג' שמדליק בברכה משום שלפחות מתקיים פרסומי ניסא לעצמו, ומה שנפסק במשנ"ב תרע"ב סק"א ובשעה"צ שם אות י"ז דאם אין רואים את ההדלקה לא יברך, איירי באופן שמדליק שלא בזמן והיינו לאחר שכלתה רגל מן השוק (וה"ד בספר 'חנוכה הלכות ומנהגים'). וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'יעו"י 'הליכות שלמה' עמ' רע"ה, וכ"ה ב'תשובות והנהגות' ח"ה סי' רכ"ה דכתב שם דעיקר מצות נר חנוכה הוא רק מצוה להדליק נר, ויש עוד מצוה בפנ"ע להדליק לפרסומי ניסא לבני רה"ח, ואם לא מקיים המצוה דפרסומי ניסא אי"ז מעכב את קיום עיקר מצות נר חנוכה יעו"י ש'.

(לה) דכ' שם ז"ל "והנה עתה אין אנו מדליקים בחוץ ואף שאין סכנה אצלינו, מ"מ כמעט הוא מהנמנעות מפני שבכל המדינות שלנו ימי חנוכה הם ימי סגרור גשם ושלג ורוחות חזקים, ואי אפשר להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכויות, וכולי האי לא אטרחוהו רבנן" וכ' יעו"י ש. ובזמננו שניתן להשיג בית זכויות בקלות שמא אף הערוך השלחן יסבור דמחויב בזה. ויל"ע. **(לו)** דמריהטא דסוגיא דשבת כ"א ע"ב דאמרינן נר חנוכה 'מצוה' להניחה על פתח ביתו מבחוץ, נראה שגם מעיקר התקנה להדליק על הפתח זהו דוקא 'למצוה' ולא לעיכובא (כמו שהצריכו להדליק למטה מעשרה, ומשאל לכניסה דהוי רק לכתחילה אע"ג דאמרינן בהם "מצוה"), אבל בדיעבד אפי' לא דר בעליה ושלא בשעת הסכנה, כל שניכר שלא הדליקו לצרכו אפי' הדליק בתוך הבית על שלחנו יצא יד"ח בדיעבד (ורק ברמב"ם חנוכה ה' ג' - משמע קצת דפתח הבית לעיכובא). - עוד הוסיף הגרש"ז זצ"ל, דרבים נוהגים לכתחילה גם היום דאין שום סכנה, להדליק בתוך הבית והם סומכים על כך דהא דאיתא בשבת כ"א ע"ב דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו 'ודוי', היינו שמאז נשתנה הדין ויוצאים יד"ח גם בהנחה על השלחן ('הליכות שלמה' שם בדבר הלכה אות ל').

(לז) דיעו"י ש'דבעיקר תקנת חז"ל תיקנו את ה'פרסומי ניסא' בפנ"ע ואינו מעכב בעיקר מצות נר חנוכה, והביא שם דחזינו דאיתא בגמ' דבשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודוי. ולא אמרו דבשעת הסכנה 'תיקנו' להניחו על שלחנו. - והיינו כהנ"ל דאי"צ לתקנה מיוחדת, דכבר מתחילת התקנה לא תיקנו שיהא הפרסומי ניסא עיכוב בעיקר מצות נר חנוכה, ועל כן בשעת הסכנה

שטינמן זצ"ל - 'הלכות חג בחג' עמ' מ"ג בהערה. וכ"ד הגרמ"מ קארפ שליט"א שם ויעוי' עוד 'שבט הלוי' ח"ז סי' פ"ד שכ' "דרך למוד זכות" על המדליקים בזמן הזה בתוך הבית (ט). ויעוי' עוד 'ערוך השלחן' תרע"א כ"ד. ויש הסובר דהמדליק בתוך ביתו ממש (על שלחנו) שלא "בשעת הסכנה" אינו יוצא יד"ח וברכתו "ברכה לבטלה" (כן הורה הגרי"ז זצ"ל להרה"צ ר' דוד'ל פרנקל זצ"ל^(מ)) ויש הסובר דאפי' הדליק בחלון הפונה לרה"ר, אם יכול הוא להדליק בפתח ביתו הסמוך לרה"ר, לא יצא יד"ח (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - ספר 'חנוכה הל' ומנהגים' ע' ע"ב (מא) ר'פניני חנוכה' ע' נ"ג (מב)).

יז. מי שאינו יכול להדליק בפתח חצירו או בפתח הבנין ופתח ביתו הפונה לרה"ר, מדליק בחלון כהנ"ל בדין י"ג. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאם יכול להדליק בחוץ אלא שבפנים יכול להדליק באופן מהודר יותר, צריך להדליק בחוץ. וכגון אם מבחוץ יכול להדליק רק נרות שעוה ולא בשמן זית, או אם בחוץ יכול להדליק בשאר הימים רק נר אחד, אע"פ כן ידליק בחוץ. וכמו"כ אם אינו יכול להדליק בעצמו בחוץ משום חולי כ"א רק ע"י שליח, ובפנים או בחלון יכול להדליק בעצמו, ידליק בחוץ ע"י שליח ('שבות יצחק' ח"ה ע' ל"ז). ואפי' אם יש בחלון יותר פרסומי ניסא ממה שיש בפתח בחוץ, ידליק בפתח שזהו עיקר התקנה^(מ). אכן לדעת החזו"א זצ"ל אם בחלון הוי טפי פרסומי ניסא (מפתח ביתו הפונה לרה"ר^(מד)) מדליק בחלון (דהעיקר הוא הפרסומי ניסא והוא הקובע את מקום ההדלקה)^(מה).

יח. רבים נוהגים להדליק בב' המקומות הן בפתח החצר (או פתח הבנין), והן בחלון ביתם (או בפתח דירתם הפונה לחצר), לצאת יד"ח גם לדעת רש"י וסייעתיה הנ"ל^(מו) (וכמו"כ בכדי לחשוש לשיטת החזו"א הובא לעיל דין י'). - והנהוגים כן מברכים על ההדלקה בפתח החצר או הבנין, ומכוונים לפני תחילת הברכות, שהברכות יחולו גם על ההדלקה בבית (או בפתח דירתם הפונה לחצר), ולאחר ההדלקה בפתח החצר או הבנין לא מפסיקים בדיבור ולא אומרים 'הנרות הללו' עד לאחר ההדלקה בבית (יעוי' מועדים וזמנים ח"ו סי' פ"ז ותשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב ב') (וב'הליכות שלמה' ע' ער"ה ב'דבר הלכה' אות כ"ד הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דבכל מקרה שיוצא מספק בב' הדלקות, יכוון ויתנה לצאת בהדלקה היותר טובה).

יט. יש הסובר דפתח החצר^(מז) שהעוברים ושבים ברה"ר לא רואים בהילוכם את הנרות הדולקים בו אלא א"כ יטו ראשם בכוונה כדי לראותו, אי"ז פתח כשר להדלקה^(מח) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' נ"ד). ויעוי' הערה (מט).

כ. בית הארחה שיש בו הרבה בתים מפוזרים, ובין הבתים יש שבילים בחוץ שעוברים שם הנופשים, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאין להדליק אלא בפתח החצר החיצונית של בית הארחה הפתוח לרה"ר ('תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות'). אכן לדעת החזו"א הנ"ל (יעוי' לעיל דין י') אי"ז מקום הדלקה וידליק בפתח הבית.

כא. בשעת הסכנה שאינו ראוי לקיים המצוה, מניח הנרות על שלחנו ודיו (שו"ע תרע"א ה'). ובריטב"א (הנדמ"ח - שבת כא: ד"ה ובשעת) כתב דלאו דוקא שעת הסכנה, אלא אפי' סכנת צער או איבה או נושבוש רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ ג"כ יכול להדליק על השלחן בתוך ביתו. אמנם מהתוס' (שבת מה. ד"ה מקמי) מבואר דס"ל דאין להדליק בבית כ"א רק בסכנת נפשות. והגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר דדברי הריטב"א אינם כפשוטו דברי הגמרא דמשמע דוקא סכנה כללית ולא סכנה פרטית. ועל כן בסכנה פרטית או מניעה פרטית, ידליק בתוך ביתו בלא ברכה, שמא אין הלכה כהריטב"א ('פניני חנוכה' ע' ס"ט. אכן יעוי' ערוך השלחן תרע"א כ"ד).

כב. הגרי"ז זצ"ל נהג שכשהיה רוח חזקה שלא היה אפשר להדליק בחוץ והדליק בפנים, ופסקה הרוח, לחזור ולהדליק שוב בחוץ^(נ) (קונטרס חנוכה ומגילה להגרמ"א טורצין זצ"ל ע' י"ד).

שא"ל לקיימה בפרסומי ניסא מחוייב עכ"פ לקיים עיקר מצות נר חנוכה ע"י שידליק על שלחנו. וכע"ז בתשובות והנהגות ח"ה סי' רכ"ה דהביא ד' הריטב"א (שבת כ"א): דכתב דלאחר שתכלה רגל מהשוק מצוותו להדליק בפנים, דאע"פ דלא מצי למעבד היכרא לרשות הרבים אכתי לא נפטר מלעשות היכרא לו ולבני ביתו, דהא אמרינן שבשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. עכ"ד. - ומבואר דגם בזמן התקנה להדליק בחוץ, אם מדליק בפנים ג"כ מקיים המצוה, והיינו דהמצוה כתיקונה הוא להדליק על פתח ביתו שנראה לבני רה"ר ומתפרסם הנס, אכן את עיקר מצות נר חנוכה שפיר מקיים גם כשמדליק בפנים דעל כן כשכלה רגל מן השוק דליכא פרסומי ניסא לבני רה"ר, אכתי נשאר עיקר המצוה להדלקה בפנים. וכמו"כ הוכיח מהרשב"א דכ' דגם בזמן הגמ' שהדליקו על פתח ביתו בחוץ אם לא הדליק עד שתכלה רגל מהשוק מדליק אח"כ, ונפסק כן בטור ושו"ע תרע"ב וחזינו דאין הפרסומי ניסא מעכב את עיקר ההדלקה, וא"כ ה"ה שיוצא בדיעבד גם בהדלקה בפנים. ומסיים שם דעל כן נראה דעיקר מצות נר חנוכה הוא רק מצוה להדליק נר, ויש עוד מצוה בפנ"ע להדליק לפרסומי ניסא לבני רה"ר, אכן אי"ז מעכב את קיום עיקר המצוה דהדלקת נ"ח.

(לח) דאמר הקה"י זצ"ל דמאחר והרמ"א תרע"א פסק דבזמן הזה כולם מדליקים בפנים אע"ג דבזמן הרמ"א אפשר היה סכנה והיום אין, מ"מ מאחר דכך פסק, כך הפסק לכל הדורות אף אם בטלה הסכנה.

(לט) שם ביאר ע"פ תשו' הריב"ש סי' ק"א דכ' דמנהג ההדלקה בבית כנסת נתקן מאחר דלא היו מדליקים בחוץ כיון דיד האומות היתה תקיפה, והפרסומי ניסא הי' רק לבני הבית, על כן הנהיגו להדליק בבית הכנסת לקיים פרסומי ניסא לרבים. ומבואר דבמצוות נר חנוכה איכא ב' פרסומי ניסא, לעצמו ולבני ביתו (ודוהו מתקיים בכל אופן) ושנית, פרסומי ניסא לרבים - ע"י שמניח על פתח הבית או על פתח החצר, וכיון שהיו זמנים שלא יכלו לקיים צד זה של המצוה, תקנו להדליק בבתי כנסיות לפרסום הנס גם ברבים כד' הריב"ש הנ"ל. - ומאחר ותקנה זו קיימת גם בזמנינו, על כן אין להרעיש על אלו שלא מניחים הנרות בפתח הבית (ומדליק בתוך הבית) כיון דפרסום הנס ברבים מתקיים עכ"פ ע"י ההדלקה בבתי כנסיות - וכן נראה "עכ"פ דרך לימוד זכות" עכ"ד שם.

(מ) 'עובדות והנהגות לבית בריסק' ח"ד עמ' ק"ד.

(מא) להגר"צ כהן שליט"א.

(מב) אכן ב'שיעורי הגרי"ש' משנים קדומות יותר (ספר 'הערות במסכת שבת' כא:) לא היתה דעתו מוחלטת כן, דהובא שם "אם יש לו פתח הבית ואין לו חשש סכנה ולא שיטלוהו ויכבוהו, והדליק בפנים, בפשטות דעת הראשונים מלבד הריטב"א דלא יצא, ואף אם הדליק בחלון, כיון שאינו מקום הדלקה מתקנ"ח רק לדר בעליה, א"כ לכאורה תליא בפלוגתא הראשונים אם יצא, ועכ"פ יש לחשוש שלא יצא יד"ח". עכ"ד.

(מג) הגר"א צ"י שאלון שליט"א בשם להבח"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובדין האחרון כ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל (גליון 'מים חיים' להגרי"א דינר שליט"א), וכ"ה בתשובות והנהגות ח"ה סי' רכ"ג אות י"ג.

(מד) אכן פתח החצר או פתח הבנין בלאו הכי אי"ז מקום הדלקה כלל לדעת החזו"א כדהובא לעיל.

(מה) ארחות רבינו ח"ג ע' י"ב.

(מו) וכן נהג הגר"ש דבליצקי זצ"ל להדליק בפתח חצרו (היינו פתח מרשה"ד לשביל המוביל לביתו) כדי לקיים דעת התוס' (שנפסק בשו"ע) להדליק בפתח החצר, וכמו"כ להדליק גם בפתח ביתו לקיים דעת רש"י (ומבאר על פתח חצירו) (וכ"פ ב'שומע ומוסיף' התשע"ז) וכ"נ הגר"מ שטרנבוך שליט"א ('תשובות והנהגות' ח"ג סי' רט"ז) והגר"ש אויערבאך זצ"ל ('שמחת המועדים' עמ' רמ"ט).

(מז) וכנראה ה"ה בחלון.

(מח) וכדמוכח מנר למעלה מכ' אמה שלא יצא יד"ח משום 'דלא שלטא ביה עינא' אף שבדאי אם יעמדו ויסתכלו למעלה יראו את הנר אך כיון שדרך הילוכם אין רואים אותו לא יצא יד"ח, וה"ה בזה (הגר"ש זצ"ל שם).

(מט) חידוש זה לא נמצא בשאר פוסקים, וכנראה דלא ס"ל כן, משום דסו"ס חזינו דחז"ל הזכירו לפסול למעלה מכ' אמה ולא הזכירו מקרה זה שודאי הי' מצוי מאד גם בזמנם, ועל כרחק שאני הרמת ראש למעלה מכ' אמה דחשיב "לא שלטא עינא" כיון דהוא הרמת ראש למעלה לגמרי, דבר שאינו מצוי בדרך הילוכו של אדם, אכן הזאת ראש לצדדים ובכלל זה הטיית הראש בכונה לראות, שפיר רגילות הוא לעוברים ושבים ואכתי הוי בכלל "שלטא עינא".

כג. בית מלון שהנהלת המלון אינה נותנת רשות להדליק בפתח הכניסה למלון, ולא בחדרים ולא בחדר האוכל (מחשש לשריפה וכיוצ"ב), ומעמידה פינה בלובי בשביל שבאי המלון ידליקו בה, - י"א דאם אפשר טוב שבנוסף לנרות שמדליק בלובי ידליק גם מנורה חשמלית עם נורת ליבון (שיש בה חוטים מלובנים ולוהטים - ולא נורת פלורסנט או לד וכיוצ"ב) בחדרו בחלון הפונה לרשה"ר (באופן שיהא ניכר שמדליק זאת לשם מצות נר חנוכה ולא לתאורה הרגילה) (יעו"ר להלן דין ק'), ואת הברכות יברך על ההדלקה של הנרות בלובי, וקודם הברכות יכוון שרוצה שהברכות יחולו גם על הדלקת המנורה בחדרו, ויברך וידליק בלובי ולא יאמר "הנרות הללו", ומיד יעלה לחדרו וידליק המנורה לשם מצות הדלקת נר חנוכה, ויאמר הנרות הללו. ואם אין לו אפשרות להדליק המנורה בחדרו, יכול לברך על הדלקת הנרות בלובי (דכיון דכל המלון בשימוש באופן כללי א"כ כל מקום במלון הוא מקום שאפשר לצאת יד"ח הדלקה עכ"פ בדיעבד אם רואים זאת שאר באי המלון) (יעו"ר ד' הריטב"א לעיל דין כ"א והכא שפיר טפי דאיכא פרסומי ניסא לכל באי המלון. ויעו"ר חיי אדם קנ"ד י"ב דמשמע קצת דכ"ה אע"פ שאין סכנה. ויש לחלק. ויעו"ר ערוך השלחן תרע"א כ"ד, ולעיל דין ט"ז ולהלן הערה ג"ט דברי הגר"ש ואזנר זצ"ל ומנהג ישיבת טלו בהוראת הגר"א אלי' מאיר בלאך זצ"ל, ודין כ"ט מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל ויעו"ר עוד להלן ההערה פ"ו) (נא).

הדלקה בעששית

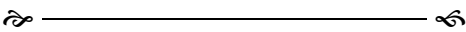
כד. מותר להדליק נר חנוכה בקופסא מזכוכית וכיוצ"ב (דאף ראייה מבעד לזכוכית שפיר מיחשב ראייה ^(נא)) [וכן נוהגים המדליקים מחוץ לביתם בכדי להגן מפני הרוח] (ערוך השלחן תרע"ג - ד').

בני הישיבות

כה. בחור ישיבה הנמצא כל שעות היום בישיבה והולך לישון בבית הוריו, מותר לו להדליק בישיבה אם אוכל שם אפילו סעודה אחת ביום ^(נא) (שבט הלוי ח"ג סי' פ"ג). וי"א דאם לומד בעירו יאכל בימי החנוכה בביתו (ומספיק סעודה אחת ^(נא)) ושם ידליק (הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חנוכה הלכות ומנהגים' ע' נ"א). וכשלומד כל היום בעיר אחרת וחוזר לביתו אחר תחילת הלילה, ידליק במקום לימודיו (הגר"נ קרליץ זצ"ל - שם ויבלחט"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א - תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות י"ג) ^(נא).

כו. בחור ישיבה שאוכל וישן בישיבה, י"א שידליק בחדר האוכל של הישיבה (כ"ד החזו"א זצ"ל ^(נא), הגר"א קוטלר זצ"ל ^(נא) והגר"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שע"ה). וי"א שידליק בחדרו ^(נא). ^(נא) והרוצה לאפוקי נפשיה מפלוגתא זו, יאכל סעודה אחת (או שתיים - יעו"ר הערה) בחדרו ושם יהיה מקום הדלקתו לכו"ע ^(ס) ^(סא) (ויעו"ר להלן בסמוך) ^(נא).

כז. דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שפנימיה שפתחה פתוח לחצר של הישיבה, ולחצר יש פתח לרה"ר, צריך להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר (כיון שכל שטח הישיבה חשיב כחצר השותפים), אמנם אם עוברים בחצר של הפנימיה אחרים שלא מבני הישיבה לקצר דרכם דרך חצר זו, באופן זה אפשר להחשיב החצר כרה"ר ויכולים להדליק בפתח הפנימיה הפונה לחצר הישיבה ('פניני חנוכה' ע' ס"ד, ס"ה). אכן לדעת החזו"א (יעו"ר לעיל דין י') פתח החצר הפונה לרה"ר אי"ז מקום הדלקה, וידליק בחלון ^(נא). ואם מבנה הפנימיה הוא קומה אחת שיש בו פרוזדור וכמה חדרים, יכול להדליק בפתח הבנין אף לדעת החזו"א (אפי' אם אין משתמשים כלל בפרוזדור) ^(סא) (כן הביא בספר 'נר

(ג) דס"ל דינא דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו, נאמר רק **בשעת** הסכנה, אכן אם אח"כ נתאפשר לו להדליק מבחוץ, חייב להדליק מבחוץ פעם נוספת (הגר"ז זצ"ל שם). (נא) ע"פ הגר"א קלופט שליט"א.

(נב) ורא"י לדבר דחזינו באור"ח סי' ע"ה דאסור לקרות ק"ש כנגד ערה בעששית משום דיש בזה משום "ולא יראה בך ערות דבר" יעו"ר ש ומוכח דראייה בעששית מקרי ראייה וה"ה בנר חנוכה (ערוך השלחן שם).

(נג) וראייתו מד' הב"ח סי' תרע"ז דכ' דהא דבעינן שיאכל בקביעות במקום אחד ולא מהני כשאוכל סעודה בדרך עראי אצל חבירו, זהו משום חשדא מב"ב שכשיראוהו שאינו מדליק במקום רגיל להיות, יאמרו שלא הדליק - ומבואר דמעיקר הדין סגי באכילת סעודה אחת בלבד במקום שנמצא בכדי שיוכל להדליק שם. וא"כ בחורי ישיבה שהם קבועים בישיבה ואי"ז אכילת עראי וגם לא שייך חשד הנ"ל שפיר יכולים להדליק בישיבה אפי' אכלו שם רק סעודה אחת (שבט הלוי שם). (נד) הגר"א קלופט שליט"א. ויעו"ר עוד הערה לעיל ראיית ה'שבט הלוי'.

(נה) ובשו"ת מנחת יצחק (נח"ז סי' מ"ח) כתב דאם אין ביטול תורה יש לקבוע סעודה בימי חנוכה במקום השינה ולהדליק שם, אבל אם יש ביטול תורה באופן זה, ידליק במקום האכילה [נדיש לצרף הלימוד בישיבה כל היום להאכילה שם]. וכעני"ז דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דראוי שישבו לביתם להדליק נר חנוכה בזמנו, אך אם גרים בשכונה מרוחקת דעני"ז יגרם להם ביטול תורה גדול, רשאים להדליק בישיבה (דכיון שהם שוהים כל שעות היום בישיבה חשיב כמי שיש לו שני בתים ומעיקר הדין יוצאים יד"ח כאן וכאן) (ואם בדעתם לשוב לביתם רק בשעה מאוחרת כגון בשעת עשר - ודאי עדיף שידליקו בישיבה בתחילת זמן ההדלקה) - 'הליכות שלמה' עמ' עד"ה, ו'בדבר הלכה' אות י"ט. ויעו"ר ש בעמ' רע"ג הערה 29 אות ה').

(נו) והגר"ח קניבסקי שליט"א כתב (בספר 'נר חנוכה' ע' י"א) דדעת החזו"א זצ"ל היתה ידידליקו בחדר אוכל בברכה ובחדר שינה בלא ברכה.

(נז) דמקום פיתא גורם (הובא בתשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב).

(נח) משום שמקום הלינה הוא מיוחד יותר לבחור באופן פרטי, שנקבע לכל אחד באיזה חדר הוא ישן, וגם כל חפציו שיש לו מניח שם, וגם יש לו מטה קבועה שם שעומדת במקום אחד כל הזמן (וגם איכא קצת בעיות), משא"כ בחדר אוכל שהוא מיוחד לכולם ואין לו שם מקום מיוחד כלל, ואף אם יש לו מקום קבוע בשעת האכילה מ"מ מצד הנהלת הישיבה אין שום קפיידא היכן הוא יושב (אגר"מ אור"ח ח"ד סי' ע' אות ג') וי"ד ח"ג סי' י"ד אות ה', שבט הלוי ח"ג סי' פ"ג, ומועדים וחגים ח"ו סי' פ"ח וכתב שם שכן הורו גאוני ירושלם זצ"ל, ויעו"ר עוד מנחת יצחק ח"ז סי' מ"ט).

(נט) ובישיבת טלו, מנהג הישיבה (ע"פ הוראת הגר"א אלי' מאיר בלאך זצ"ל) שכל הבחורים יוצאים בהדלקה שבבית המדרש (מאחר שבית המדרש הוא עיקר ביתם, אלא שיש חדרים לשאר צרכיהם כחדר אוכל וחדר שינה) ('מנהגי טלו' עמ' ס"ג). וכ"כ הגר"ש ואזנר זצ"ל [דמדמיא אין הבדל בין מקום אכילה למקום שינה כמו דאין הבדל בבית פרטי אם מדליק בחדר זה או בחדר אחר, אלא שבישיבות עם ריבוי בחורים יותר טוב שידליקו בחדרים כיון שמייוחד להם יותר מחדר האוכל שיש שם רבים ואינו ניכר כ"כ, וכתב עוד] דגם בביהמ"ד יכולים להדליק כיון שהוא באותו בית ששוהה ואוכל שם והוי כחדר אחד בדירה פרטית וכמו"כ הבית מדרש נקרא 'בי רבנן' על שם שדרים שם כל היום ושוהים שם כביתם (ודעל כן מותר להם גם לאכול ולשתות שם כמבואר בש"ס מגילה ובאור"ח קנ"א - א') (שבט הלוי ח"ג סי' פ"ג). וכ"ד הגר"ש אויערבאך זצ"ל יעו"ר להלן דין כ"ט.

(ס) תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב אות י"א שהחזו"א עצמו הורה להדליק בחדר שינה ולאכול שם סעודה אחת או שתיים לצאת מכל ספק. וב'ארחות רבינו' ח"ג ע' כ"ה אות צ"ב הביא מהחזו"א דמוטב שיאכל בחדר שישן לפחות **פעמיים** ביום בימי חנוכה וידליק שם בברכה, ושם (אות ג') הביא דכ"ד הקה"ר זצ"ל דתלמיד ישיבה יאכל פעמיים ביום בחדר שישן שם וידליק שם וזהו עדיף משידליק בחדר אוכל עכ"ל. וכ"ד הגר"י פישר זצ"ל (שם) דמה טוב אם בימי החנוכה יאכלו ב' סעודות במקום השינה וידליקו במקום השינה. - ובספר 'חנוכה הלכות ומנהגים' (ע' ע"ח הערה ל') הביא בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל דאי"צ לאכול שם כבר בצהרים שבערב חנוכה, משום דבעצם ההחלטה לאכול בחדר הוי כאילו כבר עקרו דירתם לשם הואיל דכבר הם נמצאים שם.

(סא) ויעו"ר באגרות משה (י"ד ח"ג סי' י"ד אות ה') דמצד חשש סכנת דליקה מחוייבים אלו שלנים ומדליקים בחדרם להטיל גורל ביניהם מי שישמור היום, ומי שישמור למחר על כל הימים.

(סב) והגר"ש אויערבאך זצ"ל (שהיה דר בבנין ישיבתו) נהג להדליק בישיבתו בפתח הבנין, ודעתו דכל בני הישיבה יוצאים מדינא בהדלקתו לפי שסמוכים על שלחנו ואוכלים משלחן אחד (ומה שאח"כ מדליקים בני הישיבה היינו מדין המהדרין) (הלכות חג בחג' עמ' מ"ה הערה 5).

(סג) אכן יעו"ר חוט שני חנוכה עמ' ש"ט אות ז' מש"כ לחדש בדעת החזו"א יעו"ר ש.

(סד) ולא משום דחשיב 'חצר' אלא משום דהפרוזדור חשיב כחלק מן הבית ומדליקין בפתח הבית. ולא דמי לחדר מדרגות - שהוא מקום שאינו ראוי לדירה, משא"כ פרוזדור אע"פ שאין רגילים לישב ולאכול שם מ"מ הוא מקום הראוי לדירה מצד עצמו והוא חלק מהבית (הגר"ח שליט"א שם).

חנוכה' (להגדר' ספטימוס שליט'א עמ' ס' מהדורת ה'תשע"ג) ששמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א לאחר שהראה לו ציור של כמה מבנים סגורים. והביא שם שכן שמע מהגר"ח קרליץ זצ"ל שבכה"ג יש להדליק בפתח הבנין (ס"ה).

כח. בחורי ישיבה המתגוררים בדירה שיש בה מספר חדרים, לא ידליקו בני חדר אחד בחלון שבחדר השני, - אמנם במרפסת הצמודה לדירה גם אם הכניסה אליה היא רק מאחד החדרים, רשאים כל בני החדרים להדליק שם (משום שהמרפסת שייכת לכל הדירה באופן שווה, וכן שלפעמים נכנסים אליה, שפיר חשיב כחלק מדירתם ומותרים להדליק בה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' ער"ד). (ויעו' להלן דין ל"ג מח' הפוסקים גבי מרפסת פתוחה).

כט. י"א שבחור הדר בישיבה והדליק את הנרות של בית המדרש בבישיבה, יצא יד"ח בהדלקה זו (דאע"פ שלכתחילה עדיף שידליק בחדרו, מ"מ כל מקום בבנין הישיבה שהוא רשאי להשתמש בו כשר להדלקתו, והיכל ביהמ"ד בכלל זה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' ער"ה ובדבר הלכה אות כ"ה וכן יעו' לעיל דין כ"ו הערה נ"ט דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל ומנהג ישיבת טלז). וי"א שאינו יוצא יד"ח (אפי' אם חדר האוכל הוא באותו בנין של ביהמ"ד) וחוזר ומדליק ומברך בחדרו (הגר"ח קניבסקי שליט"א - נר חנוכה עמ' צ"ח הערה ג') (ויעו' עוד לעיל דין י"ז).

ל. בחור ישיבה מבני עדות ספרד [הנוהג כדעת השו"ע (תרע"א ב')] דרך בעה"ב מדליק] שנמצא בישיבה ויש לו חדר בפנימיה לדור בו, י"א שידליק בברכה דאינו יוצא יד"ח בהדלקת אביו בביתו (דכיון שהוא בישיבה אינו סמוך על שלחן אביו) (החזו"א זצ"ל - מעשה איש' ח"ד עמ' קל"א וכ"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל - שבות יצחק' ח"ח עמ' ר"ד והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' קי"ח הערה ג' וכ"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א ב'תשובות ונהגות' ח"ד סי' קס"ט) (והגר"ש ואזנר זצ"ל הורה דמ"מ יכוון שלא לצאת בהדלקת אביו - שם). וי"א דמעיקר הדין אינו חייב כלל להדליק ויוצא יד"ח בהדלקת אביו בביתו (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה עמ' ער"ה וכ"ד הגר"צ אבא שאול זצ"ל - קובץ 'מבקשי תורה' חנוכה קובץ ל"ו עמ' כ"א (ס"ה) והגר"ע יוסף זצ"ל - 'חזון עובדיה' חנוכה ע' קמ"ד וכן היה מורה הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל (ס"ה), ואעפ"כ אם יש לו חדר מיוחד שדר שם בהיותו בישיבה ידליק שם בלא ברכה. ואם נמצא עמו בחדרו בחור בן אשכנז המדליק בברכה, ישתתף עמו בפרוטה ויצא יד"ח בברכתו (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - שם) (ס"ה). ולהני פוסקים המובאים לעיל הערה נ"ט ודין כ"ט יכול לאפוקי נפשי' מפלוגתא ע"י שהוא יהיה הש"ץ המדליק בבית המדרש, או שיבקש מהש"ץ המדליק בביהמ"ד לכוון להוציאו (וישתתף עמו בפרוטה)].

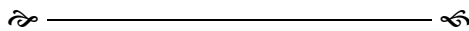
לא. י"א דאף לדעת הסוברים דבן ישיבה מעדות ספרד נפטר בהדלקת אביו (כדעה ב' בדין הסמוך לעיל), מ"מ אם הוריו מתגוררים בחו"ל והוא נמצא בארץ ישראל או להיפך ואין זמן חיוב ההדלקה שווה בשני המקומות, צריך להדליק במקומו בברכה (כיון שבזמן שהם מדליקים אי"ז זמן החיוב אצלו ואינו נפטר בהדלקתם (ס"ה) (ומ"מ טוב שיכוון שלא לצאת יד"ח בהדלקתם (ס"ה) (הגר"צ אבא שאול זצ"ל - קובץ 'מבקשי תורה' שם עמ' כ"ב). וי"א דאפי' באופן זה יצא יד"ח (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה עמ' ער"ה בדבר הלכה אות כ"ב) (ויעו' להלן דין ס"ח דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הדלקה בחלון או במרפסת

לב. הדר בעליה (בית שאין לו פתח פתוח לרה"ר, וגם אין לו פתח פתוח לחצר (הפתוחה לרה"ר) אלא הוא פתוח לתוך בית), יניח נרותיו בחלון הסמוך לרה"ר (שו"ע תרע"א ה', ומשנ"ב סקכ"ג. ויעו' הערה (ס"ה)). וה"ה שיכול ג"כ להניחם במרפסת סגורה (שיש לה קירות ותקרה) הפונה לרה"ר (יעו' 'פניני חנוכה' ע' ס"ו ס"ז) (ובדין מרפסת פתוחה יעו' להלן בסמוך).

לג. י"א דאין יוצאין יד"ח בהדלקת נרות על מעקה של מרפסת פתוחה (שאינן לה קירות ותקרה), (שאינה נחשבת כחלק מהבית כי אם כחצר, והוי כמעמיד על גדר של חצר שאין זה מקום הדלקה כלל) (הגר"ש אלישיב זצ"ל - שבות יצחק' ח"ה ע' ל"ה, ו'פניני חנוכה' ע' ס"ז). וי"א דאפשר להדליק שם (דהמרפסת חלק מן הבית) (הגר"ח קרליץ זצ"ל - וכן הקה"י זצ"ל הורה להדליק על המעקה אף במרפסות פתוחות והוא מדין חלון - 'חוט שני' חנוכה ע' ש"ח, וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - קובץ 'מבקשי תורה' ג' י"ח ע' ט"ו).

לד. המניח נרותיו במרפסת, טוב שיניחם ליד הפתח שדרכו נכנסים מן החדר למרפסת מול המזוזה (כדי שיהא מוקף במצוות וגם מדליק בטפח הסמוך לפתח) (הגר"ח קניבסקי שליט"א 'חנוכה הלכות ומנהגים', והגר"ח קרליץ זצ"ל 'חוט שני' ע' ש"ח). אמנם אם במעקה המרפסת יש יותר

(ס"ה) כן יעו' חוט שני עמ' ש"ט אות ו' דמשמע דהגר"ח קרליץ זצ"ל פסק להדליק בפתח הבנין מטעם אחר, דכיון דאכתי יש בפרוודור שימושים, חשיב שפיר "חצר" דומיא דחצר בזמן חז"ל. ויעו"ש עוד דהוסיף דאפי' אם העוברים ברה"ר יכולים לראות את כל הנמצאים שם אכתי דמי לחצירות שהי' בזמן חז"ל דגם חצרות שלהם היו פתוחים לרה"ר (אך חצירות שבזמננו, הנמצא בהם נמצא ממש ברה"ר).

(סו) וטעמו דכיון שלא עזבו לגמרי את ביתם, ומזמן לזמן חוזרים לשם כגון כשאין לימודים בישיבה או כשהם חולים וכדו', חשיבי כ'סמוכים' על שלחן אביהם' וזאת אפי' אם שבים לבית הוריהם רק פעם בששה חודשים דאכתי בית הוריהם נחשב ביתם (הגר"צ זצ"ל שם).

(סז) הגר"צ אבא שאול זצ"ל ואמר דכן מנהג בני ספרד (קובץ 'מבקשי תורה' שם).

(סח) ודעת הגר"י פ"ש זצ"ל דאם אביו אינו משלם מזונותיו מחוייב להדליק בברכה, וכשאביו משלם מזונותיו אם הוא לומד באותה עיר שבה דרים הוריו אכתי נחשב בן ביתו. וכשנמצא בעיר אחרת הסתפק הגר"י זצ"ל אם שייך לומר שהוא סמוך לשולחן אביו אפי' אם מפרנסו (הליכות אבן ישראל ח"ב עמ' ע"ו).

(סט) והוסיף הגר"צ אבא שאול זצ"ל ד"ל טעם נוסף לזה, דכשכבית הוריהם בחו"ל לא שייך הטעם הנזכר לעיל בהערה ס"ו. דהרי אם יחלו וכדו' לא ישובו לביתם, ואף אם מאיזו סיבה לא יוכלו להשאר בישיבה לא יחזרו לביתם אלא יחפשו מקום אחר, על כן י"ל דלא חשיבי סמוכים של שלחן אביהם ולפיכך ידליקו במקומם בברכה (קובץ 'מבקשי תורה' שם עמ' כ"ב).

(ע) דאף אם נאמר שאביו פוטרם בהדלקתו, הרי י"א שאם מכוון שלא לצאת מהני (יעו' רמ"א תרע"ז ג' ומשנ"ב שם סקט"ו) ומתחייב בהדלקה במקומו (הגר"צ זצ"ל שם).

(עא) ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל כל זה הוא בעליה דוקא שאין לו אפשרות של הדלקה בפתח חצרו או בפתח הבנין ('פניני חנוכה' ע' ג'). - דס"ל דדינא דגמ' דהדר בעליה מדליק בחלון היינו דוקא כשפתח הדירה העליונה הוא בתוך הדירה התחתונה, ולא במקום הפונה לרה"ר או לחצר, אכן כשהדרים בקומות העליונות פתח דירתם הוא לחדר המדרגות או לרשה"ר, נשאר עיקר תקנת חז"ל להדליק בפתח החצר או בפתח הכניסה לבנין, וכשמדליק בחלון לא מקיים את חיובו מתקנת חז"ל (ואינו יוצא ידי חובתו). - וכ"ה בבית יוסף סי' תרע"א (ו"ה ומניחה) זל"ש ... "אם היה דר

בעליה וכו' בשאין לו פתח פתוח לרה"ר מיירי, כלומר שאם היה פתח העליה פתוח לרה"ר, מניחה על הפתח, ואם היה פתוח לחצר, מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרה"ר, אבל הכא מיירי כשהעליה פתוחה לבית, דהשתא כי מנח לה אפתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עליה הוא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרה"ר עכ"ל. [וכן בשו"ע שם סעיף ה' כתב "ואם היה

דר בעליה שאין לה פתח פתוח לרה"ר מניחה בחלון הסמוך לרה"ר"]. ומבואר דדוקא אם מדרגות העליה פתוחות לתוך בית חבירו אינו יכול להדליק בפתח החצר, משום שבית חבירו מפסיק בניהם ואין ניכר שייכות הנר לעליה, אבל אם מדרגות העליה אינם פתוחות לתוך בית חבירו אלא לחצר, כיון שהמדרגות יוצאות לחצר בלי הפסק בית חבירו, שפיר ניכר שייכות הנר אליה כמו לשאר בתי החצר. והבואר ד' הבית יוסף במשנ"ב הנ"ל (סקכ"ה) ובשעה"צ אות כ"ו. וכ"ה בחידושי הגר"א למס' שבת ז"ל "ולפי' התוס' שפסקו שיניחם על פתח החצר כשיש שם חצר, צ"ל שאין

להעליה חצר כלל אלא פתוח לבית חבירו כמו ארובה וגם אין לרה"ר פתח" עכ"ל ('שבות יצחק' פ"א אות א' ע' ב' ג').

פרסומי ניסא יניחם שם, ולא בטפח הסמוך לפתח (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ^(עב) 'באר ישראל' ע' נ' והגר"נ קרליץ זצ"ל שם ^(עג)). וי"א דרק אם פרסום הנס יהיה הרבה יותר גדול אם יניח במעקה המרפסת, יש להניחה שם. אך אם פרסום הנס יהיה גדול רק במקצת, ידליק בפתח המרפסת (הגר"ח קניבסקי שליט"א שם).

לה. דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהמדליק בחלון ביתו צריך להניח הנרות דוקא בחלל החלון או בטפח הסמוך לחלון (דומיא דפתח הבית) מבחוץ, או כנגד החלון מבפנים על גבי כלי סמוך לחלון, אבל אין להרחיק יותר מטפח הסמוך לחלון (דהוי תקנה קבועה שבכל מקום שמדליק, מדליק בטפח הסמוך) ואפי' למי שיש מעקה עם 'בטן', אין להניח שם הנר חנוכה בריחוק יותר מטפח הסמוך לחלון, דהסורגים אינם חלק מהבית ^(עד) ('פניני חנוכה' ע' ס"ז, 'באר ישראל' ע' מ"ט). ובדיעבד אם הדליק על הסורג בריחוק יותר מטפח הסמוך לחלון יצא יד"ח ^(עז) ('הלכות חג בחג' עמ' מ"ג הערה 4 ויעו' עוד 'הליכות שלמה' עמ' רע"א ב'דבר הלכה' אות י' דמשמע דדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאיי"צ כלל להקפיד בזה).

לו. אף המדליק בחלון יש לו להניח הנר בימין החלון (אם אין נגרע עי"ז מהפרסום) (דכל מילי דמצוה ימין עדיף - משנ"ב תרע"א ס"ק ל"ד גבי הדלקה בפתח ולכאורה ה"ה בחלון, וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ^(עז) - 'הליכות שלמה' ע' רס"ט דבר הלכה ג' והגר"ח קניבסקי שליט"א - 'מועדי הגר"ח' עמ' רפ"ד. ויעו' 'העמק שאלה' שאילתא כ"ו אות כ"ב). וי"א דאיי"צ להעדיף להניח מימין לחלון (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' נ"ג, הגרי"י פישר זצ"ל, דדין ימין אינו אלא בפתח ולא בחלון - 'הליכות אבן ישראל' ע' שמ"ט, וכ"ד ב'בלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'דולה ומשקה' ע' רל"ט).

לז. מי שאין לו פתח או חלון הפונה לרה"ר, אלא רק חלון של בית הכסא בלבד (מצוי במקום שאחורי הבנינים פונים להרים ויש דירות שכל החלונות לכיוון ההרים מלבד חלון ביה"כ) לא ידליק בבית הכסא (דאי"ז כבוד המצוה) אלא ידליק בתוך ביתו (יעו' ביאה"ל תקפ"ח ב' ד"ה שמע) (הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה ע' ש"ב. אכן יעו' להלן דין קנ"א דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דניתן להדליק (כלא ברכה) במקום שיש ריח רע יעו"ש. ויתכן דאף לדעתו בית הכסא שהוא מקום בזוי מצד עצמו, ולא מחמת סיבה חיצונית אי"ז מקום הדלקה. ויל"ע).

הדלקה בפתח

לח. המדליק בפתח, יניח הנר מבחוץ (משום פרסומי ניסא) (שו"ע תרע"א ה' ומשנ"ב סק"א). ומצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח ^(עז) (שו"ע תרע"א ז'). והיינו שהנר עצמו יהיה בטפח הסמוך לפתח, ואין די שמעמיד המנורה (או ה'בית חנוכייה') בטפח הסמוך לפתח והוא מדליק בקצה השני ^(עח) (הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה ע' ש"ג והגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' צ"א) (אכן מסתבר שאי"צ שדוקא השלהבת תהא בטפח הסמוך לפתח, אלא סגי שהנר נמצא שם - הגר"נ קרליץ זצ"ל שם. אכן יעו' להלן דין נ"ד).

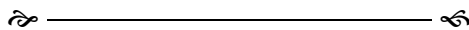
לט. ידליק בצידו השמאלי של הפתח (מול המזוזה) (כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ויהיה מסובב במצוות) ^(עט), ואם מניחו בחלל הפתח, יניחו בחצי החלל אשר לצד השמאלי, ויכול להניחו בכל שטח אותו החצי. וי"א דראוי להחמיר להניחו בצד שמאל בקצה האחרון ממש סמוך לכותל. - ואם אין מזוזה בפתח, ידליק בצד ימין ^(פא) [בין כשמדליק מחוץ לפתח, ובין כשמדליק בחלל הפתח] (שו"ע תרע"א ז' ומשנ"ב סק"ו).

מ. בדיעבד אם מניחו מימין כשיש מזוזה יצא (משנ"ב תרע"א סק"ג).

מא. דין הדלקה בטפח הסמוך לפתח אינו מעכב בדיעבד (כ"מ בביאה"ל תרע"ו ה' ד"ה ובליל שני וכ"ה בערוך השלחן תרע"ו י"א, וכ"ד הגרש"ז אויערבאך 'הליכות שלמה' ע' רס"ח), ויש הסובר דהוא מעכב, ובלא"ה לא יצא יד"ח (וצריך לחזור ולהדליק, ואם חלף זמן רב מהברכה יצטרך ג"כ לברך שוב) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' פ"ט).

מב. כשיש כמה וכמה המדליקים בפתח ואין מקום בטפח הסמוך לפתח בשמאל להדלקת כולם, י"א שידליקו גם בטפח הסמוך לימין. וכשכבר אין מקום אף בטפח הסמוך לפתח מימין, יכולים להדליק לאורך כל הכותל זה בצד זה (בהפסק הראוי) אע"פ שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח (הואיל וניכר שכולם שייכים לפתח זה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רס"ח, והגר"נ קרליץ זצ"ל 'חוט שני' חנוכה ע' ש"ג). וי"א דכשארין מקום בטפח הסמוך לפתח מימין ומשמאל ידליקו גם למעלה מ' טפחים עד סוף המזוזות, וכשאין מקום גם שם, ישתתפו השאר בשמן עם המדליקים (ולא ידליקו רחוק יותר מטפח הסמוך לפתח) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ח"ח ע' י"ב).

מג. כשיש מזוזה בפתח צריך להדליק בצד שמאל אפילו אם אינו יוצא מהפתח שמדליק בו ^(פב) (מנחת יצחק ח"י נ"ב).

(עב) ובתנאי שהיא מרפסת סגורה וכדוהבא לעיל.

(עג) ואפילו אם המרפסת פתוחה וכדוהבא לעיל.

(עד) כיון שא"א לשבת ולעמוד שם, ולא מהני מה שהילדים יושבים שם (שם).

(עה) דכל הסורג נחשב לחלק אחד גדול שהרי משתמשים בו תשמישי חלון ומניחים בו דברים ויושבים עליו ומבואר בראשונים דכל שניכר שבעה"ב הדליקם שם שפיר דמי ('הלכות חג בחג' שם).

(עו) דהא דאמרין דכל מידי דמצוה ימין עדיף הוא לאו דוקא בפתח, ואף בשאר מילי מצינו דימין עדיף כמו בלבישת בגדים וכדו' (הגרש"ז זצ"ל שם).

(עז) שאם ירחיקנה להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם (רש"י שבת כב, הובא במשנ"ב תרע"א סק"א).

(עח) דלא מסתבר לומר דכיון דהוה גוף אחד סגי בזה (הגר"נ קרליץ זצ"ל שם).

(עט) ענין זה להיות 'מסובב במצוות' פירושו כמש"כ הרמב"ם לענין מצות מזוזה (מזוזה ר' י"ג) ז"ל "וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד (ד) שמו של הקב"ה, ויזכור אהבתו, ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו, והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירים רבים והן המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם" עכ"ל. (ומקורו במנחות מ"ג ע"ב יעו"ש) ועל דרך זה ענין 'מוקף במצוות' שמקפיים אותו 'מזכירים' (הם המלאכים) שמצילין אותו מן החטא. וכמו"כ בלבוש (תרע"א ז') כתב "ויכנס ויוצא בין שתי מצוות, וכתב חונה מלאך ד' סביב ליראיו".

(פ) ובהג' מוהר"א אזולאי זיע"א על הלבוש (תרע"א א) הביא סימן לזה מפרשת מקץ שבה חל החנוכה ברוב השנים: "מקץ שנת"ם ימי"ם" נוטריקון: שנת"ם - ש'מאל נ'ר ת'דליק ימין מ'זוזה עכ"ד.

(פא) דכל מילי דמצוה ימין עדיף [לכבוד המצוה - רבינו שמחה בהגהות מיימוניות חנוכה ד' ז'], ועוד דאיכא פרסומא ניסא טפי משום שהכל פונים לימין (משנ"ב תרע"א סק"ד).

(פב) דאף כשלא שייך ענין 'שהוא מסובב במצוות' מ"מ התקנה להניח בשמאל (כשיש מזוזה) לא בטלה (שם).

מד. פתח שיש בו מזווה, אך אם ידליק בימין יהיה פרסומי ניסא גדול יותר, י"א דידליק בימין (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' פ"ח ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר 'חנוכה הלכות ומנהגים' ע' ע"ג - משום דהפרסומי ניסא הנוספת עדיפא על מוקף במצוות). מה. צריך להדליק נר חנוכה משמאל לפתח גם במקרה שכבר הדליק שם אדם אחר (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רס"ט ^(פג)), והגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' עמ' נ"ג והגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה עמ' שיי"ג). מו. פתח שיש בו מזווה ובאו שכנים ותפסו לעצמם את מקום ההדלקה מצד שמאל (ואין שם עוד מקום להדליק), השכן הבא אחריהם אי"צ להקפיד ולתבוע גורל וכדו' ויכול שפיר להדליק מצד ימין (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' פ"ח). מז. שנים הבאים להדליק נרות חנוכה בפתח שאין בו מזווה י"א שידליק האחד מימין הפתח, והשני משמאל הפתח ^(פד) (שבות יעקב ח"ב סי' מ"א, ומקור חיים לבעל החוות יאיר סי' תרע"א ס"ז בשם ספר זכרון משה סי' י"א). וי"א דשניהם ידליקו בימין הפתח ^(פה).

מקום ההדלקה בחוץ לארץ

מח. בחו"ל שדרים בין אומות העולם נהגו להדליק בתוך הבית ^(פז), ואם יש לו חלון הסמוך לרה"ר ולא שכיח היזקא, נכון שיניח הנרות בחלון ^(פח). ואם אינו מניח בחלון, יניח בטפח הסמוך לפתח מבפנים ^(פח) ^(פז). ואם יש כמה בני הבית המדליקים, יזהרו שלא לערב הנרות יחד (דע"י כך לא יהא היכר כמה נרות מדליק כל אחד) אלא ידליק כל אחד במקום מיוחד (ועדיף שידליק כל א' במקום מיוחד ולא יתערבו הנרות מאשר שידליקו כולם בטפח הסמוך לפתח), ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקים הנרות כל השנה (דאז לא יהא היכר כלל שהדליקו למצות נר חנוכה ופרסומי ניסא, דאע"פ שההיכר הוא רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהא בעי) (רמ"א תרע"א ז' ומשנ"ב שם סקל"ח). ומ"מ אף בחו"ל במקום שאין חשש סכנה כשמניח בחוץ, מצוה להניח בחוץ אע"פ שאין חיוב ^(צ) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' חנוכה עמ' מ"ו ו'פניני חנוכה' עמ' פ"ד).

גובה הנרות

מט. מניח את הנרות למעלה מג' טפחים ^(צא) מן הקרקע ^(צב) (שו"ע תרע"א ו') ומ"מ בדיעבד אם הניחם למטה מג' יצא (משנ"ב שם סקכ"ו).

(פג) ואע"פ דבלא"ה הריהו כבר מסובב במצוות מ"מ לא אמרינן דבכה"ג חזרת ימין להיות עדיפא, דלא פלגינן בתקנת חכמים (דבר הלכה' שם אות ב'). ועוד אפ"ל דיעוי' לעיל הערה ע"ט בביאור ענין 'מסובב במצוות' ומבואר דזהו במצוות דיד' ולא דחבירה.

(פד) כדי שיעבור בין שתי מצוות. - והיינו דענין 'מוקף במצוות' קיים אף במצוות דחבירה.

(פה) כ"מ בפתחי תשובה (סי' תרע"א) בשם תשובת שדה הארץ (סי' מ), וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' רס"ט משום דהדלקה בימין עדיפא, וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (באר ישראל' ע' נ"ג) וביאר שם טעמו: דאין כל מעלה במסובב במצוות של חברו, וע"כ עדיף להדליק בצד ימין, וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל - גלינן 'נשיח בחוקיק' (ויעוי' אליה זוטא סי' תרע"א ס"ק ז ובאליה רבא שם ס"ק ט). ויעוי' לעיל הערה ע"ט מהות ענין 'מוקף במצוות' ומשמע מדברי הרמב"ם שם דהמלאכים הנבראים מהמצוות שמקיים הם מצילים אותו שלא יחטא, וזה שייך רק במצוות ידידה ולא דחבירה.

(פו) ובספר 'שבות יצחק' (חנוכה עמ' ל"ט) הביא: דהנה תמה האור זרוע (הל' חנוכה אות ש"ג) ז"ל "והאידינא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין מדליקין בחצירות". ובעיטור (הל' חנוכה) משמע דעמד בתמיהה זו וכ' ליישבה, ז"ל "ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ואחר שנהגו על הסכנה נהגו, ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ ואם לאו על פתחו" עכ"ל. והיינו דמאחר שהחלו במנהג זה בשעת הסכנה המשיכו לנהוג כן אע"פ שעתה אין סכנה. וביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאמנם האידינא ליכא חשש סכנה כ"כ שמחתו היו חז"ל מורים להדליק בפנים, אך מ"מ גם האידינא במקומות שדרים בין הגוים עלול להגיע מחמת ההדלקה בחוץ לידי סכנה, וכיון דבתחילה היה סכנה ממש ואכתי איכא צד שיסתעף מזה סכנה, די בזה כדי להמשיך כמו שנהגו עד עתה להדליק בפנים. וכמו"כ באורחות חיים (הל' חנוכה אות ג') כ' ז"ל "ועכשיו בגלות שאין אנו יכולים לקיים המצוות בשלימות, מניחה על פתח ביתו מבפנים בטפח הסמוך לדלת". ובאות ט"ו כ' ז"ל "וכתבו מקצת הגאונים ז"ל דבזמן הזה שמדליקין בפנים מפני' חשש שמא יכבוה עכו"ם שאנו דרים ביניהם לא חיישינן לרגל מן השוק". ונראה דמש"כ באות ג' שא"א לקיים המצוה בשלימות כוונתו למש"כ שם באות ט"ו 'מפני שיכבוה עכו"ם'. וביאר הגרי"ש זצ"ל דיל' דכוונת האורחות חיים כמו שפי' בדעת העיטור הנ"ל, דאמנם אין סכנה בעצם ההדלקה בחוץ, אבל יש חשש שאם ידליקו בחוץ יכבוה העכו"ם ואז יעמדו ישראל כנגדם ועלול להסתעף מזה סכנה, ואף דלא הוי חשש סכנה כ"כ, מ"מ סגי בחשש זה כדי להמשיך במנהג להדליק בחו"ל בפנים. **ובאופן נוסף** ביאר שם בעהמח"ס 'שבות יצחק' עפ"ד הריטב"א שבת כ"א ע"ב דכ' בביאור דברי רש"י שם "ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו פי' לא סוף דבר סכנת נפשות דא"כ פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג, אלא אפי' סכנת צער או איבה כמו בצרפת". מבואר דדעת הריטב"א (ורש"י שם) דגם חשש 'צער ואיבה' הוי בכלל שעת הסכנה. ואפ"ל דזהו ג"כ כוונת האורחות חיים הנ"ל. וכעיי"ז בדרכי משה' תרע"א סק"ט בשם רבינו ירוחם בנ"ח ח"א 'ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לרה"ר, ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גנבים וכו'" יעוי"ש. - ואפ"ל כהנ"ל בדעת הארחות חיים. - ובספר הנייר כתב ז"ל "ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו, דיני גויים דיירינן כשעת הסכנה הוא, ומניחה בגו ביתא בכל מקום" עכ"ל. - ומשמע דעצם זה שדרים בין הגויים הוי דינו כשעת הסכנה. ואע"ג דבזמן הגמ' הדליקו בחוץ גם הדרים בין הגויים, צ"ל דאחר שכבר היה סכנה והדליקו בפנים, המשיכו במנהגם מטעם דבין הגויים עלול שוב להסתעף מזה סכנה וכהנ"ל. וכמו"כ בלבוש תרע"ח ח' כתב "שלדידן שיד האומות תקיפה עלינו ואין אנו מדליקין בחוץ ברחוב העיר אלא מדליקין בפנים". וקצת משמע דיש היתר כללי להדליק בפנים כשאנו תחת שלטון האומות, וכדעת ספר הנייר הנ"ל דעצם כך דנתונים תחת ידם הוי כשעת הסכנה. וכ"מ בחיי אדם קנ"ד י"ב ד"ב בזמן הזה שאנו דרים בין האומות מנהגנו להדליק כל א' בביתו". ומשמע דכוונתו אע"ג דאין צד סכנה. ע"כ מספר 'שבות יצחק' שם. וכמו"כ ב'ערוך השולחן' תרע"א כ"ד כתב "ועתה אין אנו מדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלנו מ"מ כמעט הוא מהנמנעות מפני שבכל המדינות שלנו ימי חנוכה הם ימי סגרור גשם ושלג ורוחות חזקים ואי אפשר להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכוית וכולי האי לא אטרחרוהו רבנן, ועוד דבזה לא יהיה היכר למצוה כ"כ **וגם לא בכל המקומות יניחו לעשות כך** ולכן כולנו מדליקין בבית" עכ"ל. ויעוי' עוד לעיל דין ט"ז ומקורותיו שם.

(פז) ומקור הדברים הוא במג"א תרע"א סק"ח ופי' הלבושי שרד דמעלת פירסומי ניסא עדיפא מן המעלה שיהא מסובב במצוות. ויעוי' עוד באגר"מ או"ח ח"ד סי' קכ"ה דכ' בפ"ד ד' המג"א דמאחר שפירסומי ניסא הוא מעיקר מצות הדלקת נר חנוכה, וטעם שייכנס בין ב' המצוות אינו שייך לעצם המצוה ולזכרון הנס, לכן עדיף להדליק בחלון ולא אצל הפתח, דאף שעיקר בזמן הזה הוא ההיכר לבני הבית מאחר שא"א להדליק בחוץ מ"מ מה שאפשר לעשות ביותר פרסום ודאי יש לעשות כן וכן אני נוהג וכו' עכ"ד. - ומבואר מד' דאין חיוב להדליק בחלון אלא רק עדיפות. וכמו"כ בחיי אדם קנ"ד ט"ז כ' "ונראה לי לדלידן **מצוה** יותר בחלון מלהניח אצל הפתח דבחלון יש היכר לבני הרה"ר" - ומדייק מדבריו דהוי רק מצוה ואי"ז חיוב. וכן במשנ"ב תרע"א סקל"ח שהביא כתב ד'נכון יותר' שיניחנו בחלון אם לא במקום דשכיח היזיקא, ג"כ משמע דאי"ז חיוב. - וביאור הדברים דכיון שדרים בין הגויים ושכיח היזיקא בהדלקה בחוץ, על כן גם בחלון עלול הדבר להביא לידי היזק, ועוד כיון שיש מקומות דגם בהדלקה בחלון יש חשש סכנה לפיכך אין מחלקים בחוץ לארץ בין מקום למקום לענין חיוב הדלקה בחלון. ומ"מ במקום דלא שכיחא היזיקא נכון להדליק בחלון משום פרסומי ניסא (שבות יצחק' חנוכה עמ' מ"ג).

(פח) וכן נוהג למעשה הגר"מ שטרנבוך שליט"א, שאע"פ שבהיותו בארץ ישראל נוהג להדליק ברה"ר ממש (וגם בחלון הבית לצאת שיטת רש"י וסיעתיה שמדליקין מביתו לחצר) מ"מ כשנמצא בחו"ל נוהג ככל ישראל הנמצאים שם להדליק בחדר בפנים הבית בפתח ליד דלת בגובה פחות מעשרה טפחים (אא"כ יש פרסומי ניסא יותר בחלון וכנ"ל) (תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ז).

(פט) ובספר 'תשובות והנהגות' (חנוכה עמ' ע"ד) כתב דבחו"ל כשמדליק בתוך הבית, ידליק בפתח החדר שאוכל בו (בצד שני מהמזוזה פחות מעשרה טפחים). אכן יעוי' לעיל דין כ"ו והערה נ"ח. ולכאו' ה"ה הכא.

(צ) וב'שבות יצחק' שם דייק כן מדברי העיטור הנ"ל בהערה לעיל בסמוך, דאחר שכתב בישוב המנהג להדליק בפנים וביאר דאחר שנהגו על הסכנה נהגו, הוסיף "ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ ואם לאו על פתחו", משמע שאינו חייב להדליק בחוץ כיון שכבר נהגו כן על הסכנה וכהנ"ל, ומ"מ מי שיכול להניח בחוץ מצוה לעשות כן. - אכן דוקא בחו"ל שדרים בין האומות ונרות אלו לצנינים בעיניהם שמסמלים ניצחון ואיכא סרך סכנה, עדיין נמשך המנהג להדליק בפנים וכהנ"ל, אבל בארץ ישראל שמעולם לא היתה שעת הסכנה דגם כשגרו בין הערבים (טורקים וכדו') הדליקו בחוץ, וגם היום לא גרים ביניהם כלל הדרינן לדינא דגמ' וחייבים להדליק בחוץ (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' שם ו'פניני חנוכה' שם).

(צא) שיעור טפח לדעת החזו"א 9.6 ס"מ ולדעת הגר"ח נאה 8 ס"מ.

(צב) דכל למטה משלשה כאילו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם (משנ"ב שם ס"ק כ"ו).

נ. מצוה להניח הנרות למטה מעשרה טפחים מן הקרקע ^(צב) (ש"ע תרע"א ו'), ואם מניחם למעלה מעשרה טפחים יצא יד"ח (ש"ע שם). אכן מי שדינו להניח נרותיו בחלון יניחם שם אפי' אם החלון גבוה יותר מ' טפחים מקרקעית הבית ^(צב) (משנ"ב שם סקכ"ז).

נא. החושש שהילדים יהפכו את הנרות, מותר לכתחילה להניחם למעלה מ' טפחים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' נ"ד) (ויעו' עוד שעה"צ תרע"א סק"ל).

נב. מי שעומד בפניו ב' אפשרויות: להדליק תוך י' טפחים אך באופן זה לא יוכל להדליק בצד שמאל מול המזוזה או להדליק בצד שמאל למעלה מ' טפחים, י"א דידליק תוך י' טפחים ולא משמאל ^(צב) (הגר"י זילברשטיין שליט"א בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'חשוני חמד' חנוכה ע' נ"ד).

◇ י"א דטוב להניח את הנרות מעט למעלה מז' טפחים (ויש לזה מקום בכתבי האריז"ל על מה לסמוך) (שערי תשובה תרע"א סק"ח ובכן איש חי שנה א' פ' וישב אות ה' אכן יעו' כף החיים שם סס"ק מ"ו).

נג. המדליק נרותיו (בין בבית בין בחוץ) למעלה מ-20 אמה ^(צב) מרה"ר לא יצא יד"ח (דלא שלטא ב' עינא), ואפילו אם לקחם לאחמ"כ והניחם פחות מכ' אמה לא יצא (דהדלקה עושה מצוה), וצריך לחזור ולהדליק בברכה (ש"ע ורמ"א תרע"א ו' ומשנ"ב ס"ק כ"ח כ"ט). וי"א דאם ההדלקה (של למעלה מכ') היתה בבית צ"ע אם יברך שנית (משום דדעת הראב"ה (הובא בטור שם ^(צב)) דהמדליק בבית אפילו למעלה מכ' אמה יצא יד"ח) (פרמ"ג א"א תרע"א סק"ז וצוין במשנ"ב שם סקכ"ט) (יעו' שעה"צ שם אות ל"ג).

נד. שיעור של עשרים אמה הוא על מקום הלהב ולא על מקום הנר (שעה"צ תרע"א ל"ג). וכן שיעור ג' טפחים ^(צב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' ע"ב דבר הלכה אות י"ג). וכן שיעור י' טפחים (כף החיים תרע"א ס"ק נ"ב, ומקור חיים תרע"א ו' וכן נוטה דעת הקה"י זצ"ל - כתבי קה"י החדשים שבת סי' ט"ו). וי"א דשיעור י' טפחים הוא על מקום הנר (לקט יושר ע' 150 ^(צב) ויעו' עוד ערוך השלח תרע"א כ"ב).

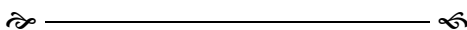
נה. יש ליתן את הדעת דכשהובא שיעור 10-7-3 טפחים היינו מקרקע שעליה מונחות הנרות (וכשמונחות על אדן החלון, מקרקע הבית) וכדו', ושיעור 20 אמה היינו מרה"ר.

הדר בקומה גבוהה

נו. הדר בקומה שחלונה גבוה מ-20 אמה מקרקע רה"ר, יותר טוב להדליק בפתח הדירה הפונה לחדר מדרגות המשותף לכמה דיירים (יעו' חיי אדם קנ"ד ט"ז, ובשעה"צ תרע"א אות מ"ב בשם הפתחי תשובה, וכ"ה ב'חוט שני' - חנוכה עמ' ש"ז ^(ק)) (ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היינו דוקא כשאין לו אפשרות להדליק בפתח החצר או בפתח הבנין עצמו, יעו' 'פניני חנוכה' ע' נ"ג) ^(קא).

נז. מי שדירתו בגובה עשרים אמה מקרקעית חצרו, אכן כלפי רה"ר הוא פחות מגובה עשרים אמה, יכול להדליק שם ^(קב) (כן מצדד הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל שונה הלכות ע' רפ"ו, וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל - קונטרס 'פסקי הלכות' (נרות חנוכה) להגרי"א דינר שליט"א (התשס"ו) ע' מ"א והערה י"ג), (וב'תורת המועדים' שם הוסיף בשם הגר"ח שליט"א דכ"ז בתנאי שבאלכסון אין עשרים אמה לרה"ר, אבל אם באלכסון יש עשרים אמה לבני רה"ר, אין להדליק שם, אכן יעו' להלן דין נ"ח ד' הגרי"י פישר זצ"ל ודין נ"ט ובהערה ק"ה. ויעו' לעיל דין י"ט וההערה מ"ט).

נח. הבא להדליק בחלון, וחלון ביתו הוא למעלה מכ' אמה מקרקע רשות הרבים אבל יש בתים גבוהים מול ביתו, שמהם אין הנרות גבוהים עשרים אמה, י"א דיכול להדליק בחלונו ^(קב) (ואף אם בין הבנינים יש מרחק יותר מכ' אמה - הגרי"י פישר זצ"ל ^(קד)). וי"א דלא מהני (הקהילות יעקב זצ"ל - 'כתבי קה"י החדשים' מועד (שבת) סי' י"ז עמ' צ"ו, וכ"ד בנו הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'דולה ומשקה' עמ' רל"ג וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'דיני הדלקת נרות חנוכה' (להגרי"א דינר שליט"א) עמ' ט"ל, וכמו"כ בספר 'חשוני חמד' חנוכה (הנדפמ"ח) ע' נ"ט הביא הגרי"י זילברשטיין שליט"א ששמע מלהבחל"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל דשכנים אלו נחשבים יחידים רבים ולא רשות הרבים, וחז"ל קבעו להדליק ולפרסם הנס ברה"ר, וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לא היה ברירה ליה להכשיר מהאי טעמא שרבים רואים אותו, משום דסו"ס לאו גדר 'רשות הרבים' עליהו, (ומ"מ התיר מטעם אחר אפי' אם אין דיירים ממול כדיעו' לעיל הערה ק"א)).

(צג) דאיכא פרסום הנס טפי כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה (משנ"ב שם ס"ק כ"ז).

(צד) דטוב יותר להניח הנרות בחלון הסמוך לרה"ר אפי' שהוא למעלה מעשרה טפחים מלהניח בטפח הסמוך לפתח במקום שרבים לא רואים, אפי' שהוא למטה מעשרה טפחים (דלענין זה שצריך היכר לרה"ר יש מקור גדול בגמרא, משא"כ מה שאמרו דלכתחילה צריך להניחו מתחת לעשרה יש כמה ראשונים שדחו זאת מההלכה) (שעה"צ שם סק"ל).

(צה) דמעלת ההדלקה תוך י' טפחים היא מעלה בעצם הדלקת נר חנוכה שלא יאמרו לצורכי הדליק, משא"כ הדלקה משמאל שנובעת מכך שיהא מוקף במצוות (שם).

(צו) שיעור 20 אמה לחזו"א זצ"ל הוא 11.52 מטר [57.6 ס"מ לאמה], ולהגר"ח נאה זצ"ל הוא: 9.60 מטר [48 ס"מ לאמה].

(צז) ובשעה"צ שם אות ל"ג.

(צח) ומ"מ עדיף שלא יניח המנורה על הארץ ממש, אף אם היא גבוהה ג' טפחים, דנראה כמדליק להאיר את רה"ר, אלא יניח דבר מה תחתיה שיהא ניכר שהיא למצות נר חנוכה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ע"ב דבר הלכה אות י"ג).

(צט) דגבי הדין להניח הנרות למטה מעשרה טפחים כתב ז"ל "גם אמר, אם תחתון של נר תוך י' טפחים, אע"פ שעליון גבוה הרבה אין בכך כלום" עכ"ל. ומבואר דאזלינן בתר תחתון של נר ולא בתר מקום השלהבת. - ויעו' 'תשובות והנהגות' (ח"ב סי' שמ"ב אות י') דביאר דלדעת הלקט יושר סגי שהמנורה תהא למטה מעשרה דע"י כך ניכר שהדליק למצוה ולא צרכיו - יעו' משנ"ב תרע"א ס"ק כ"ז, אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ס"ה אות ב') כתב דמהא דהלקט יושר כתב 'תחתון של נר' ולא 'תחתון של מנורה' מבואר דרק בנר גופא אם קצת מהנר תוך י' טפחים אין בכך כלום אם השאר מעל י' טפחים, אכן אם רק המנורה תוך י' טפחים והנר כולו למעלה מ' טפחים בודאי הוי קפידא יעו"ש טעם הדבר. (וכע"ז כ"ב"א נדברו" ח"ד סי' ל"ז סק"ב בדעת הלקט יושר). ויעו' תשובות והנהגות שם דכל זה מדינא, אכן על פי סוד דשכינה יורדת למטה מעשרה ראוי שהלהב שבו מקיימין המצוה יהא למטה מעשרה.

(ק) וכן אמר הג"ר אברהם יהושע סאלאוויצ'יק שליט"א לא' ששאלו שגר בקומה התשיעית לבדו ומלבד שכן שלפעמים בא להשאל שקית חלב אין אף א' שעולה לקומה זו. - וענה לו הגר"י שליט"א שאביו הג"ר יושע בער זצ"ל אמר שפתח הדירה לעולם הוא 'מקום' להדלקה אפי' אם אין פרסומי ניסא כלל.

(קא) יעו' 'הליכות שלמה' עמ' רע"א דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הורה למעשה להדליק בחלון אף למעלה מכ' אמה גם כשאין דיירים ממול, וכדעת החולקים על החי' אדם (יעו' פמ"ג במשכבות זהב סוף סק"ה דכתב דאף בכה"ג ידליק בחלון דקצת הכירא איכא לבני רה"ר) וכדעת הריטב"א (החדשים) שבת כא. זל"ש [ח"ה] "ואם דר בעלי' מניחה בחלון הסמוכה לרשה"ר, פי' וסתמא קאמר אע"פ שהיא גבוהה לבני רשה"ר למעלה מעשרים אמה, דבידיה משערין כיון דלא איפשר אלא בהכ"ז. עכ"ל (אמנם בחי' אדם שם ושעה"צ שם מבואר דמ"מ טוב יותר להניח בפתח).

(קב) דהרי פסול גובה עשרים אמה נאמר גבי בני רה"ר דלא שלטא בהו עינא, וכאן שלטא.

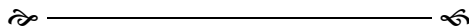
(קג) דעכ"פ יש רבים הרואים את הנרות (הגר"י אלישיב זצ"ל 'פניני חנוכה' ע' ס"ז, ובאר ישראל ע' נ"ה, אכן יעו' להלן ד' הגר"י זילברשטיין שליט"א) וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל (שם ובאבן ישראל ח"ט סי' ס"ג, ושבת הלוי ח"ד סי' ס"ה). ושם כתב דשיעור המרחק ממול הוא, שאפשר להסתכל בראיה רגילה. וכ"ד הגר"ב צאבא שאול זצ"ל - ובלבד שהדיירים ממול רואים הם בבירור את הנרות. אבל אם אין הנרות נכרים כ"כ ורואים ממול רק כעין ניצוצי אור בעלמא לא סגי בהכי (אור לציון ח"ד עמ' רמ"ו).

(קד) 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שמ"ו. ויעו' עוד להלן בדין הסמוך. אכן יעו' לעיל דין נ"ז דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א ובהערה להלן בסמוך.

נט. י"א דמי שביתו נמוך מקרקע רה"ר 20 אמה (ומצוי בעיר הכנויה על הרים, שרה"ר בהר וביתו בעמק), יכול להדליק בפתח או בחלון ביתו הפונה לרה"ר אע"פ שהם נמוכים 20 אמה מרה"ר (דמה שאמרו בגמ' דלא שלטא עינא הוא רק כלפי מעלה אבל כלפי מטה לא מצינו) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'באר ישראל' ע' נ"ו) (ק"ה).

דיני אורח ואכסנאי ומי שאינו נמצא בביתו בזמן ההדלקה

- ס. מי שסועד אצל חברו באקראי ויש לו בית באותו העיר, צריך לילך לביתו להדליק שם נר חנוכה (משנ"ב תרע"ז סק"ב).
- סא. מי שלן בבית חברו (אפי' אוכל על שלחן בעה"ב, מ"מ כיון דאורח הוא ואינו סמוך על שלחנו בקביעות) ואין מדליקין עליו בביתו, חייב בהדלקת נרות ואינו יוצא יד"ח בהדלקת בעה"ב - והנכון ביותר שידליק בעצמו בבית חברו (ק"ה). ואם לאו, לכה"פ יתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן [ובפתילות] של נר חנוכה ועי"ז מקנה לו בעה"ב חלק בשמן [ובפתילות], או שיקנה לו הבעה"ב חלק מהשמן [והפתילות] [של כל לילה ולילה] במתנה באחד מדרכי הקניינים (ולא באמירה בעלמא), וכגון שיגביה האורח את כלי השמן [והפתילות] המיועד להדלקה או (אם כבר ניתן השמן במנורה) יגביה את המנורה. וי"א שצריך הבע"ב להוסיף מעט שמן בשביל האורח יותר מהשיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו. ואורח המשתתף בהדלקת בעה"ב צריך לשמוע הברכות מבעה"ב (שו"ע תרע"ז א' ומשנ"ב סק"ג ד', ושעה"צ אות ט', ובאה"ל ד"ה להשתתף).
- סב. מי שאינו בביתו בשעת ההדלקה, ואשתו מדליקה נרות בביתו, יוצא בזה יד"ח (אע"פ שאינו שומע ממנה הברכות), ואי"צ להדליק, ואי"צ להשתתף בפרוטה עם בעה"ב שאצלו מתאכסן (ק"ה). ודווקא אם יודע בבירור שאשתו מדלקת עליו (אבל אם אינו יודע בבירור, יש לו להדליק ולברך - יעו"י עוד להלן דין ע"ב) (ק"ה) (שו"ע תרע"ז א' ומשנ"ב שם סק"ב ותרע"ה סק"ט) (ויעו"י עוד להלן דין קכ"ח).
- סג. אף מי שמדליקים עליו בביתו כנ"ל, מ"מ טוב להיות בזמן ההדלקה במקום שמדליקים בו, כדי לשמוע את ברכות 'שעשה נסים' ו'שהחיינו' מן המדליק, ויכוון המדליק להוציא יד"ח בברכותיו, והוא יכוון לצאת יד"ח בשמיעתו (ק"ה). וי"א דאף מדליק במקום הימצאו בלא ברכה ויהדר לשמוע ברכות ממנו שחייב בהדלקה ויענה אמן (חיי אדם קנ"ד - ל"ג והו"ד בבאה"ל סי' תרע"ז ג' ד"ה ולהדליק).
- סד. אם הבעל והאשה נסעו מביתם לאכול ולישן במקום אחר, ורק ילדיהם נשארו בבית מחוייבים ההורים להדליק במקום המצאם ואין הדלקת הילדים בביתם מהני לפוטרים מהדלקה (דמה שהשאירו הילדים בבית לא חשיבי להחשיבים כקשורים לביתם) (הגר"ש דבליצקי זצ"ל).
- סה. מי שבביתו ראשון של חנוכה לא היה בביתו בשעת ההדלקה ויצא יד"ח ע"י הדלקת אשתו בביתו (ק"ה) (חשיבא כמי שהדליק בעצמו ואף הברכות שברכה אשתו עולות לו, ועל כן) אם בליל שני בא להדליק בעצמו, לא יברך 'שהחיינו' (ק"ה) (משנ"ב תרע"ו סק"ז).
- סו. יש מי שאומר דמי שיוצא בהדלקה שמדליקים בביתו, אותם המדליקים בביתו צריכים לכוון בשעת ההדלקה שמדליקים גם עבורו (ק"ה) (הגר"ש אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' רס"א בדבר הלכה' י' וב'ארחות הלכה' שם 23).
- סז. מי שאינו מדליק בעצמו וסומך על מה שמדליקין עליו בביתו, יזהר עכ"פ ליתן אל ליבו להודות ולהלל [בשעת ההדלקה בבית] (הגר"ש אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"ז בדבר הלכה אות כ"ב ע"פ משנ"כ להלן הערה רל"ו יעו"י ש).
- סח. נסע אחד מבני הבית למדינה אחרת, ובשעה שמדליקין עליו בביתו אי"ז עדין זמן הדלקה אצלו, י"א דיוצא יד"ח בהדלקה שמדליקים עליו בביתו (ואף בהדלקת נר ראשון של חנוכה, אע"פ שבמקום שהותו עדין אינו חנוכה מ"מ יוצא יד"ח) (ק"ה) (הגר"ש אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' ר"ס ו'דבר הלכה' שם אות י', והגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' ריבית עמ' קמ"ה). וי"א דאינו יוצא בהדלקת אשתו וב"ב וצריך

- (קה) אמנם יעו"י 'תורה תמימה' פ' וישב (בראשית ל"ז כ"ד) עה"פ 'והבור ריק אין בו מים' דהביא מאמר הגמרא ד"מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו", ולפ"ז כתב דבהכרח שלא ראו ראובן והשבים מה יש בבור דא"כ ראובן לא היה אומר לזורקו למקום מיתה וודאית וכן השבים אם היו רואים שניצל בכזה נס לא היו מוכרים אותו למדיינים, ומה שלא ראו הבור, הביא ל"מפרש"י למס' תמיד דאין 'השלכה' פחות מעשרים אמה והכא שגאמר "וישליכו" בהכרח שהבור היה עמוק עשרים אמה ויותר, וקיי"ל דלמעלה מעשרים אין עינו של אדם שולטת כמו דקיי"ל לענין נר חנוכה וסוכה עכ"ד. ומבואר דס"ל דגם על עומק כ' אמה אין העין שולטת. וכ"כ ב"טעמא דקא" להגר"ח קניבסקי שליט"א עמ' מ"ט בשם רבי העשיל זיע"א. ויעו"י עוד לעיל דין ב"ז.
- (קו) לצאת ידי דעת המהר"י וייל דס"ל דהיום שהמנהג בעלמא להיות מן המהדרין ולהדליק נר לכל אחד ואחד, אם לא ידליק בעצמו אתו לחושדו שלא הדליק נר חנוכה (שעה"צ שם אות י').
- (קז) כ"ה לשון הרשב"א בתשובות ח"א סי' תקמ"ב 'שיקנה לו בעל הבית חלק בשמן ופתילות', וכן הורה הגר"ש ואזנר זצ"ל ע"פ ד' רשב"א אלו (שבט הלוי ח"א סי' ר"ה על סי' תרע"ז) אכן המג"א תרע"ז סק"א הביא לד' רשב"א אלו, ולא העתיק תיבת 'פתילות' ויל"ע.
- (קח) ואם הוא נמצא בביתו ורוצה לצאת יד"ח בהדלקת אשתו יעו"י לעיל דין ה'.
- (קט) ובתורת הדשן סי' ק"א משמע דאפי' אם אינו יודע זה בבירור, רק שהוא יודע שאשתו יודעת דין זה שהאשה צריכה להדליק בתוך ביתה לפי שהמצוה מוטלת על מי שבתוך הבית או אפי' אם אינה יודעת אבל בני ביתה יודעים דין זה גם ככה"ג אי"צ להדליק (שעה"צ תרע"ז אות ד').
- (קי) ובזה יוצא יד"ח רבים מהראשונים דס"ל דאף שמדליקים בביתו אם אינו שומע הברכה, צריך לברך בעצמו ברכת על הנסים על הראיה להודות על הנס, וברכת שהחיינו (יעו"י ב"ח תרע"ז ג' ש"כ ד"כ מהר"ף (שבט י') רמב"ם (חנוכה ג' י' ד') רא"ש (שבט פ"ב סי' יח) סמ"ק (סי' י"ח) אגודה (שבט י"ד) וכו"פ שם למעשה, ובא"ל רבא שם סק"ד הוסיף להביא כן מהכלבו (סי' פ"ד) שלטי גיבורים בשם הרא"ז (שבט ק"ז, דף י' - מדפי הר"ן אות א) ובשלטי גיבורים על המדרכי (סי' ע"ה) בשם העיטור (הל' חנוכה ק"ז ע"ה) ורשב"א ושכן משמע בתשובת רמ"א סי' צ"ט. וכתב שם הא"ר "ואין ספק אילו ראו הגדולים הנ"ל דברי פוסקים שהבאתי לעיל, לא היו חולקים על הב"ח", וכ"פ הפרי חדש (תרי"ג י') (יעו"י משנ"ב שם סק"ז ושעה"צ אות ט'), וכן מבואר בשו"ע תרע"ז ג' דאע"פ שמדליקין עליו בביתו מ"מ מחויב בברכות (ויעו"י משנ"ב שם סק"י י"ד דהש"ע סותר עצמו דבסי' תרע"ז ג' מבואר דמי שמדליקין עליו בביתו נפטר אף מחיוב הברכות, יעו"י ש' ובשעה"צ תרע"ז אות כ"א) ולמעשה פסק המשנ"ב (שם) דאין כדאי לעשות כן למעשה דספק ברכות להקל, עכ"ד. אכן כששומע מאחר שפיר יוצא ידי חובתו.
- (קיא) ולכא"ל ה"ה אם בליל ראשון התארח אצל חברו והשתתף עמו בפרוטה.
- (קיב) דאמנם לפי המבואר מהשו"ע תרע"ז ג' דגם מי שמדליקין עליו בתוך ביתו ונפטר מחיוב ההדלקה, עדין מחויב בברכות שעשה נסים ושהחיינו (ובפרט לפי מה שמצדד הביאה"ל תרע"ז א' ד"ה ושהחיינו ושעה"צ תרע"ז ג' דברכת 'שעשה נסים' (ושהחיינו) קאי על עיצומו של יום [זמן חנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות ואי"ז ברכה על ההדלקה או על ראיית נר חנוכה כ"א על 'זחמן'] והביא שם דכ"ה שיטת המאירי) ומאחר שלא בירך ולא שמע בליל ראשון 'שהחיינו' אכתי מחויב בליל שני בברכה זו, וכמ"ש השו"ע (תרע"ז א') דאם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשיזכור בשאר לילות, אכן מאחר דבשו"ע תרע"ז ג' פסק דכשמדליקים עליו בביתו נפטר גם מחיוב הברכות, על כן אמרינן פסק ברכות להקל וכמ"ש למעשה המשנ"ב תרע"ז סק"ו ותרע"ז סק"ד. ויעו"י עוד רעק"א בהג' על השו"ע רס"י תרע"ז דכ' 'לשיטת האחרונים הסוברים דאם אשתו מדלקת עליו בביתו אי"צ לברך על ראייתו, היינו כיון שיוצא בהדלקתה והיא ברכה כדינא, הוי כאילו הדליק ובירך הוא בעצמו'.
- (קיג) דבשבת כג. אמר ר' זירא 'לא צריכנא, דמדליקין עלי' (ופירש"י שם בבבלי) בגו ביתא"י וכו"ה לשון הראשונים והשו"ע שמדליקין עליו, ומלשון זה משמע לכאורה שצריכים לכוון עבורו בשעת ההדלקה (הגר"ש אויערבאך זצ"ל בדבר הלכה' שם. ויעו"י ב'ארחות הלכה' שם שכן פסק למעשה, יעו"י ש) ואם שכחו לכוון בעבורו צ"ע (דבר הלכה' שם).
- (קיד) דיעקר חובת פרסום הנס תקנוהו על הבית כמבואר בל' הרמב"ם (פ"ד חנוכה ה"א) ז"ל 'מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק' וכו' ובתוס' בסוכה מו. ד"ה הרואה דכתב דהטעם שהתקינו חכמים ברכה גם על הרואה נר חנוכה (משא"כ בסוכה ובלולב) הוא מפני אלו שאין להם בית ואין בידם לקיים המצוה, ובפני יהושע שבת כא: דתקנו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית. וכן היא המצוה שאחד מבני הבית ידליק, וכיון ששם חלה כבר חובת ההדלקה שפיר דמי וחשיב גם הוא בהיותו במקום שהותו כמקיים המצוה בביתו (הגר"ש אויערבאך זצ"ל - שם ע' רס"א בדבר הלכה' אות י').

להדליק בעצמו במקומו, או עכ"פ להשתתף בפרוטה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"י יבלחט"א הגר"י דרזי שליט"א - קובץ 'מבקשי תורה' חנוכה קובץ ל"ו עמ' י"ח וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שע"ח והגר"מ פיינשטיין זצ"ל 'שמעתא דמשה' ע' תע"ד מ'מועדי ישורון' פ"א הערה 19 וכ"ד הגר"צ אבא שאול זצ"ל - יעו"י לעיל דין ל"א).

סט. מי שיצא מארץ אחת קודם זמן ההדלקה שם והגיע לארץ אחרת אחר זמן ההדלקה, הפסיד המצוה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"י הגר"י דרזי שליט"א - קובץ 'מבקשי תורה' חנוכה קובץ ל"ו עמ' י"ח, והביא שם דכן שמע מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאפשר דבכה"ג הפסיד המצוה) (קט"ו).

ע. הנוסע מביתו לכל ימי חנוכה ולן ואוכל במקום אחר ומדליקין עליו בביתו, דינו כהנ"ל בדין ס"ב (יעו"י להלן הערה קכ"ז מש"כ מספר 'הלכות חג בחג'), וי"א דבכה"ג נעקר מביתו ומחויב בהדלקה בברכה במקומו, גם אם מדליקים עליו בתוך ביתו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קי"ג) (ויעו"י עוד להלן דין ע"ג).

עא. מי שנמצא מחוץ לביתו בשעת ההדלקה ומדליקים עליו בביתו, ורוצה להחמיר ולהדליק בעצמו במקום המצאו - רשאי, ויכול לברך עליהם (קט"ו) ובלבד שיכוון במחשבתו לפני זמן ההדלקה שאינו רוצה לצאת יד"ח בהדלקת אשתו. וי"א שידליק בלא ברכה (קט"ו), ועל כן מי שרוצה להחמיר להדליק בעצמו, יותר טוב להדר לשמוע הברכות מאחר ויכוון לצאת בהם ויענה 'אמן' וידליק, או שידליק במקום המצאו זמן מה קודם הדלקת אשתו ויברך על הדלקתו (רמ"א תרע"ז ג' ומשנ"ב סקט"ו - ט"ז).

עב. מי שלא ידע שידליקו בביתו, ובא לביתו ומצא שהדליקו עליו - דעת המהרש"ל (שו"ת סי' פ"ה) דצריך להדליק ולברך (דכיון שלא ידע, מסתמא היתה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו וממילא חל עליו תקנת חז"ל), ודעת המג"א (ריש סי' תרע"ז) שידליק בלא ברכה (הו"ד במשנ"ב שם סק"ב). ויעו"י הערה (קט"ח).

עג. י"א דהמתארח במקום שמשלם שם שכר על שהותו (כבית מלון וכיוצ"ב), חייב להדליק נר חנוכה בברכה, אפילו אם אשתו מדלקת עליו בביתו (שו"ת מהרש"ם מברעזאן זצ"ל ח"ד סי' קמ"ו). וי"א דגם בזה נפטר ע"י מה שאשתו מדלקת עליו בביתו (יעו"י 'כף החיים' תרע"ז סק"ג בשם גן המלך סי' מ"א דמפרש דין אכסנאי שבשו"ע תרע"ז א' בכה"ג).

עד. הנמצא בביתו בזמן ההדלקה ובדעתו אח"כ לילך לישון באותו לילה בבית אחר, מדליק בביתו (דמקום הדלקתו נקבע לפי מגוריו בזמן ההדלקה) (קט"ט).

דין בן אצל אביו וחתן אצל חמיו

עה. מי שהולך לבית אביו או לבית חמיו לכל שמונת ימי חנוכה וישן וסועד שם, מדליק בבית אביו או חמיו, אפי' אם אוכל ביום אכילת עראי בביתו (פר"ח הובא בביה"ל תרע"ז ד"ה במקום).

עו. אף הנוהג כדעת השו"ע (תרע"א ב') דרק בעה"ב מדליק, מ"מ אם הוא דר אצל אביו או חמיו (אפי') לתקופה של כמה חדשים ויש לו חדר מיוחד בעבורו, אינו יוצא בהדלקת בעה"ב וצריך להדליק בעצמו (קט"ו) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מעדני שלמה ע' רכ"ז). וי"א דבמתארח יותר משלושים יום [אפי' כשנמצא בתחילת הל' יום ובדעתו להתארח יותר מל' יום] חשיב 'סמוך' על שולחן אביו/ בקביעות (וכדמצינו לענין עירוב חצירות בשו"ע סי' ש"ע ח' ובמשנ"ב סקנ"ה) והוי בכלל בני ביתו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ח"ח ע' קפ"א).

אשה הנמצאת בבית חולים או בית החלמה

עז. אשה הנמצאת בבית חולים או בבית החלמה וכיוצ"ב, ובעלה מדליק נר חנוכה בביתם, פטורה מלהדליק (שו"ע תרע"ז א' ומשנ"ב שם סק"ב, ושו"ע ורמ"א תרע"ז ג', ומשנ"ב שם ס"ק ט"ו), אכן טוב לה להיות בזמן ההדלקה במקום שמדליקים בו כדי לשמוע ברכות ההדלקה ('שעשה נסים' בכל הימים, ו'שהחינו' ביום הראשון), ויכוון המדליק להוציאה יד"ח בברכותיו והיא תכוון לצאת יד"ח בשמיעתם (יעו"י לעיל דין ס"ב - ס"ג כשהאיש אינו בביתו וה"ה הכא כשהאשה אינה בביתה, ויעו"י עוד דעת הי"א שם. ובאופן שרוצה להדליק בעצמה, יעו"י לעיל דין ע"א וה"ה הכא).

אכן אם הבעל אינו מדליק בביתם (כגון שעבר לבית הוריו וכדומ') י"א דאינה נפטרת בהדלקה של בעלה (וצריכה להדליק במקום בו היא נמצאת (קכא) (קכב) (קכג)) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קי"ח (קכד) וקובץ 'מבקשי תורה' ג' - י"ח עמ' ל' והגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות

⌘ ————— ⌘

(קטו) וצריך להשתדל שלא להפסיד המצוה באופן זה של יציאה מארץ לארץ. ומ"מ אינו חייב להשתדל עד כדי לשאול על הפתחים או למכור כסותו כדאיתא בשו"ע תרע"א א', דשאני התם דמיירי במי שנתחייב במצוה ואין לו שמן להדליק. משא"כ הכא הוא מפקיע עצמו מהמצוה ע"י שאין לו בית בזמן החיוב, ולא בא לכלל חיוב הדלקה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל שם).

(קטז) ואין כאן משום ברכה לבטלה, דכיון דאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו חל חיוב הדלקה עליו (משנ"ב תרע"ז סקט"ו).

(קיז) דאחר שחז"ל פטרוהו ע"י הדלקת אשתו לאו כל כמיניה לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי (משנ"ב שם סקט"ז).

(קיח) והגר"מ פיינשטיין זצ"ל - ובהטעם הדבר יעו"י ש'במקור השמועות' אות ל"ח ד"ל דהברכה על ההדלקה עצמה אינו מברך דחיישינן שיצא כבר יד"ח בהדלקת אשתו ומ"מ שאר הברכות מברך, דהא בשו"ע תרע"ז ג' מבואר דאע"פ שמדליקין עליו בביתו מ"מ מחוייב בברכות הראיה [וכן פסקו הב"ח פר"ח וא"ר - יעו"י שעה"צ תרע"ו ט'], אלא דכיון דהשו"ע סותר עצמו דבסי' תרע"ז ג' מבואר דמי שמדליקין עליו בביתו נפטר אף מחיוב הברכות על כן כתב המשנ"ב (תרע"ז סק"ו) דלמעשה לא יברך דספק ברכות להקל, משא"כ בנידון דידן דיש ספק אם בכלל יצא יד"ח גוף המצוה, יש לסמוך דעכ"פ יברך ברכות 'שעשה נסים' ו'שהחינו'.

(קיט) כ"ד הגרי"ק זצ"ל - 'אמת ליעקב' אור"ח סי' תרע"ז הערה 590, וכן יעו"י עוד להלן דין פ' דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל שזהו מקום הדלקתו. - אכן יעו"י ש'דעת הגרי"י פישר זצ"ל.

(קכ) דהו"ל כשוכר חדר אצל אחר אלא שאין בעה"ב תובע ממנו דמי שכירות, ובשוכר פשיטא שאינו נחשב סמוך על שלחן בעה"ב (הגרש"ז זצ"ל שם).

(קכא) דדוקא כשמדליקין על האדם בביתו נפטר הוא בהדלקה, לא כשמדליק בבית אחר.

(קכב) ובספר 'תורת היולדת' ע' שס"ט הביא דאמר לו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דלפי מש"כ הפר"ח (יעו"י להלן הערה קכ"ז) הוא דוקא אם נמצאת שם רוב ימי חנוכה, אבל בפחות מכך תמנה שליח שידליק בביתה, עכ"פ, ויעו"י להלן דין ע"ט מחלוקת הפוסקים בזה.

(קכג) ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל מקום ההדלקה בבית חולים, הוא בפתח הבנין שבו נמצא (ולא בכניסה לכל המתחם מאחר וזהו שטח גדול, הוי כמו שמקיפים עיר בגדר ואינו מוגדר כ'חצר') ('פניני חנוכה' עמ' ס"ה ס"ו). אכן לדעת החזו"א זצ"ל מקום ההדלקה הוא בפתח חדרו או בחלון שבחדרו הפונה לרה"ר. וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל דפתח בנין בית חולים אי"ז מקום הדלקה כלל דהוא מקום שבאים אלפי איש יהודים ונכרים ואין הפתח משתייך אליו כלל וכלל (וגרע טפי מפתח חדר המדרגות יעו"י ש). וכשהגרי"י זצ"ל היה מאושפז בביה"ח סדרו עבדו חדר עם מרפסת, והגרי"י מינה שליח שידליק עבדו במרפסת הפונה לחוץ (וביקשו שיברך הברכות בקול רם שיוכל לשמועם) ('הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שע"ט).

(קכד) והביא שם מחבר הספר דכ"ה בלקט יושר (ע' 152) ז"ל "ופעמים שאיש ואשתו חייבים בנר חנוכה כגון שאין להם בית מיוחד, ואין שניהם יחד".

שלמה' עמ' רס"ב בדבר הלכה אות י"ג) (קכ"ה), וי"א דיוצאת האשה בהדלקתו, כיון שמדליק בעצמו, אבל אם אינו מדליק בעצמו ורק משתתף בפרוטה בהדלקת בעה"ב אינה יוצאת על ידו (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קט"ו).

הנוסע לשבת חנוכה ^(קכ"ו) – דין הדלקתו בערש"ק

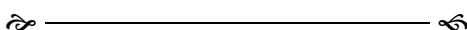
(וה"ה הנוסע ליום או יומיים בשאר ימי חנוכה)

ע. המתארח בבית אחרים אפי' ליום אחד (ולא השאיר מבני משפחתו בביתו) וסועד ולן שם, זהו מקום הדלקתו (אפילו אם ברוב ימי חנוכה נמצא בביתו), ולפיכך הנוסע לחמיו או לאביו ב"שבת חנוכה" ידליק אצלם (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רע"ח וכ"מ באגרות משה יו"ד סי' י"ד אות ה' [אלא דיעו"ש עם חייב מצד חשדא], וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' ק"כ-קכ"א והערה ז' שם, והגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה עמ' ש', והגר"ב זילבר זצ"ל - תורת היולדת ע' שס"ט וכ"ה בתשובות והנהגות ח"א סי' שצ"א, וב'הלכות חג בחג' ע' ל"ט הע' 25, ויעו"י הערה ^(קכ"ו)). וכן בספר 'באר ישראל' ע' ס"ז הביא שסיפר לו הגר"ש אלישיב זצ"ל, שכשהגיע אליו חתנו הגר"ח קניבסקי שליט"א לשבת חנוכה, אמר לו החזו"א זצ"ל שידליק נרות בערב שבת בבית חמיו בירושלם ^(קכ"ה)). וי"א דכיון שרוב ימי חנוכה נמצא בביתו, נחשבת דירתו בביתו וצריך להדליק שם גם ביום שאינו ישן שם, ^(קכ"ט) ולדעה זו הנוסע מביתו לשבת חנוכה (אם נוסע למקום קרוב ידליק נרות חנוכה בביתו [אחרי פלג המנחה] ואח"כ יסע למקומו [ושם תדליק האשה נרות שבת], אכן באופן) שאינו יכול להדליק בעצמו בביתו, ימנה שליח שידליק עליו בביתו, והשליח יברך על נרות עצמו וידליק, ולאחמ"כ ילך לבית חבריו וידליק גם שם (דקיי"ל סי' תל"ב סעי' ב' לענין בדיקת חמץ דהליכה לא הוי הפסק, וה"ה הכא) (הגר"ש אלישיב זצ"ל ע"פ דברי הפר"ח שהובאו בהערה קל"ב - 'באר ישראל' ע' ס"ה ס"ו ע"ג ו'פניני חנוכה' ע' ק"ב ק"ט ^(קל), ויעו"י הערה ^(קלא)).

הנוסע לשבת חנוכה – דין הדלקתו במוצש"ק

(וה"ה בשאר ימי חנוכה כשנמצא בזמן ההדלקה במקום אחר)

עט. י"א דכששהה יום אחד במקום אחר (כגון הנוסע לשבת לבית אביו או חמיו) ונמשכה שהותו שם עד תחילת הלילה הבא (וכגון במוצ"ש) אע"פ שיכול לשוב לביתו ולהדליק מ"מ עדיף שידליק במקום שהותו (משום שכבר הגיע זמן ההדלקה) ובלבד שיששה שם חצי שעה לאחר הדלקתו (ואי"צ לסעוד שם לאחר ההדלקה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רע"ט, וב'דבר הלכה' שם ל"ה ל"ו, וכ"ד הגר"א מ' שך זצ"ל ^(קלב)). וי"א שידליק בביתו ולא בבית האכסניא. ואם אינו יכול להדליק שם בעצמו, ימנה שליח שידליק בביתו בזמן ההדלקה (דס"ל דכיון שלמחרת יחזור לביתו על כן נקבע מקום ההדלקה בביתו) (החזו"א זצ"ל - ע"י יבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א הובא ב'שאלת רב' פל"ח ע' שצ"ב אות י"א, וב'מעשה איש' ח"ד ע' קל"ב וכ"ה בתשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו ז', וכתב שם דעל כן יקפיד למהר ולחזור מיד במוצ"ש להספיק להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק וכ"ד הגר"ע יוסף זצ"ל - 'חזון עובדיה' עמ' קנ"ה ^(קלב)), ואם אינו יכול להגיע לביתו בזמן ההדלקה, יעשה שליח שידליק בשבילו בביתו (ויכול להדליק גם בעצמו במקום שנמצא בלא ברכה כדין אכסנאי שמדליקין עליו בביתו), ורק אם אוכל שם ב' סעודות מדליק בבית האכסניא בברכה (וכגון במוצ"ש שיאכל שם סעודת מלוה מלכה וישן שם ויאכל למחרת בבוקר פת שחרית) (החזו"א זצ"ל שם). (אכן לפי דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הובאה בדין לעיל בסמוך, גם בזה צריך להדליק דוקא בביתו כיון

(קכ"ה) ואם הבעל נוסע לאחר לידת אשתו לבית חמיו לשהיה ארוכה, ואשתו תצטרף אליו לאחר כמה ימים כשתחזור מבית החלמה וכיוצ"ב, יל"ע דיתכן דתפטר בהדלקת בעלה מאחר שקבעו דירתם בבית חמיו לתקופה זו, דאמנם האשה עצמה עדין לא באה לשם, מ"מ ע"י דיורי בעלה נקבע גם מקום דירה שלה שם.

(קכו) הגאון רבי חיים קריסוויטש זצ"ל גאב"ד אנטוורפן היה מקפיד שלא לנסוע ממקומו לשבת חנוכה, ואמר שכן נהגו בפולין שבימי שמונת הדלקת הנרות (פניני חנוכה' ע' ק"ט בהערה). וכמו"כ אחד שבה לשאול את הגר"י פישר זצ"ל דמאחר שבכוונתו לנסוע למירון לשבת חנוכה היכן ידליק, ועתה הגר"י זצ"ל מ'פארט נישט (לא נוסעים), והלה ניסה לומר: אני נוסע, ורק באתי לשאול כיצד לנהוג לענין ההדלקה, ושוב ענה לו הגר"י: מ'פארט נישט (הליכות אבן ישראל ח"ב ע' שצ"ב הערה 6). ופשיטא שכל מקרה לגופו ולפי הצורך וכו' וכל אחד עושה כהוראת רבותיו. והגר"ח קניבסקי שליט"א נסע לבית חמיו בשבת חנוכה.

(קכ"ו) דהנה הפר"ח (סי' תרע"ז הובא בביא"ל שם ד"ה במקום) כתב דאם "הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה, דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן אצל אביו כל שמונת ימי חנוכה ... שם ידליקו" ומשמע מדבריו דעקירה מביתו חשיבא רק אם עקר לכל ימי חנוכה, אכן יעו"י שם ב'הליכות שלמה' דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל סבר דמש"כ הפר"ח כל שמונת ימי חנוכה לאו דוקא ח' ימים, דלא משמע כן מלשון הפוסקים, והוי רק שיגרא דלישאנא מפני שכן היה הרגילות בזמנם, אבל לדינא ברור דכל יום ויום נידון בפנ"ע ודינו ככל אכסנאי ואי"צ להדליק עליו בביתו כלל עכ"ד. - ובספר 'הלכות חג בחג' (שם) ביאר דברי הפר"ח: דהפר"ח איירי במי שיש לפניו ב' הדירות, ובאותה העיר הלך אצל חמיו לסעוד שם כל החנוכה, ומשתמש עדין בביתו ואוכל שם עראי כמש"כ הפר"ח, דבה בעי קביעות לכל ימי החנוכה שהרי ביתו לפניו ויכול להדליק שם. אכן מי שעקר מביתו והלך לשבות בעיר אחרת ואוכל ולן שם ואין איש מאנשי ביתו שם, זהו דין אכסנאי שמדליק היכן שהוא מתאכסן, או שמשתתף שם, ובזה אין חילוק בין יום א' לח' ימים. והביא שם שכן משמע להדיא בט"ז (תרע"ז סק"ב) דכל שקבע עצמו לאכילה ושינה אפילו על יום אחד, מדליק היכן שמתאכסן, ואין צריך להדליק עליו בביתו (ויעו"י גם משנ"ב סי' תרע"ז סק"ב), וכן ביאר הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל (הובא בתורת היולדת ע' שס"ט הערה ב) והגאון רבי נסים קרליץ שליט"א ('חוט שני' חנוכה ע' ש"י) הביא את דברי הפרי חדש ושם כתב דמה שנקט הפר"ח ח' ימים" הוא מפני שזו השאלה שנשאל, אבל העיקר אינו תלוי בנוסע לכל ימי החנוכה או לרוב ימי החנוכה אלא קבע עצמו לאכול ולישן במקום אחר דאז חשיב שגר שם. וכע"ז דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל דפשיטא שגם המשנה דירתו ליום אחד, משנה מקומו ומדליק היכן שנמצא ואין כוונת הפר"ח שמונה ימים בדווקא (ספר 'מבית לוי' עמ' ק"כ הערה ז).

(קכ"ז) וכמו"כ בספר 'שבוע צחק' חנוכה ע' ק"י הביא דשמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א דכשהיה בחור בישיבת לומז'א בפתח תקוה ובא לשבת חנוכה לבית אביו זצ"ל אמר לו החזו"א זצ"ל להדליק נר חנוכה בבית הוריו, וכן הביא הגר"נ קרליץ זצ"ל ('חוט שני' חנוכה ע' ש"י) דהחזו"א הורה שהנוסע מביתו לבית הוריו לשבת והם מתגוררים בעיר אחרת, חשיב שנמצא שם בקביעות ומדליק שם. עכ"ד.

(קכ"ט) דביתו של אדם היא הדירה הקבועה ולא דירה עראית, ורק אם יששה בבית האכסניא רוב ימי חנוכה יחשב שעקר ממקומו וידליק במקום שנמצא (הגר"ש אלישיב זצ"ל - שם).

(קל) והביא שם שהגר"ש אלישיב זצ"ל ס"ל כן מסבירא (ולא על סמך ד' הפר"ח הנ"ל).

(קלא) ובספר 'פניני חנוכה' ע' ק"ו הביא דבפעם אחרת פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל לבחור ישיבה דאפי' אם עוקר למחצית ימי חנוכה לבית הוריו (ואפי' אם עקר לארבע ימים בחנוכה שהם רק ג' ימי הדלקה, כגון שבא ביום ראשון של חנוכה ביום וחזור ביום רביעי דחנוכה), ג"כ יכול להדליק במקום שימצא.

(קלב) כ"ה בשו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תקצ"ו וסי' תנ"ז מהגר"ר חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל ששמע מהגר"א מ' שך זצ"ל גבי בחור שבא לשבת חנוכה לבית אביו ובמוצש"ק בזמן ההדלקה נמצא שם, דינו דמדליק שם ואי"צ להשאר בבית הוריו ביום שלאחר ההדלקה. וכ"ה ברבבות אפרים ח"ב סי' קע"ט אות א'.

(קלג) וכע"ז פסק הגר"י פישר זצ"ל לבני ישיבה הנוסעים לביתם לשבת חנוכה, דבמוצ"ש אם יכולים לחזור מיד לישיבה (לפני שתכלה רגל מן השוק) ידליקו שם בברכה, ואם אינם יכולים לחזור מיד, ידליקו בביתם וישארו שם עד למחרת בבוקר, ויאכלו שם סעודת שחרית (הליכות אבן ישראל ח"ב עמ' שצ"י).

שנסע רק ליומיים). (קלד) וי"א דאם אינו חוזר מאוחר ימתין וידליק בכיתו (ובזמנו במוצ"ש בעיר עכ"פ עד השעה 10:00-10:30 עדין אינו מאוחר) ואם חוזר מאוחר ידליק היכן שנמצא במשך השבת (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' קכ"א) (קלה).

הדלקת חתן בליל חופתו

פ. חתן שחופתו באחד מלילות חנוכה, מדליק בבית אביו [הואיל ובזמן ההדלקה עדין לא עקר דירתו משם וכעת זה ביתו ומקום קביעותו] (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' ער"ה והגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' ס"ט (קלה) וקובץ 'מבקשי תורה' ג' י"ח ע' כ"ט וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' קכ"א, וכ"ד הגר"ש דבליצקי זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' ריבית עמ' קמ"ה וחנוכה עמ' ש"י והגרא"ל שטינמן זצ"ל (קלה). וה"ה אם הוא בן ספרד (שלמנהגם מדליק רק גדול הבית) פטור מלהדליק באותו לילה (שעדין יוצא יד"ח בהדלקת אביו) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' שם וב'דבר הלכה' שם את כ"ו). וי"א דאינו יכול להדליק בבית אביו (מאחר שמקום אכילת החתן בלילה ולמחרת לא יהיה בבית אביו) (הגר"י פישר זצ"ל 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שע"ה). ולדעה זו יש לעשות כמובא להלן בסמוך.

פא. אם החופה מבעוד יום וכשיגיע זמן ההדלקה כבר אינו דר בבית הוריו, אינו יכול להדליק בבית הוריו (דכבר עקר דירתו משם) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - שם, והגר"נ קרליץ זצ"ל - שם). ועל כן העצה היא, שהחתן והכלה ילכו אחר החופה (קודם סעודת הנישואין) לבית מגורם החדש, ויאכלו שם סעודה קלה כדי לקבוע דירתם ולאחר מכן ידליק החתן נרות חנוכה, ושוב יחזרו לבית החתונה (ספר הנשואים כהלכתם פט"ו הע' 130 בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, והובא ב'הליכות שלמה' ע' רע"ו הע' 47). וי"א דיכול להדליק בלילה כשיגיע לדירתו החדשה (ומותר לו לאכול בסעודת החתונה, הגם שעדין לא קיים מצות הדלקה, מכיון שעכשיו הוא כמו הולכי דרכים שאין להם בית כלל ואינם חייבים במצות נר חנוכה) (הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'פסקי הלכות' להגרי"א דינר שליט"א (ה'תשס"ו) ע' נ"ט ובהערה שם). ויעזר' הערה (קלה).

דין המנורה

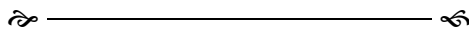
פב. טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כוחו (משנ"ב תרע"ג סק"ח). והמהרש"ל קנה מנורה של כסף. וכן ב'סדר היום' כתב דמי שידו משגת יעשה של כסף ('באר היטב' שם סק"ג). (קלט).

◇ "... שהרועה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו ... והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיחיה מן הנאה והטוב" (רמב"ם איסורי מזבח ז' י"א).

◇ "'כבד את ה' מזהנך' (משלי ג' ט) כבדהו יותר מהון שלך, אם יש לך הון ועושר כסף וזהב וכל מחמדים אתה מכבדו - קונה ארגז יפה ונאה וסוגרו בו, כן תעשה לחפצי ד' ... אם יש לך הון אתה מכבדו ומיפהו להראות את יופיו לכל, כן תעשה לחפצי שמים, כי כל חפצים לא ישוו בה" (ספר חסידים אות ער"ה).

◇ "ובענין הנרות שידליקו בהן, כל אחד יעשה אותן כפי כוחו, וכל המהדר אותם ביותר הרי זה משובח, ומי שידו משגת לעשות אותם מכסף יעשה אותם... וכל זה אם אינו מעכב מראה בה הביבות המצוה, וחפצו, והשמחה שיש לו בה שהוא עיקר העבודה" (סדר היום, סדר חנוכה).

◇ בחדש לאברהם (סב החד"א, מעיין ב' נהר ג"ח) (קמ) מנה 15 מיני כלים הראויים להדלקת נר חנוכה, וכל הקודם במניין, משובח יותר משום "זה קלי ואנוהו" - א. זהב. ב. כסף. ג. נחושת קלל (דומה לזהב). ד. נחושת אדומה. ה. ברזל. ו. בדיל. ז. עופרת. ח. זכוכית. ט. כלי עץ. י. כלי עצם. י"א. הרים מצופה בעופרת. י"ב. הרים בלתי מצופה וחדש. י"ג. קליפת רימון. י"ד. קליפת אגוז. ט"ו. קליפת האלון (יעזר' להלן דכבר כתב כן רבי יצחק פני נהור בן הראב"ד).

(קלד) והרועה לצאת יד"ב השיטות יתכן דיכול למנות שליח להדליק בביתו בזמן וכמו"כ להשתתף בפרוטה עם בעה"ב במקום שהי' בשבת ולהתנות שרוצה לצאת יד"ח בהדלקה המהודרת יותר. ויל"ע.

(קלה) ודעת הגר"נ קרליץ זצ"ל ('חוט שני' חנוכה עמ' ש"י) דבמוצ"ש אם הם חוזרים לביתם מוקדם, יש להם להדליק בביתם, ואם לאו ידליקו במקום שהיו בשבת ויחזרו לביתם רק אחר שכלתה רגל מן השוק דהיינו שכבר אין עוברים ושבים ברחוב שבו הם גרים, שאם יחזרו לביתם קודם לכן הרי הם נכנסים לשאלה אם יש להם לחזור ולהדליק. עכ"ד.

(קלו) וה"ה בכל מי שעובר דירה בימי חנוכה, אם בשעת ההדלקה נמצא עדין בביתו הקודם ידליק שם, אפילו אם בלילה כבר לא יישן שם, כי כעת זה ביתו ומקום קביעותו (הגר"ש אלישיב זצ"ל 'באר ישראל' ע' ס"ט).

(קלז) דכן היה מעשה בחתן שהוריו דרים בירושלם וחתונתו בב"ב והולך לדור בכרמיאל, שהורה הגרא"ל שטינמן זצ"ל שיצא בהדלקת הוריו, מכיון שעד החופה אין נקרא עקר דירתו, שכן אם הכלה תברח ילך לבית הוריו (שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א ה'תשע"ג).

(קלח) ושם בהערה כתב הגרי"א דינר שליט"א דיל"ע אם יכול לברך מאוחר בלילה כשמיגיע שם עם הכלה, האם יספיק אדם אחד לפרסומי ניסא, דמהשעה"צ תרע"ב אות י"ז דכתב "שיקיץ ב' או ג' מהם" משמע דאחד לא מספיק, ועל כן יבקש מאחד מבני המשפחה וכיוצ"ב להצטרף עמו בדירה החדשה בכדי שיוכל לברך ברכות ההדלקה. עכ"ד שם. ויעזר' עוד להלן הערה ר"ב.

(קלט) הנה מצינו בראשונים דבארז דכו"כ הלכות מהל' חנוכה נקבעו משום 'דומיא דהדלקת המנורה בבית המקדש' דהנה ברשב"א שבת כ"א: כתב דמה דאסור להשתמש לאור הנרות זל"ש "טעמא דמילתא משום דע"י נס שנעשה במנורה תקנו, והלכך עשאוה כמנורה שאסור להשתמש לאורה" עכ"ל. וכ"ה בר"ן שבת שם (ט). מדפי הר"ף) "דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל". וכע"ז בבעל המאור שם "אסור להשתמש לאורה של נר חנוכה כל תשמיש ... כיון שהם זכר לנרות ולשמן של היכל אסורות הן בהנאה כל

עיקר". וכ"ה במאירי שם כ"א. "ויש באים בה מטעם איסור הנאה וקדושה גמורה הואיל והן זכר לנרות ולשמן היכל הקצוה מדעתו לגמרי". וכמו"כ מצינו עוד במאירי (שבת כא. בתוך דבריו - ד"ה ולמדת ענין זה) דכתב דדרך הידור היא בהחלפת הפתילות כל לילה דומיא דמנורת המקדש שהיו מחדשים הפתילות בכל לילה. וכ"ה בכל בו (סימן מד) ז"ל "נהגו לחדש הפתילות בכל לילה, ולברך על התוספת והטעם לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש ועוד טעם אחר לחדש הפתילות זכר למקדש שהיו מחדשין אותן בלילה אל מנורת המאור". ויעזר' עוד רש"י שבת כב: דהא

דפסקינן דהדלקה עושה מצוה הוא משום דהוי דומיא דמנורה. יעזר' ש. (ועפ"י הוסיפו עוד גדולי הדורות עוד כהנה וכהנה דקדוקי הל' והיחורים במצות נר חנוכה משום דהוי 'דומיא דמנורה' וחלקם הובאו בגליון זה כל א' וא' במקומו הוא יעזר' ש.). ויל"ע אמאי לא מצינו להדר להדליק דווקא במנורה של קנים ולא בפמט או בפס ברזל וכיוצ"ב דהא איתא במנחות כח. על הדלקה בדבר שאין בו קנים 'ההוא פמט מקרי' ומבואר שם דאינו כשר להדלקה בבית המקדש.

וכמו"כ לא מצינו ענין הדלקה במנורה של זהב כ"א משום 'זה קלי ואנוהו' ולא משום דהוי 'דומיא דהדלקת המנורה במקדש' דשם המצוה מן המובחר הי' להדליק דווקא בשל זהב כדיעזר' מנחות כ"ח. וכמו"כ הא במנורה דבית המקדש בדיעבד מהני לעשותה מכל מתכות אבל של זכוכית אפי' בדיעבד פסול כדיעזר' רמב"ם בית הבחירה א' י"ח ופרק ז' ה"י, ולא מצינו דאיכא הידור שלא להדליק נר חנוכה במנורת זכוכית משום דלא הוי 'דומיא דמנורה' בבית המקדש (ואי נימא דענין ד'דומיא דמנורה דבית המקדש'

הוא רק לענין עצם ההדלקה ולא לענין הכלי גופא. יש להשיב קצת דהא חזינן גבי הדלקה בבית הכנסת דנפסק דמדליקים את הנרות בכותל הדרומי או על השלחן העומד אצל הכותל הדרומי זכר למנורה שמקומה במקדש הי' בדרום, וכמו"כ מסדרים את הנרות בין מזרח למערב כעין המנורה שבבית המקדש (כדיעזר' שרע' ורמ"א תרע"א ז' ושמכ"ס שם סק"מ מ"ח) הרי דחזינן ד'דומיא דמנורה' הוא גם גבי הכלי גופא - והיינו מיקומו בשעת ההדלקה). ויל"ע.

(קמ) הובא בפתחי עולם סי' תרע"ג סק"ג ובכף החיים תרע"ג סק"ס.

פג. המדליק בכוסיות זכוכית העומדים על מנורה של כסף, הרי"ז כמדליק במנורה של כסף (קמא) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' רפ"ה הערה 17, והגר"י פ"ש זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' ש"ס וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל וכן נהג בעצמו - ספר 'מבית לוי' עמ' קכ"ג ובהערה ג' שם, וכ"ד הגר"צ אבא שאול זצ"ל - אור לציון ח"ד עמ' ע"ר (קמב)). ואדרבה עדיף ליתן זכוכית בראשי הקנים מאשר כלי מתכת דאז ניכר ונראה השמן והי מהודר טפי (הגר"צ אבא שאול זצ"ל שם וכע"ז בשו"ת 'שבט הקהתי' ח"ה סי' קי"ד ב') (קמג).

פד. הקונה מנורה חדשה (וה"ה משומשת שלא היתה שייכת לו בעבר) וליבו שמח בה (וכגון חנוכייה מכסף), יברך עליה ברכת שהחיינו בשעת הקנייה (קמד) (היינו אחר שקנה) (יעו"י שו"ע רכ"ג ג' ומשנ"ב סק"יג), ויזהר לברך קודם שיתרגל ותסתלק השמחה ממנו (משנ"ב שם סקט"ו) ויעו"י הערה (קמה). (ולענין מי שלא בירך שהחיינו בשעה שהגיעה המנורה לידו יעו"י להלן דין קנ"ה). ולא יברך עליה ברכת הטוב והמטיב אפי' אם הוא פוטר בהדלקתו את בני ביתו (קמז), [ואפי' אם הם נהנים מראיית החנוכייה בביתם (קמז)] (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'חנוכה הלכות ומנהגים' [להגר"צ כהן שליט"א] ע' ס"ח).

פה. מותר להדליק בפמוטות (העשויים קנים קנים שיוצאים סביב בעיגול והקנים חלולים, ומחיצת כל קנה מפסיק בינו לבין חברו), ובתנאי שכל קנה מרוחק מחברו לכה"פ רוחב אצבע, אך מ"מ אי"ז הידור לנר חנוכה (כיון דהמצוה מן המובחר הוא שיהיו כל הנרות בשורה אחת ממש דוגמת המנורה שהיתה בביהמ"ק שכל הנרות הם בשורה אחת - רב פעלים ח"ד סי' ל') (רמ"א תרע"א ד' ומשנ"ב סק"יז י"ח וביאה"ל ד"ה מותר).

פו. נר שיש לו שתי פיות (היינו שהפתילות מבפנים מונחות יחד, ורק בבליטתו לחוץ נחלקות לשני מקומות) כיון שבמקום הנחת הפתילות בחוץ ניכר שהם שתיים, נחשבות כשתיים (שו"ע תרע"א ג' ומשנ"ב סק"יא).

✧ ★ ✧

✧ אמרו חז"ל "הרגיל בנר חנוכה זוכה לבנים תלמידי חכמים" (שבת כג:) ובטור (תרע"א) כתב "הזהיר בנר חנוכה" (ואף הגר"א בביאורו על השו"ע והלבוש ריש סי' תרע"א הביאו דברי הגמרא וכתבו 'הזהיר') (קמח). **וביבואר מצוה זו אף הוא עצמו ראוי לזכות לחיות תלמיד חכם, אלא קמ"ל דאפילו אם הוא כבר ת"ח גם יזכה שיהיו לו בנים ת"ח** (יעו"י לבוש ופרי חדש ריש סי' תרע"א).

✧ בקונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה המיוחס לרבי יצחק סג"י-נחור בן הראב"ד כתב "אמרו רז"ל הזהיר בנר חנוכה הוין ליה בנים זכרים שיהיו תלמידי חכמים, והרי כו"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכים לבנים תלמידי חכמים, אין לתמוה מזה, שהאמת הוא **חכמים הם אמת ודבריהם אמת**, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאין ידי חובה, אבל **מיעוטא דמיעוטא** זהירין להדליק כפי **כל פרטי המצוה והקדוקים, שזהיר בהדלקתן בכל פרטיה וקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים תלמידי חכמים**". עכ"ל (ועו"י להלן ב'הכנה למצוה' בכללי החיי אדם בזהירות בכל מצוה).

ושם בתחילת הקונטרס פירש עשרה תנאים שהמדקדק בהם יקנה וישיג בכח מצוה זו ובסגולתה בנים זכרים ת"ח, ואלו הם התנאים (בקיצור):

- א. באיזה כלי ראוי להדליק (ט"ו כלים ראויים, וכל הקודם קודם בהם משוכה: כלי זהב, כלי כסף, כלי מתכות בזהב כלי מין הנחושת ודומה לגוון הזהב וכו' יעו"י שם ועוד בדברי הכף החיים שהובאו לעיל). ב. שיעור חלל הכלי - שלא יפחות מאצבע על אצבע בגודל. ג. באיזה שמן ראוי להדליק - רצוי לחזר אחרי שמן זית זך, שבשמן זית נעשה הנס, והיותר זך הוא יותר משובח. ד. שיעור השמן - שלא יפחות ממשקל ב' דרהמין ורביע בכל נר ונר. ה. באיזה פתילה - רצוי לחזר אחר צמר גפן. ו. שיעור כמות הפתילה, יעו"י שם. ז. באיזה מקום ראוי להניחה - בטפה הסמוך לפתח משמאל הנכנס. ח. כמה תהיה גבוהה מהקרקע - למעלה מג' טפחים ולמטה מ' ט. באיזה מקום מהנרות יתחיל להדליק - צריך להתחיל להדליק מהנר הסמוך לפתח. י. באיזה סדר ידליק הנרות בכל הח' לילות. יעו"י שם.

✧ הגר"ש אלישיב זצ"ל פירש דהא דאיתא בשבת (כג:) דהרגיל בנר זוכה לבנים ת"ח, היינו שהוא **מכבד ומחבב את המצוה של הדלקת הנר** (תמצית ההלכות הל' שבת ע' ר"ב).

✧ איתא במדרש רבה (בראשית מ"ט ד') תני רבי שמעון בן יוחאי אומר כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת, והקב"ה מתמלא עליו ברחמים. ובזוהר הק' (מדרש רות) כתב **דכל המניה בן בעוה"ז** (קמט) **ומלמדו תורה ומעשים טובים אין מלאכי הבלה וניהנום שולטין בו**. וכמו"כ איתא בתנא דבי אליהו זוטא (פ"ב) **"עמי הארץ, שהקרו וחשנו את בניהן תורה, בניהן מצילין את אביהן מאותה בושא וחרפה,**

✧ ————— ✧

(קמא) דהואיל ואינם עשויים לעמוד בפנ"ע אלא בתוך המנורה, בטלי לענין זה לגבי המנורה. וכע"ז במתני' דכלים פכ"ד מ"ז (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' שם).

(קמב) וטעמו דכיון שעיקר המנורה היא של כסף, ואדם המסתכל על מנורה זו בכללותה, רואה לפניו מנורה של כסף ולא של זכוכית, וגם מי שקנה מנורה זו שילם ממון בשביל מנורה של כסף והראה חביבות המצוה שטרח וקנה מנורה של כסף, על כן יש כאן הידור מצוה של הדלקה בכלי כסף (הגר"צ זצ"ל שם).

(קמג) אכן יעו"י 'תשובות והנהגות' ח"ה סי' רכ"ג א'.

(קמד) ובפמ"ג (תרע"ג א"א סק"ה) הביא דהמהרש"ל קנה מנורה מכסף, ולא בירך שהחיינו בשעת הקניה, אלא הדליק בה לראשונה בליל שני, ובירך ג' ברכות ('להדליק', 'שעשה נסים' ו'שהחיינו על המנורה'). ובפמ"ג שם כתב ד"עשה כן לחיוב מצוה, ומ"מ צ"ע אם יש לנו לעשות כן, דלא מחזי כיוהרא, ושאיני אדונינו המהרש"ל ז"ל, ועוד דהרואה אומר דמברך זמן בליל ב" עכ"ל.

(קמה) אכן יעו"י כף החיים (רכ"ב כ') דכתב גבי ברכת שהחיינו על כלים חדשים "לא ראיתי נזהרים בזה". וכן בקצות השולחן ח"ב סי' ס"ד סק"ג כתב ד"על שאר כלי תשמישי אדם, אפילו כסף וזהב אין נוהגים לברך כלל". וכמו"כ יעו"י 'הליכות שלמה' תפילה (ע' רפ"ג דין ט"ו ובהערה 70 שם) דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הורה דאין מברכים על כלים חשובים שהחיינו ואפי' על תכשיט חשוב, ויעו"י שם דכשיש שמחה על התכשיט (וכי"צ ב') טוב לברך על פרי או בגד חדש ולכוון גם על התכשיט, יעו"י שם. - ועכ"פ אף הנהגה לברך שהחיינו על כלים חדשים אלא שמסתפק אם "לבו שמח בה", או דאינו נוהג לברך שהחיינו, מ"מ יכול לפטור עצמו בברכת שהחיינו שבשעת ההדלקה כדיעו"י להלן דין קנ"ה.

(קמו) לפי שאין נחשב שבני ביתו משתמשים במנורה זו, דאין הוא מוציא אותם ידי חובה בהדלקה, אלא הדלקתו פוטרת אותם מלהדליק, ואף לגבי אשתו שנאמר עליה שנפטרת מדין "אשתו כגופו", אי"ז כגופו לענין השתמשות כאילו הדליקה בעצמה, אלא לענין שאי"ז כשליחות (הגר"ח קניבסקי שליט"א - ס' 'חנוכה הלכות ומנהגים' שם).

(קמז) דאי"ז הנאת השתמשות המחייבת ברכת "הטוב והמטיב", אכן הביא שם בשם הגר"ח שליט"א דמ"מ אם קנה חפץ שלא לשימוש אלא להנאת ראהי מברך שהחיינו, כי ברכה זו מברכים על כל דבר שנהנה ממנו, עכ"ד. (וכנראה כוונת הגר"ח שליט"א דהמודד אם לברך שהחיינו או הטוב והמטיב מתלא בכוונת הקונה בקניית החפץ, ועל כן מנורה שכוונת הקונה לקנותה בעבור הנאת השתמשות ולא הנאת ראהי, לפיכך אע"פ שבני ביתו נהנים ג"כ הנאת ראהי מ"מ כיון דקודם המדליק נהנה בה הנאת השתמשות, מברך עליה 'שהחיינו' ולא 'הטוב והמטיב', אכן בכל חפץ אחר שמטרת קנייתו היתה לשם הנאת ראהי בלבד, שפיר מיחשב השתמשות בראהי בלבד ומברך 'שהחיינו' כשאחד נהנה, ו(הטוב והמטיב) כששניים נהנים).

(קמח) דכתיב 'כי נר מצוה ותורה אור' - ע"י נר מצוה דשבת או חנוכה יבוא אור התורה לבניו (יעו"י רש"י שבת שם ולבוש רס"י תרע"א).

(קמט) ובספר 'יוסף אומץ' (לרבי יוסף יוזפא ד"ל יעו"י שלושים ו"ב חדש עמ' 331) כתב "ענין הקדישים וברכו ולמנצח וברכת המזון לאבלים, ידוע שמעלים המה ע"י כן מגיהנום, ולהתפלל כל התפילה טוב יותר ויותר, אכן תיקון זה אינו רק לעמי הארצות, אבל לימוד תורה מועיל שבעתים מכל התפילה וע"י כן מכניסין המת לגן עדן, ואם הבן מחדש חייושי תורה אין ערך להכבוד שזוכה אביו ע"י כן בישיבה של מעלה" עכ"ל.

ומאותה בלימה, ומדינה של גיהנום" (קט). ואף כלפי האשה כך הוא, כדכתב בראשית חכמה (פ' דרך ארץ שער ד') "...זכות של אשה לעוה"ב הוא שיהיו בניה עובדין את השי"ת ועושים רצונו וכשהיא בבית עולמה ובניה עוסקים בתורה ומצוות, יחשב לה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות, ותהיה במעלות עליונות לעוה"ב". עכ"ל.

◇ יהודי הגיע לפני הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והסיה לפניו את ליבו, שלמרות שהוא אברך שיושב ולומד וביתו מושתת על דקדוק ההלכה, לא זכה שבניו ילכו בעקבותיו, בדרך התורה, ובניו מזלזלים בכל הקדוש והיקר. מאידך שכנו שהוא יהודי פשוט הצליח מאוד בחינוך בניו, וכל בניו נעשו תלמידי חכמים ויראי השם. אמר לו הגרש"ז, הגמ' בשבת (כ"ג ע"ב) אומרת דרחים רבנן הוה ליה בנין רבנן, והנה אצלך בסעודות שבת, כאשר עלתה על הפרק דברי חכמים באיזה דבר מסוים, היית מזלזל בפני בני ביתך, ולפעמים היית מורה שאתה אינך סבור כך, או שהיית מעלה ביקורת על הדברים, והיית אומר את דעתך, וממילא הכנסת בילדיך ספיקות בגדולי התורה, וממילא אחבת התורה כהתה אצלם. מאידך שכנך אכן אינו ת"ח גדול, אך כאשר עלתה על הפרק שאלה שהורו בה גדולי ישראל, היה מתבטל כלפיהם כעפרא דארעא, והורה בביתו שכל מה שיאמרו קדוש, ולא זו אף זו אלא גם בעיתות מחלוקת ומריבה היה מדבר בביתו בשבח כל גדולי ישראל, ואומר שאין לנו להכניס ראשינו בין ההרים הגבוהים, וכיון שהיה מחבב את לומדי התורה על בני ביתו, זכה לדור ישרים מבורך (יחשוקי חמד' חנוכה ע' ר"ב).

דיני הנרות, השמן והפתילות והכנתם להדלקה

פז. הנהיגין להדליק אחר תפילת ערבית, מן הנכון שיכינו הנרות קודם התפילה כדי שיהי' מוכן תכף אחר התפילה להדליק, דאם יעשה הכל אחר התפילה בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו (משנ"ב תרע"ב סק"א).

פח. הרוצה להנות מהשמן והפתילות לאחר שיעור הדלקת מצוה, לכתחילה טוב שיתנה שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה (דיש מן הפוסקים שסוברים שאם נתן סתם, הקצה הכל למצותו) (משנ"ב תרע"ב סק"ז). (קנא) (קנב)

פט. יעשה הנרות יפה (משנ"ב תרע"ג סק"ח) [יש ליתן לב במשך ימי החנוכה שהכוסיות לא יהיו עם שחרורית דמסתמא אף זה בכלל יעשה הנרות יפה' וכדלעיל בשם ה'פלא יועץ']. וכן יש לעשות פתילות נאות וגם הפמוט מצוה שיהא נאה ומהודר ('ערוך השלחן' תרע"ב - ט').

◇ הגרי"ש אלישיב זצ"ל הי' נוהג להכין את נרות חנוכה בעצמו, וגם הי' גודל את הפתילות בעצמו והי' נוהג להדליקם אז ולכבותם (יאיש על העדה' ח"ב עמ' רל"ט).

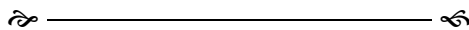
צ. כל השמנים כשרים לנר חנוכה (אכן ל'שמש' בערב שבת חנוכה, יש להשתמש רק בשמנים שמותר להדליק בהם בשבת ^(קנז)) (משנ"ב תרע"ג סק"ג). וכן יכול להדליק לכתחילה אף בנר שעוה (שו"ע תרע"ג א'). ומ"מ מצוה להדליק בשמן יותר מבנרות של שעוה דעל ידי השמן נעשה הנס (משנ"ב שם סק"ד), ומצוה מן המוכרח להדליק בשמן זית (רמ"א שם) משום שאורו זך ונקי (יעו"י שבת כ"ג. וביאור הגר"א שם) ועוד משום שבו נעשה הנס (דרכי משה בשם הכלבו, לבוש תרע"ג ב').

◇ כתב החיד"א זיע"א (מהזיק ברכה רס"ד ב') ז"ל "...על כרחך הא דזוכה לבנין רבנן, היינו אם עושה יותר מחיובו לעשותו נר יפה ע"ש, וממעם זה צריך להזהר בשמן זית - לזכות לבנים מאירים בתורה שמחים בהלכה בשמן זית", עכ"ל.

◇ בפלא יועץ (ערך נר שבת ונר חנוכה) כתב "ענין הזהירות הוא שיהא הכלי שמדליק בו נאה ונקי ושידליק בשמן זית זך" (ובשו"ע רס"ג א' לענין נר שבת כתב יחא זהיר לעשות נר יפה, ומקורו במור. ושם כתב הב"ח יזכן דחנוכה נמי הוי פירושו שעושהו יפה").

◇ בספר חסידים (אות ער"ב) "מעשה באחד שהאריך ימים ולא מצאו לו זכות אלא שלא היה מדליק בחלב בער"ש אלא בשמן זית" (וכנראה ח"ה בחנוכה, דהאי מצוה כלפי שניהם נאמרה, ואף גבי שכר המצוה מימרא אחת לתרווייהו בשבת כג:).

צא. י"א דראוי להדר להדליק בשמן זית הראוי לאכילה וכן בשמן שאינו מבושל (כבישה קרה). (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קל"ט, ו'באר ישראל' ע' פ"א ^(קנז)). ויש המהדרים להשתמש דווקא בשמן זית כתית שנעשה מפרי הזית ללא הגרעינים (ולא בשמן זית

(קנ) ובמדרש הנעלם רות פ"ב איתא, מעשה ברבי זמירא שיצא לכפר אונן, והנה הוא רואה בדרכו בקעים באדמה ומהם עולות להבות, התקרב אל המקום והטה את אוזנו והנה הוא שומע קולות, פגש שם ערבי אחד שאמר לו בא ואראה לך פליאות נעלמות מבני אדם. הלך אתו מאחורי סלע אחד וראה שם בקעים אחרים, אשר גם מהם עולות להבות, ואף שם שמע קולות שאומרים אוי אוי. אמר לעצמו ודאי מקום זה הוא אחד מן המקומות שבגיהנום. משהלך אותו ערבי ונשאר הוא לבדו, הטה שוב את עצמו אל אחד מן הבקעים, וראה אדם אחד שהיה צועק בקול ולוקחים אותו ומכניסים אותו לעומק מדור אחר, עד שנעלם ולא ראהו יותר. ישב לו רבי זמירא באותו מקום ונרדם. ובחלומו רואה הוא את אותו האיש, אמר לו מי אתה, אמר לו יהודי חוטא אני, שלא עזבתי רעות וחטאים בעולם שלא עשיתי. אמר לו מה שמך, אמר לו איני יודע, שהרשעים שבגיהנום אינם זוכרים את שמותם. אמר לו ומהיכן אתה, אמר לו קצב הייתי בגליל העליון, ובשביל הרעות הרבות שעשיתי שם דנים אותי שלוש פעמים ביום ושלוש פעמים בלילה. התעורר רבי זמירא משנתו והנה חלום. הלך משם לגליל העליון וחיפש אחרי אותו אדם רשע שראה בחלום, פגש ילד אחד ושאל אותו האם אתה מכיר קצב אחד שהיה כאן ומת, ענהו הילד שיבא כך וכך לאותו אדם רשע ולאותה מינקה שהניקה אותו על כל הרעות שעשה כאן. שאל אותו האם בן השאיר אחריו בעולם, אמר לו הילד כן, ילד אחד עזב אבל רשע גם הוא כאביו, והוא הילד המשרת בבית המטבחים. חיפש רבי זמירא אחר הילד עד שמצאו, לקחו עמו והחל מלמדו מקרא ותפילה וקריאת שמע אחר כך לימד אותו משנה וגמרא והלכות ואגדות, עד שהתחכם הרבה ונסמך להיות רבי ונקרא בישראל רבי נחום הפקולי. ולמה נקרא שמו פקולי, על שם הכותב ישעיהו (י פח) פקו פלילה שהוציא את אביו מדינה של גיהנום, וכמה חכמי הדור שיצאו ממנו נקראו בשמו פקולי. לאחר כל זאת בא אותו קצב אל רבי זמירא בחלום הלילה, ואמר לו רבי כמו שאתה ניחמת אותי כן ינחם הקב"ה אותך כי מאותו היום שידע פסוק אחד הוציאני מדיני שהיה שלוש פעמים ביום ושלוש פעמים בלילה לפעמים ביום ופעמים בלילה, ומשהחל לקרוא קריאת שמע העבירו את דיני לפעם אחת ביום ופעם אחת בלילה, כיון שלמד בבית רבו בטלו את דיני מכל וכל, וביום שקראו לו רבי התקינו את כסאי בין הצדיקים שבגן עדן ובכל יום ויום שמתחדשת תורה בשמו מעטרים אותי בעטרה עליונה שהצדיקים מתעטרים בה ובשבילך זכיתי לכל הכבוד הזה, אשרי מי שעוזב בן שעמל בתורה בעולם הזה (ע"פ תרגום - 'אמרות טהורות' עמ' ק"ס).

(קנא) ידועה סגולה בשם הרבי מקוצק זצ"ל לרפואת שושנה, ליטול שמן שנשאר מנרות חנוכה ולמרוח על מקום החולי, ורמז ע"ז "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים" - אכן העושים כן, יש להם להזהר להתנות כהנ"ל דאל"כ י"א שמותר השמן אסור בהנאה (כדיעו' להלן דין קפ"ז) (ואף אם התנו כהנ"ל פעמים שאפ"ה אסור להשתמש במותר השמן, וכגון שכבה הנר בתוך זמן ההדלקה כדיעו' להלן דין קצ"צ). - ואם לא התנו יכולים להשתמש בשיירי השמן הנשאר בבקבוק השמן יעו' להלן דין פ"ח. ויש שהטעימו זאת דנאמר "מנותר קנקנים נעשה נס לשושנים".

(קנב) ובעשיית התנאי הנ"ל נפטר מחיוב שריפת שיירי השמן והפתילות לאחר חנוכה והשיירים מותרים בהנאה.

(קנג) ושאר נרות חנוכה בערב שבת, מותר להשתמש אף בשמנים ופתילות הפסולים להדלקת נרות שבת. וזאת אם נותן בהם רק כדי שיעור מצוותו. - אכן אם נותן בהם יותר משיעור

מצוותו אסור דיש חשש שמא יטה אותו נר להשתמש בו אחר שיעור ההדלקה (שאו מותר להנות ממנו) (רמ"א תרע"ג א' ומשנ"ב סק"ז).

(קנד) ושם נתבאר טעמו דכיון דהא דמצוה מן המוכרח להדליק דוקא בשמן זית הוא משום שהוא דומיא דמנורה של ביהמ"ק שבו נעשה הנס, על כן כל כמה שהשמן דומה יותר לשמן שבמקדש עדיף טפי, ובמקדש שמן שאינו ראוי לאכילה או שמן מבושל היה פסול להדלקת המנורה כדיעו' מנחות פ"ו, ורמב"ם פ"ו מאיסו"מ ה"ד. [ועיני' עוד מאיירי שבת כא. כע"ז לענין החלפת הפתילות הובא להלן בסמוך ויעו' עוד ד' הרשב"א והבבלי המאור להלן הערה ק"ס], וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דראוי שהשמן יהיה כשר להדלקה בביהמ"ק (שאלת רב' ע' שצ"ז פל"ח אות י' ובקונטרס' גם אני

המיוצר ע"י טחינת הזיתים עם הגרעינים) (משום שהוא דומיא להדלקת המנורה בבית המקדש שהיו מדליקים בשמן שהופק מכתישה (ללא טחינת הגרעינים) והוא הזך והנקי ביותר כדיעור' מנחות פ"ו ורמב"ם איסורי מזבח פ"ז ה"ח וה"י. וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל יעור' פניני חנוכה עמ' קמ"ו (ויעור'ש עור בעמ' קמ"ה דעת הגרי"ש זצ"ל דשמן זית העשוי מטחינת הגרעין בלבד אינו נחשב שמן זית יעור'ש)).

צב. אסור להדליק נר חנוכה בשמן זית של שביעית (דכיון דאסור להשתמש לאור נרות חנוכה, נמצא שאינו נהנה מהדלקה זו, ונהנאה של מצוה לא חשיבי הנאה, דמצוות לאו ליהנות נתנו) והוי כמפסיד פרות שביעית) (הרידב"ז זצ"ל בחיבורו על 'פאת השלחן' סי' ה' סעי' ט' וכ"ה בשו"ת 'אמרי יושר' להגר"מ אריק זצ"ל ח"א סי' ק' הו"ד ב'שערים מצוינים בהלכה' על קיצור שלחן ערוך קל"ט ג', וכ"ד החזו"א זצ"ל - 'ארחות רבינו' ח"ב ע' של"ד אות נ"ב) (קנ"ה).

צג. שמן זית קרוש העשוי כעין צורת נרות שעוה דינו כשמן זית לנר חנוכה (קנ"ה) (שבט הלוי ח"ט סי' קמ"ג. אכן יעור' בדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל לעיל בסמוך ובהערה).

צד. י"א דשמן שיש בו לכלוך חיצוני (כגון שנפל לתוכו שיריים מפוחמים מהפתילה) (ואינו זך), חסר בו בהידור להדלקת נר חנוכה (קנ"ה) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'פניני חנוכה' ע' קמ"א קמ"ב). (ויתכן דג"כ חסר כאן ב'יעשה הנרות יפה' יעור' לעיל דין פ"ט).

צה. שמן גזול צ"ע אם כשר לנר חנוכה (משנ"ב תרע"ג סק"ב).

צו. שמן שהניחו תחת המיטה שישנים עליה, לא ידליק בו נר חנוכה (דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה כשנמצא תחת מטה שישנו עליה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס ג"כ למצוה משום 'הקריבנו נא לפחתך') (בן איש חי פ' וישב אות י"ב, הו"ד בכף החיים תרע"ג י"א וכ"כ הגר"ח קניבסקי שליט"א דאינו ראוי - 'שמחת המועדים' ע' רע"ט). וי"א דאפשר להשתמש בזה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'חשוקי חמד' חנוכה ע' ל"א (קנ"ה) וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל שהוא כשר להדלקה - גליון 'נשיח בחוקיך' 45).

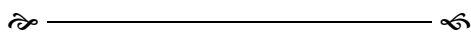
צז. צריך שהנרות שמוסיף בשאר הלילות יהיו דומים במינם לנר העיקר (או כולם בשעוה או כולם בשמן) (דכיון דתוספת הנרות לפי מניין הימים הוא משום פרסומי ניסא, אם ידליק חלק בשעוה וחלק בשמן זית, נראה כב' הדלקות שונות ויאמרו שני אנשים הדליקום ואינם מהמהדרין מן המהדרין (קנ"ט) (משנ"ב תרע"ג סק"ב). טוב שגוף הנרות (פרט לשמש) יהיו שווים בגודלם ובמראם ובמינם משום הידור מצוה (כף החיים תרע"ג סק"ג).

צח. הנרות יהיו בשורה אחת בשווה, לא אחד גבוה ואחד נמוך (חיי אדם קנ"ד י' וקיצושו"ע קל"ט ס"ט) (אכן הקפידא הוא רק באופן שאפשר להכיר שנר אחד גבוה ביותר מחברו, אבל גבוה מעט אין קפידא, והביא שם דפחות משיעור אצבע לאו כלום ואי"צ להקפיד - רבבות אפרים ח"א סי' תל"ד אות ז').

צט. י"א דמי שלא מצא שמן זית, ולקח נרות שעוה לנר חנוכה ודיבקם והתחיל לברך, ובתוך כך הביאו לו שמן זית, אע"פ שעדיין לא אמר את שם ד', אלא רק "ברוך אתה", יגמור את הברכה על נרות השעוה, ולא ישליכם ליקח שמן זית (דזהו בזיון לנרות השעוה שנתקדשו בתחילת הברכה, ואין לביישם בשביל הידור מצוה) (ערוך השלחן תרע"ג - ו'). ואם קודם שהתחיל הברכה (לאחר שדיבק הנרות שעוה), הביאו לו שמן זית, י"א דימשוך ידיו מנרות של שעוה וידליק בשמן זית (תשובת חכם צבי סי' מ"ה הו"ד בבאר היטב תרע"ג סק"א וכ"פ בערוך השלחן שם). וי"א דגם כשדיבקן ולא התחיל לברך, ידליק בנרות השעוה ('שבות יעקב' ח"א סי' ל"ז הו"ד ב'באר היטב' שם).

◊ מזה טוב ליתן מים כנר ושמן למעלה, להורות על הנם שבו תרמוזו בזה כי גבר ישראל שנמשלו לשמן, על האומות שהם מים הזידונים (כף החיים תרע"א סק"ב).

ק. אין יוצאים יד"ח הדלקת נרות חנוכה ע"י נר חשמלי ('כף החיים' תרע"ג י"ט (קס), וכ"פ בשו"ת 'בית יצחק' (להגר"ר יצחק יהודה שמעלקיש זצ"ל) יור"ד ח"א סי' ק"כ אות ה' (קס"א), וכ"ד הגר"ר צבי פסח פראנק זצ"ל - 'הר צבי' (על הש"ס מועד ח"ב תענית כ"ה עמ' י"ג) (קס"ב) וכ"ה בשו"ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי ח"ג סי' נ"ט, ובשו"ת 'משנה שכיר' להגר"ר ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל (קס"ג) וכן הורה הגר"ש דבליצקי זצ"ל וכ"ה בספר 'הלכות חג בחג' עמ' פ"א). וי"א שבשעת דחק גדול יוצאים יד"ח בהדלקת נורת ליבון שיש בה חוטים לוחטים ומלובנים (דהם חשיבי כאש) ובלבד שידליק אותה במקום מיוחד שאין רגילות להדליק בשאר ימות השנה, שיהא ניכר שהודלקה לצורך מצות הדלקת נר חנוכה (יעור' אחיעזר הנדמ"ח

אודך).

(קנה) אמנם דעת הגר"ב צ"א אבא שאול זצ"ל ('אור לציון' שביעית עמ' מ"ב, ושם ח"ד עמ' רס"ח) להתיר משום דשפיר חשיבא הדלקה לצורך ולא חשיב הפסד. אכן לאחר שעבר זמן הביעור של השמן אין להשתמש בו, דלאחר זמן הביעור צריך לאבד השמן וכדעת הרמב"ם שמיטה יובל ג' ז'. ויעור' באור לציון שביעית (שם פ"ג תשובה ד') שכך צריכים לנוהג בני ספרד ודלא כהנהגים כשיטת הרמב"ן שביעור פירות שביעית הוא לבער הפירות מרשותו ולהפקירם.

(קנו) ואף שלהדלקה בביהמ"ק פסול, דכיון שנקרש בטל מהות השמן, מ"מ לענין נר חנוכה אין לדחותו אפי' מהידור, כיון דהאש דולקת מהחלק שנמשך ונפחך שוב לנוזל ויש לו טבע השמן ואיכותו (שם).

(קנז) דפסול להדלקה בבית המקדש וחסר בשמן זה ב'דומיא דמנורה' (הגרי"ש זצ"ל שם).

(קנה) יש לציון שהגר"י זילברשטיין שליט"א כתב בהקדמה לספר שם שהדברים המובאים בספר בשם הגרי"ש אלישיב אינו יודע אם כתב את הדברים במדויק.

(קנט) באר היטב שם סק"א בשם תשו' 'שער אפרים' סי' ל"ט.

(קס) וטעמו: משום דלא היה זכר לנס, דהנס ה' ע"י הדלקת שמן ופתילה, ובנר חשמלי אין כ"א אור בלא תפיסת ממשות. ועוד דבמנורה היתה נדלקת הפתילה ע"י אדם, ובזה ע"י מכונה. ועוד כיון דהעשית שיש בה כח האור היא מלאה אור על כן הוי כמדורה שאין עולה אפי' לנר אחד (כף החיים שם). וכע"ז כתב בספר 'פתחי שערים' שבת כא. דאין להשתמש ב'אור שמוציאין מחלל הגעזליך בלי שום פתילה' (אור ז"א) לצאת יד"ח נר חנוכה, כיון דבחנוכה בעינן הדלקה דומיא דמנורת ביהמ"ק וכדכתב הרשב"א שבת כ"א גבי טעם האיסור להשתמש לאור הנרות, זל"ש 'משום דע"י נס שנעשה במנורה תקנו, והלכך עשאוה כמנורה שאסור להשתמש לאורה' עכ"ל, וכע"ז כ' בעל המאור שם (ט. מדפי הרי"ף) יעור'ש. ולפ"ז ה"ה אין להדליק באור של גז, כיון דבמנורת ביהמ"ק ה' פתילה. עכ"ד הפתחי שערים. וה"ה בנר חשמל ופנס וכיוצא ב.

(קסא) דכתב שם ז"ל 'לענין הדלקת נר חנוכה אינו יוצא, לא בעלעקטרישעס ליכט (נורה חשמלית) חדא ששמן זית מצוה מן המובחר ועוד כיון שנעשים להדליק בכל ימות השנה לא הוי פרסומי ניסא והרמ"א כ' בס"י תרע"א שיזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהי' היכר כלל... על כן אין לברך להדליק נר חנוכה על נרות האלה' עכ"ל.

(קסב) ויעור'ש שהביא שהגאון ר' אברהם ישראל משה סלומון מחארקוב זצ"ל אמר לו ששמע מאיש נאמן שהגאון ר' משה ראזין זצ"ל ('אבי' חוידאן ואח"כ באמריקא, מגאוני ליטא האחרונים, בעל ה'נור הקדש') הורה דבמוצ"ש שרי לברך 'בורא מאורי האש' על מאור החשמל דהא 'אש' הוא, אבל בער"ש קודש אין מברכים על מאור חשמל 'להדליק נר של שבת' כיון דהברכה היא 'להדליק נר' וזה לא חשיב 'מדליק' (וה"ה בחנוכה).

(קסג) אור"ח כרך ב' בה'ל' מועדים סי' ש' עמ' שע"ג מכוון קרן רא"ם, יעור'ש שא' מטעמיו, דהמהר"ל מפראג בספרו 'נר מצוה' (עניני חנוכה ד"ה 'אמר יהודה' עמ' כ"ד בהוצאת 'הדעות' התשל"ב) כ' ד"נר" לא מקרי אלא פתילה עם שמן, דעל כן הוצרך במקדש שמן עם פתילות משום דכתיב 'להעלות נר תמיד' ובכל מקום שאמרו 'נר' צריך דווקא שמן ופתילה, וכ"ה ג"כ ע"פ הסוד. עכ"ד. וממילא בשבת וחנוכה שמברכים 'להדליק נר', צריך להיות דווקא נר שמן ופתילה (ושאי' נרות חלב ושעוה דבמקום שדולק נהנה החלב ונעשה שמן והפתילה שואבת שמנו של נר).

ח"ג סי' ס' עמ' קנ"ה וח"ד סי' ו' דהעלה דהדלקת נורת חשמל הוי אב מלאכה וחייב משום מבעיר ומכבה, ויעו"ש דמשמע מד' דאם מדליק באופן שיש היכר דהוי הדלקה למצות נר חנוכה מהני ורק שאי"ז מצוה מן המובחר (דבעינן שמן זית) יעו"ש. ויעו"י עוד הליכות שלמה עמ' רפ"ג דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל נסתפק בזה וכתב דמי שאין לו ברירה אחרת רשאי להדליק פנס של מנורת ליבון ולברך עלי' ובלבד שיש בו כדי להדליק חצי שעה. ושם בהערה 11 דהגרש"ז הורה בשעת דחק גדול דיש לסמוך להדליק בברכה גם באור החשמל ובלבד שזהו מנורת ליבון ולא פלרוסנט. וכן כתב הג"ר יוסף משאש זצ"ל שו"ת 'מים חיים' אור"ח סי' רע"ט להתיר ^(קסד) ^(קסה) ^(קסו).

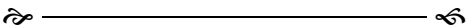
קא. כל הפתילות כשרות לנר חנוכה אע"פ שאין האש נאחזת בהם יפה (מלבד ל'שמש' בער"ש חנוכה דמותר להדליק רק בפתילה שמותר להדליק בה נרות שבת. ויעו"י הערה ^(קס"ט)) (שו"ע תרע"ג א' ומשנ"ב סק"ג), ומ"מ מצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן (משנ"ב שם סק"ב) שהאש נאחזת בהם יפה, ויש לעשות גם את הפתילות נאות (אבל לא ארוכות) (ערוך השלחן תרע"ב ט').

◊ טוב להדליק הפתילה ולכבותה קודם ההדלקה (בפתילה שלא הודלקה עדין), כדי שתהי' מחורכת ויאחוז בה האור יפה (יעו"י רמ"א רס"ד ט' גבי נרות שבת וזה"ה הכא ^(קס"ח)) וכ"נ הגרי"י פישר זצ"ל 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שנ"ח וכ"נ בבית הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'אור ישראל' בהקדמה לספר).

קב. י"א שהמדליק בפתיל צף (המרוח בשעוה) ידליק הפתיל לזמן קצר קודם ההדלקה להמיס השעוה (דק"ע עי"ז מקיים ההידור להדליק בשמן ולא בשעוה) (הגרי"י פישר זצ"ל 'אבן ישראל' ח"ט סי' ס"ג ^(קסט) ^(קע)), וכ"ד הגר"ש דבליצקי זצ"ל לחשוש לזה ולהדליקם קודם זמן ההדלקה עד שבודאי כבר כלתה כל השעוה (והוסיף להעיר דה"ה המדליקים עם צמר גפן יש להקפיד שהצמר גפן יהי' ספוג מהשמן עד ראשו ממש, דאל"כ וראש הצמר גפן יבש, יש לחשוש שההדלקה הראשונה שבה כבר יצא יד"ח לא היתה בשמן וכנה"ל) - 'שומע ומוסיף' התשע"ז, וכ"ד הגר"י"ל שטינמן זצ"ל - 'שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א ה'תשע"ג). ויש שדקדקו להטביל הפתילה בשמן לפני ההדלקה ('להורות נתן' ח"ו סי' מ"ה, 'שלמי תודה' עמ' ס"א). וי"א דאין להקפיד על שעוה מועטת זו ^(קעא).

קג. אי"צ להחליף הפתילות מדי לילה (שאין בהם בזיון מצוה דאדרבה הם נוחים להדליק יותר כשהן מודלקין כבר) (שו"ע תרע"ג ד' ומשנ"ב סק"א ויעו"י הערה ^(קעב)).

◊ כתבו הספרים הקדושים דאף בהכנת הפתילות ושפיכת השמן יכנים שמחה בליבו שהם עבודה בפנ"ע, והרש"ש כתב כוונות מיוחדות לכיוון בזמן זה ויעו"י הערה ^(קעג) (קובץ יד ביד"ה חנוכה).

(קסד) וטעמו דאי משום הפתילות, הלא כל הפתילות כשרות לנר חנוכה, אפי' פתילות שאין האור נתלה בהן יפה, כמש"כ השו"ע תרע"ג א' וכאן יש חוטי נחשת שהאור נתלה בהם יפה יפה, ואם מפני שהנס נעשה בשמן, הרי במדינות אשכנז נהגו להדליק בנרות של שעוה מפני שאורן צלול כמו שמן כמש"כ הרמ"א שם, וא"כ העיקר שיהא אור צלול ואין לך אור צלול יותר ממנו, והיו הנרות מונחים באופן שיהיו נכרים שהם לפרסומי ניסא דחנוכה, ואי משום דהדלקה עושה מצוה, גם בזה יש הדלקה וכיבוי. עכת"ד.

(קסה) ודעת הגר"צ אבא שאול דנר חשמל הפועל ע"י סוללה (בטריה) או מצבר כגון פנס יוצאים בו יד"ח ובלבד שיש בו שיעור הדלקה של חצי שעה, ויכול גם לברך עליו (אלא שאין מקיים בו "מצוה מן המובחר" דלזה בעינן דוקא שמן ופתילה) (אבל אם פועל ע"י זרם חשמל הכללי אין יוצאים בו יד"ח) וטעמו דשמן ופתילה "דומיא דבית המקדש" אינו לעיכובא כמו ששמן זית אינו לעיכובא והוי רק מצוה מן המובחר. ועל כן מדינא יוצאים בנר חשמל אם הוא פועל ע"י סוללה או מצבר שכבר משעת ההדלקה יש בו שיעור הדלקה של חצי שעה, אכן בנר חשמל הפועל ע"י זרם חשמל הכללי שנולד בכל רגע זרם חשמל שלא היל' לפני כן בעולם, אין יוצאים בו יד"ח, דבנר חנוכה בעינן שכבר בשעת ההדלקה יהא בנר שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק (כדיעו"י שו"ע תרע"ה ב') (- 'אור לציון' ח"ד עמ' רס"ז) (ויעו"י 'הליכות שלמה' עמ' רפ"ג). ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דכשא"א להדליק נר כנהוג, יכול להדליק פנס חשמלי ואפי' מנורה המחוברת לחשמל ובלבד שיסדר שיהא היכר שמדליק לנר חנוכה (קובץ תשובות להגרי"ש ח"ג סי' ק"ג). ויכול גם לברך עליו (פניני חנוכה' עמ' קמ"ז) דס"ל להגר"ש זצ"ל דכיון שהחשמל מסודר וערוך לייצר כל רגע חשמל חשיב כאילו כבר נמצא לפנינו כח החשמל בשיעור הנצרך (פניני חנוכה שם).

(קסו) וכן הורה הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א לחולה המאושפז בבית חולים (כשאסור להדליק שם נר) שידליק פנסים הדולקים בעזרת סוללה (בטרי') ויניחם על כסא נמוך שגובהו בין ג' טפחים לי' טפחים - אכן כ' שם דלא יברך עליהם יעו"י ש' (קובץ בית אהרן וישראל שנה י"א גליון ב' (ס"ב) תשנ"ו עמ' ס"ט).

(קסז) יעו"י לעיל הערה קנ"ג.

(קסח) ברש"י בשבת דף כ"ח ע"ב ד"ה בהבהב ובדף כ"ט ע"א ד"ה טעמא כתב דע"י שמדליק ומכבה קודם הדלקת מצוה, הפתילה **דולקת יפה** והוי הידור מצוה להדלקת המצוה שלאחריה. אכן ברש"י שם דף ל' ע"א ד"ה ש"מ כתב דתועלת הכיבוי קודם ההדלקה היא דכשיבוא להדליק שוב, **תיאחוז האור בפתילה מהר**, וכע"ז שם בדף ל"א ע"ב ד"ה כר"ש כתב דתועלת הכיבוי "שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבוא להדליקה". ובמשנ"ב רס"ד סק"ח (גבי הבהוב פתילות דנרות שבת) הביא כטעם השני הנ"ל זל"ש "זהו יעשה האיש מתחילה והיה תועלת **שלא תשהה האשה בהדלקתה** בהגיע זמנה".

(קסט) דכיון דקיום המצוה הוא תיכף בהדלקה (דכתבה אין זקוק לה) וברגע הראשון דולק השעוה ולא השמן, נמצא דלא מקיים ההידור של שמן (הגרי"י פישר זצ"ל - שם).

(קע) והוה עובדא במפעל שייצרו נרות מוכנים לחנוכה, בעינן שכל נר הוא חד פעמי מוכן עם שמן זית ופתילה, וצריך רק לפתוח את ראש הכוסית ומוכן מיד להדלקה, ועשו כן עם פתילות מצופות שעוה כדי שיהיו נוחות להדלק, ורצו הכשר מהבד"ץ ע"ז ולא הסכים הגרי"י זצ"ל ליתן הכשר באופן זה אא"כ יעשו פתילות בלא שום ציפוי ('הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שנ"ז הערה 4).

(קעא) דמאחר שזמן קצר אחרי הדלקת הפתילה בוער השמן חשיב כמדליק מיד בשמן - 'שבט הלוי' ח"ח ס"ו סק"ז, והגרש"ז אויערבאך זצ"ל הליכות שלמה ע' רפ"ה, ושם הוסיף דמלבד הטעם שהשעוה נמסה מיד, נראה דכיון דהפתילה והכריכה הרי הם כגוף אחד, חשיב הכל כהדלקה אחת וחשיב כמדליק בשמן זית ממש וקיים המצוה מן המובחר. וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה עמ' ש"ג (ומ"מ כ' שם דאם ירצה להחמיר, יכול קודם ההדלקה להדליק הפתילה עד שתיגמר השעוה ויכבה, ושוב ידליק לשם מצות חנוכה).

(קעב) ומבואר בשו"י דמצד הדין אי"צ להחליף הפתילות. ומיהו יל"ע האם יש בכך משום הידור והנהגה במאירי (שבת כא. בתוך דבריו - ד"ה ולמדת ענין זה) כתב דדרך הידור היא בהחלפת הפתילות כל לילה דומיא דמנורת המקדש שהיו מחדשים הפתילות בכל לילה. וכ"ה בכל בו (סימן מד) ז"ל "נהגו לחדש הפתילות בכל לילה, ולברך על התוספת והטעם לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש ועוד טעם אחר לחדש הפתילות זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בלילה אל מנורת המאור". ובלקט יושר (ע' 152) מביא על רבו התרומת הדשן "וזוכרני שלקח בכל לילה פתילות חדשות". ובאבודרהם (הובא בדרכי משה ס"ק 1) כתב שא"צ להחליף הפתילות אלא שנהגו כן. ובסדר היום (סדר חנוכה) כ' להסיר מותר השמן והפתילות (היינו להחליפם). - מיהו במשנ"ב (תרע"ג סק"א) מבואר דיש עדיפות שלא להחליף מטעם ש"הם נוחים להידלק יותר כשהם מודלקים כבר", וכ"ה בערוך השלחן (תרע"ג י"ז) "ואדרבא פתילה ישנה טובה יותר להדלקה מחדשה כדתנן פתילה שהבהבה [שבת כ"ח: פתילה שקיפלה ולא הבהבה ופרש"י כדי שתהא מחורכת ותדלק יפה] עכ"ל. - וכן נהג החתם סופר זיע"א שלא להחליף הפתילות של נר חנוכה בכל לילה (מנהגי החתם סופר - בתוספת לפרק ט'). ובאירא בספר 'ליקוטי חבר בן חיים' (לתלמידו המובהק של החת"ס, הגה"צ רבי חזקיה פיבל פלוט זצ"ל אב"ד דק"ק שוראן) הטעם ד"אף דבמקדש היו מחליפין התם חששו להדליק בפתילה ישנה שלא יאמרו לאורה הוא צריך, אבל בנר חנוכה דמשום פרסומי ניסא הוא, עדיף טפי שלא להחליף שידלק יותר יפה" ע"כ. - ויתכן **דאם מחליף כל יום את הפתילות וגם מהבהבם** (שמדליק הפתילה ומכבה) **קודם הדלקת מצוה, מקיים שפיר שני ההידורים הנ"ל**, ויל"ע. - שו"ר בספר מנהגי החת"ס החדש (הוצאת הרב קינבטליצער) ב"תומר דבורה" שבסוף הספר (במילואים על פרק י' בסופו, ע' קע"ב) הביא מכת"י ז"ל "הפתילות של נרות חנוכה היה נוטל הישנה כל זמן שיכול לדלוק ממנו כיון דאיתעבידא פעם אחת בו מצוה יכול לעשות בו פעם אחרת". וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה אור"ח תרע"ג ד' ג'. וכן הביא בספר 'נר חנוכה' (ע' י"ב) מהגר"ח קניבסקי שליט"א דכן נהג החזו"א זצ"ל שלא היה מחליף לא הפתילות ולא השמן. וכ"נ הגרי"ש אלישיב זצ"ל (רק הוסיף שמן לשמן הנותר בכוס) (איש על העדה ח"ב עמ' ר"מ, שכך שמע מהרה"ג ר' ארי' (בהגר"ז משה) אלישיב שליט"א).

(קעג) הנה יעו"י במדרכי סוף סוכה (סי' תשס"ט) דכתב ז"ל "העושה סוכה לעצמו אומר 'זמן', אין לתמוה מאי שנא דלא מברכין זמן **אעשיית** נר חנוכה דהא מזמן לזמן אתי, וי"ל דמשעת עשייתו לא מינכר שעושה אותם לשם מצוה דשמא ידליקם לצורכו ולהכי לא מברך, אבל סוכה מינכר דלשם מצוה קא עביד" עכ"ל. - ומשמע בדבריו דבלא הטעם דלא מינכר שמכין נר חנוכה לשם מצוה, היה מברך גם על הכנת הנרות בפנ"ע 'שהחיינו'. הרי דבהכנת הנרות גופא בפנ"ע מקיים מצוה עיר כדי לברך ע"ז 'שהחיינו'. ודבר חידוש הוא, ויל"ע.

קד. נוהגים להדליק נר נוסף ('שמש') כדי שאם ישתמש לאור הנרות יהא זה לאור השמש. ויניחנו רחוק קצת משאר נרות מצוה (שו"ע תרע"ג א') (קע"ד).

קה. כשהחשמל דולק במקום שדולקים נרות חנוכה, מדינא אי"צ להדליק נר 'שמש' (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"ט (קע"ה), והגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' פ"ג), אכן מאחר שמצוי לפעמים שנכבה החשמל על כן טוב לחוש ולהדליק שמש בכל ענין (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם בהערה 59, וכע"ז דעת יבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' ש"ג). קו. יש לעשות ה'שמש' יותר ארוך משאר הנרות או להעמידו גבוה קצת משאר הנרות (קע"ו) (רמ"א תרע"ג א' ומשנ"ב סק"כ).

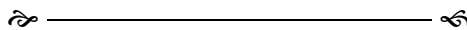
✧ כתב בקב הישר (פ' צ"ו) (קע"ז) 'יש קדושה גדולה גם בנרות של השמש' (הנקראים שרפים) ... שהנר השמש הוא דוגמת הכהן שחיה מדליק בביתו, ודוגמת שרפי מעלה המדליקין בוצינין קדישין שיאירו פני כסא כבודו יתברך (קע"ח) ... וכל מי שמדקדק במצוה זו, ואינו מזיז את השמש ממקומו, יזכה לראות את נרות העתידין להדליק בבית קדישנו במהרה בימינו אמן" עכ"ל.

שיעור השמן הנצרך להדלקה

קז. בשעה שמדליק (אף אם מדליק בפלג המנחה, ואף לנוהגין להדליק בשקיעה) צריך שיהיה שמן בנר כדי שיעור ההדלקה (דהדלקה עושה מצוה) (שו"ע תרע"ה ב'). ושיעורו הוא 'עד שתכלה רגל מן השוק' שהוא כחצי שעה אחרי צאת הכוכבים (יעו" שו"ע תרע"ב א' ב'). וכיון שבזמנינו זמן כלות הרגל מן השוק הוא מאוחר מבזמן חז"ל, נכון ליתן שמן בנר שיהיה ראוי לדלוק עד זמן 'כלות רגל' של זמננו, יעו" הערה (קע"ט), אכן יותר מזמן זה ('כלות רגל מן השוק') אין שום מצוה ליתן (משנ"ב תרע"ב סק"ו). קח. אם בירך והדליק כאשר עדין לא היה שמן כדי שיעור הדלקה, ורק אח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור, לא יצא יד"ח, וצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה כשיש בו כדי שיעור, בלא ברכה (שו"ע תרע"ה ב' ומשנ"ב סק"ח). קט. בזמננו (שה'כלות רגל' מאוחר מבזמן חז"ל) אם איחר להדליק אחר צאה"כ אפילו לא נשאר זמן חצי שעה עד שתכלה רגל מן השוק, מחויב ליתן שמן קודם הדלקה בשיעור שידלק חצי שעה לכה"פ (יעו" משנ"ב תרע"ב סק"ה). ואף אם איחר להדליק עד אחר 'כלות רגל מן השוק' (דאז הדלקתו היא 'פרסומי ניסא' רק לבני ביתו) צריך ליתן שמן בשיעור שידלק כחצי שעה (משנ"ב שם).

דברים האסורים קודם ההדלקה

קי. מחצי שעה קודם זמן ההדלקה אסור להתחיל באחד מהדברים הבאים: שינה (אפי' דעתו לישן רק מעט), תספורת, רחיצת הגוף, בורסקי (ולענין שאר מלאכות יעו" להלן בדין הסמוך) לימוד תורה, סעודה, ושתית משקה משכר יותר מכביצה (דילמא אתי לאמשוכי בהן וישכח להדליק) (שו"ע ר"ב ב' ומשנ"ב שם סק"ב וסקל"ה ומשנ"ב רל"ה סקט"ז, י"ז, ומשנ"ב תרע"ב סק"י ושעה"צ שם אות י"ד) (קפ). קיא. י"א דאף שאר המלאכות (או מקצועות למיניהם כגון חשבון וכיוצ"ב) שאפשר להמשיך בהם או שיכולים לגרום טרדא אסור להתחיל בעשייתם בתוך החצי שעה הסמוכה לזמן הדלקת הנרות, וי"א דרק מלאכה (שאפשר להמשיך בה או יכולה לגרום טרדא ו) שאין רגילות להפסיק בה באמצע (כגון תספורת וכיוצ"ב) אסור כהנ"ל, אבל תפירה וכתיבה ושאר הדברים שאדם רגיל להפסיק בהם באמצע, מותר לו להתחיל בהם בתוך החצי שעה הסמוכה לזמן הדלקת הנרות (וכשיגיע הזמן יפסיק בהם), ובמקום הצורך יש לסמוך להקל כדעה אחרונה זו (משנ"ב רל"ב סק"ט וביאה"ל שם ד"ה לבורסקי ומשנ"ב סי' רל"ה סק"י ושעה"צ אות י"ח) (קפא). קיב. איסור אכילת הסעודה קודם ההדלקה הוא דוקא אכילת פת או עוגות יותר מכביצה (יעו" הערה (קפב) ובתבשיל העשוי מחמשת מיני דגן (קפג) אסור לאכול ממנו שיעור קביעות סעודה. ושאר מאכלים ופירות ומשקאות שאינם משכרים מותר אפי' אם אוכל או שותה מהם הרבה (שו"ע רל"ב ג' ומשנ"ב סקל"ד, ל"ה).

(קעד) ובכף החיים (תרע"ג מ"א) כתב דיניח השמש לצד ימין (של הנרות) כדי שכשידליק, ידליק על הסדר משמאל לימין, ולא יצטרך לחזור לשמאל להדליק השמש, יעו" ש עוד מש"כ בזה (והיינו לדעת השו"ע ומדליקים משמאל לימין, אכן לדעת ה"ט"ו דההדלקה היא מימין לשמאל יצטרך להניח השמש משמאל לנרות כדי שלא יצטרך לחזור לימין). (קעה) דהרי זה כמדליק במקום שיש מדורה דפסק השו"ע תרע"א ה', ומשנ"ב שם סק"ה דאי"צ נר שמש דע"י המדורה יש היכרא שהנר של מצוה, וה"ה הכא כשיש חשמל אין דרך להשתמש לאור הנר (הגרש"ז זצ"ל בדבר הלכה שם). (קעו) ובמהרי"ל (מנהגים אות ג') הביא סימן לדין זה ליתן השמש גבוה מכל הנרות והוא: לשום שפלים למעלה, ועוד סימן 'שרפים עומדים ממעל לו', ר"ל ל"ו נרות חנוכה מלבד השמשים שמדליקים בהם, הם השרפים - יעמוד ממעל ה"לו". (קעז) דברי ה'קב הישר' דלהלן הם ע"פ המהרי"ל שבהערה הסמוכה לעיל. (קעה) וכתב שם "ומכאן תראה הפגם הגדול מה שראיתי בעו"ה שרוב העם נוהגים שלוקחים נר השמש מן הנרות ועושין לאורו עסקי חול, ומכ"ש עתידין ליתן את הדין מהעון הפלילי שמשחקין באור השמש בקלפים שקורין קארט"ן או בקביא"ו... ואינם יודעים שהשמשים הם קדושה יתירה יותר מנר חנוכה כמ"ש הרב הגאון מהרי"ל ז"ל הרמז 'שרפים עומדים ממעל לו' ר"ל שהשמשים עומדים ממעל לה"ו נרות של חנוכה, ע"כ המזלזל במצוה זו בודאי עונשו יהיה קשה מאוד". עכ"ל. (קעט) דכתב הריטב"א שבת כא: גבי הזמן של תכלה רגל מן השוק "ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא". והגר"ז זצ"ל ביאר דזהו כוונת הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ה) במה שכתב דזמן כליו רגל מן השוק הוא כמו חצי שעה "או יותר" (הובא בקונטרס חנוכה ומגילה מהגר"ח א"טורצין ע' כ"ג, וכן נהג הגר"ז זצ"ל וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' רצ"ב, וכ"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל דמצד הידור מצוה יש להניח הנרות שידלקו עד שתכלה רגל מן השוק של זמננו - 'באר ישראל' ע' ל"ב). ויעו" בריטב"א שם דכתב "והמנהג הפשוט שישערו כל זמן שהנרות מוכרים שמן וכיוצ"ב פתוחות", והיינו דצריך ליתן שמן בנר באופן שידלק עד זמן סגירת החנויות בכל מקום כפי מה שהוא. ויעו" תשובות והנהגות ח"ב סי' רכ"ג אות ט' דכתב דבזמנינו הזמן הוא 7:00, וב7:30 נגמר עיקר זמן ההדלקה, וראוי להחמיר שהנרות ידלקו עד 7:30 (ובזמנינו שהחנויות פתוחות עד 8 הזמן הוא עד 8:30). והגרש"ז אויערבאך זצ"ל השיב לשואל שנראה לו שנכון שיהא ראוי לדלוק כשעתיים לאחר השקיעה, והמהדרי"ן יוסיפו עוד יותר, והוא עצמו נהג ליתן שמן שידלק עד כ-11 בלילה (הליכות שלמה שם). והגר"ש דבליצקי זצ"ל כתב (שומע ומוסיף' התשע"ז) דבערים הגדולות זמן 'כדי שתכלה רגל מן השוק' הוא עד קרוב ל-11 בלילה ושאר המקומות כל מקום לפי מה שהוא. (קפ) אמנם יעו" משנ"ב רל"ה סק"ז דהביא דהאליה רבא מצדד להתיר להתחיל בעשיית אחת מהמלאכות הנ"ל (וכ"ש שאר מלאכות) קודם שהגיע זמן ק"ש, ואסור בזה רק משהגיע זמן ק"ש. ולפי"ז הוא הדין דמותר להתחיל לעשות מלאכה קודם שהגיע זמן הדלקת הנרות. - אכן בשעה"צ תרע"ב אות י"ד סתם להחמיר כדעת הפוסקים בסי' רל"ה ב' (ומשנ"ב שם סק"י) האוסרים להתחיל עשיית מלאכה כבר מחצי שעה הסמוכה לזמן הדלקת הנרות. (קפא) ומלאכות שאין בהם 'שיהוי' כלל (כגון הדלקה וכיבוי האור וכיוצ"ב) ודאי מותר לכתחילה לכו"ע ואף כשכבר הגיע זמן ההדלקה, דהא כל האיסור הוא מחמת שמא ימשך במלאכה וישכח מלהדליק. (קפב) במשנ"ב בסי' רל"ב (ס"ק ל"ה) סתם דיותר מכביצה פת אסור, ולכא"ו ה"ה פת כסנין, ומאידך יעו" משנ"ב בסי' רפ"ו (ס"ק ח' ושעה"צ אות ז') ומשנ"ב סי' תרל"ט (ס"ק ט"ו) דמבואר בדברי

קיד. האיסור לאכול ולעשות מלאכה חצי שעה לפני ההדלקה נוהג גם בנשים (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' רצ"ט ושו"ת 'בצל החכמה' ח"ד סי' נ"ח שכן המנהג) ^(ספ). אכן י"א דאשה שאינה מדלקת נרות חנוכה בעצמה אלא יוצאת בהדלקת בעלה או אביה מותרת בכל הדברים הנ"ל (מאחר שכל האיסור הוא שמא ישכח, ואין הדבר תלוי בה שאפי' אם תשכח, בעלה יזכור) (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' עמ' י"ט, והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' ק"י).

קיד. מי שנמצא בעיר אחרת והוא בדרך להדליק בביתו, אסור לו לאכול קודם ההדלקה אע"פ שבזמן הזה ממילא אינו יכול להדליק (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' ק"י).

קטו. מותר ללמוד הלכות חנוכה אף בתוך החצי שעה הסמוכה לזמן ההדלקה (כמו שמותר ללמוד בשבת פ' 'במה מדליקין' לאור הנר) (הקה"י זצ"ל - וכ"נ הגר"ח קניבסקי שליט"א ללמוד הל' חנוכה עד ההדלקה - 'ארחות רבינו' ח"ג עמ' י"ז, וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל - 'חוט שני' חנוכה עמ' שי"ח).

קטז. לדעת הפוסקים דיש להדליק בשקיעה צריך להחמיר חצי שעה קודם לכן בכל הנ"ל. אכן לענין לימוד אין להחמיר בזה (דיש לסמוך על שאר פוסקים שסוברים דמנה של ההדלקה הוא עם סוף השקיעה) (שעה"צ תרע"ב אות י"ד).

קיז. אם התחיל באחד מן הדברים הנ"ל (אע"פ שהתחיל באיסור בתוך החצי שעה הסמוכה לזמן ההדלקה. וכ"ש אם התחיל בהיתר קודם אותה חצי שעה), אי"צ להפסיק בתוך חצי שעה זו (שו"ע רל"ב ב.). אכן כשיגיע זמן הדלקת הנרות חייב להפסיק את כל הדברים הנ"ל (משנ"ב תרע"ב סק"י).

קית. אם יש לו שומר שיזכירנו להדליק מותר לו לעשות כל הדברים הנ"ל עד זמן ההדלקה (יעוי' משנ"ב רל"ה ס"ק י"ח, ומשנ"ב רל"ב ס"ק כ"ט, ובארחות רבינו ח"ג ע' ט"ז מובא שהקה"י נהג להעמיד שומר והיה לומד. ויעוי' הערה ^(ספה)).

דיני ההדלקה

- ✧ כתב הרמב"ם (חנוכה ד' י"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה, כדי להודיע הנם ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו" עכ"ל. – וכבר האירו דו המצוה היחידה שבה הרמב"ם כותב "מצוה חביבה היא עד מאוד".
- ✧ "...יורה וישיבה לאדון הכל שזיכהו במצוה החיא, ויעשה אותה באהבה וחיבה, ויאמר מי אני ומה חיי שפל ואפל לרא"ש והלואי אעבוד בכל כחי וגופי וממוני ביום ובלילה ואשיג צד מה רצונו וחפצו שימצא נחת רוח בעבודתי ומעשה ידי אחר כל החכמות שאני מבעיסו בפועל כפי ובעלילותי בעבור רצונו בכל רגע ובכל שעה, והוא מאריך אפו ונותן לי חיים ושלום ואינו מקפח מזונותי וטובותי מפני זה, ואיך אני לא אכיר בטובתו הגדולה ובגמולו השלם, וכשיבא לידי מצוה גדולה וקטנה אשתעבד עצמי וממוני לעשיית המצוה החיא בכל לב ובכל נפש, ובפנות האדם אל הענין הזה לא יתירשל בשום מצוה להניחה שתעשה ע"י אחרים אלא יאזור כגבר חלציו ויעשה המצוה בכבודו ובעצמו בזהירות ובזריזות (סדר היום, סדר חנוכה).
- ✧ "וענין מצות חנוכה זו אל תחי קלה בעיניך מפני שהיא מדברי סופרים, כי היא מן הגדולות ונוראות, כי בזמן הזה הקב"ה גמלנו רב טוב והציל את נפשינו ממוות ולא נתן למוט רגלינו ביד מבקשי רעתינו, וכל המזלזל בענין זה נראה שכופר בטוב שהיטיב עמנו אלוקינו יתעלה ויתברך, ואינו שמח בשמחת ישראל ואינו חושש בגאולתם ובנחמתם ח"ו" (ספר סדר היום, סדר חנוכה).
- ✧ "כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואפילו הקב"ה גזור גזירה, הוא מבטלה" (שבת סג.).
- ✧ אנשים מן השורה היו עומדים משתוממים לנוכח המתרחש של הגר"ז סאלאווייציק זצ"ל המורגשת בעליל סביב ענין קיום המצוות כהלכתם. אלו מתוכם שהיו מבני החמון השטחי התקשו להבין על שום מה חרד את כל החרדה הגדולה הזאת. מה היתה טיבה של אותה חרדה? הגר"ז זצ"ל התייחס לכך לעתים, וכך היה אומר: הכל מבינים שכאשר מונח סכום כסף של מליון דולר במזומנים באמתחתו של אדם, אך טבעי הוא שימשמש בכיסו כל שעה כדי לוודא שהסכום הגדול עודנו מונח בטח ברשותו. גם אם אין חשש סביר שהסכף כבר הספיק להעלם לאחר שכבר בדק זמן מה קודם לכן, אף אחד לא ישתומם על המתח הרב בו הוא שרוי. ואם יבחינו בו שהוא בודק שוב ושוב בכיסו, על מנת להבטיח לעצמו שהסכום הגדול עודנו ברשותו והוא שמור היטב, יתקבל הדבר בהבנה. שהרי לא דבר של מה בכך הוא – "מליון דולר"!! – "בעיניי", אומר, "המצוות הן המליונים, ואין פלא, איפוא, שאני בה מתוח וחרד עליהן..." (מפי הגר"א ארלנגר שליט"א ששמע מעד נאמן – הובא בספר 'דרכי מבריסק' [להרח"ג רש"י מלר שליט"א] ח"ב ע' 379).
- ✧ "הירא את דבר ד', יחמיר וידקדק וישים נפשו בכפו על מצוה קלה כמו על החמורות, כי לא יבינו לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות, אך יבינו לגדולת המזהיר עליה יתברך" (רבינו יונה שע"ת ג' כ"ג).
- ✧ "נתן נפשו על כל דקדוק ודקדוק ממאמרי חז"ל, ללמוד וללקיים את כל דברי תלמוד תורתם, כמעט נפשו יצא עליהם" (הגאון רבי אברהם זצ"ל, על אביו הגר"א מוילנא זיע"א בהקדמה לשנות אליהו סדר זרעים).

דלאכול יותר מכביצה עוגות (פת הבאה בכיסיון) באופן שאינו קובע ע"ז סעודה הוא מחלוקת באחרונים ולא הכריע שם.

(קפג) חיטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל.

(קפד) ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דאף קטן טוב להזהר בהנ"ל ('מועדי הגר"ח' עמ' רפ"ג).

(קפה) ובעיקר דין שומר, י"א דקטן אינו מועיל להיות שומר (יעוי' ערוך השלח סי' רע"ה י' לענין שומר בנר שבת. ושמו נר חנוכה שאני). וי"א דאם יש לו דעת, מועיל להיות שומר (הגר"ח קניבסקי שליט"א אשי ישראל תשובה רס"ט לענין תפילה, וה"ה הכא). – וגבי שעון מעורר י"א דמהני לשמש כמזכיר לענין איסור אכילה קודם תפילה (וה"ה לענין נר חנוכה) אבל גבי איסור שינה לא מועיל דחיישנן שמא יתעורר ויכבנו וימשיך לנמנם וישקע שוב בשינה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל – שבות יצחק ח"ב פכ"ג אות ג'). וי"א דאם יודע בעצמו שמתעורר ע"י שעון מעורר יכול לסמוך ע"ז (וגם לענין שינה קודם התפילה בין בשחרית ובין במנחה וערבית כה"ג יכול לסמוך ע"ז בדין שומר – הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' י"ט). וסימן ששם בגדיו וכדומ' לא מועיל כלל (שבות יצחק שם).

- ◊ פעם התבטא מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר "לקיים מצוות אי"ז דבר קשה כל כך... אולם לדקדק במצוות בכל הדקדוקים והחקפדות זהו הדבר הקשה... וזה מה שהקב"ה רוצה מאיתנו..." (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ג ע' רס"ח בשם הגר"א ארלנר שליט"א).
- ◊ תקהילות יעקב זצ"ל אמר לאחד: לעתיד לבוא יהא ההבדל בין מי שמדקדק בהלכה למי שאינו מדקדק, כמו הבדל בין קוף לאדם (ספר 'דרשו ד' בהוצאת ע' קס"ח).

זמן ההדלקה

ק"ט. י"א שזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים (שזא העם עוברים ושבים ורואים, וגם הנרות מאירים ואיכא פרסומי ניסא ^(קסו)) ^(קסז) (ומנהג עדות בני ספרד בארץ ישראל להדליק כ- 15 ד' לאחר השקיעה כזמן צאת הכוכבים לדעת הגאונים ^(קפח) - 'תורת המועדים' סי' ד' עמ' צ"ב, וב'אור לציון' ח"ד עמ' רנ"ג כתב דיש להדליק כרבע שעה - עשרים ד' לאחר השקיעה יעו"ש, אכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיש לנהוג שזמן צאה"כ לענין זה הוא כחצי שעה לאחר שקיעת החמה ^(קפט) - 'באר ישראל' ע' ל"ז). וי"א בשקיעת החמה ^(קצ).

קכ. החזו"א זצ"ל נהג להדליק נר חנוכה כ-20 דק' לאחר השקיעה ^(קצא) ('ארחות רבינו' ח"ג ע' י"ד) ^(קצב). וי"א דהזמן הראוי ביותר להדלקה הוא 10 דק' לאחר תחילת השקיעה (כ"ד האגר"מ ח"ד סי' ק"א אות ו', והגרי"ש אלישיב זצ"ל יעו"י הערה ^(קצג), ו"כ"ה בספר 'נברשת' ח"ב דף מ"ג ע"ב דכ' דאפי' המהדרים לצאת דעת הגר"א ימתינו 8 עד 10 ד').

קכא. הנוהגים בכל דבר כדעת ר"ת שזמן צאה"כ הוא 72 דק' אחרי השקיעה - אם נוהגים כר"ת בתורת ודאי ינהגו כן גם לגבי נר חנוכה. אכן אם נוהגים כן רק משום חומרא, בזה לא ינהגו כר"ת (דאדרבה עליהם לחוש שמא זמן צאה"כ הוא קודם לכן, ולדעת הרמב"ם (פ"ד ה"ה) לאחר זמן זה מפסיד את המצוה והוי קולא ולא חומרא) (הגר"ח קניבסקי שליט"א - ספר 'חנוכה הל' ומנהגים' עמ' פ"ד).

קכב. י"א דצריך להדליק קצת קודם הזמן באופן שבהגיע הזמן יהי דלוק כבר (דאם ידליק תוך זמנו ממש, הרי חסר קצת מזמן ההדלקה) (הגרי"ז זצ"ל - קונטרס חנוכה ומגילה עמ' ט').

קכג. הנוהגין להתפלל מעריב בזמנו (אחר צאה"כ), אף אם הם מהמדליקין בצאה"כ, טוב ונכון שידליקו קודם צאה"כ (אך יתנו שמן בשיעור שידלוק חצי שעה אחר צאה"כ) ואח"כ בזמן צאה"כ יתפללו מעריב ^(קצד). ואם הגיע זמן צאה"כ ועדין לא הדליקו (וכמו"כ אף נוהגים להדליק בשקיעה והתאחרו) יתפללו קודם מעריב ורק אח"כ ידליקו (משנ"ב תרע"ב סק"א, וביאה"ל ד"ה לא מאחרים). (ומן הנכון שיכין את השמן בתוך המנורה קודם התפילה, כדי שיהא מוכן להדליק מיד לאחר התפילה, דאם יעשה הכל לאחר מעריב, יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקת הנרות שהוא חצי שעה לאחר צאה"כ - משנ"ב שם). ומי שרגיל להתפלל מעריב במנין מאוחר יותר מצאה"כ, או דעכ"פ באותו יום אין דעתו להתפלל מעריב בזמן צאה"כ, יכול להדליק קודם נרות חנוכה ואח"כ להתפלל מעריב בזמן שרוצה (הגר"מ שטרנבוך שליט"א - 'תשובות והנהגות' ח"ב סי' של"ח. וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' עמ' ק"ז. וכ"ה ב'ישועות יעקב' סי' תרפ"א סק"א וב'שאגת אריה' סי' כ"ב ^(קצה)).

קכד. נער שנעשה בר מצוה בימי החנוכה, ומנהגו להדליק בשקיעת החמה, מ"מ ביום שנעשה בר מצוה, ידליק בצאת הכוכבים (שזא נכנס לחיוב תורה ומצות) (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קט"ז וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל דעדיף לעשות מצוה בגדלותו מאשר יעשה מצוה בקטנותו ואף כשהמצוה מדרבנן - 'חשוך חמד' חנוכה הנדפמ"ח ע' קצ"ח וכ"ד הגר"א"ל שטינמן זצ"ל שטוב יותר להדליק כ-35 דק' לאחר השקיעה - 'שלמי תודה' עמ' נ'). וי"א דיכול להדליק נר חנוכה בשקיעה כמנהגו ואי"צ להמתין לזמן צאה"כ (הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל -

(קפו) משא"כ ביום דשרגא בטיהרא מזה מנהי (טור שם ולבוש שם ומשנ"ב שם סק"א).

(קפז) דאיתא בשבת כא: נר חנוכה "מצוה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק" ודעת ר"ת (הובא בתוס' במנחות דף כ: ד"ה 'נפסל' וכ"ה בספר הישר סי' רכ"א) דבכל מקום שהוזכר 'משתשקע החמה' משמע סוף שקיעת החמה (שכבר שקעה החמה) והיינו צאת הכוכבים (דאי בעינן להדליק בתחילת שקיעה "עדיין הוא יום גדול והוא שרגא בטיהרא") (וכשמוכר "משקיעת החמה" משמע מתחילת השקיעה). וכ"ה דעת המרדכי שבת רפ"ב (סי' תנ"ה), וכ"ה ברא"ש שבת פ"ב סי' ג' דכ' ... "להדליק נר חנוכה בתחילת הלילה" (והיינו צאה"כ, וכ"ה בב"ח תרע"ב בדעתו) וכ"מ בריטב"א הנדמ"ח שבת כא: וכ"פ הטור ושו"ע סי' תרע"ב. וכ"פ הב"ח שם והמג"א שם סק"א והלבוש שם והאליה רבא שם סק"א והמאמר מרדכי שם סק"א וחי' אדם קנ"ד - י"ח וקיצושו"ע קל"ט - י', ובן איש חי שנה ראשונה פ' וישב בהל' חנוכה דין ז', וכפ' החיים שם סק"ב.

(קפח) דאע"פ שהשו"ע סי' רס"א פסק דזמן צאת הכוכבים הוא כדעת ר"ת, מ"מ מנהג ארץ ישראל הוא דלא כר"ת כמש"כ בספר 'נחפה בכסף' להגאון מהר"י נבון זצ"ל (דף קנ"ד ע"ג), ואמנם בד' שיש חשש דאורייתא ראוי להחמיר כדעת ר"ת מ"מ בד' שהם מדרבנן שפיר יש לסמוך על מנהג ארץ ישראל ובפרט כה"ג דהוי חומרא הבא לידי קולא, דבנר חנוכה דעת רבים מהפוסקים דאחר שכלתה רגל מן השוק עבר זמן המצוה (תורת המועדים שם).

(קפט) אכן לענין מלאכה במוצש"ק ס"ל דאסור לעשות מלאכה עד 40 דק' לאחר השקיעה וכדעת החזו"א זצ"ל ('באר ישראל' שם).

(קצ) כ"ה פשטות לשון הרמב"ם חנוכה ד' - ה' (וכפ"י הביאה"ל תרע"ב - א' ד"ה 'ולא מקדימים' בדעתו), וכן הביא הדרכי משה תרע"ב - ד' דהמהר"ל כתב שה' נוהג להדליק מיד אחר שקיעת החמה. וכ"פ הפר"ח ריש סי' תרע"ב וכ"פ בביאור הגר"א סי' רס"א סק"י"א (מאידך בביאורו על השו"ע יור"ד רס"ו סק"י"ז פסק דבחנוכה מדליקין בשקיעה אחרונה (צאת הכוכבים). וכבר העיר זאת שם המג"ל, וכל דמש"כ הגר"א שם הוא לד' ר"ת וסיעתי, אבל הגר"א עצמו ס"ל כמש"כ בביאורו אור"ח סי' רס"א הג"ל). (ויעו"י עוד מש"כ בביאורו יור"ד רס"ב סק"ט), וכ"ה ב'מעשה רב' אות רל"ה, וכן משמע דנוטה לפסוק המשנ"ב תרע"ב סק"א ובביאה"ל ד"ה "עם סוף". וכ"ה המנהג הוותיק בירושלם עיה"ק ת"ו (הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל 'שבות יצחק' חנוכה עמ' ע"א), וכן מנהג אשכנזים פרושים בארץ ישראל (זה השלחן' להגר"ש דבליצקי זצ"ל ח"ג עמ' ס"ג, ושו"ע ומוסיק' חנוכה ה'תשע"ז בסוף הספר ההערה 35), וכן נהגו הגר"ח זוננפלד זצ"ל (ספר 'תורת חיים' ח"ב הנהגות ופסקים להגר"ח זצ"ל הוצאת הרב ווינר שליט"א עמ' 113) והגר"י זצ"ל (תשובות והנהגות' ח"ב סי' שמ"ב אות ו') והגרי"י פישר זצ"ל ('הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' ש"מ).

(קצא) ב'חוט שני' חנוכה עמ' שי"ח הביא דהחזו"א זצ"ל נהג להדליק י"ח דקות לאחר השקיעה.

(קצב) ובאר הגר"ח קניבסקי שליט"א דיתכן דנהג כן משום שבעת השקיעה עדין יש אור ושרגא בטיהרא מאי אהני, ובשם גיסו הגר"ש ברזם זצ"ל אמר שכנראה הטעם שבזה יוצאים ידי שני הדעות (ספר 'חנוכה הלכות ומנהגים'). אמנם בספר 'מבית לוי' ע' ק"ז, הביא מהגר"ש ואזנר זצ"ל, שהחזו"א זצ"ל אמר שכך נהגו אבותיו בעירו קוסובה שבליטא ע"פ שיטת הגר"א. וכ"ה ב'ארחות רבינו' שם. וב'פאר הדור' ח"ד עמ' קצ"ה הערה 32 הביא עדות הגר"צ הילמן זצ"ל שהחזו"א זצ"ל השיבו (בטעם מה שמדליק 20 דק' אחר שקיעה) שכך מקובל לו מהגר"ז ז"ל (ויעו"י ביאור הגר"א י"ד רס"ו סק"י"ז).

(קצג) דאמנם דעת הגר"א להדליק בתחילת השקיעה מ"מ כיון שזמן השקיעה האמיתי לא ברור לנו דהא להגר"א ע"פ הגאונים זמן צאה"כ הוא כ-13.5 דק' לאחר השקיעה, ובמציאות לא נראים הכוכבים כ-13.5 דק' אחר זמן השקיעה שבלוחות, ומזה נראה שזמן השקיעה מאוחר יותר, ולכן לא מתפללים מעריב בזמן זה ולכן יש מדליקים קרוב ל-10 דק' לזמן השקיעה שבלוחות דאז קרוב להניח שכבר הגיע זמן השקיעה וגם נראה בחוש דלא הוי כשרגא בטיהרא. עכ"ד (שבות יצחק ע' ע"א וכע"ז ב'פניני חנוכה' ע' ק"ג).

(קצד) דאין כדאי לדחות תפילת מעריב מפני ההדלקה, דיש בה מצות קריאת שמע שהיא דאורייתא, וגם דתדיר קודם. ומה גם דהרבה ראשונים סבירא להו דלכתחילה יש להדליק קודם (וכדל' לעיל), ובפרט להרמב"ם שדעתו שמדליקין בתחילת השקיעה ודעתו שמצות הדלקה היא רק כחצי שעה או מעט יותר, ואם עבר זמן זה לא ידליק עוד, א"כ אם ידליק בצאה"כ אינו יוצא כלל מצות הדלקה להרמב"ם והעומדים בשיטתו, ואף להמקילים ביניהם (שיכול להדליק אח"כ) הוא ג"כ רק מטעם ספק לכמה פוסקים (ביאה"ל שם).

(קצה) דכל דין 'תדיר ושאינו תדיר' הוא בדוקא בעומד לקיים שניהם עתה, משא"כ כשאינו עומד לקיים שניהם עתה אין חיוב להקדים התדיר.

‘הליכות שלמה’ תפילה עמ’ קפ”ו בדבר הלכה י”א וכ”ד הגר”נ קרליץ זצ”ל והגר”ח קניבסקי שליט”א - ‘חנוכה’ עמ’ פ”ט והגר”מ שטרנבוך שליט”א - ‘תשובות והנהגות’ ח”א סי’ של”ז).

קכה. מי שלא יהי’ לו פנאי להדליק בזמן ההדלקה, יכול להדליק בברכה מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן בשיעור שידלק עד שתכלה רגל מן השוק שהוא (לכמה פוסקים) כחצי שעה אחר צאה”כ (דאם לא ידלוק בלילה ליכא פרסומי ניסא) (ויעוי’ להלן בדיני הדלקה בער”ש חנוכה לענין מתי זמן “פלג המנחה”). ואם נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה, צריך לכבותה ולהוסיף בה שמן כשיעור, ולחזור ולהדליקה בלא ברכה (שו”ע תרע”ב א’ ומשנ”ב ס”ק ב’ ג’ ד’ ושעה”צ ה’ וביאה”ל ד”ה ובלבד). ומ”מ טוב שלא להדליק בפלג המנחה, אלא יעשה שליח שידליק עבורו בזמן (הגר”י”ש אלישיב זצ”ל - ‘שבות יצחק’ פ”ז אות י”ד, ‘באר ישראל’ ע’ ל”ט ו’פניני חנוכה’ ע’ ק”ע (קצ”ז). וכ”ד הגר”ש ואזנר זצ”ל - ‘שבט הלוי’ ח”ד סי’ ס”ו והגר”נ קרליץ זצ”ל - ‘חוט שני’ חנוכה ע’ שי”ז). ואם יחזור בזמן שיוכל עדין לברך על ההדלקה (והיינו שעדיין מצויים עוברים ושבים), י”א דעדיף שידליק בעצמו מאוחר מאשר שידליק ע”י שליח בזמנו (ד’מצוה בו יותר מבשלוחו’ עדיפא מ’זריזין מקדימין למצוות) (שבט הלוי שם. ויעוי’ עוד להלן דין קכ”ח).

קכו. אם הדליק קודם פלג המנחה, צריך לכבותם, ולחזור ולהדליק בברכה (שעה”צ שם סק”ד).
קכז. היודע שלא יהי’ בביתו בשעת זמן הדלקת הנרות ובדעתו לחזור רק כמה שעות לאחר מכן - לאחר זמן שכלה רגל מן השוק, יזהר לבקש מאשתו (או מאחד מב”ב) שידליקו הנרות מיד בהגיע זמן ההדלקה. והוא יהדר במקום המצאו לשמוע הברכות “שעשה ניסים” ו”שהחיינו” מאדם אחר שמדליק, ויענה אמן (יעוי’ חיי אדם קנ”ד - ל”ג, וביאה”ל תרע”ז ג’ ד”ה ולהדליק).

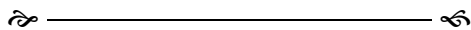
קכח. מי שיצא מביתו מבעוד יום ולא יספיק לחזור לביתו להדליק בתוך חצי שעה שלאחר צאה”כ אבל יספיק לחזור כשעדיין מצויים עוברים ושבים, י”א דראוי שיאמר לאשתו או ימנה שליח להדליק בעבורו בזמן ההדלקה, ולא יאחר להדליק כשיחזור לביתו (הגר”י”ש אלישיב זצ”ל “שבות יצחק” פ”ז אות י”ד “באר ישראל” ע’ מ”א, [אכן במוצש”ק לדעת הגר”י”ש זצ”ל הדין שונה יעוי’ להלן הלכות ההדלקה במוצש”ק]. הגר”ש ז’ אויערבאך זצ”ל בספר הליכות בת ישראל פכ”א ד’ [אם אין בזה פגיעה בשל”ו] בית] ובספר ‘הליכות שלמה’ ע’ רע”ט הערה 65 (קצ”ז) וכ”ד הגר”נ קרליץ זצ”ל - חוט שני עמ’ שי”ח). וי”א דעדיף להמתין עד שיחזור לביתו וידליק בעצמו (משום דמצוה בו יותר מבשלוחו עדיפא מקיום דין זריזין מקדימין למצוות) (שבט הלוי ח”ד סי’ ס”ו, וכ”ד הגר”מ פיינשטיין זצ”ל “שמעתתא דמשה” ע’ תס”ט מ’מועדי ישורון” פ”א הערה 95, וכ”ה ב’תשובות והנהגות’ ח”ד סי’ ק”ע (קצ”ח)).

קכט. יזהר האדם שמיד בהגיע זמן ההדלקה (שקיעה או צאה”כ, כל אחד כפי מנהגו) ידליק מיד (וכלשון הרמב”ם חנוכה ד’ - ה’ “אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין” ומשם בשו”ע תרע”ב - א’. ויעוי’ עוד ביאה”ל שם ד”ה לא מאחרים). ובאבני נזר (או”ח סי’ תק”ד אות ג’) כתב “וחייב להדליקה עם שקיעתה כמש”כ הרמב”ם ז”ל והשו”ע, ואם מקצת מזמן זה היה כבה, ביטל קצת מהמצוה”. (וכן הגר”י”ש זצ”ל נהג להקפיד מאוד להדליק בתחילת השקיעה בדיוק, וסיפר בנו הגר”ר רפאל זצ”ל שאביו נהג לפני חנוכה לכוון השעון בדיוק כדי להדליק בזמן ולא להפסיד רגע מזמן המצוה - “שבות יצחק” עמ’ ע”א. והגר”י”ש פיישר זצ”ל הי’ עומד זמן מה לפני השקיעה עם הנר בידו, מוכן להדליק מיד בעת השקיעה ממש - ‘הליכות אבן ישראל’ ח”ב ע’ ש”מ).

◇ “זירא מצוה הוא ישולם” (משלי י”ג י”ג) - “זירא מצוה שהוא ירא לבטל מצוה כאשר יירא מעבירה חמורה, הוא ישולם, הוא מתעתד אל הגמול השלם” (רבינו יונה - שערי תשובה א’ ל”ט).

קל. י”א דכשהאשה חוזרת מאוחר לבית (ולא נמצאת בשעת ההדלקה) ימתין לה (הגר”ש ואזנר זצ”ל - שבט הלוי חנוכה פ”ו סי”ב ע’ שי”ד (קצ”ט)). וכ”ד הגר”מ פיינשטיין זצ”ל דאם האשה רוצה שימתין לה עד שתחזור יש לו להמתין ⁽¹⁾ - “שמעתתא דמשה” ע’ תס”ח מ’מועדי ישורון” פ”א הערה 17) וי”א שבזמן ההדלקה ידליק מיד ולא יחכה (הגר”י”ש אלישיב זצ”ל, דמשום של”ו בית לא דוחים מצוה - ‘פניני חנוכה’ ע’ קע”ג (ר”א)). אך אם אשתו תגיע בתוך החצי שעה לצאה”כ, לכו”ע יכול להמתין לה (הגר”י”ש אלישיב זצ”ל שם).

קלא. אף מי שאיחר ולא הדליק בתחילת זמן ההדלקה, יזהר למהר להדליק (כדי להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק, שמעיקר דינא הוא חצי שעה לאחר צאה”כ - ולדעת הרמב”ם פ”ד ה”ה לאחר שכלה רגל מן השוק אינו מדליק כלל, ולהגר”א (מעשה רב סי’ רל”א) מדליק בלא ברכה, ואע”פ דלא קי”ל הכי מ”מ ראוי להזהר בזה ויעוי’ עוד לעיל דין קכ”ט דברי האבני נזר). ומ”מ גם אם עבר כבר זמן שתכלה רגל מן השוק, בדיעבד יכול להדליק כל עוד לא עלה השחר (שו”ע תרע”ב ב’ ומשנ”ב סק”א), אך במקרה זה לא יברך אא”כ יראו בני ביתו את הנרות (משנ”ב שם), או שיראום עוברים ושבים (אגר”מ ח”ד סו”ס ק”ה - דאין שום טעם לומר דבעי דוקא מב”ב ולא יועילו אנשי אחריני). - ואם בני ביתו

(קצו) משום דהדלקה בזמן פלג המנחה הוא רק בדיעבד, משא”כ הדלקה ע”י שליח מהני לכתחילה, ומה דקי”ל מצוה בו יותר מבשלוחו הוה רק הידור במצוה, אך אין המצוה נעשית בדיעבד ע”י כך.

(קצז) וכמו”כ סיפר הגר”ח קניבסקי שליט”א שכשנסע לבית חמיו לשבת חנוכה מב”ב לירושלם, הורה לו החזו”ר שישלח שליח שידליק עבורו בביתו בב”ב במוצש”ק ולא ימתין עד שיחזור לביתו, אע”פ שיכול לחזור תוך שעה שעתיים בזמן שעדיין יש עוברים ושבים בב”ב (ספר “נר חנוכה”). ויל”ע דאפשר שבזמן ההוא עד שהספיק לחזור לב”ב (שהנסיקה היתה דרך ת”א ועצם הנסיקה ג”כ ארך זמן רב) כבר חלף לגמרי זמן שתכלה רגל מן השוק, ושוב אין ראייה.

(קצח) וכע”ז הורה הגר”מ שטרנבוך שליט”א גבי מי שמרביץ תורה בעיר אחרת, ואם ילך לביתו להדליק נ”ח בזמן, יבטל שיעורו, דהורה לו הגר”מ שליט”א דאם יכול להגיע לביתו אחרי השיעור לפני השעה שבע וחצי בערב - ידליק הוא בעצמו בביתו ויוציא את ב”ב, אכן אם יבוא יותר מאוחר - תדליק אשתו בשמן שלו עבורו, ולא יבטל השיעור בעבור זה, דאף שמצוה בו יותר מבשלוחו, מ”מ פשיטא דזה אינו דוחה ת”ת דרבים, אבל ראוי לקבוע השיעור בזמן אחר ולא לבטל המצוה בגופו (תשובות והנהגות ח”א סי’ רט”ו י”ט).

(קצט) בספר ‘נר חנוכה’ ע’ כ”ח בהערה הביא דהגר”ח קניבסקי שליט”א סיפר דהגר”ח זונפלד זצ”ל היה מדליק תמיד עם השקיעה כדעת הגר”א, וכשאשתו הרבנית לא היתה בזמן ההדלקה, המתין לה בערך שעה, ואמרו לו: “הרי הזמן עובר והרבה פוסקים סוברים שאסור לאחר”, וענה להם: דכתוב בגמ’ נר חנוכה ונר ביתו, נר ביתו עדיף משום של”ו בית, ומבואר דמבטלים את כל הנר חנוכה בשביל של”ו בית, כ”ש שיותר להתאחר בשביל של”ו ביתו.

(ר) דאין לבטל משום זה של”ו בית (שם).

(רא) יעוי”ש דהביא המעשה מרבי נחום מהורודנא, שהיה אצלו החפץ חיים ורצה לראות כיצד הוא מדליק נר חנוכה, והגיע שעת ההדלקה, ור’ נחום לא זז ממקומו, והמשיך בלימודו כאילו לא אירע מאומה, והתפלל הח”ח מאוד על כך. וכך עוברות שעה ושעתיים, והנה נפתחת הדלת ואשתו של רבי נחום נכנסה הביתה, ותיכף ומיד לבש ר’ נחום מעילו והדליק בזריזות. אז הבין הח”ח דמה שהתעכב ר’ נחום הוא משום שהמתין לאשתו, ע”כ. ויעוי”ש בספר ‘פניני חנוכה’ דכתב דאין להביא ראייה ממעשה זה, דשאני התם שהיה בחו”ל והיו מדליקין בפנים הבית, ואין ההיכר כי אם לבני ביתו, וכתב הרמ”א בסי’ תרע”ב שבכה”ג אי”צ לזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, ואע”פ שסיים שם הרמ”א דטוב להיזהר גם בכה”ג, מ”מ כיון שהוא רק ענין של הידור “וטוב”, יש לחשב חשבונות של כבוד אשתו וכדו’. משא”כ האידנא בארץ ישראל שמדליקים בחוץ, וההדלקה בזמן שתכלה רגל מן השוק הוא מעיקר הדין, אפשר דאין להמתין.

ישנים, מן הנכון שיעיר 2 או 3 מבני ביתו בשביל שיוכל להדליק בברכה (וב'ערוך השלחן' תרע"ב ז' כתב דאפי' "אם רק יש איש אחד או אשה אחת או תינוק ותינוקת קצת בעלי דעת - יברך" ^(יב)), ואם א"א להעירם ידליק בלא ברכה (מג"א שם סק"ו הו"ד במשנ"ב שם), והרוצה להדליק עם ברכה אע"פ שאין מי שרואה את הדלקתו אין מוחין בו (שעה"צ שם ושעה"צ סקי"ז. ויעוי' אגר"מ ח"ד סי' ק"ה אות ז' דכתב דשיטת המג"א צ"ע ולדעתו מחויב לברך וכפשוטו לשון השו"ע שיוכל להדליק כל הלילה ומשמע עם ברכה. וכע"ז דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל דכן המנהג - ספר 'מבית לוי' עמ' ק"ט) (יש ליתן לב דכל הנהגות הנ"ל אם בשביל לברך צריך שיראו בשעת ההדלקה, זהו רק משום דמדליק לאחר שכלה רגל מן השוק).

קלב. המדליק בתוך חצי שעה הסמוכה לעלות השחר ג"כ מדליק בברכה (שבט הלוי ח"ח קנ"ו אות ב' ^(יג)).
קלג. לא הדליק ועלה עמוד השחר אין לו תשלומין (שו"ע תרע"ב ב').

הדלקה ע"י שליח

קלד. יכול אדם לעשות שליח להוציאו בהדלקה (ובכלל זה איש לעשות שליחה ואשה לעשות שליח), ויברך השליח על ההדלקה אם המשלח עומד שם ושומע את ברכתו (ובדיעבד אם לא ענה אמן ג"כ יצא) (משנ"ב תרע"ה סק"ט, ויעוי' שעה"צ תרע"ו י') ^(יד), אכן אם אין המשלח שומע הברכה אין השליח יכול לברך (משנ"ב שם) - ובאופן זה ראוי שהשליח יברך על הנר חנוכה של עצמו ויכוון לפטור גם הנרות של חבירו, ומיד ילך לבית חבירו ולא יפסיק בדיבור ולא יאמר הנרות הללו עד לאחר שמדליק הנרות של חבירו (הגר"ש אלישיב זצ"ל - פניני חנוכה' ע' כ"ח כ"ט והגר"נ קרליץ זצ"ל - גליון 'מים חיים' להגר"א דינר שליט"א גליון 226).

◇ "להדליק נר של חנוכה אע"ג דאפשר לעשות ע"י שליח, אורחיה דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס" (רא"ש פ"א דפסחים סי' י').

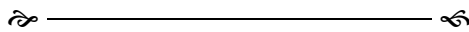
קלה. אע"ג דאפשר להדליק ע"י שליח, מ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו (משנ"ב תרע"ז סקי"ב), ובמקום ביטול תורה יעוי' הערה ^(יז).

◇ כשסיפרו לפני הגר"א שטינמן זצ"ל על אחד מגדולי ראשי הישיבות זצ"ל שהיה נוהג להתריע על הביטול תורה שיש סביב הדלקת נ"ח, באומרו נרות חנוכה הוא דרבנן, אבל לשבת וללמוד הוא דאורייתא. אמר על כך הגר"א זצ"ל: אכן נרות חנוכה הוא מדרבנן, אבל בזכות הדרבנן יש קיום ללימוד התורה. שהמציאות מראה שרק אם מקיימים את כל המצוות בין דאורייתא ובין דרבנן, ובין את כל המנהגים שנהגו ישראל מתוך 'חיות', ועושים מכך עסק שלם ובגישמאק, הרי זה מחזיק לדורות הבאים. אמנם הדלקת נ"ח הוא רק מדרבנן, אבל בזכות מה שבכל הדורות עשו 'עסק שלם' סביב ההדלקה, זה גרם שלימוד התורה והערכה בעסק המצוות, המשיכה לדורות הבאים, אבל אם מקיימים את המצוה בלי כל העסק שמסביב, גם כאשר הכוונה היא בשביל למנוע ביטול תורה וכמדומ', אין ערובה כ"כ לדורות הבאים. אמנם הגר"א זצ"ל מתריע תמיד שלא להתבטל בימי החנוכה על מסיבות וכמדומה, ואדרבה אלו ימים שצריך להתחזק מאוד בלימוד התורה, אבל כאן הכוונה על התייחסות וצורת קיום הדלקת נ"ח עצמו. (כאילו תערוג' חנוכה עמ' כ"ה ^(יח)).

הדלקה במקום שיש רוח

קלו. צריך לזהר שלא להעמיד את הנרות במקום ששולט הרוח (משנ"ב תר"פ סק"א, ומשנ"ב תרע"ג סק"ה).

קלז. המדליק בחוץ בתוך בית זכוכית, רשאי להדליק בעוד שדלתותיו פתוחות (אע"פ שיוכלה רוח מצויה לכבות את הנרות) הואיל ובדעתו לסגור (הגר"ש איערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"א ^(יט), וכ"ה ב'הר צבי' אור"ח ח"ב סי' קי"ד אות א', וב'שלמת חיים' סי' רס"א). אמנם המהר"ל דיסקין זצ"ל היה מהדר שלא לפתוח הבית מנורה בשעת ההדלקה כי אם רק את שוליה למטה, כדי שכבר בשעת ההדלקה יוכלו הנרות לדלוך אף בלי הסגירה (הר צבי שם) ^(כ).

(רב) וכן בקונטרס דיני חנוכה מהגר"א דינר שליט"א עמ' כ"ז כתב שהגר"נ קרליץ זצ"ל הורה לו שמספיק להעיר את אשתו.

(רג) כלשון השו"ע (סי' תרע"ב ב) "מדליק והולך כל הלילה" דמשמע עד ממש לפני עלות השחר, ודייק המג"א שם סק"ו דמשמע מסתימת השו"ע דמדליק בברכה וכן משמע מפשוטו דברי המשנ"ב (שם סקי"א) (שבט הלוי' שם).

(רד) ויעוי' מש"כ בזה האגרות משה' אור"ח ח"א סי' ק"צ.

(רה) בשעה"צ סי' ר"ג אות ט' הביא בת' הראשון שם דהא דאמרינן דמצוה שיוכל לעשות ע"י אחרים אין מבטלים ת"ת אפי' לזמן מועט, הוא דוקא במצוה שאין מוטלת על גופו (כגון שמספיק באמצע לימוד לילך לגמול חסד עם איהו אדם במקום שאחר יכול לעשות עימו הטובה ההיא), ולפי"ז הכא דמצות נר חנוכה מוטלת על גופו, אף במקום ביטול תורה אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו. - אכן לתי' השני שם (דדוקא בענין כבוד שבת אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו משום דחמירא. מש"כ לענין שאר המצוות אם הוא ת"ח ונוגע לביטול תורה לא אמרינן מצוה וכו') בהדלקת נר חנוכה לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו במקום ביטול תורה. ויל"ע. **ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל** דצריך לבטל תורה בשביל קיום מצות נר חנוכה (פניני חנוכה' עמ' קכ"ד - שהגר"ש נשאל גבי תלמידי ישיבה שאין להם פנימיה לישון וצריכים להדליק בבית הוריהם, ואם ילכו לביתם בזמן ההדלקה שהוא אמצע הסדר - יגרם ביטול תורה גדול עד שיחזור, האם עדיף שישארו בישיבה, ואביהם ידליק עבורם. ויעוי' בתשובת הגר"ש דאין לבטל מצוה בשביל לימוד תורה). וכ"ד הגר"ח קניבסקי שליט"א דבני הישיבות והכוללים יש להם להדליק נר חנוכה בזמנה אע"פ שגורם ביטול תורה, ואסור להם לאחר עד שיבואו לביתם לאחר סדר ב' (הליכות חיים' עמ' קכ"ח). וכ"ד הגר"י פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל ח"ב עמ' שמ"א), וכ"ד הגר"ש איערבאך זצ"ל דאף מי שתורתו אומנותו ובכל ימות השנה מאחר לשוב לביתו, בימי חנוכה יזדרז וישוב לביתו לקיים מצות נר חנוכה, ואף שע"פ שורת הדין האשה יכולה להדליק עבורו והוא יעסוק בתלמודו, אין לנהוג כן (דאין אנו כרשב"י וחבריו שלא הפסיקו מתורתם לשאר דברים כלל, וכמו שאנו מבטלים לפעמים ת"ת לשאר צרכים ואפי' צרכי חולין, כך יש לבטל ת"ת כדי לקיים המצוה חתיקונה, והתרעם הגר"ש זצ"ל ביותר על מי שרצו להנהיג סדר לימוד רגיל בכללי האברכים בימי החנוכה ושדילקו נשותיהם בבתי - כי לא טובים אנו מאבותינו בכל הדורות, שלא ביטלו ביהמ"ד מימיהם ואעפ"כ נזדרזו לקיים מצוה חביבה זו בעצמם כתיקון חז"ל) (הליכות שלמה' עמ' רצ"ו ובדבר הלכה שם אות א' ובהערה 2). וכ"ד הגר"א זצ"ל (יעוי' דברי בני' ב'ג'ל), וכן המנהג בישיבת בית מדרש גבוה ליקווד מימי הגר"א אהרן קוטלר זצ"ל להדליק בזמנו (הליכות חיים' עמ' קכ"ח מהגר"ר ישראל טאפל' שליט"א). - **מאידך דעת הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל** דמי שיוכל להזדרז לילך לביתו ולהדליק בזריזות ולצאת אחר זמן קצר לחזור לתלמודו מה טוב, אכן אם א"א כן, אינו כדאי כלל להפסיד כמה שעות יקרות של לימוד התורה (שכתב הגר"א זצ"ל בשנות אליהו מס' פאה שכל תיבה ותיבה מצוה בפנ"ע ושזה כתר"ג מצוות), אלא יעמיד שומר שיזכירו להדליק נר חנוכה (וקשה לסמוך בזה על אשתו משום שטרודה במילי דבית - ומוטב לסדר שעון מעורר שיצלצל בשעת חזרתה הביתה ויעמיד עליו פתק שכתוב עליו נר חנוכה [כדיעור' יור"ד סי' פ"ח דמהני הכירא במיד' דחיישנן שישכח ועוד כהנה רבות]) (ועדיף להדליק לאחר סדר ב' משום חינוך הילדים שא"א בשעה מאוחרת לאחר סדר שלישי וגם משום של' ביתו כשנמנע משמחה עם כל בני ביתו) או שאשתו תדליק בעבורו (מכבואר בשו"ע תרע"ז א' ומשנ"ב שם סק"ב) והוא ישמע הברכות מאחר. (ויעוי' מש"כ עוד פרטים אם מדליק במקומו וכיצד) ובלבד שאין בזה משום 'שלו' בית' (כל הנ"ל מתוך מאמר הגר"ח זצ"ל בקובץ 'עם התורה' מהדורה ג' חוברת א' תשמ"ט עמ' ה').

(רו) ו"מזקנים אתבונן' עמ' 191.

(רי) דכיון דעומד שם על דעת שלא יסלק ידו עד שידלק היטב והרוח לא תכבנו, חשיבא שפיר הדלקה כשירה (שם).

(רז) ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דעדיף אם אפשר לעשות טעדיק שבית המנורה יהיה סגור בשעת ההדלקה, לכן יקח שמש ארון ויכניסנה דרך פתח דק שגם בשעת ההדלקה לא תשלוט שם הרוח, ומ"מ א"י"ז מעכב (באר ישראל' ע' ב"ז).

קלח. הדליק את נרותיו במקום שהרוח שולטת וכבו, יחזור וידליקם במקום שאין הרוח מצויה (יט), ומ"מ לא יחזור ויברך (שם) לא היה ברור שיכבה (משנ"ב תרע"ג סק"ה ושעה"צ אות ל'). קלט. המדליק נרותיו ורואה שהאש לא נאחזה היטב בפתילה ובודאי תכבה במהרה, אינו יוצא יד"ח בהדלקה זו וצריך מדינא לחזור ולהדליקם לאחר הכיבוי (משנ"ב שם).

צורת ההדלקה

קמ. ג' שיטות נאמרו בצורת ההדלקה:

א. דעת השו"ע (תרע"ו ה') (וכ"ה בדרכי משה): שבלילה הראשון יתן את נרו בקנה היותר ימני שבמנורה (כדי שבהדלקתו בימים הבאים שמדליק משמאל לימין יברך בכל לילה על הנוסף באותו לילה שהוא מורה על תוספת הנס (אבל אם יניח בלילה הראשון בקנה השמאלי, נמצא שמברך על אותו הנר כל החנוכה)) (בין שמדליק מימין לפתח ובין שמדליק משמאלו), ובלילה השני יוסיף עוד נר משמאלו וכן בשאר הלילות, ולעולם יברך וידליק את הנר היותר שמאלי, ויפנה לימין (שכל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין - משנ"ב שם סק"י) (ואע"פ שעי"ז נדחה מה שאמרו דלכתחילה מצוה להתחיל בטפח הסמוך לפתח, אין לחוש לזה - ביאה"ל שם ד"ה ובליל שני). (וכן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'מעדני שלמה' ע' ק"י והגר"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שס"ד).

ב. דעת הט"ז (שם סק"ו וכ"ד הלבוש שם סעי' ד' וכן נהג הפרמ"ג משב"ז סק"ה): (דמה שאמרו כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, הכוונה מימין לשמאל (יט). ולפי"ז) בלילה הראשון יתן את הנר במנורה על הקנה השמאלי ביותר, ובלילה השני יתן שני נרות בשני הקנים השמאליים של המנורה ומדליק תחילה את הנר הימני (הנוסף) וממשיך להדליק את הנר השמאלי וכן בשאר הלילות.

ג. דעת המהרש"ל (שו"ת סי' פ"ה) והגר"א (בביאורו תרע"ו סק"ו): דלעולם (בין כשמדליק בימין הפתח ובין כשמדליק בשמאלו) יתחיל להדליק בנר הסמוך לפתח ואחריו ממשיך ומדליק את הנר הסמוך לו וכן הלאה (דמאחר שהנר הנוסף נתקן רק למהדרין, א"כ איך יניח עיקר המצוה ויברך על הרשות, ועוד דהעיקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח דהוא העיקר וממנו יש להתחיל - הגר"א שם - הו"ד בשעה"צ שם אות י"ד). (וכדעה זו נהג החזו"א זצ"ל (הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' 'נר חנוכה' ע' י"א) וכן נוהגים רוב בני אשכנז - 'לוח ארץ ישראל'). להלכה: דעבד כמר עבד ודעבר כמר עבד (דאין בנו כח להכריע - שעה"צ שם) (משנ"ב שם סק"ט).

כל השיטות הנ"ל הם רק לענין לכתחילה, באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו, אכן בדיעבד בכל גיוני יוצא לכו"ע (ביאור הלכה תרע"ו ה' סוד"ה כד'). - ואם יכול, מה טוב ונכון להניח את כל המנורה בתוך חלל הפתח, דעי"ז כל הנרות יהיו בטפח הסמוך לפתח (משנ"ב תרע"ו סק"ט).

קמא. המדליק בחלון ביתו (אף בזה איכא מח' השו"ע והט"ז וכהנ"ל) לדעת הגר"א יניח ביום הראשון את הנר בקנה השמאלי של המנורה, וביום השני מניח את שתי הנרות בשני הקנים השמאליים של המנורה, ומתחיל להדליק מהנר השמאלי וימשיך לימין, וכן בשאר הימים מניח הנרות בצד השמאלי של המנורה ומתחיל תמיד מהנר השמאלי לכיוון ימין (משנ"ב תרע"ו סק"י"א). וי"א שבחלון גם לדעת הגר"א מדליק כדעת השו"ע (כן משמע בחיי אדם קנ"ד כ"ג (יט)) (ומניח את הנר בקנה הימני של המנורה, וביום השני מניח בשתי הקנים הימניים של המנורה, וכן הלאה בשאר ימים ומדליק משמאל לימין).

◇ "למה נאמר ויקחו אליך שמן זית זך (ויקרא כ"ד) [וסמוך] לפרשת המועדים (ויקרא כ"ג) מלמד שהיו ישראל עתידין לחדש יום טוב להם על השמן ואיזה זה - זו חנוכה" (פסיקתא זוטרותא לקח טוב פ' בעהלותך ד"ה דבר אל אהרן).

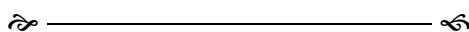
ההכנה למצוה

◇ "אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמר הקב"ה לישראל, היו מכבדין את המצות שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו. אם כבודת אותן, כאילו לי כבודתני. ואם בזית אותן, כאילו לכבודי בזית" (מדרש תנחומא פ' ויגש).

◇ יעו"י 'העמק דבר' להנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א (שמות י"ט ב, ושם כ"ה ג, ובדברים י"ז י"ח) דכתב דבכח ההכנה למצוה להגדיל את הקדושה השורה מהמצוה, וככל שהאדם מכין עצמו יותר למצוה כן הקדושה השורה מכה המצוה גדולה יותר. ויעו"י דביאר בזה הא דאיתא בב"מ פ"ה: "גדולים מעשה חייא, דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל. מאי עבידנא, אוילנא ושדינא כיתני [זורע אני וזרעוני פשתן] וגדילנא נישבי [וקולע אני מטנו רשתות ומכמורות] וציידנא טביא [ואני צד צביים] ... ואריכנא מגילתא [ומתקן אני מעורותיהם קלפים. רש"י] וכתבנא חמשה חומשי ... לינוקי". דלכאורה תיקשי דכל זה טורח בכדי, דהא לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה, אלא ביאור הענין הוא שרצה ר' חייא להגדיל כח קדושת המגילות, כדי שיהא בכחן לפעול בלב התינוקות בשפע יתירה, על כן התחיל להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית ע"פ דין שהוא העיבוד, עכת"ד, ויעו"י עוד מש"כ בזה.

◇ כתב החיי אדם (כלל ס"ח כ"ה) ז"ל "שומר מצוה לא ידע דבר רע" רוצה לומר שמחוייב כשירצה לעשות איזו מצוה לא יעשה אותה בחיפזון ובפתאום רק שישמור וימתין ויתישב בדבר היטב איך יעשה וכו' וזהו היכון לקראת אלוקים ישראל רוצה לומר שתכין עצמך מקודם ולא בפתע פתאום וכבר בחנתי בנפיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום לא קיימתיה כראוי. עכ"ל.

◇ כתב בספר חסידים (סי' תקכ"ט) "וטוב לאדם אם יש בידו מצוה אחת ומקיים כהלכתה, ממצוות הרבה ואינו מקיימן כהלכתן".

(רט) דזה הוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור.

(רי) דכתב שם דמה שאמרו חז"ל כל פינות שאתה פונה יהיו לימין, היינו התחלת הפינה, דכשיש לך ימין ושמאל אומרים כל שאתה מתחיל תפנה לימין, והיינו בפעם הראשונה. (ריא) ויעו"י בדברי שלמה (להגאון רבי שלמה כהן זצ"ל מו"צ דוילנא בעמח"ס חשק שלמה. הובא במעשה רב השלם) דכתב ששמע בשם הגאון רבי יששכר בער זצ"ל (מחבר המעשה רב) שהגר"א לא הקפיד רק בנר חנוכה שמדליק בביתו שמצותו בטפח הסמוך לפתח, אבל בבית הכנסת ובבית המדרש שאין מדליקין אצל הפתח, אדרבה טפי עדיף לברך על הנוסף כמו שמבואר בשו"ע. ולכא"ה חלון כדמשמע במשנ"ב שם שדינן שווה.

◊ כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות – מכות פ"ג משנה ט"ז) "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוננת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה ... הנה זכה בה לחיי העולם הבא".

◊ כתב הרמב"ן (ויקרא י"ח – ה') וע"פ "ושמרתם את חוקי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" ז"ל "ודע כי חיי האדם במצוות כפי הכנתו להם. – כי העושה המצוות שלא לשמן ע"מ לקבל בהן פרס בעולמו, יחי' בהם בעולם הזה ימים רבים בעושר ונכסים וכבוד ... וכן אותם אשר הם מתעסקין במצוות ע"מ לזכות בהן לעולם הבא, שהם העובדים מיראה – זוכין בכוונתם להנצל ממשפטי הרשעים, ונפשם בטוב תלין. והעוסקין במצוות מאהבה כדין וכראוי עם עסקי העוה"ז ... – יזכו לעולם הזה לחיים טובים כמנהגו של עולם, ובחיי העולם הבא זכותם שלמה שם ... ולכך יאמרו הכתובים בשכר המצוות "למען יאריכון ימיו" "למען תחיו" "והארכת ימים" – כי הלשון יכול לייני החיים כולם כפי הראוי בכל אחד" עכ"ל. וע"פ כתב הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל) מכתבים מכתב קצ"ה עמ' קפ"ה): "הכל תלוי כפי ההכנות אשר האדם מכשיר את עצמו ... יתכן כי שני בני אדם עוסקים בעניני תורה וכפי הנראה הם שווים בעבודתם, והם באמת רחוקים בהצלחתם ממזרח למערב, כי הכל תלוי בכוונת הלב, כפי הלשון בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה) מעט חזק – הוא רב בלתי זך, ואין חר' תלוי ברב הכמות, רק איכות הלב, וכמדומני כי בלי לימוד המוסר קשה הוא לאמר כי כל כוונתו הוא רק אך ורק למלאות רצונו ית', מה גודל הוא הרווחים של אף מעט ההתחכמות בלימוד התמידי הלימוד המוסרי".

◊ בחיי אדם (כלל ס"ה) כתב כמה תנאים הנצרכים לקיום כל מצוה ומצוה, ובתוך הדברים כתב: < א. "שצריך לעשות המצוה בהידור ש"בכל כוחו תהיה נאה מה שאפשר", ובכלל זה "שיבחר המין המשובח ומעולה הראוי לאותה מצוה כדכתיב מבחר נדריך". < ב. "זריזין מקדימין למצוות", דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו ודבר שמצותו בלילה יקדים בתחילת הלילה. < ג. שידקדק לעשות המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה כדאמרינן שיירי דם שיוירי מצוה ומעלה עליו כאילו לא כיפר. (ובספר תולדות אדם מהנה"ק ר' זלמה"ל מוואלאוין זצ"ל שבכל עת שהיה לו לעשות איזה מצוה, קודם קיומה חזר הלכותיה). < ד. שיעשנה בשמחה גדולה (וכדפירש האריז"ל שזה שכתוב "תחת אשר לא עבדת וכו' בשמחה מרוב כל" רוצה לומר שלא שמחת בעבודה יותר מאילו מצאת רב כל תענוגים ואכילס טובות ומרגליות). < ה. שירוץ וירדוף אחר המצוה (כדכתיב דרך מצוותיך ארוץ). < ו. יטרח הרבה במצוה ולפום צערא אגרא (י"ב). < ז. שיהיה ממתין ומצפה מתי תבוא לידו לקיימה. < ח. שלא יעשנה בחינם אלא יקנה אותה בשכר שלם. < ט. שיעשנה מאהבת ד' לא לשום פניה ולא לשום הנאה שבעולם. < י. וגם שלא יעשנה כאילו הוא חייב בדבר ורוצה לפטור ממנה והיא עליו כמשא, אלא יעשנה מאהבה שאפי' לא היה מצווה בה היה משתוקק לעשותה לעשות נחת רוח לקב"ה שרצונו בזה". עכ"ד.

◊ בתוס' מועד קטן (ה: ד"ה לפי) כתב דהטעם דאין עושים מצוות חבילות חבילות "דבעינן שיהא ליבו פנוי למצוה אחת, ולא יפנה עצמו הימנה". – ומבואר דצריך שכל ליבו יהיה עסוק רק במחשבת קיום אותה המצוה.

◊ "ר' יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות פ"ה מ"ב, פסחים ק"ד), וברש"י (פסחים שם) "הוי עז כנמר" – "התחזק במצוות יותר משהיכולת בידך".

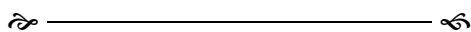
◊ כשמקיים אדם מצוה – כיון דקיי"ל דצריך כוונה לצאת ידי המצוה שצונו ד' יתברך, ומאחר ו'כוונה' זו חשובה כדברי תורה ולא גרע מהרהר בדברי תורה, על כן אסור לעשות את המצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי. – וכמו"כ י"ל בפשיטות דבשעה שאדם מקיים מצוה הוי 'עבודה', ואין לעשות עבודה ה' דרך בזיון, דאפילו בהכשר מצוה מצינו דאסור לעשותה בדרך בזיון וכל שכן את המצוה עצמה (ביא"ח תקפ"ה ב' סד"ה שמע (י"ב)).

◊ כתב הרמב"ם (סוף הלכות לולב) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך בשמחה ובטוב לבב", עכ"ל.

◊ כתב רבינו בחיי (ריש פרשת נשא עה"פ במשלי כ"א, ט"ז) "שמחה לצדיק עשות משפט ומחיתה לפועלי און". בתוך דבריו ז"ל "שלמה המלך ע"ה כיוון בזה להודיענו, שיתחייב האדם להיותו שמה במצוות כשיעשה אותן או יראה אחרים עושין ... וידוע כי השמחה במעשה המצוות, מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה לה' יתברך כך השמחה על המצוה נקראת עבודה, וכן כתיב (דברים כה, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה, והוא שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את ה' בשמחה, ביאר כי השמחה שלימות העבודה". (וכע"ז כתב בפרשת כי תבוא עה"פ תחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך בשמחה, ושם הוסיף) "ועל כן יענש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה". עכ"ל. וב"כד הקמח" (אות ס' ערך שמחה) כתב, שהשמחה בעבודת השי"ת ובמעשה המצוות היא מצוה מן התורה, נצטוה אדם עליה כי היא עבודה גמורה לחשי"ת, חשובה יותר מן המצוה עכ"ד.

◊ כתב בספר סדר היום (סדר מצות סוכה) "וזה עיקר בכל המצוות, שיהיה האדם שמח וטוב לב לזכות בעשייתה, עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטווה מפני חיוב המצוה, ובזה יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה, וע"ז אמרו "תחת אשר לא עבדת וגו'", כלומר עבדת, אבל לא בשמחה, וזה עיקר הטענה" עכ"ד.

◊ "התנאי השני והשלישי לעשות המצוה ביראה ובאהבה רבה כדאמר רשב"י: כל פקודא דלאו היא בדחילו ורחימו לאו פיקודא. – והתנאי הרביעי השמחה הגדולה במצוה רכל מצוה ומצוה שתזדמן לו, דורנא הוא דשדיר ליה קוב"ה ולפי רב השמחה יגדל שכרו" (תרד"ם – הקדמה למצוות) (י"ד).

(ריב) ויעוי' עוד רש"י סוטה כב. ד"ה וקיבול "...למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר".

(ריג) אכן יעוי' משנ"ב ס' מ"ז סק"ז דכתב שם בשם הגר"א זיע"א דלכו"ע מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכת התורה אע"ג דבעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדיון הזה, אפ"ה מותר דכל שאינו מתכוון ללימוד א"צ ברכה.

(ריד) ובשבת (פג) "הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושים מאהבה (ופרש"י שם "עושים מצוות מאהבת המקום ולא ליטול שכר ולא מיראת פורענות) ושומחים ביסורים עליהם הכתוב אומר 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו' (לעתיד לבוא יאירו שבעתים כאור שבעת הימים) שהיא על אחת שלש מאות וארבעים ושלוש כמספר ארבעים ותשע שבועות" רש"י שופטים ה' ל"א".

◊ כתב רבינו בחיי (במדבר פרשת מסעי) **"הלב עיקר האדם, ועיקר כל המצוות וכל העבירות, ... וכן לענין המצוות הכל תלוי בלב, שאם עשה מצוה ולא נתכוון בה בלבו לעשותה לשם שמים אין לו שכר מזה, שיצטרך האדם שיתכוון במצוות לעשותה לשם שמים, וכן אמר דוד ע"ה: (תהלים קיט, מח) "ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי", ונשיאות כפיים הוא הכונה, כענין שכתוב: (איכה ג, מא) "נשא לבבנו אל כפים".**

◊ "אמר רבי אלעזר: בכל מעשיו של האדם צריך לו שיהיו כולם לשמו הקדוש. מהו לשמו הקדוש? שיוכיר בפיו את השם הקדוש על כל מה שהוא עושה (היינו מעשה המצוות) **שיהיה הכל לעבודתו, ולא ישרה עליו הסמטרא אחרא, משום שהסמטרא אחרא נכון תמיד אצל בני האדם ויכול לשרות על המעשה שהוא עושה"** (תרגום זוהר הקדוש פרשת תזריע נ"א ע"ב).

◊ כתב במסילת ישרים (רפ"ו): בשעה שאדם בא לקיים מצוה **"ינקה בעת עבודתו מפנות אל השבח ואל התהילה אשר יהללו בני אדם ותהיה מחשבתו פונה ביחוד אל אדוניו אשר הוא תהילתו והוא כל טובנו ושלמותנו ואפס זולתו"**, והדרך להגיע לידי כך הוא **"ההזמנה לדברי העבודה והמצוות והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדין מיושבת עליו ויכולה להתכוון במה שהוא עושה, אלא יזמין הדבר ויכין ליבו במיתון עד שיכנס בהתכוונות ואז יתכוון מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות, שהרי בהכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בליבו הכוונה האמיתית הרצויה". ע"כ.**

◊ **"כל מציאות היחוד שאנו מייחדים הוא לייחד המאציל ונאצלים שיהיו כולם אחדות אחד, והשכינה שהיא השוכנת עמנו להעלות אותה, שתהיה מיוחדת למעלה ע"י תפילותינו ועבודתינו, ואם תהיה בתפילה החיה או במצוה ובעבודה חלק ליצר, נמצא החיצוני תופס בה, ואינה יכולה להעלות, ואינה טהורה"** (קיצור ראשית חכמה שער היראה פ"ד ע' קצ"א הוצאת מישור).

◊ **"הנרצה ביותר בעבודת ד' הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה"** (מסילת ישרים פ"א).

◊ **"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא [מקדמתו לפני מיתתו מכרת עליו – רש"י] שנאמר "והלך לפניך צדקך" (סוטה ג).**

◊ איתא בזוה"ק (פרשת במדבר ק"ח ע"א) ז"ל **"בא אדם ועושה מצוה אחת, המצוה החיה עומדת לפני הקב"ה, ומתעטרת לפניו, ואומרת: פלוני עשה אותי, ומן פלוני אני, משום שהוא עורר אותה למעלה, כי כמו שהוא עורר את המצוה למטה בן היא מתעוררת למעלה, ועושה שלו' למעלה ולמטה" עכ"ל.**

◊ **"הכנה רבתי שה' בעל ה"לשם" זיע"א עושה לפני קיום המצוה, בכל פעם שהיתה מוזמנת לפניו, היתה תפילתו להשי"ת מקירות הלב בדמעות שליש שיוכחו לקיים את המצוה בשלימות..."** (משוש דור ודור ח"א עמ' 33).

דינים בהדלקה

◊ קודם שהדליק הגרי"ש אלישיב זצ"ל נרות הנוכה חי' נוחג לומר את התפילה המודפסת בסידור אוצר התפילות וחי' אומרה בנעימה ובהתרגשות, וכשהי' מגיע לתיבות שלה אורך ואמתך וכו' ללמוד וללמוד את תורתך הק' תורה שבכתב ותורה שבע"פ בהתמדה גדולה וכו' וכן כשהי' מגיע לויחיו זרעי זרעו ת"ח וכו', חי' מתרגש ביותר (איש על העדה ח"ב עמ' רמ"ב בשם הגאון רבי בנימין אלישיב שליט"א).

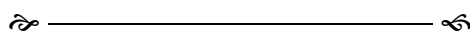
◊ כתב הקב הישר (פצ"ו) בשם המהרי"ל **"נכון הוא ליטול ידיו קודם שיברך על הדלקת נר הנוכה, אך מפני שלא יחשב כיוהרא ראוי להביא עצמו לידי חיוב נטילה, כדי שיטול ידיו אח"כ קודם הדלקת הנרות"** (ובפרט דלפעמים הידים אינם נקיות מהכנת הנרות להדלקה, יעוי' משנ"ב קפ"א סק"א, וסקב"ג ושעה"צ ל"ב, ויעוי' עוד משנ"ב תל"ב סק"ב דהביא י"א שטוב שיטול ידיו קודם שמברך על ביעור חמץ משום נקיות ויעוי' עוד שו"ע סי' ז' ב' דאף גבי ברכות איכא דין דהיכון לקראת אלוך ישראל). ומ"מ מדינא אין חיוב בזה אלא א"כ יודע שנגע בדבר שאינו נקי (דק"ל סתם ידים כשרות לברכה – משנ"ב צ"ב סק"ה).

◊ **"ולכבוד המלאכים קדישין הבאים לבית בשביל מצוה זו, ידליק הנרות כשהוא לבוש בבגד עליון כמו שהולך לביהכ"נ"** (קב הישר פצ"ו והובא בכף החיים תרע"ו סק"ה). (וכן נהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל להתלבש בכובע ובגד עליון להדלקת נר הנוכה, ולבשם קודם לכן כשהתפלל התפילה שקודם ההדלקה – איש על העדה ח"ב עמ' רמ"ג וכן הגר"ח קניבסקי שליט"א – אור ישראל בתחילת הספר).

קמב. הנהגים שכל אחד מבני הבית מדליק, יזהרו להדליק כל אחד ואחד במקום בפני עצמו כדי שיהיה ניכר מהדלקת כל אחד כמה נרות מדליקין באותו הלילה ^(ר"ט) [ואפי' בלילה הראשון יש להזהר בזה ^(ר"ט) ובשעת הדחק יש להקל בלילה הראשון] (רמ"א תרע"א ב' ומשנ"ב שם סק"ב ושעה"צ שם אות ט"ז).

קמג. במנורות שיש שמונה קנים, יכולים שני אנשים להדליק במנורה אחת, זה בקצה זה, וזה בקצה זה (כל זמן שיש ביניהם קנה' שלא הודלק בו) ^(ר"ח) (חיי אדם קנ"ד - י"א ומשנ"ב תרע"א סק"ב).

קמד. המדליק נרות וחסר ממס' הנרות הנצרכות לאותו היום וכגון שעומד בליל שביעי, וסבר שהוא ליל שישי [ובירך] והדליק ו' נרות, ואח"כ נודע לו שהוא ליל שביעי, ידליק נר נוסף, אך בלא ברכה (כיון דמדינא סגי בהדלקת נר אחד לכל הבית, ושאר הנרות הם משום הידור, ואין מברכים על "הידור" גרידא) (פרי חדש סוס"י תרע"ב, וכן מצדד הפרמ"ג שם א"א סק"ג מהאי טעמא, ^(ר"ח) וכ"פ רעק"א - שו"ת מהדו"ת סי' י"ג סוד"ה נ"ל" וכן בסוף תשובתו שם ובהגותיו על השו"ע ריש סי' תרע"ו, וכ"מ ד' המשנ"ב תרע"ב סק"ו). וי"א דמדליק בברכה (כ"מ ב"ארחות

(רטו) דבאופן זה גם תוס' מודו שיכולים להדליק יותר (ביאה"ל תרע"א ד"ה ויזהרו).

(רטז) דאף דהטעם הוא כדי שלא יטעו לומר שריבוי הנרות הוא מכמה בני אדם ולא הוספה דזה לא שייך בלילה הראשון דמדליקין בו רק נר אחד, מ"מ משום 'לא פלוג' יש להזהר אף בלילה הראשון (שעה"צ שם אות ט"ז).

(ריז) דהרי רואים הרואים שהדליקו שני אנשים דאם רק אחד הדליק, היה מדליק כסדר אחד אצל חברו (שם).

(ריח) ויעוי' מש"כ בספרו "ראש יוסף" שבת כג. ד"ה "נסתפקת".

חיים" לר' אהרן הכהן מלוניל הל' חנוכה סק"י (ריט) וכן הביא המג"א תנ"א סק"ה מהאבודרהם בשם הרמב"ם בשו"ת 'פאר הדור' סי' קי"א, וכ"מ בלבוש תרע"ב - ב' (רכ) והאלי' רבא שם סק"ז).

קמה. מי שלא הדליק נר חנוכה לילה אחד, ידליק בשאר הלילות כמות נרות כשאר בני אדם (ולא אמרין דיוסיף וילך ע"פ הלילה האחרון שהדליק בו) (רמ"א תרע"ב ב').

קמו. כשמדליק בחלון בפנים, אם החלון שקוף יכול לסוגרו. אמנם אם החלון מחוספס שרואים כללית שנרות דולקים אך אין רואים את מספר הנרות שדולקים, אין ראוי לסגור את החלון (לפי שנראה כמדורה). ובשעת הדחק כשהקור גדול יכול לסגור כיון שסו"ס רואים קצת (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל שונה הלכות ע' רפ"ב). וי"א דמותר אפילו אם מבחוץ נראים הנרות כולם כאבוקה אחת (רכ"א) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - קובץ 'מבקשי תורה' ג' י"ח ע' כ"ט וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קי"ד).

קמו. ידליק כשכל בני הבית מקובצים יחד (משום פרסומי ניסא - קיצור שו"ע קל"ט - י') (משנ"ב תרע"ב סק"י). ויעוי' עוד להלן דין קמ"ח.

◇ **"בשיעשה האב מצוה מן המצוות (בגן שקישר הלולב וכיוצא) יעשה לפני בנו, וילמדנו לעשות כך כדי שיהיו המצוות תאכילם - הביבים - עליו"** (של"ה הק' שער האותיות אות 'דרך ארץ').

קמה. אף בני בית היוצאים בהדלקת בעה"ב (כדוגמת אשתו, וילדיו הסמוכים על שלחנו) לכתחילה צריכים להיות נוכחים בשעת ההדלקה ולשמוע את הברכות מבעה"ב (הגר"ש דבליצקי זצ"ל^(רכב) והגרי"י פישר זצ"ל 'הלכות אבן ישראל' ח"ב ע' שס"ה) ובדיעבד אי"ז מעכב (הגר"ש דבליצקי זצ"ל).

קמט. צריך שידליק הנר במקום הנחתו, ואם הדליקו בפנים והוציאו לחוץ (או להיפך) לא יצא (שהרואה אומר שלצרכו הוא מדליקה) (ויעוי' עוד להלן דין קפ"ד) (שו"ע תרע"ה א' ומשנ"ב סק"ה).

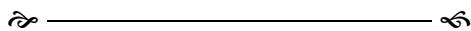
◇ במועד לכל חי (להגר"ח פלאגי זיע"א סימן כ"ז סעיף ע"ה) כתב "דבשעה שבא להדליק נר חנוכה כלילה הראשון לפחות, יבדוק הציציות בעת ההיא אם הן כשרות, כדי שיקויים בו 'והחוטם המושלש לא במהרה ינתק' והם מוזהר מימין, ונר חנוכה משמאל, ובעל הבית באמצע בטלית מצויצת, וכל זה אם הן כשרות. לכן ראוי לבדוק אותן לעיתות כאלה" (וכבר הוזכר ענין זה בשאלות דרב אחאי גאון שאילתא כ"ז ובשבלי הלקט סימן קפ"ה (הוד"ר באליה רבה תרע"א סק"י, ובאליה זוטא סק"ט), וברוטב"א שבת כ"ב. ובמאירי שם הוסף "ויבוא בעל הבית בתפיליו ובטלית מצויצת ביניהם, חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם." עכ"ל (רכג). (ומקיים שלש מצוות ביחד וראשי תיבות שלהם 'צמ"ח' 'צצית מוזהר חנוכה', ובזכות זה יבוא משיח צדקנו 'צמ"ח שמו' - בן איש חי שנה א' פ' וישב הל' חנוכה אות ד').

קנ. בשעה שבא לקיים מצות הדלקת הנרות מצוה לרוץ לקיים המצוה (שנאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה') (שו"ע או"ח צ' י"ב).

ברכות ההדלקה

קנא. אם יש ריח רע ליד פתח ביתו או חצרו במקום ההדלקה, ידליק שם אבל לא יברך (שם) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'פניני חנוכה' ע' ל"ג ויעוי' עוד ביאה"ל תקפ"ח ב' ד"ה שמע, ומשנ"ב תר"ל סק"ד). (אכן יכול להתרחק ממקום הריח (ברית שיש לו עיקר צריך להתרחק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ושאיין לו עיקר די להתרחק עד מקום שכלה הריח) למקום שרואה משם את נרותיו ולברך שם הברכות, ושוב להתקרב לנרותיו ולהדליקם (דאע"פ דלכתחילה אין להפסיק כלל בין הברכות להדלקה - יעוי' להלן דין קנ"ט, מ"מ בדיעבד מהני ושאיין הכא דאין לו ברירה וזה עדיף משלא יברך כלל). ועכ"פ הכוונה לקיים ולצאת יד"ח המצוה יכוון במקום נקי לחשוש לד' הביאה"ל (תקפ"ח שם) דמצדד דכוונה לצאת ידי המצוה זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה ולא גרע מהרהור בדברי תורה ואסורה במקום שאינו נקי. ופשיטא דאי"צ שהכוונה לצאת ידי המצוה תהא במקום עשיית המצוה) (ויעוי' לעיל דין ל"ז).

קנב. כלילה הראשון המדליק מברך בא"ה אמ"ה אקב"ו להדליק נר של חנוכה (משנ"ב רס"י תרע"ו, והמהרש"ל שו"ת סי' פ"ה כתב שיאמר "שלחנוכה" במילה אחת. והעולם אין נוהגים להקפיד בזה - משנ"ב שם), וי"א שיאמר להדליק נר חנוכה (שו"ע שם, וכ"ה בכפ החיים סק"א ב' בשם האריז"ל, ומעשה רב ס' רל"ט). וכמו"כ מוסיף לברך ברכת "שעשה נסים" (רכד), וברכת "שהחיינו". ומליל שני מברך רק "להדליק נר" ו"שעשה נסים" (שו"ע תרע"ו א' ב').

(ריט) זל"ש מי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות או בליל ד' אלא ג' וכיוצא, זה הי' מעשה בלוניל והסכימו שידליק מה שחסר להדליק ואי"צ לברך פעם אחרת, כי הברכה שעשה בתחילה - על חיוב כל הנרות עשאה, א"כ קמיינתא פטר בתרייתא" עכ"ל. והו"ד בבית יוסף תרע"ב. ודייקו הפרמ"ג (תרע"ב א"א סק"ג ובסי' תרע"ו משב"ז סק"ה, ובספרו 'ראש יוסף' שבת כג. ד"ה נסחפתק) ורע"ק"א (שו"ת מהדו"ת סי' י"א) בד', דמה דאין מברך הוא משום שבשעת הברכה היתה דעתו על כל הנרות. - אכן משמע דאם בשעת הברכה לא היתה דעתו גם על הנר הנוסף ורק אח"כ נדמנו לו נר נוסף, חוזר ומברך (ויעוי' רע"ק"א שם דתמה האין הפר"ח הביא ה"א ראות חיים" הג"ל כרא"ל לשיטתו יעוי"ש).

(רכ) כן דייק הא"ר מדבריו שם סק"ז יעוי"ש.

(רכא) משום שכל בר דעת יודע ומבין שבחלון שאינו שקוף, כך רואים את הנרות מבחוץ ואי"ז הדלקה בעצם כמדורה, והוא כדבר חיצוני והדלקה עושה מצוה (קובץ 'מבקשי תורה' שם מהגר"ש זצ"ל ובהלכות חג בתנ"ך עמ' מ"ג הערה 4). עכ"ד. ולכא"ו יל"ע דנהי דליכא חסרון משום ד"נראה כמדורה" מ"מ הא כל טעמא דמהדרין מן המהדרין הוא כדי שבריו הנרות כפי מספר הימים יתפרסם ריבוי הנס "שבזה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס וכשיזכירו זה שה' הנס משך זמן רב יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר לד' יתברך" (לשון הביאה"ל תרע"א - ב' ד"ה בלילה), ומעתה כשאין רואים בני רשה"ר מס' הנרות לכא"ו איכא חסרון במצות פרסומי ניסא הנ"ל.

(רכב) וטעמו דלא גרע מהנמצא במקום שאין בו ישראל דפסקו השו"ע ורמ"א (תרע"ז ג) דמדליק בברכה אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, ומבואר דאע"פ שנפטר מגוף חיוב ההדלקה ע"י שמדליקין עליו בביתו מ"מ מחויב בברכות. ואף בני ביתו שמחויבים בהדלקה מדינא, נהי דנפטרו מעצם ההדלקה ע"י הדלקת בעה"ב, מ"מ אכתי מחויבים בברכות, ועל כן אם לא שמעו הברכות מבעה"ב ישמעו עכ"פ מאדם אחר. - ומ"מ בדיעבד אי"ז מעכב משום דהשו"ע סתר עצמו דבסימן תרע"ו ג' מבואר דמי שמדליקים עליו בביתו נפטר הן מההדלקה והן מחיוב הברכות (יעוי' משנ"ב תרע"ז סק"ד ושעה"צ אות כ"א) עכ"ד. - ויעוי' עוד ב"ח תרע"ו (ד"ה 'ומ"ש אין מדליקין עליו') שכתב בתוך דבריו "מה שמדליקין עליו בביתו אינו אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת "שהחיינו" הוא כחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן" עכ"ל, וה"ה בני ביתו הגדולים של אדם המחויבים מדינא בהדלקה וברכותיה ויוצאים יד"ח מהדלקת אביהם.

(רכג) ויעוי' בהעמק שאלה (שם) דהקשה הא מדליקים בלילה דכבר אי"ז זמן מצות ציצית וכתב שם דצ"ל דס"ל דמדליקין בתחילת שקיעה בעוד היום ויכול להכיר בין תכלת ללבן, או אפשר דס"ל כדעת הרא"ש דכסות יום חייב בציצית בלילה. ויעוי' עוד דדייק מהא דהשאלות לא הזכיר דמקיים ג"כ מצות תפילין מוכח דס"ל דלילה לאו זמן תפילין הוא יעוי"ש. ועכ"פ לכר"ע שייך דבר זה בהדלקה בער"ש שמדליקים מוקדם, וכן נהג הגר"ש דבליצקי זצ"ל בהדלקה בער"ש, להדליק מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין (ובדין הנחת תפילין משעת המנחה בער"ש יעוי' ביאה"ל סי' ל"ז ב' ד"ה בשעת ובשע"ת שם סק"ג).

(רכד) וגר"ג כ"כ יכול לברך "שעשה נסים לאבותינו" (משנ"ב תרע"ה סק"ד).

קנג. יברך כל הברכות לפני תחילת ההדלקה, שיהיו הברכות עובר לעשייתן (רמ"א תרע"ו ב' ומשנ"ב שם סק"ד) (וי"א דאת ברכת "להדליק" שהיא ברכת המצוות יברך לפני ההדלקה ואת הברכות האחרות יאמרם לאחר שהדליק את הנר הראשון שיהיה הרואה נר [נס] ויברך עליו^(רכה)).

✧ כתב הקב הישר (פצ"ו) ז"ל "ידוע שבכל מצוה ומצוה שאדם עושה נולדים ונבראים מלאכים קדושים ממנה, ולכל מצוה שנבראים ממנה מלאכים, הן נקראים מחנה של מצוה זו, וזהו פשוט שבכל מצוה שמברכין עליה מתכנשין אליה אותן המלאכים ועומדין סביבות המברך ושומעים הברכה ועונים אמן". עכ"ל.

✧ "יכוון היטב בברכות של הדלקת הנרות לאומרים מתוך שמחה באשר המצוה היא חביבה בשעתה לזמן פעם אחת בשנה". (קב הישר שם והובא בכף החיים תרע"ו סק"ח).

✧ "באיזה ברכה שתהיה, כשיאמר 'ברוך אתה' יצייר במחשבתו כאילו ממש אמר ברכה זו כנגד הבורא יתברך ויתעלה, שזהו פירוש הברכה 'ברוך אתה' – לשון נוכח" (יב"ש"ע).

✧ כתב הרוקח (הל' תשובה סי' כ"ה) ז"ל "יזהר כשמברך הברכות, את שם ד' אלוקיך תירא, בחזקת שמו ירעדו כל אבריך, ליראה את השם הנכבד והנורא הזה, עבדו את ד' ביראה, וכן כל שמותיו הקדושים" (הו"ד בשל"ה הק' מס' תמיד ריש פ' דרך חיים תוכחת מוסר).

✧ "כשיאמר בכל ברכה שם ד' יזהר מאוד לכוון את הכוונה הראויה לאותו שם" (יב"ש"ע).

✧ יודעך כל גופו ואיבריו קודם שיזכור את ד' ויביט אם הוא במקום הראוי והוא מקיים מצות 'את ד' אלוקיך תירא' וכתוב 'ויראוני ומפני שמי נחת הוא'" (קיצור ראשית חכמה שער היראה פט"ו ע' קצ"ג הוצאת בלוטניק).

✧ הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל חי' מספר שבהיותו אברך היתה להם חבורה בראשות המשגיח הגה"צ ר"י לוינשטיין זצ"ל של 'עשירי קודש', כלומר כל עשרה ימים מיום כיפור נקבע ליום של התבוננות עם קבלת בין המשתתפים ב'חבורה' זו חי' הגרמ"י ל שטיינמן זצ"ל. אחת הקבלות היתה: לכוון בכל הזכרת שם שמים, שלא תצא לבטלה, ומי שהוציא שם שמים ללא כוונה צריך לשלם קנס בפני הוועד, והגרמ"י זצ"ל העיר שהגרמ"י זצ"ל אף פעם לא הוצרך לשלם קנס. – והגרמ"י זצ"ל עצמו אמר שעד כמה שזכור לו הוא אף פעם לא אמר שם ד' בלי כוונה, אך בשנים האחרונות קשה לו ב"הי כבוד" זה לוקח לו יותר לאט כי יש שם הרבה שם שמים (אבל יחיד עשי לך) עמ' ל"ה מנכדו רבי יוסף קורלנסקי שליט"א).

✧ "כשיאמר בכל ברכה 'אלוקינו מלך העולם' יזהר שלא לחטוף ג' תיבות אלו, כ"א יחשוב פירוש תיבות אלו ויחשוב בליבו בלשון נוכח 'שאתה ד' אלוקינו', וישמח שמחה עצומה בתיבת 'אלוקינו' על אלוקותו יתברך ויתעלה עלינו. ובתיבות 'מלך העולם' יחשוב על גודל מלכותו ו'שאתה הוא מלך על כל העולם' כי בודאי מה שאמרו בגמ' כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה אין כוונתם שיאמר שם ומלכות בפיו, וליבו כל עימו להבין פי' המילים לכה"פ, וג"כ ישמח שמחה עצומה על גודל מלכותו" (יב"ש"ע).

✧ "כתב הרי"ט ז"ל וטעם זה שאמרו חז"ל לברך על המצוה עובר לעשייתן כדי שיתקדש תחלה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת, ועוד כי הברכות מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה שהיא עבודת הגוף" (הדושי הריטב"א פסחים ז': ד"ה כל המצוות).

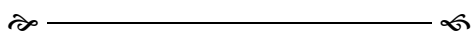
✧ "כל מצוה אפי' מצוה קלה דרבנן מרומז בתורה הקדושה ונתקנה ע"י אנשי כנסת הגדולה (שבהם היו כמה נביאים) ע"פ סודות גדולות ונוראות לתיקונים גדולים בעולמות העליונים הקדושים, גם לתקון נשמתו וגופו, ועל כן אף במצות הדלקת נר חנוכה בודאי מתקן במצוה זו נשמתו וגופו וליבו תיקון גדול בעולמות העליונים, לכן שייך שפיר הלשון בברכה זו של הדלקת נרות חנוכה 'אשר קדשנו במצוותיו' כי במצוה זו נעשה האדם קדוש, ובודאי חיוב על האדם לברך ברכה זו בשמחה רבה ועצומה שבמצוה זו קידש אותנו הבורא ית"ש ויתעלה" (יב"ש"ע).

✧ "בחימת הברכה באומרו 'להדליק נר של חנוכה' יכניס בליבו ובמחשבתו שמחה עצומה באלוקותו ית"ש, על עוצם הנס שנעשה בימים האלו בביהמ"ק בפך של שמן שבשנכנסו חיוונים להיכל טמאו כל השמנים ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים" (יב"ש"ע).

✧ "בברכה הראשונה של נר חנוכה יש י"ג תיבות, וצריך לכוון שהן מעוררים י"ג מידות רחמים. וכן יש י"ג תיבות בברכה שניה שהן מעוררים י"ג מידות רחמים, ושתיהן יחד הן כ"ו תיבות כנגד שם הוי"ה" (קב הישר שם) (וזהו דוקא לנוהגים לברך 'להדליק נר חנוכה' או 'שלחנוכה' יעו"י לעיל דין קנ"ב).

✧ "בברכת 'שעשה נסים לאבותינו' יתן הודאה עצומה במחשבתו ושבה גדול ליוצרינו ובוראינו ית"ש על כלליות כל הנסים והישועות הגדולות שעשה עם אבותינו בימים האלו. ויצייר במחשבתו בהודאה זו כאילו עשה ית"ש עמו ממש הישועות והנסים בימים ההם" (יב"ש"ע. ויעו"י להלן הערה רכ"ז).

קנג. יכוון ב'שהחיינו' הן כלפי המצוה שהדלקת נרות^(רכה), והן כלפי עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות (יעו"י הערה^(רכה)).

(רכה) כ"ה לדעה א' בריטב"א שבת כ"ג. והגר"ח מבריסק זללה"ה נהג דבליה הראשון בירך כל הג' ברכות לפני ההדלקה, אכן מהלילה השני נהג לברך 'להדליק' וכו' ולהדליק נר אחד, ואח"כ בירך 'שעשה נסים' והדליק שאר הנרות (וטעמו דנסתפק אם ברכת "שעשה נסים" קאי על ההדלקה והיו ברכת המצוות או קאי על הראיה והיו ברכת הראיה, וכשעושה כן יוצא ממ"ז דאם היו "ברכת הראיה" הרי ראה נר ראשון, ואם היו ברכת המצוות שייך עוד לברך. דאכתי עוסק במצוה [תשובות והנהגות ח"ב סי' ש"ט]. ויעו"י עוד בלקט יושר ע' 152 מנהג דומה.

(רכז) בב"ח (תרע"ו) כתב בבאיור הברכה "ברכת שהחיינו היא באה על שמחת ליבו של אדם שהגיע לזמן הדלקת נר חנוכה".

(רכז) יעו"י ביאור הלכה תרצ"ב א' ד"ה 'ושהחיינו' דמצד דברת שעשה נסים (וברכת שהחיינו), קאי על עיצומו של יום, (ומן חנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות (ואי"ז ברכה על ההדלקה או על ראיית נר חנוכה אלא ברכה על הזמן). והביא שם דכ"ה במאירי, יעו"י ש' (והביא גם בשעה"צ תרע"ו ג') (וכן משמע בלשון השאלות (וישלח כ"ו) "דמחייב [ד] בית ישראל לאודי ולשבוחי קמי שמאי בעידנא דמתרחש להו ניסא... וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מחייב לברוכי ברוך אשר עשה נסים לאבותינו בזמן הזה, בחנוכה על שגרא... ומאן דמדליק מחייב לברוכי, ומאן דחזי מחייב לברוכי" - מבואר דברכת "שעשה נסים" אי"ז ברכה על מעשה ההדלקה כ"א היא ברכה להודות ולשבח על 'עיצומו של יום' - זמן חנוכה, על ניסא דאיתרחיש לישראל בהאי זמן, ורק שהסמיכה למעשה ההדלקה - הלכות חג בת ע' ק"ז). ועל כן ראוי לכוון אף בברכה זו להודאה על עיצומו של יום, ועל כל כלליות הנסים והנפלאות שנעשו בזמן הזה.

קנה. מי שקנה או קיבל במתנה מנורת כסף חדשה, ולא בירך שהחיינו בשעה שהגיעה לידו, יכוון בברכת שהחיינו שמברך על הדלקת הנרות (בבלי א') גם על המנורה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"ח).

קנו. גר ג"כ יכול לומר "שעשה נסים לאבותינו" (משנ"ב סוס"י תרע"ה).

קנו. בברכת 'שהחיינו' יאמר 'והגיענו לזמן הזה' (הלמ"ד בחיריק ולא בפתח) (רכ"ה) (מטה משה' סי' תתק"פ, מג"א ר"ס תרע"ו וא"ר שם סק"א, ו'מקור חיים' לבעל החו"י תרע"ו - א', וכ"פ במשנ"ב תרע"ו סק"א ו'כף החיים' שם סק"ו (רכ"ה) וכן מורה הגר"ח קניבסקי שליט"א לנהוג - דעת נוטה' עמ' שע"ז הערה 816). וי"א דיאמר הלמ"ד בפתח (כ"ה בסידור רבי שבתי סופר מפרעמישל זיע"א (ר"ל) (רלא') וכ"נ הקה"י זצ"ל - 'ארחות רבינו' ח"ג עמ' י"ז, וכ"ד הגר"י"ש אלישיב זצ"ל שכן המנהג - 'פניני חנוכה' עמ' ל"ד, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שכן המנהג - 'הליכות שלמה' תפילה עמ' רפ"ג הערה 65, וכ"נ הגר"א"ל שטינמן זצ"ל - 'כאיל תערוג' התשע"ה גליון 70, וכ"ד הגר"ע יוסף זצ"ל ושכן מנהג בני ספרד - 'ילקוט יוסף' ח"ג מועדים עמ' רכ"ה, וכ"ד הגר"ב צאבא שאול זצ"ל שכן המנהג - 'אור לציון' ח"ד עמ' עד"ר).

◊ "בברכת שהחיינו יברך ג"כ בשמחה והודאה עצומה במחשבתו לך' שהאריך ימי חייו עד זמן זה לקיים מצוותיו הקדושים" (שם).

◊ פעמים רבות היה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל משנן, שאם כי מטבע ברכת שהחיינו נתקנה על עניינים מיוחדים ומסוימים בלבד מ"מ דעת לנכון נקל שבהזדמנות זו שמורה לך' על שהחיינו והגיענו לאותו זמן, ראוי ונכון שיעלה על לבו כל הטובות והחסדים שנמלחו ד', ויכלול בהודאה זו, הודאה גם עליהם (ובפרט על דברים שיש עליהם ספק ברכת שהחיינו) ופעם בבלי א' דראש השנה בגשת אליו אחד ממיועדיו שבמהלך השנה שחלפה הבריא ממחלה מסוכנת, אחוז הגרש"ז זצ"ל בידיו ואמר ברגש רב, עומד אתה לקדש עתה על הכוס, ברך איפוא בכוונה ובהתעוררות ברכת "שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה", שיש לה לגביך היום משמעות יתירה (הליכות שלמה ע' י"א בהערה).

קנה. לא יפסיק בין הברכות להדלקה בשתיקה יותר מ'כדי דיבור' (ר"ב), ואם הפסיק, אפי' שהה הרבה יותר מ'כדי דיבור' אי"צ לחזור ולברך כל שלא הסיח דעתו בינתיים (ואם הסיח דעתו חוזר ומברך ויעור' הערה (ר"ב) (שו"ע ורמ"א ר"ו ג', ומשנ"ב ס"ק י"א י"ב).

קנט. לא יפסיק בין הברכות להדלקה בדיבור (אפי' מילה אחת), ואם הפסיק שלא לצורך ההדלקה, צריך לחזור ולברך (ויעור' הערה לעיל בסמוך). ואם הפסיק לצורך ההדלקה, אי"צ לחזור ולברך (שו"ע ר"ו ג' ומשנ"ב ס"ק י"א י"ב, ויעור' רמ"א קס"ז ו' ומשנ"ב ס"ק ל"ז) (ואם ענה אמן על ברכת אחר יעור' שעה"צ רט"ו אות ב').

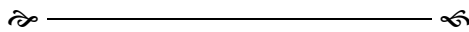
קס. מי שהדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקתה, אם נזכר קודם שסיים להדליק כל שאר הנרות, יכול לברך כל הברכות (ר"ד) (רעק"א מהדו"ת סי' י"ג, ובהגהותיו על השו"ע ריש סי' תרע"ו), אכן אם נזכר לאחר שסיים להדליק כל הנרות, לא יברך ברכת 'להדליק', כ"א רק ברכת 'שעשה נסים' ו'שהחיינו' (רעק"א שם ופרמ"ג תרע"ו משב"ז סק"ב (ר"ה) (הו"ד במשנ"ב תרע"ו סק"ד).

ההדלקה

קסא. קודם תחילת המצוה יכוון לקיים ולצאת יד"ח מצות הדלקת הנרות שתיקנו חז"ל (יעור' שו"ע סי' ס' סעי' ד' ומשנ"ב שם סק"י, ומשנ"ב סי' תרפ"ה סקט"ו ושעה"צ תר"צ אות מ"א [דהכריע דאף מצוות דרבנן צריכות כוונה], ובסי' תרצ"ה סק"ד). וכמו"כ יכוון לקיים בזה ג"כ מצות עשה לשמוע לדברי חז"ל [שנאמר ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (דברים ז' י"א), ונאמר (שם ל"ב ז') "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך"] ומצות לא תעשה שלא להמרות פי חז"ל [שנאמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"] (שבת כג. וכ"ה ברמב"ם הל' ממרים א' ב' וברבינו יונה שערי תשובה ג' ד' [ויעור' עוד בספר המצוות שרש א' ובשו"ת הר"י מיגש קמ"ח] וכ"ה בסידור "אור השנים" עמ' ג' ועמ' תרי"ז. מאידך יעור' רמב"ן לספר המצוות שם ובקונטרס דברי סופרים לרבי אלהנן וסרמן זצ"ל בקובץ שיעורים ב).

◊ **מחשבת האדם** (בשעה שכל לקיים מצוה) **לצאת יד"ח המצוה ג"כ חשיב כדברי תורה וחוי כמהרהר בדברי תורה** (ביאה"ל תקפ"ה סוד"ה שמע). אכן יעור' משנ"ב סי' מ"ז סק"ו דכתב דלכו"ע מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכת התורה אע"ג דבעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדין הזה, אפי' מותר, דכל שאינו מתכוון ללמוד אי"צ ברכה, ויל"ע).

קסב. כיוון בשעת ההדלקה שכוונתו בהדלקה זו להודות ולהלל לך' על ניסי המלחמות נס הישועה ונצחון המלחמה, שכוונה זו היא מעיקר המצוה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הליכות שלמה עמ' ד"ש, יעור' הערה (ר"ה)).

(רכה) הסוברים דצריך לומר "לזמן" בפתח תחת הלמ"ד היינו טעמיהו דע"כ כן הוא מורה שא"ז "זמן" סתם אלא זמן המיוחד, להלמוד בפתח משמשת במקום ה' והרי כאומר "להזמן הזה". אכן החולקים סוברים דצריך לומר "לזמן" בחיריק תחת הלמ"ד, דמאחר שאומר "לזמן הזה" - בתיבת "זה" כבר הורה דהוי "זמן המיוחד" ולא סתם זמן, ואי"צ להורות כן גם בתיבת "לזמן" (יעור' מטה משה שם).

(רכט) וכן בסידור "אשי ישראל" עמ' ק"ה הביא שכ"ה הגירסא בכל סי' בין בנוסח פולין ובין בנוסח אשכנז מערבי.

(רל) תלמידו של בעל ה"לבוש". וסידורו מעוטר בהסכמת הסמ"ע המהרש"א השל"ה הב"ח בעל ה"מגלה עמוקות" ובעל ה"כלי יקר" ועוד.

(רלא) בהקדמה כללית פ"ד עמ' 37 הוצאת ישי' נר ישראל ארה"ב התשס"ג, ויעור' ש מה שהאריך לסתור ראיותיו של ה'מטה משה', וסיים דבריו "ואילו הייתי יודע את דברי הרב כשהי' הרב בעל מטה משה בחיים הייתי מורה לו הדרך הישר בענין זה, ובלי ספק הי' מודה לי, והי' חוזר מדקדוקו".

(רלב) 'כדי דיבור' הוא כאמירת "שלו' עליך רבי".

(רלג) והיינו דוקא ברכת "להדליק" אבל ברכת "שהחיינו" אינו חוזר (יעור' משנ"ב תרע"א ס"ק מ"ה), ולענין ברכת 'שעשה נסים', יתכן דלדעת המאירי (הובא בשעה"צ תרע"ו ג' ובביאה"ל תרצ"ב א' ד"ה ושהחיינו) והשאלות (הו"ד לעיל הערה רכ"ז) דברכת 'שעשה נסים' אינה ברכה על ההדלקה, אלא על 'עיצומו של יום' - זמן חנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות ורק שסמכוה להדלקת הנרות (וכן מצד הביאה"ל שם וכ"ה בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' ת"ס), לפי"ז אף אם הפסיק בין הברכה להדלקה אינו חוזר לברך ברכת 'שעשה נסים'. אמנם לדעת הברכי יוסף (הובא בביאה"ל תרצ"ב שם) דברכת 'שעשה נסים' היא ברכה על ההדלקה בדוקא, חוזר לברך אף ברכת 'שעשה נסים'. וכ"מ ב'זרע אמת' ח"א סי' צ"ו. וכ"מ במשנ"ב (תרע"א סקמ"ה).

(רלד) אכן אם קודם שהדליק הנרות הנוספות, כבר הנרות הראשונות לא יברך ברכת להדליק כ"א רק ברכת 'שעשה נסים' ו'שהחיינו' (רעק"א שם יעור' ש טעמו והו"ד בשעה"צ שם אות ה').

(רלה) אכן בספרו 'ראש יוסף' שבת כג. ובפרמ"ג סי' רס"ג א"א סק"א כתב ד"נר חנוכה" היא מצוה שיש לה "משך זמן" (אע"פ שאם כתבה אין זקוק לה, מ"מ כל זמן שהיא דלוקה עד שתכלה רגל מן השוק מקיים מצוה), ועל כן יכול לברך ברכת להדליק אף לאחר שסיים ההדלקה יעור' ש. ויל"ע.

(רלו) שם ביאר הגרש"ז זצ"ל דעיקר תקנת חכמים להדליק נרות חנוכה אינה זכר לנס פך השמן, כי אם בכדי שע"י הדלקת הנרות יהיה הודאה לך' על הנסים הגדולים שעשה הקב"ה לאבותינו בימים ההם בניצחון המלחמות, וכדמוכח מהא דבנוסח "הנרות הללו" איתא "הנרות הללו אנו מדליקין... כדי להודות ולהלל" ולא נזכר כלל נס פך השמן, וכמו"כ בנוסח ועל הנסים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמן הגדול" אין אומרים "להדליק נרות ולהודות" ומבואר דליכא תרי חיובא, כי אם חיוב אחד - **הדלקת הנרות שעל ידו מודים ומשבחים לך'** על ניסיו ונפלאותיו. ומבואר דכוונת הלב בשעת ההדלקה להודות ולהלל לך' על ניסי המלחמות היא מעיקר המצוה. וכע"ז מבואר ג"כ במקור חיים (לבעל החוות יאיר סי' תרע"ב הובא בהנ"ל).

קסג. כשמדליק נרות כפי מספר הימים יכוון שע"י כך ידעו ויזכרו הכל כמה ימים היה התמדת הנס ויזכרו שהנס נמשך זמן רב, וע"י כך יגדל הפרסומי ניסא והשבח להשי"ת (יעוי' ביאה"ל תרע"א ב ד"ה בלילה).

קסד. המדליק את הנרות יתן אל לבו להתבונן ולבוא ע"י ההדלקה להודות ולהלל לד' (ואי"ז דומה לקריאת המגילה שיוצא גם אם אינו מבין, דהתם סו"ס סיפר את הנס, אבל בהדלקת נר חנוכה צריך להוסיף ולהתבונן בגודל הנסים כדי להודות ולהלל לד' עליהם) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה; ע' ש"ז ב'דבר הלכה' אות כ"ב ע"פ משנ"כ בהערה רל"ו יעוי"ש).

קסה. יעמוד מול הנר שאותו רוצה להדליק באופן שיפגע בו תחילה ולא יצטרך לעבור עם ידו ליד שאר נרות (שלא יצטרך להעביר על המצוות) (משנ"ב תרע"ו סק"א ושעה"צ י"ט).

קסו. אחר הברכה לא יסלק ידו המדלקת עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן (כדי שיהא הלהב עולה יפה מיד כשיסלק ידו, כמו שהי' הענין בהדלקת המנורה - משנ"ב רס"ד ס"ק כ"ו) (ביאה"ל תרע"ג ב' ד"ה הדלקה) (ר"ל).

קסז. אם מדליק הנר כשאוחזו בידו, לא יצא (שהרואה אומר לצורכו אוחזו) (ודעת הט"ז תרע"ה סק"ג דהיינו דוקא אם אוחזו כל זמן מצוותו אבל אם אוחזו בידו קצת זמן ואח"כ מניחו כשהוא דולק יצא, אבל כמה אחרונים דעתם דאין להדליק עד שיהיו מונחים תחילה במקומם) (שו"ע שם א' ומשנ"ב סק"ז).

קסח. בשעת ההדלקה אסור לו לעסוק בדבר נוסף (ביאה"ל קצ"א ג' ד"ה אסור).

קסט. מי שנזדמן לו איזה דבר נחוץ, לאחר שהדליק אחד הנרות, יכול אחר להשלים בשבילו את שאר הנרות (משנ"ב תרע"א ס"ק מ"ט).

הדלקת נר מנר אחר

קע. מדינא מותר להדליק נר חנוכה אחד מנר חנוכה אחר (ר"ל) ובלבד שלא ידליק ע"י אמצעי (ר"ל) (שו"ע תרע"ד א'). אך נהגו להחמיר משום דעיקר המצוה אינה אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ (רמ"א) (רמ"א שם).

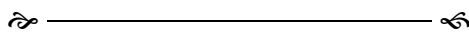
קעא. שמש, מדינא אין להדליקו מנר חנוכה (משנ"ב תרע"ד סק"ז).

הפסק בדיבור ועניה לדברים שבקדושה לאחר ברכות ההדלקה

קעב. אין להפסיק בדיבור עד לאחר גמר הדלקת כל הנרות (יעוי' ט"ז תקצ"ב סק"ב) (רמ"א) ו'ראש יוסף' שבת כג. ד"ה "נסתפקתי". ופרמ"ג תרע"ב - א"א סק"ג ובסי' תרע"ו משב"ז סק"ה (רמ"א) וכ"ה ב'פתחי עולם' תרע"א סק"ח (רמ"א) ו ב'ברכי יוסף' סי' רס"ג ב'שירי ברכה' אות ה' לענין נר שבת וה"ה הכא).

קעג. מי שדיבר לאחר הברכות בדברים שאינם בענין ההדלקה קודם שהתחיל להדליק נר ראשון, צריך לחזור ולברך ברכת להדליק (וברכת 'שהחיינו' לא יחזור. ולענין ברכת 'שעשה נסים' - יעוי' לעיל הערה רל"ג). אכן אם דיבר בענין הנצרך להדלקה (כגון שאומר להביא לו גפרור וכיוצא ב), אי"צ לחזור ולברך (יעוי' שו"ע סי' קס"ז - ו' ומשנ"ב שם סק"ז, ושו"ע סי' תקצ"ב - ג' ומשנ"ב שם סק"ד). ואם דיבר לאחר שגמר להדליק נר ראשון קודם הדלקת שאר נרות, לדעת המשנ"ב (תרע"ב סק"ו) לא יחזור לברך, אף אם דיבר שלא מענין ההדלקה כלל. יעוי' הערה (רמ"א).

קעד. המדליק נרות ולאחר הדלקת נר ראשון כשעדיין לא סיים הדלקת שאר הנרות, שומע אחת משלשה ברכות הדלקה של חבירו, מותר לו לענות 'אמן' (דחשיב 'מענין ההדלקה' (רמ"א). אכן לא יענה 'אמן' על שאר ברכות, ושאר דברים שבקדושה קודם שסיים הדלקת כל הנרות של אותו יום (רמ"א) (רמ"א) (הגר"ש דבליצקי זצ"ל, והגר"צ פלמן זצ"ל - 'שלמי תודה' עמ' ק"ו (רמ"א)). וי"א דלאחר שהדליק נר ראשון מותר

(ר"ל) וז"ל הבן איש חי (שנה שניה פרשת נח דין ט"ו): ידליקו נרות שבת רוב היוצא מן הפתילה, שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה, חשיב כאילו דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה

בהדלקה וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש. וצריך להזהר בזה גם בנרות חנוכה.

(ר"ל) דאין בזה ביזוי מצוה כיון דשתייהן של מצוה הן (משנ"ב תרע"ד סק"ב).

(ר"ל) דע"י אמצעי נראה כמבזה נר של מצוה שמדליק ממנו נר של חול אעפ"י שהוא עושה לצורך מצוה (משנ"ב שם סק"ג).

(רמ"א) ומשמע מדבריו דנהגו להחמיר בכל הנרות, אף נר שלישי משני, ואע"ג דבזה לא שייך האי טעמא דהלא תרוויהו משום הידור. אמנם ב'שבט הלוי' ח"ג סי' צ"ו ב' כתב ד"בנר מהדרין זה מזה לא נמצא בזה איסור, ואולי גם רמ"א לא כיוון לזה (דכיוון רק להדליק מנר ראשון או שני אנשים זה מזה) ואם אולי רמ"א כיון גם לזה מ"מ אי"ז מעיקר המנהג אלא רק נהגו סלסול ע"כ (יעוי' בזה עוד בבית הלוי עה"ת בדרוש לחנוכה ד"ה שבת, רב אמר וכו').

(רמ"א) ויעוי' במשנ"ב שם סק"ו דמבואר דכוונת הרמ"א הוא ג"כ בשנים הסמוכים על שלחן אחד לא להדליק מנר של מנורה אחת לנר של מנורה שניה, דמדינא סגי באחד והשני מדליק

למהדרין. ויל"ע להמבואר לעיל הערה י"א דהנהגים מנהג מהדרין מתכוונים שלא לצאת בהדלקת בעה"ב ועל כן מחוייבים מדינא בהדלקה, נמצא דנר מדליק השני (הנהג מנהג המהדרין) נר

מצוה ממש הוא ואמאי נהגו להחמיר בזה. - יעוי' פמ"ג (א"א תרע"ד א') דמ"מ אין מדינא כ"כ מצוה. וביאר ב'שבט הלוי' ח"ג סי' צ"ו ב' דכיון דמן הדין יכול לפטור עצמו בשל חברו, אע"פ

שעכשיו באמת נר מצוה הוא ולא נר מהדרין, על כן נוהגין שאין מדליקין זה מזה.

(רמב"ם) דכ' שם כלל, דכל מצוה שאדם עוסק בה, ואינו רשאי להפסיקה עד שייסיים כולה - אסור להפסיק באמצע בדיבור יעוי"ש. וכן יעוי' עוד בבאור הגר"א שם סק"י. והו"ד במשנ"ב שם סק"ח.

(רמב"ם) דס"ל דיאמר 'הנרות הללו' רק לאחר כל גמר הדלקת כל הנרות 'דלמה יפסיק בין ברכה למצוה לכתחילה' יעוי"ש. וכ"ש בשאר דיבור.

(רמב"ם) יעוי"ש דכ' דדינו כמו מגילה דאין שואלים בה מפני הכבוד משום פרסומי ניסא. יעוי"ש.

(רמב"ם) יעוי"ש במשנ"ב שם דמי שברך והדליק נר אחד בלילה השני ואח"כ נזדמן לו עוד נר, ידליקנו ולא יברך דאין מברכים על ההידור. ולפי"ז ה"ה בנידו"ד לא יברך. וכ"פ הבן איש חי פ' וישב דין י'. - וגם לדעת הסוברים שמברכים על הידור (יעוי' מג"א תרנ"א סק"ה) יל"ע דיתכן דשיחה לא הוי הפסק לברכה. ויעוי' משנ"ב תקצ"ב סק"ג, ובמנחת יצחק ח"ו סי' ס"ד.

(רמב"ם) ודומיא דמהדרין בעניני צרכי סעודה לאחר ברכת המוציא קודם האכילה דלא הוי הפסק כמבואר בשו"ע קס"ז - ו' ומשנ"ב שם סק"ז, ויעוי' עוד שו"ע תקצ"ב - ג' ומשנ"ב שם סק"ד.

(רמב"ם) ולא דמי לבדיקת חמץ ותקיעת שופר דלאחר שהתחיל בבדיקה ולאחר תקיעות דמיושב שרי לענות דברים שבקדושה, דשאני התם דלאחר שכבר בדק חלק מן הבית כבר הושלמה

המצוה של בדיקה בחלק זה של הבית (דאע"פ דיש לו עוד לבדוק, מ"מ החלק שכבר בדק שפיר מצוה שלימה היא בפנ"ע) וה"ה לאחר תקיעות דמיושב מצוה הושלמה מצוה שלימה שעלי' חלה הברכה ושפיר יכול

לענות ד' שבקדושה, משא"כ בהדלקת נרות חנוכה לאחר שקיבל ע"ע להדליק באופן של מהדרין מן המהדרין, כל עוד שלא סיים הדלקת כל הנרות אכתי לא נסתיימה המצוה כלל, ואין לו

להפסיק בה כלל אף בד' שבקדושה (ואף אי נימא כדעה הסוברת דרק נר ראשון מוגדר כ"גוף המצוה" ושאר הנרות רק כ"הידור" במצוה, יל"מ דמ"מ הכל מחושב כדבר א' שלם - המצוה והידיור' ואין להפסיק בתוכה, וזאת כדי שתחול

הברכה על כל הדבר בשלמותו) (ע"פ הגר"ש זצ"ל).

(רמב"ם) ויעוי' ציון ה'חכמת שלמה' להג"ר שלמה קלוגר זיע"א על השו"ע סי' תרע"ו.

(רמב"ם) דלא גרע מאמירת הנרות הללו (שלמי תודה שם).

להפסיק לכל דבר שבקדושה כקדושה, קדיש, אמן וכיוצ"ב^(רנ) (הגר"מ גרוס שליט"א – קובץ 'תל תלפיות' ס"ב עמ' מז, וכ"ה ב'ילקוט יוסף' חנוכה עמ' תכ"ז).

הנרות הללו

קצה. אחר שגמר להדליק נר ראשון (שהוא העיקר) אומר 'הנרות הללו'^(רנא) (מקורו במסכת סופרים פ"כ ה"ו) ויגמור הדלקת הנרות בעודו אומר 'הנרות וכו'.'^(רנב) ומי שנוהג לומר 'הנרות הללו' לאחר גמר הדלקת כל הנרות^(רנד), נמי שפיר דמי (משנ"ב תרע"ו סק"ח), ועכ"פ לא יאחר מלאמרו תיכף אחר ההדלקה (יוסף אומץ אות תתרע"ד).

קצו. מי שהתחיל לומר 'הנרות הללו' קודם שסיים הדלקת הנר הראשון, בדיעבד אי"צ לחזור ולברך^(רנה) (הגר"ש דבליצקי זצ"ל, והגר"מ גרוס שליט"א - יעוי' לעיל הערה רנ"ב).

◇ **יזהר באמירת הנרות הללו לאומרה בכוננה, ויאמר הודאה זו בשמחה ובהודאה עצומה במחשבתו** (יסושה"ע). וביאר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל טעם אמירתה כדי שידע האדם לכוון בשעת הדלקתו על נס הישועה ועל נצחון המלחמה (מנחת שלמה תנינא סי' נ"ח אות ד'. יעוי' עוד הערה רנ"ב).

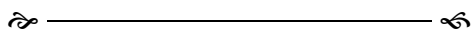
קצו. כתבו האחרונים שבנוסח הנרות הללו יש ל"ו תיבות (חוץ מהתיבות 'הנרות הללו' ב' פעמים) כמנין ל"ו נרות שמדליקין במשך ימי החנוכה (משנ"ב תרע"ו סק"ח). ולפי דבריהם הנוסח הוא "הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הק'. וכל שמונת ימי חנוכה, הנרות הללו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסוךך ועל ישועתך" (תשובות מהרש"ל סי' פ"ה ו'מטה משה' סי' תתקפ"א בשמו, והו"ד בשעה"צ שם אות י"ג).

◇ **חייב אדם להתבונן במדת החסד ושיזכור חסדי ד' תמיד כענין שנאמר (ישעיה ס"ג) חסדי ד' אזכיר תהילות ד' וגו''** (כד הקמה לרבינו בחי' ערך פורים). ובהרדים (פ"ט כ"ג) "ומעלת זכרון חסדיו יתברך והתבונן בהם – מצוה רביעית... שכל אחד מישראל חייב לזכור החסדים שעושה עמנו תמיד לכלל ישראל שמציל אותנו משיני אריות... העומדים תמיד עלינו לכלותינו, וכן חייב כל אחד מישראל לזכור החסדים שגמלו ד' יתברך מעת שיצרו בבטן אמו ואז יבנע לפניו ויבוש וישוב בתשובה שלמה" עכ"ל (וכע"ז ברבנו יונה שע"ת ג' י"ז). ועל כן טוב לפני ההדלקה לכוון ג"כ שבברכת 'שעשה נסים', בהדלקה, ובאמירת 'הנרות הללו' וכו' (ובאמירת 'על הנסים') כוונתו ג"כ לקיים מצות זכרון חסדי ד' (קובץ יד ב"ד חנוכה).

◇ **אמר ר' שמואל בר חייה ור' יודן בשם רבי חנינא על כל שבח ושבח שישראל משבחין להקב"ה משרה שכינתו עליהם, מה טעם ואתה קדוש יושב תהילות ישראל** (מדרש רבה פ' וירא מ"ח ז', ובמהר"ז שם "כל מה שמוספין לשבח, מוסיף להשרות שכינתו ביניהם").

◇ **"בהרבה מקומות מצינו שחביבין לפני הקב"ה נרות של מצוה כמש"ה: "באורים כבדו את ה'" וכל הנר הדלוק לדבר מצוה יש בו קדושה נפלאה גדולה אין שיעור, ואילו חיינו זוכים להשגות רוח הקדש, חיינו מברכים ומבינים ומשיגים ע"י מצות הדלקת הנרות של מצוה עתידות, דהנר של מצוה מתנבא כמו נביא המתנבא על פי ה'. והרב הגאון מהרש"ל ז"ל כתב בהקדמת ספרו הנקרא "ים שלמה" וז"ל: "פעם אחד בא לידי על ידי נר של מצוה כאילו הראו לי מן השמים ונתנו לי הרמנא ואמין בה מרקייע ופתחו לי שערי אורה" ע"כ. ... הכלל העולה: בכל נר של מצוה נמשך בו קדושה עליונה ומעורר למעלה הדלקת בוצינין קדישין. וכן מצינו בזהר ובתיקונים: "דקאי אליהו אחורי כותלי של בית המדרש של רשב"י אמר ליקום בוצינא קדישא וידליק בוצינין קדישין דלעילא", ועל כן מנהג המדקדקים שנהר הדולק**

(רנ) דאף אי נימא דהנוהג כמהדרין מן המהדרין – להדליק בכל יום מס' נרות כמס' ימים, אי"ז רק "הידור" במצוה, אלא הם חלק מגוף המצוה (אלא שע"י שמדליק כמס' הימים, גוף המצוה מוהדר יותר). מ"מ לאחר שהדליק נר ראשון מותר לו בהנ"ל כדמצינו בבדיקת חמץ דאם התחיל בבדיקה לאחר הברכה, שפיר יכול לענות דברים שבקדושה, וכן בתקיעת שופר דשרי לענות ד' שבקדושה לאחר תקיעות דמיושב קודם תקיעות דמעומד (הגר"מ שליט"א – שם).

(רנא) הגר"מ ש' שפירא זצ"ל בגליון השו"ע שלו, הביא 'לקט יושר' שהמשתתף בפרוטה אינו אומר "הנרות הללו" (ישורן י"ח ע' ת"ח).

(רנב) ולדעה זו – אמירת "הנרות הללו" היא כביאר לקיום מצות ההדלקה ולא חשיבא להפסק – הגר"מ גרוס שליט"א – קובץ 'תל תלפיות' ס"ה סי' ב' עמ' מז. ויעוי"ש עוד דהטעם הד', דהנה הרמב"ם חנוכה ג' ג' כתב ז"ל "וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים והדלקת הנרות בהן מצוה מד' סופרים **קריאת המגילה**". וצ"ב אמאי ה' צריך להוסיף ההשוואה לקריאת המגילה, ולא סגי לדבר על חיוב מצות הדלקת נרות בפנ"ע. ויעוי' בשו"ת 'משנה שכיר' להגה"ק ר' ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל ה"ד (הנדמ"ח – אור"ח כרך ב' בהל' המועדים מכון קרן רא"ם סי' רפ"ה עמ' של"ט) דביאר דכוונת הרמב"ם, דהנה בהל' מגילה (ב' – ה') כ' הרמב"ם דהקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, וכ' שם הרב המגיד, דבמגילה הכל מודים דבעינן כוונה לצאת (ובלחם משנה שם נתקשה בד') ויעוי' פר"ח (תר"צ סק"ג) דכ' דבמגילה בעינן כוונה גם למ"ד מצוות אי"צ כוונה, כיון דמצוה זו באה לזכר הנס. וכ"ה ב'טורי אבן' מגילה יז. ד"ה ה' כותבה, וכ"ה בפרמ"ג תרצ"ה משב"ז סק"א גבי סעודת פורים ומקרא מגילה ומתנות לאבינונים, – ומבואר דדבר הבא לזכר הנס ולפרסומי ניסא לכו"ע בעי כוונה. – ולפי"ז שפיר אפ"ל דלהאי דינא השווה הרמב"ם דיני חנוכה לפורים לומר דכמו דשם בעי כוונה לכל הלכותיו כיון שהוא בא לפרסומי ניסא ה"ה בדיני חנוכה (ויעוי' ש' דהוסיף לבאר בדעת הרמב"ם דלא רק הדלקת הנר בעינן כוונה, אלא אף כל המצוות השייכים בחנוכה כמו הלל והודאה ושמחה הכל בעי כוונה כיון דקאתו לזכר הנס. וכמש"כ הרמב"ם "להראות ולגלות הנס" יעוי"ש). עכ"ת"ד בעל ה'משנה שכיר'. ולפי"ז הטעם הגר"מ שליט"א ד"ל דזהו סיבת אמירת "הנרות הללו" לאחר הדלקת נר ראשון כדי שיהי' ברור לו שיש לו כוונה הראויה, וא"כ הרי הוא מממש כחלק מן המצוה (ויעוי"ש דכ' דלפי"ז אף מי שאמר ה'נרות הללו' קודם הדלקת נר ראשון, בדיעבד לא היו הפסק בין הברכה להדלקת הנרות כיוון דהוי לזכרון הנס ומענין הנרות – הוי כחלק מן המצוה וצורך המצוה כהא דגביל לתורי וכו'. וכ' שכ"מ במס' סופרים פ"ב ובשו"ת מהר"ל סי' קמ"ה ויעוי"ש עוד מש"כ בזה) (תל תלפיות' שם עמ' מ"ט-נ').

(רנג) וכן נהג הגר"ש וזאנר זצ"ל – 'איש על העדה' ח"ב עמ' רמ"ו. והגר"י פישר זצ"ל – 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' שס"ה.

(רנד) וכן נהג הקה"י זצ"ל ('ארחות רבינו' ח"ג חנוכה אות ע"ז) והגר"מ פיינשטיין זצ"ל ('איש על העדה' ח"ב עמ' רמ"ו בשם 'תפלה למשה' אות ק"ז). והגר"ש אלישיב זצ"ל ('איש על העדה' שם בשם הרה"ג ר' צבי מיכל לוין שליט"א). והגר"מ ש' שפירא זצ"ל ובתשובות והנהגות (ח"ה סי' רכ"ג אות י') כתב דנהג לזוהר שלא לומר "הנרות הללו" עד גמר ההדלקה של כל הנרות, דכיון דמוכח מדעת כמה אחרונים שאין גדר המהדרין שנה הראשון בלבד עיקר המצוה והשאר הן הידור, אלא שבכל הנרות מקיים גוף המצוה, על כן שפיר יש להיזהר שלא יפסיק עד גמר הדלקת כל הנרות כדי שהברכה יעלה על כולם עכ"ד. וכן נהג הגר"ש דבליצקי זצ"ל משום האי טעמא. וכ"נ הגר"ח קניבסקי שליט"א ('אור ישראל' בהקדמה לספר).

(רנה) דאמירת "הנרות הללו" הוא פי' על גוף מעשה ההדלקה, ולא גרע מהמדבר בצרכי סעודה לאחר ברכת המוציא קודם אכילה דלא הוי הפסק כמבואר בשו"ע קס"ז – ו' ובמשנ"ב שם סקל"ז, וממהדבר בענין התקיעות לאחר הברכה קודם התקיעה דאינו חוזר ומברך כמבואר בשו"ע תקצ"ב – ג' ומשנ"ב שם סקל"ד. (ולרווחא דמלתא ניתן להוסיף שמקור אמירת נוסח 'הנרות הללו' הוא במס' סופרים פ"ה ה"ו ושם משמע דהמדליק אומר 'הנרות הללו' וכו' לאחר ברכת ההדלקה קודם ברכת 'שהחינו' ושעשה ניסים, ואמנם הטור תרע"ו כתב 'גרסינן במס' סופרים המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו, מ"מ הרא"ש שבת פ"ב הביא המס' סופרים בלא לשון הגירסא, ויעוי' בקרבן נתנאל סק"ח דכ' דמשמע מהמס' סופרים דמדקדק החרוז 'הנרות הללו' לברכת 'שעשה נסים' וסיים דאין אנו נוהגים כן, עכ"ד. ובניד"ד דאמר 'הנרות הללו' קודם שסיים נר ראשון, יש סמך נוסף שלא צטרך לברך שוב).

לשם מצוה ונשאר ממנו מצניעין אותו שלא להשתמש בו דבר חלל כי אם דווקא דבר מצוה, ובפרט נר הדולק ללמוד בו תורה ויש הרבה עניינים תועלת לנשמה על ידי נרות של מצוה" (קב הישר סי' צ"ו).

◇ לא יכבה בפיו הנר שהדליק עימו (האר"י) הובא ב'בן איש חי' שנה ב' פרשת פנחס אות י"ח. והגר"ש אלישיב זצ"ל נהג להקפיד על זה – 'איש על העדה' ח"ב ע' רמ"ד (רנ"ו).

◇ ראוי להתפלל בשעת ההדלקה שיתן לו הקב"ה בנים תלמידי חכמים מאירים בתורה, כי בשעת קיום המצוה, התפילה על השכר המיוחד לאותה מצוה יותר רצויה לפניו יתברך (מג"א רס"ג סק"א מהמטה משה בשם רבינו בחיי פ' יתרו ושם במחצית השקל – וכע"ז מצינו ברמ"א תרס"ז גבי מצות סוכה שכתב שכשיוצאים מן הסוכה אומר יה"ר שנזכה לישב בסוכה של לוייתן. ויע"ז עוד בחפ"ז חיים על התורה [פרשת כי תבוא ע' רע"ג] דבכל פעם שמקיים מצוה הוא שעת רצון וזמן טוב לתפילות ולפיכך תקנו לומר את 'הרחמן' לאחר ברכת המזון). (ויע"ז לעיל משנ"ב גבי בנים ת"ח).

◇ איתא בתוספתא (מעשר שני פ"ה ה"ד) "כל העוסקין במצוות, פיהם פתוח בתפילה לפני המקום שנאמר (איוב כ"ב) ותגזר אומר ויקם לך וגו' ואומר (ישעיה ל"ח) ויסב חזקיהו פניו וגו' ויאמר אנא ד' זכור נא וגו' ואומר (דברים כ"ו) השקיפה ממועון קדשך וגו'". ובראשית חכמה (פרק דרך ארץ שער ד'). כתב "תפילתו של אדם נשמעת בשעה שהוא עושה מצוות".

◇ תמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיחיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות, ויכוון מאוד בכרכת 'אהבה רבה' ובברכת התורה בשעה שאומרים 'ונחיה אנחנו וצאצאינו' (וכן כשאומר ב'בא לציון גואל' 'למען לא נגע לריק ולא נלד לבחלה') (משנ"ב סי' מ"ז ס"ק י'). וכתב החי אדם נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד... שלא ימוש התורה מפיו וזרעו זרעו, ושיחיו כל יוצ"ח עובדי ה' באמת, ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו, וכל מה שיודע בליבו שצריך לו, ואם אינו יודע לדבר צחות בלשון הקדש, יאמרנה אף בלשון אשכנז, רק שיחיה מקורות ליבו (משנ"ב קב"ב ס"ק ח).

◇ הגר"ז זצ"ל אמר פעם לאחד מתלמידיו: כאשר היו ילדי צעירים, יושב הייתי במשך שעות ושופך לב כמים בתפילה ובאמירת פרקי תהילים, בכדי שיגדלו כפי רצון ה' (מפי הגרמ"ש שפירא זצ"ל, בעל המעשה. – ספר 'הרב מכריס' ח"ג ע' 124). ואמר 'הקהילות יעקב' זצ"ל שראוי שיתפלל האדם בדמעות על בניו בכל עת, והוסיף ואמר לאדם שקשה לו לבכות שיאמר בן לאשתו שתעשה זאת (ואמר הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם אביו, שאמר שלאנשים יש תפילת נעילה פעם אחת בשנה, ואילו לנשים יש כזאת בכל שבוע) (ר"מ). והגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל אמר לא פעם רואים ילדים שנחשבו כלא מוצלחים שברכות הימים עלו מעל אחיהם שנחשבו כמוכשרים וכמוצלחים יותר. ואי"ז אומר שמעו באבחנה הראשונית אלא בגלל שהיתה אבחנה שכוזו שילד זה הינו פחות מוצלח מאדיו, הוסיפה האמא בעת הדלקת הנרות תפילה וכוונה להצלחת אותו הילד, ובזכות תפילתיה ההצלחה האירה לו פנים (ספר 'סימן לבנים' עמ' 77). ואחד דיבר עם החו"א זצ"ל והציע לפניו שמעוניין הוא לייסד ישיבה לבחורים חלשים, והגיב החו"א זצ"ל בחומרה: אין פשוטים, הדמעות של האמהות והסבתות מועילות שאין פשוטים (הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל – 'מעשה איש' ח"ב עמ' מ"א).

◇ אחר נוסח הנרות הללו ראוי לומר תכף מזמור ל' שבתהילים (מזמור שיר הנזות הבית) במיתון גדול, ויכוון בהודאה של מזמור זה על התשועה שעשה עמנו ית"ש בימים אלו (ויסושה"ע).

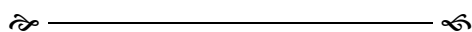
◇ בסידור ר' שבתאי כתב: "סגולה מהרמב"ן... ובשם מורי הריב"ש לומר ז' פעמים 'יהי נועם' יושב בסתר', ויאמר אח"כ למנצח בנגינות. וכ"כ בספר זכירה (ס"א א') "סגולה לשמירה מעולה כל השנה שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות ז' פעמים ויהי נועם..." ('מועד לכל חי' כ"ז י"ג וספר 'מבוא ועד צאתו' ע' ע"ט הערות ה' ו').

◇ ב'לקט יושר' (ע' 152) הביא מנהג רבו בעל התרומות הדשן ש"לאחר שאמר 'הנרות הללו' היה מנגנין 'מעוז צור ישועתי', לפעמים אמר אותו בדילוג".

◇ "מנהג עולם שמוסיפין אחרי 'מעוז צור' חרוז 'חשוק זרוע קדשך' וכו'" (מקור חיים תרע"ז).

◇ אחרי ההדלקה ראוי להאריך בשירים ופיוטים עד משך חצי שעה עכ"פ, ואחר זה ראוי לספר לבניו ולב"ב הנסים והנפלאות מפי סופרים וספרים שעשה לנו עם קדוש יוצרינו ובוראינו ית"ש ויתעלה, בימים ההם בזמן הזה בכדי שיתנו שבח והודאה לו יתברך על זה (ויסושה"ע), וכע"ז בקיצור שולחן ערוך קל"ט א').

◇ במקור חיים (לבעל החזון יאיר סי' תרע"ב) כתב "נראה לי דעיקר מצוה הוא שיחיה המדליק אצל הנרות חצי שעה [לאחר ההדלקה] לראות אותם ו[לשמחה בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס"] (ר"מ) (וכע"ז במנוחה וקדושה לתלמיד הגר"ח מוולוז'ין זיע"א בסוף ההקדמה לשער התורה ב', ע' ק"ם (ר"ט). וכע"ז בדברי חיים מצינו זצ"ל (רס'), אמנם כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה ע' ש"ז) דאין חיוב בזה (ויע"ז דבגליון הל' חנוכה שנכתב עפ"י דבריו היה כתוב 'אין צריך לשהות עם הנרות חצי שעה' והגיה ע"ז הגרש"ז זצ"ל אין חיוב, ובחוכמה ג' גם אני אודך' ע' י"ד כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א שלא ראינו נהגים לישב חצי שעה לאחר ההדלקה, וכן אמר הגרמ"ש שפירא זצ"ל לבן ישיבה שמספיק לשיר 'מעוז צור' ותיכף ומיד לחזור ללמוד – "מגד תבואות שמש" עמ' ל"ח).

(רנ"ו) בשם הרה"ג ר' צבי מיכל לוין שליט"א.

(רנ"ז) הובא ב'אליבא להלכתא' מ"ז ע' נ"ב מהרה"ג יוסף משדי שליט"א.

(רנ"ח) כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדש, שנראה לי שלא ר"ל 'הדלקת מנורה בדרך נס' שא"כ העיקר חסר מן הסיפור ב"על הנסים", והכי משמע מ"ש אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג"כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר, עכ"ל המקור חיים.

(רנ"ט) כתב שם בתו"ד "הדין נותן להתעכב איזה זמן אחר ההדלקה עם בני ביתו או בעצמו להכין ליבו לשמוח על פטרונו העומד לנו בעת צרותינו ולפחות כל הזמן שהנרות דולקות".

(רס) דברי חיים עה"ת (חנוכה כ"ד ע"ב [ע' 148], ומ"ד ע"ב [ע' 188]) ד"דוע שעיקר המצוה היא בראות הנס ונתפרסם הנס" "שעיקר המצוה הוא לראותן בלבד בעצם הראיה".

◇ בשו"ת שב יעקב (או"ח סי' כ"ב) כתב "המצוה נמי לראותן כדי שיזכירן הנס כמו דאיתא בנוסח 'הנרות הללו אין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד' – משמע שכל זמן שאין לנו רשות להשתמש בהן מצוה לראותן וחיינו שיעור זמן הדלקה דלכך צריך ליתן שמן כל כך שיחא דולקים שיעור זה ולראות אותן כדי שיתפרסם הנס".

◇ בספר 'הנהגות החפץ חיים' (ע' ק"פ) הביא "בחרדת קדש הביט חרישית בחנוכה שלו, חימנה אין הוא מסיר עיניו כל עוד נוצצים שביבי השמן" (בשם הרב שמואל תפליסקין זצ"ל בית יעקב שנה ד' גליון 40).

◇ ב'עבודת ישראל' לחנוכה כתב: "לראותם בלבד" – לתקן כל אחד מה שפגם מעודו בראיית העין.

◇ כתב האדר"ת (נפש דוד ע' מ"ט) "מצות נרות חנוכה היתה חביבה עלי עד מאוד, ולולא שיחת הבריות הייתי מחדר שידלקו זמן רב כפי היכולת, והייתי מתענג לישב בחדר שבו הנרות, לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע, ולא הלכתי מאותו החדר רק כשהייתי אנוס על פי עבודת הציבור, ובכל זאת הייתי יושב נגר הפתח מאותו החדר, כדי להסתכל כפעם בפעם וחייתי שש ושמה בהם הרבה". עכ"ל.

◇ הגר"ש ואזנר זצ"ל היה אומר דברי תורה לאחר הדלקת הנרות וכלשונו 'מעטרים נר מצוה בתורה אור בחלכה ובאגדה' (ספר 'מבית לוי' עמ' קכ"ט הערה י"ב).

◇ "לאחר הדלקת נר חנוכה אמר החידושי הר"ם זצ"ל לסובבים אותו שילכו ללמוד, כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו' כ"ג), ובוראי המצוה מאיר את אור התורה, ובפרט שהיא מצוה המאירה, ואיתא (שבת כ"ג:) שפועל לתורה" (לקוטי הר"ם על התורה וליקוטים, חנוכה עמ' קכ"ג).

נשפך השמן

קצת. נשפך השמן בין הברכות להדלקת הנר הראשון צריך למלא שמן אחר, ולפני שידליק מברך שוב ברכת 'להדליק' (יעו"י משנ"ב תקפ"ה סק"ד שכתב שאם נטלו השופר בין הברכה לתחילת התקיעות והביאו לו שופר אחר צריך לברך שוב, וה"ה בזה - ספר 'חנוכה הל' ומנהגים' עמ' ק"ב ויעו"י הערה (יט)). אכן אינו חוזר לברך 'שהחיינו' (יעו"י משנ"ב תרע"א סקמ"ה). ולענין ברכת 'שעשה נסים' יעו"י הערה (יט). ואם באחד הנרות נשאר אפי' מעט שמן (שהיה בשעת הברכה) יוסיף שמן וידליק ולא יברך (דלחומרא חיישינן שמא יוצאין יד"ח גם אם אינו דולק חצי שעה (וכשנויא קמא בגמ' שבת כא:)) וכדפסק במשנ"ב תרע"ה סק"ח - 'שלמי תודה' ע' רי"ח). ואפי' אם לא נשאר כלל שמן בקנה, אבל הפתילה ספוגה בשמן ויכולה לדלוך עי"ז כמה רגעים, ג"כ לא יחזור ויברך ('שלמי תודה' שם, וכ"ד הגר"ח קניבסקי שליט"א - חוברת 'מים חיים' להגרי"א דינר שליט"א עמ' 15, ויעו"י עוד שו"ת מהר"ם שיק או"ח של"ב).

קצט. אם נשפך השמן לאחר תחילת ההדלקה לפני שהשלים את הדלקת כל הנרות, יחזור וידליק ולא יברך (דחלה ברכתו על הנר הראשון ודמי לנטלו השופר באמצע התקיעות והביאו לו שופר אחר דאי"צ לברך) (יעו"י משנ"ב תקפ"ה סק"ד).

כבו הנרות או חלקם

קפ. כבו הנרות בתוך זמן הבעירה, יצא יד"ח ואינו חייב לחזור ולהדליקם (יעו"י לעיל דין קל"ח קל"ט) (שו"ע תרע"ג ב', ביאה"ל שם ד"ה אם כבתה). ומ"מ ראוי להחמיר לחזור ולהדליקם בלא ברכה (רמ"א שם ומשנ"ב סקכ"ז ושע"צ סקל"ב). וידליק מן השמש או מאש אחרת ולא מאחד הנרות שממשיך לדלוך כיון שאינו מדליק נר של חיוב (משנ"ב תרע"ד סק"ב). אכן אם כיבה הנר במזיד חייב לחזור ולהדליקו אך בלא ברכה (שע"צ שם סקל"ב).

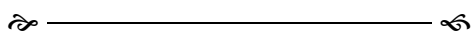
קפא. אם הי' זה בערש"ק קודם כניסת השבת, י"א דינו כנ"ל (יט"ד) (שו"ע תרע"ג ב') (ואם כבר קיבל על עצמו שבת (ויש עדין זמן היתר) מותר לו לומר לחבירו שידליקם - משנ"ב שם סקכ"ז) וי"א דקודם קבלת שבת (ויש עדין זמן היתר להדליק) חייב לחזור ולהדליק אך בלי ברכה (ט"ז שם סק"ט הו"ד במשנ"ב שם סקכ"ו).

קפב. מי שהדליק קודם הזמן (והיינו שהדליק לפני השקיעה לאחר פלג המנחה ואילך) וכבו הנרות קודם הזמן, צריך לחזור ולהדליק בלי ברכה (יט"ה) (ביאה"ל תרע"ב ד"ה ובלבד) (ולענין ערב שבת יעו"י להלן דין רמ"ה).

קפג. אם כבה אחד מן הנרות קודם שהשלים הדלקת כל הנרות צריך לחזור ולהדליקו (אם רוצה לקיים מהדרין מן המהדרין) (יט"ו) (ביאה"ל תרע"ג ב' ד"ה אם כבתה).

טלטול הנרות

קפד. לכתחילה יש להיזהר שלא להזיז את הנרות ממקום הדלקתם עד שיושלם שיעור ההדלקה והיינו חצי שעה לאחר צאה"כ (משנ"ב תרע"ה סק"ו) ומ"מ אם הזיזם יצא יד"ח (משנ"ב תרע"א סק"ל). ויש מחמירים שלא לטלטל הנרות כל זמן שהם דולקים אפי' יותר מחצי שעה (שהרואים שלא ידעו לחלק בין תוך זמן שיעורו ללאחר זמן זה, ויאמרו שנטלו להשתמש, שע"צ תרע"ב אות י"ב) (יעו"י לעיל דין קמ"ט).

(רסא) אכן יעו"י שערי תשובה סוף סי' ח' דהביא מספר 'מוצל מאש' סי' י"ד שפעם אחת נתנו לו טלית להתעטף, וקודם העטיפה בא שמש בית הכנסת וחטף מידו באומרו שבא בעל הטלית וביקש טלית, ונתן לו אחר, ויש להסתפק אם צריך לברך שנית, והעלה שספק ברכות להקל, ולפי"ז ה"ה בשופר וה"ה הכא בנשפך השמן אינו חוזר לברך שוב. (וייתכן דהוא משום דברכת המצוות הוי דין על הגברא, וכל שהגברא בריך שפיר מהני ברכתו אף אם לאחר הברכה החליף את התפצא של המצוה). וכן דעת הגר"ש דבליצקי זצ"ל דאין נוהגים לחזור ולברך שוב ברכת לשמוע קול שופר וברכת להדליק.

(רסב) לענין ברכת 'שעשה נסים' יתכן שחוזר לברך ברכה זו כדיעו"י משנ"ב תרע"א סקמ"ה, דאפי' מי שהדליק ויברך בביהכ"נ חוזר לברך 'שעשה נסים' כשמדליק בביתו. מאידך יעו"י לעיל הערה רכ"ז דעת המאירי שם, וכן מצדד הביאה"ל יעו"י ש, ויתכן דלפי"ז לא יחזור ויברך ברכה זו.

(רסג) דלא בעינן פרסומי ניסא אלא רק בעת ההדלקה (ביאה"ל שם).

(רסד) ואע"ג דנכבה מבעו"י, כיון דבער"ש מחויב להדליק קודם שקיעה"ח וגם כבר ברך עלי' 'להדליק נר של חנוכה', כבר הותחלה המצוה בהכשר (משנ"ב שם סקכ"ו).

(רסה) משום דע"פ הדחק אמרינן דמפלה המנחה ולמעלה כבר הותחל המצוה (ביאה"ל שם מפמ"ג).

(רסו) דלקיים מהדרין מן המהדרין בעינן שבעת ההדלקה יהיו כל הנרות לפי חשבון הימים (ביאה"ל שם).

קפה. נהגו לכסות את הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות, משום ביזוי מצוה (רמ"א רע"ה י"ב). וכל שכן שאסור להשתין או לעשות צרכיו או להניח דבר מטונף בפני הנרות דהוי ביזוי מצוה (כף החיים שם סקמ"ב).

איסור הנאה מנרות חנוכה

קפו. אסור להשתמש באור נרות חנוכה ^(רס) בין בשבת לאכול סעודת שבת לאורן (אע"פ דהוי סעודת מצוה) ובין בחול, ואפילו תשמיש עראי כגון למנות מעות לאור הנרות אפילו מרחוק (שאינן ידיו סמוכות לנר) אסור ^(רסח). ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד או להתפלל לאורן אסור (כל זמן שלא דלקו חצי שעה) (שו"ע תרע"ג א' ומשנ"ב סק"ט, י, י"ג). ויש מקילין בתשמיש של קדושה, ואפשר דיש לסמוך על שיטתם כשהוא בדרך עראי כגון ללמוד לאורם בדרך עראי, אם אין ידיו סמוכות לנר וצ"ע (שו"ע שם, ביאה"ל שם ד"ה ויש).

קפו. אם נתן בנר שמן יותר משיעור עד שתכלה רגל מן השוק (כחצי שעה אחר צאה"כ), ועבר זמן זה, יכול להשתמש לאור הנרות ^(רסז) (רע"ב) (ויעו' הערה ^(רעא)) (שו"ע תרע"ב ב') ויש מחמירין בזה (שהרואה אותו משתמש לאור הנרות לא ידע לחלק בין תוך זמן השיעור לאחריו ^(רעב)) (אכן יכול לכבות ולהשתמש - אך יעו' הערות דלעיל) (שו"ת מהרש"ל סי' פ"ה הו"ד במג"א שם סק"ד, אלי' רבא שם סק"ב משנ"ב שם סק"ח ושעה"צ אות י"א).

קפח. יש מחמירים ע"פ הסוד שלא להשתמש גם בשמש (בן איש חי פ' וישב סי"ד "דאם נהנה מאורה עושה פגם גדול שיתאחזו החיצונים באור העליון וכנזכר בהאריז"ל. וכל זה הוא רק בזמן שיעור המצוה" עכ"ד, וכע"ז בקב הישר פצ"ו ס"ו).

קפט. האיסור להשתמש באור הנרות הוא דוקא 'תשמיש' אפילו של עראי, אבל אם אינו 'משתמש' באור הנרות אלא יושב בביתו בחדר שהנרות דולקים בו מותר (אפי' אם לא הדליק שמש) (משנ"ב תרע"ג סק"א ושעה"צ שם אות י"א), וכמו"כ מותר לילך לאור נר חנוכה לראות שלא יכשל, דלא מחוייב להעצים עיניו (דלא מקרי תשמיש) (שעה"צ שם).

שיירי השמן והפתילות

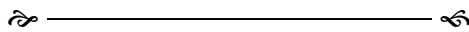
קצ. אם נתן שמן בנר (וה"ה נר שעה) בשיעור שידלק עד שתכלה רגל מן השוק, וכבה הנר קודם שהושלם זמן זה, הנותר מן השמן נהפך לזבל ^(רעג) אסור בהנאה. אכן מותר בשימוש למצות הדלקת נר חנוכה (משנ"ב תרע"ז סק"ז י"ח) (אבל 'לשמש' אסור להשתמש בו דאינו מ'מצות הדלקה'), ואפי' נר שהודלק ראשון שהוא עיקר המצוה, מותר להשתמש בו בימים אחרים לשאר הנרות שהם רק משום הידור מצוה (ספר 'חנוכה הלכות ומנהגים' להגר"צ כהן שליט"א עמ' ס"ד ושכן שמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א).

קצא. כל איסור ההנאה משמן, פתילות ונרות חנוכה הוא רק לאחר שהדליק בה הדלקת מצוה ולא קודם לכן (דהזמנה לאו מילתא היא). ולפיכך שמן שניתן בתוך הכוסיות וה"ה נרות שנתנם במנורה בכדי להדליק בהם נר חנוכה ולבסוף לא הדליק בהם, מותרים בהנאה ושאר תשמישים. וכן השמן הנותר בבקבוק אע"פ שקנאו לשם הדלקת נרות חנוכה, מותר בהנאה ושאר תשמישים (משנ"ב תרע"ג סק"א ושעה"צ כ"א, וביאה"ל תרע"ז ד' ד"ה הצריך).

קצב. אם נתן בנרות שמן יותר משיעור עד שתכלה רגל מן השוק (כחצי שעה אחר צאה"כ), ועבר זמן זה יכול לכבות הנרות ולהנות מהם (משמנם וכו') (ויעו' הערה ^(רעד)) (שו"ע רע"ב ב' ומשנ"ב סק"ז) אמנם המחמירים להדליק נרותיהם עד שעה מאוחרת שתכלה רגל מן השוק ממש, אפי' אם כבה הנר לאחר חצי שעה מצאה"כ (ולא התנה), השמן והפתילות אסורים בהנאה לשימושים אחרים (דבודאי הקצה את כל השמן והפתילות למצוות) ('הלכות חג בחג' עמ' כ"ג הערה 43).

הדלקת נרות במסיבות חנוכה או באסיפות ציבוריות

קצג. אין מברכין על הדלקת נרות חנוכה במסיבות חנוכה או באסיפות ציבוריות וכדומה ^(רעז) (הגר"א וולדינברג זצ"ל - 'ציץ אליעזר' חט"ו סי' ל', וכ"ד הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' עמ' שי"ד ובהערה 8, והגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' עמ' צ"ו, וכ"ה ב'מנחת יצחק' ח"ו סי' ס"ה אות ג', ובישבת הלוי' ח"ד סי' ס"ה, וכ"ד הגר"ש דבליצקי זצ"ל). ואפי' אם מתפללים שם מעריב, ואפילו אם יש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' שם, והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קל"ב) ^(רעז).

(רסז) כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה תיקונו, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (משנ"ב שם סק"ח).

(רסח) כדי שלא יהא מצוות בזויות עליו (משנ"ב סק"א).

(רסט) אכן אם נתן רק כדי השיעור ודלק יותר מהשיעור (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) צ"ע אם מותר להנות ממנו (דאפשר כיון שהוא אקצ"י מדעתו, אף דבטעות הוי, נאסר) (שלטי גיבורים שבת ט.

מדפי הרי"ף אות ד' הו"ד במג"א תרע"ז סק"י, וביאה"ל שם ד"ה לשיעור הדלקה).

(רע) ומ"מ לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה משום דיש מן הפוסקים שסוברים שאם נתן סתם הקצה הכל למצותו (משנ"ב שם סק"ז ומשנ"ב תרע"ז סק"ח).

(רעא) אמנם המחמירים להדליק נרותיהם עד שעה מאוחרת שתכלה רגל מן השוק ממש (ולא התנו), אפי' אם דולק הנר לאחר חצי שעה מצאה"כ, אסור בהנאה (דבודאי הקצה את כל השמן למצוותו -

'הלכות חג בחג' ע' ק"ג הערה 43).

(רעב) ולטעם זה לא מנהיג אפי' התנה מעיקרא (שעה"צ ב').

(רעג) יעו"ל רשב"א שבת כא: ד"ה "אי נמי", והבית יוסף בשם הר"ן בתו"ד, והטור תרע"ז דהזכירו גם "פתילות" וכ"ה בחיי אדם קנ"ד ל"א וקיצושו"ע קל"ט, אכן השו"ע ומשנ"ב לא הזכירו "פתילות".

(רעד) אכן אם נתן רק כדי השיעור ודלק יותר מהשיעור (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) צ"ע אם מותר להנות ממנו (דאפשר כיון שהוא אקצ"י מדעתו, אף דבטעות הוי, נאסר) (שלטי גיבורים הובא במג"א - ביאה"ל תרע"ז ד"ה לשיעור הדלקה).

(רעה) ומ"מ לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה משום דיש מן הפוסקים שסוברים שאם נתן סתם הקצה הכל למצותו (משנ"ב שם סק"ז ובס"י תרע"ז סק"ח).

(רעו) דפוק חזי כמה דיו נשפך כדי לבאר מנהג ההדלקה בבית הכנסת, ולבאר האין אפשר לברך על הדלקה זו, וכמה מגדולי הדורות הקפידו שלא לברך על ההדלקה בבית הכנסת, יעו"ל 'שבולי הלקט' סי' קפ"ה דכתב "ולא ידענו שורש ונענף למנהג הזה, ומורי ר' יהודה אחי שני היה נמנע מלהדליק שלא לברך עלי, וכן דעתנו נוטה וכו'" ויעו"ל, ויעו"ל עוד שו"ת ריב"ש סי' ק"א, ו'ברכי יוסף' אור"ח סי' תרע"א סק"ו בשם ס' 'תניא', ושו"ת מהר"ם שיק יור"ד סי' שע"ד, ושו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' ק"ג מש"כ בזה, ואע"פ דלמעשה מברכים כפסק השו"ע, מ"מ פשוט שאין בכוחינו להוסיף עוד להנהיג לברך על ההדלקות במסיבות, ויש למנוע זאת, והמברך הוי ברכה לבטלה, והנמנע יקבל שכר על הפרישה (ציץ אליעזר שם).

(רעז) אכן דעת הגר"ז ז"ל דאם מדליק בכרך העיר וברחובה של עיר שיש שם אנשים רבים, ויש שם אנשים שלא הדליקו (ואף אינם משתתפים בביהכ"ס כל שהוא שהדליקו בו נרות), אפשר להדליק בברכה (כדחזין דתקנו הדלקה בבכ"ס ועיקר טעם התקנה הוא: דה"ל לאור שלא הדליקו בחוץ ולפיכך תקנו להדליק במקום קיבוץ רבים לפרסומי ניסא כמבאר בריב"ש סי' ק"א ואף דאיכא טעמים נוספים, מ"מ זהו הטעם

הדלקה מפני החשד

הדר בחצר או בבנין שיש לו שני פתחים

קצת. הדר בבנין (או בחצר) שיש לו שני פתחים משתי רוחות שונים (כגון בצד מזרח ובצד צפון) צריך להדליק נרות בשניהם מפני החשד (שיאמרו בני עירו מדלא הדליק בזה, לא הדליק גם בשני). ואם שני הפתחים נמצאים בצד אחד, די לו להדליק באחד מהם (שו"ע תרע"א ח' ומשנ"ב סקנ"א).

קצה. י"א דאף בית שיש בו חלונות לרשות הרבים בשני צדדי הבית, צריך להדליק בשניהם מפני החשד (כ"מ בהגהות הגאון ר"ב פרענקל זיע"א סוף סי' תרע"א). וי"א דבחלון אין דין הדלקה מפני החשד (קהילות יעקב זצ"ל - ארחות רבינו ח"ג ע' ה' ויעו"י עוד להלן דין קצ"ו והערה רע"ט דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

קצו. י"א דבזמננו (בכל מקרה) אי"צ להדליק בפתח הנוסף מפני החשד (דכיון דאין הכל נוהגים מנהג אחד בענין ההדלקה ו[כמו"כ] רבים מדליקים בבית, ליכא כלל חשדא (כעין מש"כ הרמ"א תרע"א ח')) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' רס"ז ^(רע"ח) והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' (התשע"ג) ע' קי"ג, ובתשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות ו'). וי"א דאף בזמננו יש חובת הדלקה מפני החשד (כ"מ ב'ארחות רבינו' ח"ג ע' ד' אות י', י"א מהקהילות יעקב זצ"ל, וכ"מ דעת החזו"א זצ"ל - 'מעשה איש' ח"ד ע' קל"ב וב'ארחות רבינו' ח"ג ע' כ"ח אות ק"א). וכע"ז דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דגם בזמננו מן הראוי להדליק נר חנוכה בפתח הנוסף מפני החשד ^(רע"ט), (אך אם כניסה אחת נראית כניסה צדדית (כמו כניסה לחניה וכדו'), אי"צ להדליק שם) (באר ישראל ע' נ"ח).

קצו. במקום שצריך להדליק מפני החשד, חובת ההדלקה היא רק בחצי שעה הראשונה, אכן לאחר חצי שעה אי"צ להדליק (דהרואה יאמר שכבר הדליק הנרות אלא שכבו) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' רס"ז בדבר הלכה אות י"ט).

קצח. במקום שמדליק מפני החשד, אין מברך על הדלקה זו (רמ"א תרע"א ח'). ומ"מ י"א דבברכה שמברך על ההדלקה בפתח אחד, יכוון להוציא גם את ההדלקה בפתח השני (ראש יוסף שבת כג. וכ"ה הקה"י זצ"ל שכשבירך במקום ההדלקה מעיקר הדין חשב בברכה גם על הנרות שידליק מפני החשד בצד הנוסף ^(כ"ה) - 'ארחות רבינו' ח"ג ע' ד' אות י', י"א).

קצט. במקום שמדליק מפני החשד, די שידליק נר אחד בלבד (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' רס"ז הערה 52, ושם מובא שכן נהג בעצמו, הגרי"י פישר זצ"ל - אבן ישראל ח"ט סי' ס"ג) ובלבד שיהא ניכר שהדליקו לשם חנוכה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - שם).

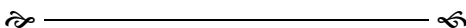
ר. אף כשיש שני פתחים בשני צדדים, אם צד אחד פתוח למקום דשכיחי רבים טובא, והצד השני פתוח למקום דלא שכיחי רבים כל כך, די לו להדליק רק בפתח הפתוח למקום דשכיחי רבים טובא (דליכא חשד, דהרואים את הפתח בצד דלא שכיחי רבים ידעו דבצד השני שכיחי רבים יותר מכאן ומסתמא הדליק שם) (הגהות 'חכמת שלמה' סו"ס תרע"א).

מי שאינו בביתו בימי חנוכה

רא. אם אין בני הבית שוהים בבית בימי חנוכה והדבר ניכר לעוברים ושבים, פטור מהדלקת נר מפני החשד (יעו"י שו"ע תרע"א ח' - הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' עמ' רס"ה ^(רפ"א) וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל דאם הבית נשאר חשוך ליכא חשד דניכר לכל שאינו שם, אבל אם משאר אור דלוק בבית מפני גנבים וכדומ' שייך חשדא וצריך שידלק שם נר - הליכות אבן ישראל ח"ב עמ' שע"ג). וי"א דכמו"כ אם מפורסם שהלכו מביתם או שדרך שלו לילך מביתו לבקר אצל אביו או חותנו, נפטור מהדלקת נר בביתו מפני החשד ('אגרות משה' יו"ד ח"ג סי' י"ד אות ה') ^(רפ"ב).

עניני היום

◊ נהגו לחלק מעות לתינוקות ולקטנים בימי החנוכה (מועד לכל חי' סי' כ"ז אות ע"ז יעו"י טעם לזה ע"פ סוד).

העיקרי). וא"כ כשמדליק בכזר העיר עדיף טפי מהדלקה בבית הכנסת דהוי הדלקה בחוץ ממש). וכמו"כ אפשר להדליק נרות בברכה ברחבת הכותל המערבי, ובפרט בזמננו שמקום זה מיוחד לתפילה ויש בו מחיצות די"ל שיש לו קדושת בית הכנסת. והוסיף שם, דכל הנ"ל הוא דווקא באסיפת רבים ברחובה של עיר, אבל לא בשאר אסיפת רבים שבתוך בית וכיוצ"ב, די"ל דהתקנה היתה להדליק משום פרסומי ניסא רק במקום אסיפת רבים באופן קבע בבית הכנסת וביהמ"ד שהם מקום המיוחד לרבים קבוע, וה"ה רחובה של עיר, אבל במקום אסיפת רבים באופן עראי אין מדליקים בברכה ער"ש (נפ"ד ב"אז נדברו" ח"ה סי' ל"ז, ח"ו סי' ע"ה, ח"א סי' ל"ב, וסי' ל"ד יעו"י ש). ודעת הגר"ע יוסף זצ"ל דהנהוגים להדליק ולברך במסיבות בשם ומלכות משום פרסומי ניסא, יש להם על מה שיסמכו יעו"י ש (תזון עובדי חנוכה עמ' מ"ז).

(רע"ח) ומ"מ הגרש"ז עצמו בביתו הדליק גם בפתח האחורי שהיה פתוח לרה"ר ממש, בזמן שלא היו בביתו עוד מדליקים, משום מעשה שהיה שהקיש עובר אורח על אותה דלת ושאל מפני מה לא הדליק נר חנוכה (הליכות שלמה' שם הערה 52).

(רע"ט) דאע"פ שבזמננו יש כמה מנהגים בהדלקת נרות וכהנ"ל, מ"מ גבי פתח החצר [או הבנין] שהוא מקום ההדלקה מעיקר הדין, אין מבטלים דינא דגמרא בסברות בעלמא (ורק גבי חלון שאינו מקום ההדלקה מעיקר הדין יש להקל בזה) (הגר"ש אלישיב זצ"ל 'באר ישראל' ע' נ"ח ובהערה נ"ג שם).

(רפ) ובפשטות משמע דזהו משום דשמא מקיים מצות הדלקה גם במה שמדליק מפני החשד, אכן יעו"י לבוש שם דכתב "ואינו מברך אלא באחת ובשני" מדליק בלא ברכה כיון שאינו אלא משום חשד הרואה ואינו למצוה" הרי דס"ל דליכא בזה מצות נר חנוכה כלל. ויל"ע.

(רפא) ובספר 'נר חנוכה' (ע' ס"ב הערה ל"ב) הביא מהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לו שהחזו"א זצ"ל הורה לו דכשנוסע לשבת חנוכה יבקש משכן שידליק לו בביתו, וסיפר הגר"ח ששאל לחזו"א אם יועיל לסגור את התריסים שכולם יראו שאינו בבית ולא יהיה חשד, והחזו"א לא ענה לו, ואמר הגר"ח כנראה שהחזו"א הסתפק בזה, ולמעשה אמר הגר"ח שהקל בזה ולא ביקש מאחרים שידליקו עבורו בביתו בכה"ג (שסוגר התריסים), ע"כ.

(רפב) ויל"ע בזמננו שרבים רגילים ליסוע בשבתות לבית הוריהם וחנותניהם יתכן דכל אחד הנוסע לשבת לא יצטרך להדליק בביתו מפני החשד אפי' שאין ידוע עליו באופן מסויים שנסע להוריו או לחמיו.

רב. מותר לעשות מלאכה בחנוכה, אך הנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה כל זמן שהנרות דולקים למצוותם והיינו כחצי שעה, כדי שיהיה היכר שאסור להשתמש לאורם (והחמירו הנשים על עצמם יותר מאנשים משום שהנס נעשה על ידם ^(רפ"ה) (רפ"ה) (שו"ע תר"ע א' ומשנ"ב סק"ג ד'). ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה ^(רפ"ה) (משנ"ב שם). והגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שכך ראוי להחמיר שגם אנשים לא יעשו מלאכה באותו זמן (פניני חנוכה ע' קל"ד).

רג. הנשים נמנעות ממלאכות טוויה, תפירה, וכדו' ^(רפ"ה), אבל מותרות במלאכות המטבח כאפיה ובישול (דכל מלאכה שיש בה עמל יש להמנע, ובעבודות המטבח לא נהגו איסור) (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' ק"י והערה י"ד שם, וכ"ד הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ^(רפ"ה) - 'מסורת משה' ע' קצ"ב, וכ"ד הגר"שז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה עמ' רצ"ט הערה 14 ^(רפ"ה)). ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהמלאכות האסורות הם תפירה, כיבוס ^(רפ"ה), גיהוץ וכדו' אבל עבודות הבית המותרות בחול המועד מותרות גם כאן - 'באר ישראל' ע' ט"ז, ^(רצ"ה). אכן ראוי שלא להתעסק במלאכות המתמשכות לזמן רב ואפילו בישול או אפיה ^(רצ"ה) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' ט"ז וקונטרס הלכות והנהגות ^(רצ"ה)), וי"א דבכלל המנהג ג"כ שלא לבשל ולאפות וכיוצ"ב (הגרי"ש פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שכ"ט).

◇ יש נשים שנהגו איסור מלאכה ביום הראשון והשמיני של חנוכה (כל היום) וכל שכן בר"ח טבת. ולא יעשו הנשים כביסה ולא יתפרו אלא א"כ פרנסתן בכך (יעו' מג"א תר"ע סק"ב וחיי אדם קנ"ד - ס"ג שהביאו מנהג זה, וכ"ה בבן איש חי שנה א' פר' וישב אות כ"ז).

רד. במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום בכל ימי חנוכה, יש למחות בהם כי הבטלה עבירה היא, ומביאה לידי שיעמום (מג"א תער"ר סק"ב מהשלטי גיבורים והו"ד במשנ"ב שם סק"ה).

הספד תענית וסיגוף

רה. אין להתענות בימי חנוכה (מלבד תענית חלום שאף בשבת מתענים) (שו"ע תקע"ג א' ורמ"א תר"ע ג'), ואפילו תענית עד חצות היום אסורה, לכן הוראה שמתאחר באכילתו עד אחר חצות היום, חייב לטעום לפני חצות כדי שלא יחשב לתענית ('באר ישראל' עמ' י"ד), אכן יעו' הערה ^(רצ"ה) (רצ"ה).

רו. בערב חנוכה וביום שלאחר חנוכה מותר ליחיד להתענות (שו"ע תרפ"ו א' ומשנ"ב סק"א), וי"א דאף בערב חנוכה אסור להתענות ^(רצ"ה) (ב"ח תרפ"ו ג' ופר"ח שם סק"א הו"ד במשנ"ב שם סק"א).

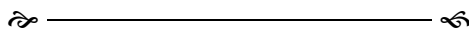
רז. מי שמסגף עצמו מפני תשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, בחנוכה אסור לו להסתגף בזה (משנ"ב תקכ"ט ס"ק כ').

רח. בכל שמונת ימי חנוכה אסורים בהספד מלבד הספד לחכם בפניו (שו"ע תר"ע א' ג').

רט. יש להזהר בכל ימי חנוכה שלא להתעצב דהם ימים האסורים בהספד ותענית (אפילו אבלים לא ילכו לבית הקברות ביארצייט או בגמר השבעה אם יבכו שם, ויעו' עוד בדין להלן בסמוך) (הגה"ק ר' יוסף זונדל סלנט זיע"א ^(רצ"ה) הו"ד ב'מועדים וזמנים' ח"ב סי' קמ"ט. ובסדר היום (סדר חנוכה) כתב "ימי חנוכה אין להתעצב בהם כי אם להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלו קינו בימים האלו").

הליכה לקברים

רי. י"א דבחנוכה אין לילך לבית הקברות. ומי שיש לו יארצייט בימי החנוכה יקדים לילך יום או יומיים קודם חנוכה (מועד כל חי להגר"ח פלאגי זיע"א סי' כ"ז אות י"א וכן איש חי שנה א' פ' וישב אות כ"ב ויעו' עוד לעיל דין ר"ט), וי"א דעולים לקבר ביום היארצייט גם בימי החנוכה (הגר"שז אויערבאך זצ"ל - הליכות שלמה ע' שכ"ה ע' 31, וגשר החיים פכ"ט ס"ה). ויש שכתב שלקברות צדיקים נהגו ללכת (כן איש חי שם).

(רפג) ובמור וקציעה (שם) כתב דהטעם הוא "לפי שהן קלות הדעת, ויבואו לעשות מלאכתן לאור הנר של מצוה".

(רפד) ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיש להקל בזה בקטנה שלא הגיעה למצוות (מאחר שאיסור זה אינו אלא מצד המנהג) ('באר ישראל' ע' ט"ז).

(רפה) יעו' מור וקציעה שם דסיים ד"ראוי לכתחילה להנהיג כן להשוות בו המידה לאנשים כנשים, אי משום יו"ט דרבנן א"נ משום דבגברי נמי איכא למיחש, אידי דטרידא בעבדתא, אתו לאשתמשי להדי נר חנוכה ולא אדעתיהו".

(רפו) וכן משטיפת הרצפה ראוי להמנע, ושטיפת כלים במטבח לפי הענין (הגר"ש ואזנר זצ"ל שם).

(רפז) דבמנהג שנים לא עושות מלאכה בשעת הדלקת הנרות נכלל בזה רק מלאכות אמיתיות וקשות ואולי גם כתיבה של מקח וממכר, אבל לא נכלל בזה כל המלאכות האסורות בחול המועד. ועל כן סתם כתיבה מותרת (מסורת משה שם).

(רפח) ומ"מ בבית הגר"שז אויערבאך זצ"ל נהגו שלא לעשות כל מלאכה אפי' כתיבה ובישול וכדו', אבל בטיגון הסופגניות שאוכלים אותה שעה הקילו לפעמים (והקילו באכילה זו גם קודם תפילת ערבית בדאיכא מנין קבוע) ('הליכות שלמה' ע' רצ"ט הערה 14).

(רפט) ודעתו דאפילו ללחוץ על הכפתור להפעלת מכונת כביסה (כשכל הכביסה כבר בתוך המכונה) זהו גדר "כביסה" ואסור (פניני חנוכה' ע' קל"ב). אכן לדעת הגר"ש ואזנר זצ"ל והגר"מ פיינשטיין זצ"ל אי"ז בכלל 'המנהג' לאסור.

(רצ) ויעו' ב"ח סי' תר"ע סק"ד דהאיסור שוה לאיסור המלאכה בר"ח, וכ"ה בבן איש חי שנה א' פרשת וישב אות כ"ז ויעו' ט"ז סי' תר"ע סק"ג.

(רצא) דהכא אי"ז איסור מלאכה כשבת וחוו"מ אלא מצד פרסומי ניסא שלא יסיחו דעתם מהנס (שם).

(רצב) ובספר 'פניני חנוכה' (ע' ק"ב) הביא מהגר"ש אלישיב זצ"ל דנהגו לאסור בזמן זה אף לערוך קניה במכולת, או לנקות את הבית, ומ"מ הביא שם משמיה דהגר"ש ד"כל הענין לא כ"כ חמור" (ויעו' דמבואר דכשיש צורך גדול באופן מיוחד מותר).

(רצג) אמנם יעו' כף החיים (ת"ח ג') גבי איסור תענית בראש חדש דכ' דהיינו דוקא כשמקבל על עצמו שם תענית, אבל אם רק נתעבד מלאכול לית לן עכ"ד, ומסתבר דה"ה לענין חנוכה.

(רצד) ובספר בירור הלכה (תר"ע) כתב "האיסור להתענות הוא אפי' אינו מכוון לשם תענית, ואפי' רק עד חצות היום, מיהו אם לומד או מתפלל עד אחרי חצות היום, מותר, ובלבד שלא ישלים עד הלילה, עוד כתב שם דבמתכוון לשם תענית אסור אפי' רק שעה אחת, הן בתחילת היום והן בסופו" עכ"ד. וכע"ז במשנ"ב רפ"ח סק"א גבי תענית בשבת.

(רצה) אכן ביום שלאחר חנוכה מותר להתענות אף לדידהו (משנ"ב שם ושעה"צ שם אות ד').

(רצו) דבספר 'נתיבות אור' (ע' ס"ב) הביא חידוש מהגר"י ישראל סלנט זיע"א שהביא עובדא מהגר"ק רבי יוסף זונדל סלנט זיע"א שפעם אחת היה מדבר עם אנשים בימי החנוכה ובתוך הדברים הזכירו בסיפורים דבר אחד של צער, ואמר להם הו, כי אין להזכיר דבר של צער בימים אלו, כיון שחז"ל אסרו ימי חנוכה בהספד יעו"ש. ודבריו הם חידוש - דלשמוע דברים המצעירים אותו, הוה בכלל איסור הספד דאסרין מדינא בחנוכה (מועדים וזמנים ח"ב סי' קמ"ט).

ריא. בערב חנוכה במנחה אין אומרים תחנון (רמ"א תרפ"ג).

ריב. כל שמונת ימי החנוכה אין אומרים תחנון ו"למנצח" (רמ"א תרפ"ג). ובשני וחמישי אין אומרים "א-ל ארך אפים" בפתחת ארון הקדש ו"ייה רצון" אחר קריאת התורה (משנ"ב שם).

ריג. אבל ר"ל יכול לעבור לפני התיבה בחנוכה מנחה ומעריב (מלבד הלילה הראשון^(רצ"ז)) אבל לא שחרית (משנ"ב תרע"א סקמ"ד מפמ"ג ותרפ"ג סק"א). אמנם במשנ"ב (תקפ"א סק"ז) כתב בשם 'מחצית השקל' דאם אחר יאמר את ההלל, מותר לו להתפלל אף שחרית ויעויר הערה^(רצ"ח), (אכן בביאה"ל סי' קל"ב קונטרס 'מאמר קדישין' כ' דבימים שא"א בהם למנצח וקל ארך אפים אין להאכל להתפלל לפני העמוד, ומשמע אף לא מנחה ומעריב^(רצ"ט) ויל"ע).

ריד. כל שמונת ימי החנוכה אומרים הלל השלם (שו"ע תרפ"ג א', משום שכל יום חלוק בנרותיו ועוד שבכל יום התחדש הנס - יעויר בית יוסף שם. ויעויר עוד ערוך השלחן שם סק"א טעמים נוספים).

רטו. צריך לזהר מאוד לומר את ההלל בשלימות, דב'הלל שלם' אם החסיר אפילו תיבה אחת, או שקרא אחת מתיבות ההלל שלא כתיקונה באופן שהשתנה הענין לא יצא, וצריך לחזור מאותו פסוק ואילך עד סוף ההלל (דדין קריאת הלל השלם שוה לדין קריאת המגילה - משנ"ב תפ"ח סק"ב ושעה"צ אות ב'. ובהנהגות הגר"א מכת"י ר' סעדיה [תקנ"ח] הביא שהגר"א זיע"א היה קורא הלל כמו קריאת שמע בדקדוק ומאריך מאוד בזמן^(ש)).

◇ "ומענין קריאת מאה ברכות או הזמירות בחיפזון ובמחירות הרי היא טעות גמורה, ומי שאינו מוכיח החזנים על זאת, חוטא, משום שכל אלה הפסגים של עבודת ה', אשר הם בדיבור, אין הכוונה בהם אלא שיהרהרו בהם כשיאמרום ויכוון אומרים את לבו וידע שאם ארון כל העולם מדבר בהם, בין שיבקש ממנו או יודה לו וישבחהו או יתאר פעליו וחסדיו או יתאר נפלאותיו בברואיו ויכולתו ... ואם הכל דיבור עמו יתעלה, כיצד מותר למחר בזה ולהסית דעת ממה שנאמר" (רמב"ם בתשובותיו ח"ב תשו' רס"א, הוצאת מקיצי נרדמים ע' 491).

◇ כתב הרמב"ם (מורה נבוכים חלק שלישי פנ"א) "ודע שמעשי העבודות האלו כולם כקריאת התורה והתפילה, ועשות שאר המצוות ... אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל ואתה חושב במקדך וממכרך, ותקרא התורה בלשונך ולבך בבנין ביתך מבלי בחינה במה שתקרהו, וכן כל אשר תעשה מצוה תעשה באברך ... מבלי בחינת ענין המעשה ההוא, לא מי שצוה לעשותו, ולא מה תכלית כוונתו, לא תחשוב שהנעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם 'קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם', עכ"ל.

◇ "אם אדם אומר התיבות של איזה הודאה לה' יתברך שמו בלא לב ולב בלתי התלהבות חכן עצמו מקודם להכניס שמחה עצומה בליבו באלוקותו, אזי בלתי אפשרי שיבוא שמחה בליבו מעצמו, כי ליבו ישן בקרבו, ואין מעיר אותו לשמחה, אך צריך האדם להכין עצמו לכך, אז נתווסף שמחה בליבו עצומה יותר ויותר עד שכמעט יבטל ממציאותו הנשמי מוגדל השמחה באלוקותו ית"ש" (יפושעה"ע).

◇ יש הממיהרים בקריאת ההלל ואומרים אותו במרוצה. ובאמת יש להזהר לאומרו בניהותא ובשמחה, שהרי עיקר תקנת אלו הימים להלל והודאה נתקנו, להודות באמירת ההלל על הנסים והנפלאות ונכדעויר רש"י שבת כד. ד"ה ברכת המזון ודרך הודאה שמודה אדם לחבירו - הוא דרך שמחה וניהותא (הגר"צ אבא שאול זצ"ל - "אור לציון" ח"ד עמ' רצ"ד בהערה).

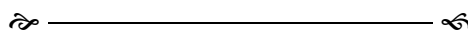
רטז. אין אומרים הלל בבית האבל, ויאמרו אח"כ כשהולך לביתו (יעויר הערה^(שא))^(שב). ובשבת אפשר לומר בבית האבל (כיון שאין בו אבילות) (משנ"ב קל"א סק"ב ותרפ"ג סק"א).

ריז. אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא שלישי וכיוצא ב, יצאו יד"ח (דאין קפידא בימים) (משנ"ב תרפ"ד סק"ג). ואפי' שהס"ת עדיין לפניו, אי"צ לחזור ולקרות הקריאה של אותו היום שבו הוא נמצא (כף החיים שם סק"ח). וי"א דאם הס"ת עדין בבימה לפניו, מוטב שיחזור ויקרא הקריאה של אותו היום בלא ברכה (שו"ת פני אהרן סי' י"ב הו"ד בכף החיים שם) ועכ"פ אף אם לא חזרו וקראו, למחרת יקראו הקריאה של אותו היום ולא של יום שעבר (כף החיים שם).

ריח. לדעת הגר"א (מעשה רב אות רמ"א) בכל ימי חנוכה אומרים בשיר של יום רק מזמור שיר חנוכה הבית (מזמור ל' - שהוא מענינו של יום - מסכת סופרים פ"ח) מלבד שבת שאומרים בו רק מזמור שיר ליום השבת (מעשה רב קנ"ח), ומלבד ר"ח שאומרים בו רק ברכי נפשי גם כשחל בשבת (מעשה רב קנז).

ריט. י"א דלכתחילה יש להיזהר מלהתפלל מנחה קצרה בלי חזרת הש"ץ בימי חנוכה (דבתוס' (שבת כ"ד. ד"ה מהו) כתבו דאומרים ועל הנסים בתפילה שהיא בציבור שיש בזה פרסומי ניסא - הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל (הובא במועדים וזמנים ח"ח סי' צ"ד), ועל כן בשיבת ליקווד בארה"ב אע"פ שכל השנה מתפללים מנחה קצרה בימי חול, מ"מ ביום ראשון ויום אחרון דחנוכה ובר"ח טבת כשלא חל בער"ש מתפללים עם חזרת הש"ץ (הגר"א דינר שליט"א - 'מים חיים' ע' 38).

רכ. בערב ר"ח טבת אין אומרים בו תפילת יו"כ קטן (יעויר רמ"א תרפ"ג).

(רצז) משום שאומרים שהחיינו על הדלקת הנרות וצריך לזה שמחה יתירה. אכן אם אחר ידליק מותר לו להתפלל אף בלילה הראשון (שעה"צ תקפ"א אות י"א וכן מבואר במשנ"ב תרע"א סקמ"ד).
(רצח) ויעויר"ש דהביא דהחיי אדם כתב דכמדומה שהגר"א לא ה' מניח להתפלל אפי' שחרית בר"ח. עכ"ד. ומשמע דאפי' אם אחר מתפלל ההלל. עוד כ' שם דבדליא אחר לכו"ע מותר להתפלל.

(רצט) הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה כדכ' במשנ"ב דמנחה ומעריב מתפלל, אך מנהג קהילות החסידים וכן נהג החזו"א זצ"ל כדכ' בביאה"ל דאין האבל מתפלל גם מנחה ומעריב לפני העמוד בחנוכה ור"ח (באר ישראל' ע' ק"א).

(ש) הובא במעשה רב הוצאת הגר"י זלושינסקי במילואים ע' שנ"ח גבי הלל שלם.

(שא) ובתרפ"ג סק"א כ' דאע"פ שהאבל עצמו בודאי לא יאמר, מ"מ לענין לומר הלל בביתו יעויר בשע"ת, ובשע"ת שם (ד"ה גומרין) הביא מח' הפוסקים בזה.

(שב) והוה דוקא בחנוכה אך בר"ח שלא בחנוכה לא יאמרו אפי' כשהולך לביתו (משנ"ב קל"א סק"ב).

◊ **קודם אמירת 'על הנסים' יכוון לקיים מצות זכרון חסדי ד'** (יעוי' כד הקמח לרבנו בחיי ערך פורים, וספר ה'הרדים' ט' כ"ג ורבנו יונה בשע"ת ג' י"ז) (קובץ יד ב"ד' חנוכה).

רכא. בנוסח על הנסים יאמר 'ועל הנסים' ב'ו' הן בתפילה והן בברכת המזון ^(שג) (סידור ר' שבתאי סופר זיע"א גבי תפילת שמו"ע ^(שד) ובעל ה'מטה יהודה' גבי ברכת המזון ^(שה) וכ"כ ב'מקור חיים' לחו"י סי' תרפ"ב סק"א, וכ' שם שכן קיבל מגדולי הדור, וכ"ה ב'יסוד ושוורש העבודה' שער שנים עשר פרק ראשון, וכ"פ המשנ"ב תרפ"ב סק"א, וב'ערוך השלחן' שם דין א' ^(שט). וי"א "על הנסים" בלא ו' (כ"ה בהשגות רבי מרדכי דיסלדארף זצ"ל סי' ע"א ^(שז) וכ' שם שכן הגירסא בכל ספרים ישנים ^(שת) וכ"ד הגר"א זיע"א 'מעשה רב' אות מ"ח וכ"ד הגריעב"ץ בספרו 'לוח ארש' ^(שט) וכ' שם שכ"ה בכל הספרים הישנים, וכן יעוי' עוד קובץ "בית אהרן וישראל" ^(שי) במאמר הגר"ר יעקב חיים סופר שליט"א שהביא 12 גאונים וראשונים שכתבו לומר "על הנסים" בלא ו', ושכ"מ ריהטת לשון השו"ע תרפ"ב א' ותרצ"ג ב' ותרצ"ה ג' ומריהטת לשון הרמ"א קפ"ז - ד', וקפ"ח ז' יעוי"ש, וכ"נ הגר"י"ש אלישיב זצ"ל - 'אישי על העדה' עמ' ר"ס ^(שיא)).

רכב. מותר להכריז במעריב לפני שמו"ע 'על הנסים' על מנת להזכיר לציבור (אע"פ שהוא בין גאולה לתפילה) ^(שיב), ואי"ז הפסק נכיון שהוא צורך התפילה) (שו"ע רל"ב ב' ומשנ"ב ס"ק ז' ושעה"צ אות ד').

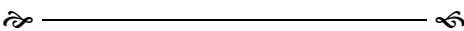
רכג. גם מי שיודע 'על הנסים' בעל פה, נכון להזהר לכתחילה להתפלל עכ"פ תפילה ראשונה מתוך סידור (משנ"ב סי' ק' סק"א).

רכד. לא אמר 'על הנסים' (בין בתפילה ובין בברהמ"ז) ונזכר קודם שהזכיר את השם בחתימת הברכה (בתפילה - קודם ד' הטוב שמך' וכו', ובברהמ"ז - קודם ד' על הארץ ועל המזון) חוזר ל'על הנסים' ^(שיג) (ואח"כ ימשיך: בתפילה - 'ועל כולם' וכו', ובברהמ"ז - 'ועל הכל' וכו'). ואם כבר הזכיר את השם, אינו חוזר ^(שיד) ויאמרו אח"כ: בברהמ"ז - כשמגיע ל'הרחמן' ^(שטו) (ובר"ח שבחנוכה לאחר 'הרחמן הוא יחדש' וכו' ^(שזז) - דתדיר קודם) יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות ^(שזי) כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו', ובתפילה יאמרו אחר גמר התפילה דרך בקשה קודם 'יהיו לרצון' ^(שח) (שו"ע ורמ"א תרפ"ב א' ומשנ"ב סק"ד, ה', ויעוי' ביאה"ל קי"ד ו' סוד"ה במקום).

רכה. מי שנצרך להקדים להדליק נר ראשון של חנוכה לפני זמן שקיעת החמה (לאחר פלג המנחה - כדיעוי' לעיל דין קכ"ו. וכמו"כ בשנה שחל יום א' דחנוכה בשב"ק דמקדימים להדליק קודם השקיעה), אפי' אם מתפלל מנחה לאחר ההדלקה (אע"פ שנכון להתפלל מנחה קודם ההדלקה כדלהלן דין רל"ח), אין לו לומר על הנסים (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'דולה ומשקה') וי"א דעליו לומר 'על הנסים' גם בתפילת מנחה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'חכו ממתקים' ע' שי"א ויעוי' עוד 'הליכות שלמה' ע' שי"ז הערה 17 מש"כ בזה, ובסוד' הביא ששמע מכמה שואלים דהגרש"ז זצ"ל אמר להם שכן היה נהוג ואף דבאמת אין הדבר פשוט מסבירא יעוי"ש ^(שחט)).

רכו. מי שאמר 'על הנסים' וכו' שלא במקומו וכגון שאמרו בברכת 'ותחזינה עינינו' וגמר תפילתו, בדיעבד אי"צ לחזור (דלא הוי הפסק) (שעה"צ תרפ"ב ב').

רכז. מי שטעה ואמר 'על הנסים' והמשיך באמירת 'בימי מרדכי ואסתר' וכו' יעוי' הערה ^(שכ).

(שג) "כי הוא קאי על מה שלמעלה ממנו, כמו ועל נשמותינו ועל ניסך ועל נפלאותיך, וכן מתחיל אח"כ ועל כולם, כי כל אחת היא וי"ו החבור, אל מה שאמר למעלה נודה לך וכו' כלומר נודה לך על זה, וגם על זה" (סידור ר' שבתאי סופר זיע"א). וכמו"כ בברכת המזון 'ועל הנסים' בוי"ו וקאי על מש"כ למעלה נודה לך וכו' על שהנחת וכו' על שהוצאתנו וכו' ועל חקיך וכו' ועל חיים חן וחסד כו' ועל אכילת מזון כו' ועל הנסים כו' ר"ל גם נודה לך על הנסים" (מטה יהודה").

(שד) עמ' 159 בהוצאת יש"ר נר ישראל התשס"ג.

(שה) הו"ד בספר 'לוח ארש' ב'הוספות' עמ' ר"ס הוצאת 'אוצרנו' - בעריכת הרב דויד יצחק התשס"א.

(שו) וכן הורה הגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדי' עמ' קצ"ב).

(שז) המופיע בספר 'לוח ארש' בהוספות עמ' של"ח הוצאת 'אוצרנו'בעריכת הרב דויד יצחק תשס"א.

(שח) וכמו"כ הביא ראי' ממה דבמפרשי הש"ס (כגון רש"י שבת סוף כא., תוס' שם כ"ד. ד"ה מזכיר) ובכל הפוסקים דמזכירים תמיד "על הנסים" בלא וי"ו, ומאיךך כשמזכירין "וכתוב לחיים" מזכירים תמיד בוי"ו עכ"ד.

(שט) אות קע"ה עמ' ע"א הוצאת "אוצרנו" - הרב דויד יצחק.

(שי) קובץ ע"ד שנה י"ג ב' קובץ 5 עמ' קכ"ח.

(שיא) שכן שמע מהרה"ג ר' צבי מיכל לוין שליט"א.

(שיב) וזהו דוקא בין גאולה לתפילה דערבית, דכיון דתפילת ערבית רשות על כן אף "סמיכת גאולה לתפילה" שלו לא חמירא כולי האי, משא"כ בין גאולה לתפילה דשחרית אסור דחמירא טפי (שעה"צ שם).

(שיג) אם נזכר במקום שלא נגמר הענין וכגון תיכף לאחר שאמר 'וכל החיים', יסיים קודם 'יודוך סלה' ואז יאמר 'על הנסים' וכל כיוצ"ב (יעוי' סוף ביאה"ל קי"ד ו' ד"ה במקום).

(שיד) דלאו דאורייתא נינהו (משנ"ב סק"ג).

(שטו) קודם 'הרחמן הוא יזכנו' כדין ראש חדש שבחנוכה להלן בסמוך, וכ"ה ב'לוח ארץ ישראל'. אכן הביא שם בשם האדר"ת זצ"ל שיאמרנו מיד לאחר 'לעולם אל יחסרנו', דמדוייק כן מלשון הרמ"א שכתב "כשמגיע להרחמן".

(שטז) ולכאז"ה ב'שבת - יאמרו אחר הרחמן דשבת. ויעוי' להלן הערה שי"ח לענין אמירת הרחמן בשבת.

(שיז) ואע"פ דאיתא בברכות ס. דאין לאדם להתפלל שיעשה לו נס, והמתפלל כן הוי תפילת שווא, יעוי' שערי תשובה סי' קפ"ז סק"ד דהביא בשם זקנו ה'בכור שור' דכיון שאומר 'יעשה לנו' לשון רבים שפיר דמי, וגם יש לחלק דבכגון ההיא דמלחמת החשמונאים שהנסים היו דרך טבע העולם לא היה תפילת שווא, וצריך להזהר מלהתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך טבע העולם. עכ"ד.

(שיח) ומסתימת הפוסקים משמע דאף בשבת יכול לומר נוסח זה. ויל"ע הרי אסור לתבוע צרכיו בשבת כדאיתא בירושלמי הו"ד בב"י סי' קפ"ח ד"ה ובשבת ובמשנ"ב שם סק"ט [ואמירת 'דחם' וכו' בברכהמ"ז בשבת שאני כיון דכ"ה טופס הברכה תמיד כדיעוי' שו"ע שם דין ד' ובמשנ"ב שם. וכמו"כ יעוי"ש במשנ"ב דאף יכול לומר בשבת כל 'הרחמן' שבסוף ברכהמ"ז, אע"פ שאינו מטופס ברכה שתקנו חכמים, דכיון שהכל נהגו לאומרים בכל פעם שמברכים ברכהמ"ז נעשה להם כטופס ברכה]. - וביאור הד' הוא, דהנה בשו"ע רפ"ח ו' כתב "המתענה בשבת (ותענית חלום) אומר עננו אחר סיום תפילתו בלא חתימה וכוללו באלוקי נצור". וברמ"א שם "ויאמר אחר תפילתו 'רבון העולמים גלוי' וכו' כמו בחול. ובמשנ"ב שם סק"ב כתב "כתבו האחרונים דמות לומר בשבת 'אלוקי עד שלא נוצרתי וכו' יהי רצון' וכו' **דאינו אסור שאילת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו שיש צער לפניו**, אבל חרטת עוונות טוב לומר בכל יום כיון שאינו בלשון וידוי" עכ"ל. - הרי דמבואר דכל איסור שאילת צרכיו בשבת הוא רק במקום דאיכא צערא, ועל כן באמירת 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים' וכו' דליכא צערא אין שייך בו איסור זה (הג"ד יום טוב זנגר שליט"א). אכן דעת הגר"י"ש אלישיב זצ"ל שאם שכח בשבת לא יאמר 'הרחמן' ב'אלוקי נצור' ובסוף ברכהמ"ז, כיון שאין אומרים בקשות בשבת, אלא יתחיל 'בימי מתתיהו' (באר ישראל' חנוכה עמ' ק').

(שיט) ובספר 'דולה ומשקה' שם בהערה הביא מהגר"י שוב שליט"א ששמע מהגר"י אלישיב זצ"ל שאינו מאמין דכן הורה הגרש"ז זצ"ל.

(שכ) יעוי' מקור חיים לחו"י סי' ק"ח סוס"ק י"ב שנסתפק במי שאמר בפורים 'על הנסים' והמשיך באמירת 'בימי מתתיהו' דאע"פ שאם לא אמר כלל אינו חוזר, שמא כשהחליף גרע טפי יעוי"ש. - והנה השו"ע סי' ק"ח י"ב כתב "הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה שלא בזמנה, לא הוי הפסקה שיהיה צריך ע"י זה לחזור לראש או לתחילת הברכה שהפסיק בה". ובמשנ"ב

שם סקל"ח הביא דרוב האחרונים חולקים על השו"ע וס"ל דלא עדיף מאם הפסיק בשיחה באמצע התפילה דפסק השו"ע בסי' ק"ד ו' דצריך לחזור לתחילת הברכה, ובשלש ראשונות ואחרונות חוזר לתחילת השלש. והביא שם המשנ"ב דהדרך החיים כתב דזהו דוקא כשהזכיר דבר שאין שייך לאותו היום, כגון שאמר 'כתבנו' וכו', דאין זמן כתיבה היום, או שאמר יעלה

רכה. אין אומרים 'על הנסים' בברכת מעין שלש (שכא) (שו"ע ר"ח י"ב ומשנ"ב תרפ"ב סק"ב).

בדרשות החת"ס זיע"א (תנוכה דף ס"ז ע"ב) כתב "על הנסים וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. - פי' כי אי אפשר להעביר על חוקי רצונך היינו 'מצות עשה' [ד]בשלמא 'לא תעשה' יכול לאנוס לאכול נבילות וכדו', אבל שלא לקיים 'מצות עשה', הרי ישראל יעפוק בתורת עולה - כאילו הקריב, ובתורת תפילין וציצית - כאילו הניח תפילין וציצית, אך הם רצו להשכיחם תורתך וממילא להעבירם מחוקי רצונך" עכ"ל.

שמחה וסעודות בחנוכה

רכט. דעת השו"ע (תר"ע ב') דריבוי הסעודות בחנוכה הם סעודות הרשות (שלא קבעום למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות (שכב) ודעת הרמ"א (וכ"ד מהרש"ל וב"ח הו"ד במשנ"ב שם סק"ט) דיש קצת מצוה בריבוי הסעודות (משום שבאותם ימים היה חנוכה המזבח). ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות אלו, ובצירוף זה הוי סעודת מצוה (רמ"א שם ומשנ"ב שם סק"ט), ואם עושה הסעודה כדי ליתן שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה, הוי סעודת מצוה (שכב) וכ"ש ע"י דרוש בסעודה נחשב לסעודת מצוה (מקור חיים תר"ע ב') (שכד). "מצוה לשמחה בחנוכה (ומשום הכי קראו יו"ט) והן ימי שמחה (וכ"פ הרמב"ם והמרדכי) וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה, ואל תיבטל מקביעותם" (שו"ת מהרש"ל סי' פ"ה). "ובעונותינו הרבים יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל לד' יתברך על הנסים שעשה לנו, הם מרבים בשחוק משחקי קלפים, והרבה הרעישו הספרים הק' ע"ז, והשומר נפשו ירחק מזה" (ביאה"ל תר"ע ד"ה ונוהגין).

ול. מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו, בעת שמחתם אז יותר ויותר משבחין להקב"ה אשר שמחם (משנ"ב תקכ"ט סק"א מהטור).

אכילת מאכלי חלב וסופגניות

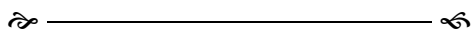
רלא. י"א שיש לאכול בחנוכה תבשילי חלב וגבינה לזכרון הנס (שהאכילה יהודית בתו של יוחנן כהן גדול את מלך יון הצורר תבשילי גבינה כדי שיצמא וישתה יין וישתכר ויישן וירדם, וכן היה, וחתכה ראשו והביאתו לירושלם, וכראות שר צבאם כי אבד מלכם וינוסו (שכח) (רמ"א תע"ר ב', לבוש, ומשנ"ב סק"י, חיי אדם קנ"ד ג, וקיצשו"ע קל"ט ג).

כתב רבינו מימון בן יוסף (אבי הרמב"ם בחיבורו על התפילות על ענין חנוכה (והובא בספר שריד ופליט ע' ז) "אין להקל בשום מנהג ואפי' מנהג קל ויתחייב כל נכון לו לעשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם הנס שעשה השי"ת עמנו באותם הימים, ופשט המנהג לעשות סופגנין והם הצפיהות בדבש, והוא מנהג הקדמונים משום שהן קלויים בשמן זכר לברכתו, וכתב רבינו נסים במגילת סתרים כי בכל מנהגי האומה באלו מנהגות כמו זה, והראש ברה"ה, החלב בפורים ובמוצאי פסח, והפולים ביום הושענא רבא, ואותם המנהגים אין לנו לבזותם ומי שהנהיגם זריז ומשתדל הוא כי הם מעיקרים נעשים ולא יבדלו במנהג האומה, וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תיטוש תורת אימך, דת אימתך אל תעזוב" עכ"ל. (וכ"ה בזמור לחנוכה המיוחס לרבי אברהם אבן עזרא "איכלו משמנים וסולת רבוכה").

כתב החת"ס זיע"א (שו"ת אור"ח סי' נ"א) "...שלא ילעג עורר על מנהגי ישראל שנעלם טעמם ממנו כי ממקור חיים הם נובעים, ורגיל אני לומר כל המפקפק על נימוסי ומנהגנו צריך בדיקה אחריו..."

הגרי"ש אלישיב זצ"ל נהג לאכול אחר הדלקת הנרות 'לאטקעס' (איש על העדה, ח"ב עמ' רנ"ג בשם בתו הרבנית ישראלזון תליט"א, והוסיפה שאפי' בשנים שקשתה לו האכילה מ"מ דקדק לטעום מעט מן הלאטקעס כדי לקיים מנהגן של ישראל).

רלב. כיון שנוהגים לעשות הסופגניות ע"י בלילה עבה (בצק עבה) אע"פ שמטגנים אותן אח"כ בהרבה שמן, יש להחמיר להפריש מהן חלה בלא ברכה (יעו"י שו"ע יו"ד שכ"ט ג' ובש"ך סק"ד) (הגרי"א דינר שליט"א - מ"ם חיים').

ויבוא עד לאחר יום ראש חדש הזה שהוא שקר מוחלט, שהיום אינו ראש חדש, על כן דינו כשח באמצע תפילה וכהנ"ל, אבל אם לא אמר שקר כגון שאמר זכרנו לחיים ולא אמר וכתבנו, או שאמר הבדלה בחנוך הדעת שמזכיר מה שחנן לו ד' יתברך לב להבין ולהבדיל, וזה שייך בכל השנה לתת תודה לד' יתברך שחלק לו לב להבין ומדע לידע, או שאמר יעלה ויבוא עד ביום ר"ח הזה דלא הוי שקר רק כמוסיף בתפילתו אין דינו כשח. וסיים שם המשנ"ב בדברי החיי אדם שכ' דמי שהזכיר דבר שלא בזמנו דבדיעבד אם לא חזר לתחילת הברכה, כיון שסיים הברכה אינו רשאי לחזור, וכ"ש אם כבר סיים שמו"ע שאינו חוזר. עכ"ד. - ולפי"ז בנדון הנ"ל שהזכיר בימי מרדכי וכו' אם סיים שמו"ע (אחרי המבצר את עמו ישראל בשלח) ודאי אינו חוזר, אכן אם עדיין לא סיים שמו"ע יל"ע אם אמירת 'בימי מרדכי' וכו' נחשבת כשקר וצריך לחזור לרצה, או"ד נימא דהוי רק הודאה על מה שהיה בימי מרדכי וכו', ולא גרע מהאומר זכרנו וכו' וכיוצ"ב בשאר ימות השנה דאינו חוזר.

(שכא) דהא אפי' בברכהמ"ז אינו מחוייב להזכיר מדינא כ"א רק מצד מנהג, ובחנוכה ובפורים ליכא מנהג כלל ע"ז (משנ"ב ר"ח סק"ט בשם הגר"א). ובלבוש סי' ר"ח י"ב כתב בטעם הדבר דלא נהגו להזכיר בברכת מעין שלש, ז"ל "דעל הנסים הודאה היא ובברכה זו אין להם מקום להזכירם, שהרי אין אומרים בה לשון הודאה כמו בברכהמ"ז שאומר 'נודה לך' וכו', ואפי' שיש לומר בסוף אחר כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך וכו' - שם אין שייך להזכיר כלום שהרי הוא אחר סיום הטוב והמטיב, ואין אומרים אותו שם אלא כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה" עכ"ל. וכ"ה בתשובת מהר"ם מרוטנבורג ע' (הובא באל"י רבא סי' תקפ"ב סק"ב). - וב'לחם חמדות' פ' דחייבו להזכיר רק מה שכתוב בתורה (ור"ח כתיב וביום שמחתכם וכו') אבל חנוכה ופורים שאינם אלא תקנת נביאים וחכמים, לא הצריכו להזכיר (והר"ד בהג' מורה"א אזולאי על הלבוש סי' ר"ח סק"א ובאל"י רבא שם סק"א).

(שכב) וכתב במשנ"ב שם סק"ו בשם הלבוש דנראה הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות שהוא ביטול משתה ושמחה ולא את הנפשות. שאפילו המירו דתם חס ושלו' לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקדוש ברוך הוא ממנו קבעו להללו ולשבחו יתברך גם כן על ידי משתה ושמחה, מה שאין כן במעשה דאנטיכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם [כמו שאנו אומרים 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך'] ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרים לאמנותם חס ושלו' לא היו מבקשים יותר אלא שהגביר הקדוש ברוך הוא יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו חס ושלו', ובעזרתו יתברך לא הפיקו מזמנם וגברה ידנו לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלקים ולא עזבנו מעבודתו.

(שכג) מהרש"ל הובא גם בביאור הגר"א - משנ"ב סק"ט ושע"צ צ' / - וכ"ה במשנ"ב תרצ"ז סק"ב דכל סעודה שעושים זכר לנפלאות ד' הוא סעודת מצוה.

(שכד) ויעו"י ב"ח סוס"ר תר"ע ורס"ר תרפ"ב דדעתו דקיי"ל דחנוכה הוי יו"ט והסעודות שבהם הוי סעודות מצוה ולא סגי בלא פת יעו"ש.

(שכה) ואע"פ שמעשה זה היה כמה שנים לפני הנס העיקרי של חנוכה, אך מפני דאותו אויב היה ממלכי יון וגם הוא היה רוצה להעבירם על הדת, לכן עושים זכר לנס זה בחנוכה, כמו שאמרו לאכול זרעונים בפורים זכר לנס של דניאל (בן איש חי פרשת וישב חנוכה אות כ"ד).

ברכת הסופגניות

נא לעיין בהערה קודם קריאת הדינים הבאים (שכו)

ברכת סופגניות שנלושו עם שמן וביצים וכיוצ"ב בכמות מרובה שיש בה דין פת הבאה

בכיסנין (שכו)

ר.לג. אם טיגנן בשמן עמוק:

א) אם רוצה לאכול מהן פחות משיעור קביעות סעודה - לכו"ע מברך מזונות ולבסוף מעין ג' (משנ"ב קס"ח סקפ"ב).

ב) אם רוצה לאכול מהן כשיעור קביעות סעודה ומעלה - [הוי מחלוקת ב' דעות בשו"ע (קס"ח סי"ג) ולהלכה:] מדינא מברך מזונות ומעין שלש (שו"ע ורמ"א שם), ומ"מ כתב השו"ע דירא שמים לא יקבע סעודה ע"ז (שכח), ואם רוצה לקבוע ע"ז סעודה יאכלנו בתוך סעודת פת (יעו"י שו"ע ורמ"א קס"ח י"ג ומשנ"ב שם סקפ"ב (שכט)).

ג) אם רוצה לאכול סופגניות פחות משיעור קביעות סעודה (של), אבל רוצה לאוכלן בתוך סעודת פת - יכוון להדיא בברכת המוציא

לפטור את הסופגניה. (או שיכוון בשעה שאוכלה בתוך הסעודה, לאוכלה למזון ולא לקינוח נופי' כנראה הוא דצריך לאכלו כשעדיין איננו שבע ונמצא דאכילתו למזון]) (יעו"י ביאה"ל קס"ח - י"ג ד"ה 'וירא שמים' (שלא) (שלב)).

נמצא שהבא לאכול סופגניות אלו בתוך סעודת פת (כנהוג בהרבה בתים בישראל): אם חושב לאכול מהם הרבה כדי שיעור קביעות סעודה ומעלה - נפטר בברכת המוציא לב' הדעות בשו"ע (סי"ג) (וכדיעו"י הערה שכ"ט), ואם חושב לאכול מהם מעט פחות משיעור קביעות סעודה או שמסתפק אם יאכל מהם שיעור קביעות סעודה - יעשה את אחד משני עיצות של הביאה"ל [יכוון בברכת המוציא להדיא לפטור גם את הסופגניות או שיכוון לאוכלה למזון ולא לקינוח].

ר.לד. סופגניות הנ"ל (של), אם טיגנן בשמן שאינו עמוק [אכן גם איננו שמן מועט הניתן רק כדי שלא ישרף]: נכון להיזהר שלא לקבוע ע"ז סעודה (של) ואם רוצה לאכול מהם הרבה כדי שיעור קביעות סעודה, יאכלם בתוך סעודת פת ויפטור מברכת מזונות (לפי ב' הדעות בשו"ע סי"ג כדיעו"י הערה שכ"ט). - ואם חושב לאוכלם בתוך סעודת פת וחושב לאכול מהם פחות משיעור קביעות סעודה יכוון בברכת המוציא להדיא לפטורם, או יכוון לאוכלם למזון ולא לקינוח (יעו"י מג"א קס"ח סקל"ו, והכרעת המשנ"ב סקנ"ו ושו"ע סי"ג ומשנ"ב סקפ"ב).

ברכת סופגניות שלא ערבו בעיסתם הרבה שמן וכיוצ"ב (מצוי בסופגניות הנמכרות בחנויות) (שלה)

ר.לה. מעיקר הדין מברך מזונות וברכת מעין ג' אפילו יאכל מהם הרבה כדי שיעור קביעות סעודה (של), אכן ירא שמים יאכל הסופגניות רק בתוך סעודת פת (אפילו אם אוכל מעט ולא קובע ע"ז סעודה), ויכוון בשעת ברכת המוציא להדיא לפטור גם את הסופגניות או שיכוון בשעה שאוכלם בתוך הסעודה, לאוכלם למזון ולא לקינוח (שו"ע סי"ג, ומשנ"ב ס"ק ע"ז, וביאה"ל שם ד"ה 'וירא שמים'). ויש שעוררו (של) (שכו) דלשו"ע (קס"ח - ז) הוא כמות שיהיה טעם התערובת של שמן וכיוצ"ב ניכר בעיסה. ולרמ"א (שם) שכמות השמן או הביצים וכיוצ"ב יהיו רוב כנגד המים שע"ז נרגש הטעם של השמן וכיוצ"ב הרבה מאוד בעיסה, באופן שטעם זה הוא העיקרי וטעם העיסה טפל (יעו"י שם משנ"ב סקל"ג).

(שכח) ולמשנ"ב קס"ח סק"ד טוב לחוש לכתחילה שמשיעור 4 ביצים יחשב כשיעור קביעות סעודה ולפי ספר "כזית השלם" (ע 47) מעט יותר מסופגניה אחת הוי שיעור 4 ביצים.

(שכט) ובמקרה זה נפטר מברכת מזונות לכו"ע, דלדעה שניה בשו"ע הוי פת כיסנין שקבע עליה סעודה שדינה המוציא וברכהמ"ז כדאיתא בשו"ע קס"ח - ו'. ואף לדעה הראשונה בשו"ע דמחשבי ליה כמעשה קדירה כיון שנטגן בשמן עמוק (יעו"י משנ"ב קס"ח סק"ע), מ"מ נפטר מברכת מזונות, דמאחר שקובע על זה סעודה פשיטא דהוי אכילה ל"מזון" ולא לקינוח, וכל שאוכל למזון מבואר בביאה"ל (קס"ח - י"ג ד"ה וירא שמים) דאף לדעה הראשונה נפטר בהמוציא וברכהמ"ז (וככל שאר מעשי קדירה הבאים למזון ולא לקינוח דנפטרים בהמוציא וברכהמ"ז ואינם טעונים ברכת מזונות באמצע סעודה).

(של) ולדעת המשנ"ב הנ"ל היינו פחות מ- 4 ביצים.

(שלא) הנה מעיקר דינא (שנפסק כדעה הראשונה בשו"ע קס"ח סי"ג) האוכלה בתוך סעודת פת מחוייב לברך מזונות בתוך הסעודה (יעו"י מג"א (קס"ח ל"ה) וביאה"ל (קס"ח י"ג ד"ה וירא שמים) שדימו זאת לדין פת כיסנין המובאת בקס"ח - י"ג) אלא שאם יעשה כן לא ייצא יד"ח דעה שניה בשו"ע (וכתב השר"ע "ירא שמים יצא יד"ח שני הדעות") דאע"פ שסופגניות אלו נילוו עם סוכר וכו' דאז גם לדעה שניה הוי פת כיסנין, מ"מ כבר פסק הביאה"ל קס"ח - ח' ד"ה 'טעונים ברכה' דלדינא אין לברך בתוך סעודת פת על דבר הנילוש בדבש ומי ביצים וכיוצ"ב (דחיישין לראשונים דס"ל דא"ז פת כיסנין האמיתית) ולפ"ז לדעה שניה בשו"ע לדינא אין לברך מזונות על סופגניה בתוך סעודת פת. אמנם העושה כאחד מעיצות הביאה"ל הנ"ל שפיר נוהג הוא כפי ב' הדעות. - ושמא אפ"ל דהכא גם הרוצה לנהוג כפי שני הדעות בשו"ע (סי"ג) יכול לברך מזונות בתוך הסעודה, משום דמצרפינן דעה ראשונה (בשו"ע סי"ג) (שהיא העיקרית לדנא) שסוברת דמדינא מברך מזונות בתוך הסעודה, ואף לדעה שניה הרי הוי פת שנילוש בשמן ביצים וכיוצ"ב ומצרפינן דעה שניה בשו"ע (קס"ח ז) דס"ל דפת שנילושה הוי פת כיסנין שמברכים עליה בתוך הסעודה. ולפ"ז יתכן דהמברך מזונות בתוך הסעודה על הסופגניות מקיים את ה'ירא שמים' שכתב השו"ע (בסי"ג) ונוהג הוא כפי שני הדעות בשו"ע. ומ"מ ודאי שאם עושה אחת מהעיצות הנ"ל של הביאה"ל ונפטר ממזונות שפיר טפי דיוצא יד"ח דעה שניה אף לפוסקים דס"ל דפת שנילושה א"ז פת כיסנין האמיתית.

(שלב) אכן יעו"י דעת הגר"ז אויערבאך צ"ל, הליכות שלמה ע' ש"ח ובדבר הלכה שם אות י"ב.

(שלג) שמצוי שלש את עיסתם עם הרבה שמן וביצים וכיוצ"ב באופן שנחשב פת כיסנין.

(שלד) ולמשנ"ב לכתחילה הוי 4 ביצים.

(שלה) אלא מרכיבי עיסתם דומים מאוד למרכיבי לחם (ולכל היותר למרכיבי חלה מתוקה) ואילו עיסות אלו היו נאפות בתנור היה דינם כלחם גמור (ולא כפת כיסנין) וכל הטעם לברך עליהם מזונות

הוא רק משום שגמר עשייתם היה ע"י טיגון בשמן ולא ע"י אפיה [קונטרס דין ברכת הסופגניות להגר"ש"מ בן שלמה שליט"א].

(שלו) יש להעיר שבמקרה שחשב בשעת לישת העיסה לאפותה ללחם גמור ולאחר הלישה נמלך ועשאה סופגניות אם אוכל ממנה כדי שביעה צריך מדינא לברך ברכת המזון מספק (משנ"ב

קס"ח סקע"ה), ובקונטרס דין ברכת הסופגניות הביא שהיו שבדקו ומצאו במאפיות שיש פעמים שקורה להם כה"ג הנ"ל של 'נמלך' דאז אם אוכל כדי שביעה מחוייב מדינא בברכהמ"ז. והנהוג

כד' השו"ע הנ"ל לאוכלם בתוך סעודת פת נפיק מחשש זה.

(שלז) קונטרס דין ברכת הסופגניות.

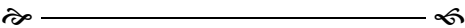
עליו מזונות לפני הסעודה, ולכוון בברכתו לפטור גם את הסופגניות שיאכל אח"כ בתוך סעודת הפת, ואח"כ יטול ידיו ויאכל פת, ויאכל הסופגניות בתוך סעודת הפת (שם).

ברכת הליבבות

רלו. לביבות העשויות מחתיכות ניכרות של תפוחי אדמה שמיעכם ועשאם כעיסה או שגירדם בפומפיה וניכר צורת הפרי, ברכתן בורא פרי האדמה (שלט). אכן אם הליבבות נעשו מקמח תפוחי אדמה באופן שעתה לא ניכר שהן תפו"א (מחמת האפיה והטיגון) מברך שהכל (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'זוזאת הברכה' ע' 239).

✧ כתב בדרושי הצל"ח (דרוש ל"ח לתוכה, אות ד' ע' תרי"ט) ז"ל "בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל שזה היה כוונת היונים, והנה בעוה"ר בעת הגלות אפס מקום להשראת השכינה, כי הרב בית מקדשינו, והקב"ה ברחמיו השאיר לנו שארית, וכתוב 'ואחי להם למקדש מעט' אלו בתי כנסיות ושם השכינה שורה, ואלו המדברים בביהכנ"ס, אין לך מורד במלכו של עולם בחיבלו ולפניו גרול מזה, וזה מטמא אויר הקדוש דזוגמת היונים שטימאו המזבה, כי זה מעמיד צלם בחיבל, כי בכל עבירה נעשית קליפה ורוח הטומאה, ובעוה"ר נתפרץ הדבר מאוד" עכ"ל (שם).

(שלח) יעו"ש (קונטרס דין ברכת הסופגניות) דהביא דהנה בעיקר הני ב' עיצות הנ"ל של הביאה"ל יל"ע, דעל מש"כ לכוון לאכול לשם מזון ולא לשם קינוח יוקשה האיך מהני עיצה זו בסופגניות דידן שרגילות לאוכלם לקינוח ולמיתוק ולא למזון כעיקר סעודה. - וכמו"כ על מש"כ הביאה"ל לכוון בברכת המוציא להדיא לפטור את הסופגניה, הקשה ע"ז בספר שלמי תודה (חנוכה סי' ל"א ע' י"ט) דכל הטעם דהמוציא פוטר פת הבאה בכיסנין נתבאר באבן העזר (קס"ח) דמאחר שכשקובע עליה סעודה עיקר דינה בהמוציא לפיכך אף כשלא קבע מהני ליה ברכה זו בדיעבד, אכן הני סופגניות לפי מאי דקטינן שאינם פת, הרי הם כמעשה קדירה ותבשיל שגם בקביעות סעודה אין מברכים עליהם המוציא (וכמו שפסק המשנ"ב שם סקע"ז) וא"כ אין להם להפטר בהמוציא. - והביא שם דכן העיר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל. ויעו"ש חיי אדם (כלל נ"ח סעי' א') שפסק להדיא דאין המוציא פוטר תבשיל של אחד מחמשת מיני דגן, ושם בנשמת אדם הוכיח כן מהרמב"ם (פ"ח ה"א), וכמו"כ יוקשה דאם סמכו על מה שברכת המוציא פוטרת מזונות מה הועילו בזה, הרי גם ברכת מזונות פוטרת בדיעבד המוציא, וא"כ איך שינהג מהני ליה ברכתו לשיטה אחת לכתחילה ולשיטה אחת בדיעבד - אמנם הנוהג כעיצה הנ"ל מפיק נפשיה מפלוגתא ויצא יד"ח כל השיטות לכתחילה. עכת"ד, ויעו"ש מש"כ בזה עוד.

(שלט) לפי שברך כלל עדין ניכר לכל שתפוחי אדמה הם ולפיכך לא נשתנה ברכתן - יעו"ש משנ"ב סי' ר"ב סק"מ, וכ"פ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"כ, וב'זוזאת הברכה' בשמו בעמ' 239, והגרי"ש אלישיב זצ"ל ב'קובץ תשובות' ח"ג סי' ל"ב. - אמנם בסידור היעב"ץ בדיני ברכה"נ (ק"א סק"ח) כתב דאם עשאם תבשיל מברך שהכל, וכע"ז בדרך החיים.

(שמ) ודבר זה הוא חיוב גמור מדינא דגמ' (גמילה כח). ונפסק ברמב"ם (פ"א מתפילה ה"ו) ובשו"ע (קנ"א א') "בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה". ולדעת היראים סמ"ג וסמ"ק הוי מצות עשה מדאורייתא של 'ומקדשי תיראו'. ובחפץ חיים בפתיחה לספר (עשין, עשה ז' בבמ"ח סק"ח) פסק כהני ראשונים דאף בזמן הזה יש מצות מורא מקדש מדאורייתא בביהכנ"ס ובביהמ"ד, (וכמו"כ בספר המצוות שהוציא בסוף ימיו הביא מצו"ע דמקדשי תיראו על בתי כנסיות ובתי מדרשות כמצוה דאורייתא לכל דבר יעו"ש מצוה י"ח, וכתב שם להזהר בהם משחוק והיתול ושיחה בטילה וקדושתם חמורה מאוד יעו"ש), וכן נראה מד' החיי אדם (כלל י"ד ו') דס"ל כן להלכה (וכ"ה בבן איש חי שנה א' פ' ויקרא אות א', ובספר לחמי תודה למהר"י בסאן זיע"א שפסקו כן להלכה). (ובכל פעם ופעם שנזכר משיחה בטילה בביהמ"ד ובביהכנ"ס ראוי לו לכוון לקיים ולצאת יד"ח מצוה מדאורייתא של 'ומקדשי תיראו' לדעת כל הני פוסקים). ועכ"פ לכו"ע הוי איסור גמור מדינא. - ובמשנ"ב (קנ"א סק"ב) הביא מהפמ"ג דאפילו שיחת חולין לצורך פרנסה אסורה בביהכנ"ס (ויל"ע אי כוונתו דוקא פרנסה משום דהוי כ'עסק גדול' או"ד ה"ה אפילו כל דיבורי חול אע"פ שהם לצורך ואינם בכלל 'דברים בטלים' יהיו אסורים בביהכנ"ס) (ויעו"ש ב'מסגרת השלח"ן שעל קיצו"ע סי' י"ג סק"א דיש להתיר להלומדים לדבר בדברים הנצרכים כדי שלא יתבטלו מלימודם במה שיצטרכו בכל פעם לצאת חוצה... וכ"פ הגר"ש דבליצקי זצ"ל - 'שומע ומוסיף' בין המצרים (התשע"ז) עמ' כ"ג-כ"ה).

ובמג"א סי' קנ"א סק"ג ובמשנ"ב שם סק"ג הביאו מס' הכוונות דהאריז"ל היה נוהר מאוד שלא לדבר בביהכנ"ס אפילו דברי מוסר ותשובה (רק תפילות) פן ימשך ממנו דברי חול.

ויעו"ש בקונטרס 'זון מצולה' (הובא בספר 'קדושת בית הכנסת ובית המדרש' ע' ז') דתיאר מעט מזעיר מהצרות שעברו אחינו בית ישראל בגזירות ת"ח-ת"ב' ושם כתב שנהרגו מאות אלפים במיתות משונות ואכזריות שלא שמעתם אוזן ולא עלו במחשבה... ולא היתה מיתה משונה בעולם שלא עשו להם, וכל ד' מיתות ב"ד. וכך היו עושים לכל קהילה וקהילה שהיו מגיעים אליה, ואת הס"ת קרעו לקרעים ועשו מהם שקים, ונעלים לרגליהם, ואת הרצועות של התפילין כרכו מסביב לרגליהם, והשליכו בראש כל חוצות את הבתים של התפילין, ומשאר ספרי הקודש עשו גשרים ברחובותיהם, אשר כל השומע תיצלנה אוזניו משמוע. ובאחד המקומות, מרוב ששחטו שם יהודים, נהפכו מי הנהר לצבע אדום, ועשרות אלפי יהודים מתו מרעב ודבר ומגפות ב"מ... התקיים בהם הקללות שבתורה 'ובבוקר תאמר מי יתן ערב'. והפסוק 'גם כל חולי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת', וכתנה צרות רעות ורבות. עכת"ד. - ובקונטרס ש"י למורא (דף כ"ה ודף ע') הביא דידוע שהגאון בעל תוספות יו"ט זיע"א התענה וביקש רחמים שיודיעו משמים מה זה ועל מה זה נענשו כלל ישראל בעונשים קשים ומרים כאלו, ונגזרה גזירת חרב ואובדן על רבבות אלפי ישראל? והשיבו לו בחלום, כי הגזירה באה מחמת שמזלזלין בקדושת ביהכנ"ס וביהמ"ד, ומדברים דיבורי חול בביהמ"ד, ועל ידי שדיברו בביהכנ"ס וביהמ"ד פגמו באות וא"ו של 'דבור' ונעשה 'דבר', ב"מ. וכשנודע לו כל זאת, תיקן התיו"ט לעשות 'מי שברך' למי שאינו מדבר בשעת התפילה. והיה מעורר ומזהיר הרבה את חומר האיסור לאלו המדברים בביהכנ"ס וביהמ"ד עכ"ד.

ובעת השואה הנוראה כאשר עלה הצורר מאשכנז ימ"ש והכריז ר"ל כשליש מהעם היהודי במדינות אירופה הי"ד, ובחסדי ה' אשר הותר לנו לפליטה, ואילו למדינות יהדות ספרד לא הצליח הצורר לבצע את זממו, ואמר אז כ"ק האדמו"ר מגור זצ"ל בעל אמרי אמת, שעמדה להם ליהדות ספרד להינצל מן הגזירה בזכות שממרו מאד על קדושת בתי הכנסת ולא היו משיחין בשעת התפילה, ורמז לזה כדכתיב 'ה' ילחם לכן ואתם תחרישון' - אימתי 'ה' ילחם לכם" בזמן ש"אתם תחרישון" שאין אתם משיחין בשעת התפילה, ואז אתם יכולים להיות בטוחים שה' ילחם לכם (הובא בקונטרס 'קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות', ובתשובות והנהגות ח"א סי' קנ"ז, וב'טעם ודעת' על התורה).

והגר"א זיע"א כתב באגרתו: "וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים אבל בדברים האסורים, כגון לשון הרע וליצנות ושבועות ונדרים ומחלוקת וקללות, ובפרט בבית הכנסת ובשבת ויום טוב, על אלו צריך לירד לשאול למטה הרבה מאוד, ואי אפשר לשער גודל היסורין והצרות שסובל בשביל דיבור אחד, ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב" עכ"ל.

ובדרשות החתם סופר (ח"ב עמ' ש"ט ע"ב) כתב "...הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו מקדש מעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אנו נוהגים בהם קדש, אזי... התפלות נשתלחות לשער השמים, אם אך ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים, וההבל של דברים בטלים הוא טמא ומתלבש בו שר של חו"ל והוא גם הוא נעשה בעל הבית בבית הכנסת ר"ל ומקבל התפילות ומכניסם אל החיצונים והו"ל כעובד ע"ז עכ"ל.

ובמשנ"ב קנ"א סק"ב כתב "ובזוה"ק פ' ויקהל הפליג מאוד בגודל העון הזה. וכל שכן שיש ליזהר בביהכנ"ס ובביהמ"ד מעון דיבורים אסורים, כגון לשח"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות כי מלבד שהם עונות חמורים מאוד, עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטיין של מלך לפני המלך" עכ"ל.

[ומה שנזכר בכמה מקומות להתייר לדבר שיחה בטילה ותיצ"ב בביהכנ"ס ובביהמ"ד משום ה'טענה' שבנו את בית הכנסת ובית המדרש 'על תנאי', טענה זו בטעות יסודה, דשיחה בטילה שחוק וכיוצ"ב הם בכלל 'קלות ראש' (כמש"כ השו"ע קנ"א א') ועל דברים שיש בהם 'קלות ראש' לכו"ע לא מהני תנאי כלל וכלל (כדיעו"ש שו"ע קנ"א א' ו' ושינה"צ שם אות כ' וביאה"ל סוד"ה אבל ביישובו וכמו"כ בביאה"ל שם סוד"ה אבל בבתי כנסיות) וכמו"כ אף גבי תלמידי חכמים דהותר להם (קנ"א א' ומשנ"ב שם) לאכול ולשתות ולשון בבתי כנסיות ובתי מדרשות אם לומדים בהם (לשו"ע מדוחק ולרמ"א אף שלא מדוחק) כתב המשנ"ב (שם סק"ז) דלעשות קפנדריא או ליכנס בהם מחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים... וכל שכן שחוק והיתול ושיחה בטילה אסורים דאטו תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא המקדש].

וביותר חמור הדבר, המדבר בשעת התפילה דכתב השו"ע (קכ"ד ז') "לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"ץ חוזר התפילה, ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערים בו". - וכבר האירו דזהו המקום היחידי שהשו"ע מזכיר לשון זו ד'גדול עונו מנשוא' שהוזכרה בתורה לגבי רצח!!! כשקין רצח את הבל אחיו (בראשית ד' יג').

ובס' 'תוכחת חיים' להגר"ח פלאג"א זיע"א (ח"ב פ' תרומה) כתב "...ע"י שנוהג קדושה בביהכנ"ס וזכה שה' שומע תפילתו ומצילו מיד האויב שלא יעשה בו כליה" (נמוש"כ הרד"ק עה"פ ביחזקאל י"א ט"ו). ובסו"ד הביא ד"מ שזוהר שלא לדבר בביהכנ"ס שיחה בטלה בחיים חיותו יראה זרע ויארץ ימים וחפץ ד' בידו יצליח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו... וכי לאחר מותו תנוח נפשו בקבר... לבטח, ואינה לרקבים גופו ועצמותיו... כי אף בשרו ישכון לבטח שלא ירקב בקבר ואפי' במיתות קרוי חי והריהו בחיים". עכ"ל.

והוה עובדא ביהודי שנתגלתה אצלו מחלה קשה ל"ע ובצר לו פנה אל רבו הגה"צ רבי אביגדור מילר זצ"ל ובא להתחנן על נפשו שיתפלל עליו שיושע. שאלו הרב האם הוא מתפלל בביהכנ"ס אשר שם משוחחים בעת התפילה? והשיב לו כן. אמר לו הרב, אם כן אין לך תקנה למחלתך, מאחר ומבואר בזוהר ובספרים הקדושים שבביהכנ"ס אשר מדברים בו בשעת התפילה, התפילה נשארת כאין ואינה עולה למעלה, וא"כ כל התפילות שלך אינן עולות למעלה. התלמיד העתיק את תפילתו לביהכנ"ס אחר אשר לא משוחחים בו בעת התפילה ונתרפא

ערב שבת חנוכה

רלו. הנוסע מביתו ל"שבת חנוכה" דין הדלקתו בערב שבת ובמוצ"ש נתבאר לעיל דינים ע"ח ע"ט.

◊ הזריזים מכינים מערב שבת השמן והפתילות בנרות להדלקה של מוצאי שבת (לוח ארץ ישראל).

הדלקת נרות חנוכה בער"ש

רלה. אם מדליק הרבה זמן קודם שקיעת החמה, נכון לכתחילה כשאפשר לו שיתפלל מנחה תחילה ורק אח"כ ידליק הנרות (שמא) (משנ"ב תרע"ט סק"ב ושעה"צ סק"ז). וי"א דאם אין לו מנין קודם ההדלקה, לא יתפלל ביחידות בשביל כך, אלא יתפלל מנחה בציבור לאחר ההדלקה (כף החיים תרע"א סקע"ט בשם קיצור השל"ה וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'חשוקי חמד' חנוכה הנדמ"ח ע' קל"ה. - ולכאור' כ"ה משמעות לשון המשנ"ב דכתב "לכתחילה כשאפשר לו").

רלט. צריך ליתן שמן בנר כדי שיעור שידלק חצי שעה אחר צאה"כ (משנ"ב תרע"ט סק"ב).

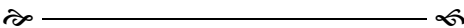
רמ. גם בער"ש אין להדליק נר חנוכה אלא אחר זמן פלג המנחה (משנ"ב תרע"ט סק"ב) (ובמשנ"ב סי' רס"ג סקי"ט הביא דעת הלבוש והגר"א דפלג המנחה הוא שעה ורביע לפני השקיעה הנראית (שעות זמניות) וכך נקטו להלכה הערוך השלחן (רס"א ס"י) ואגר"מ (ח"ד סי' ס"ב ד"ה אף). (וזהו זמן פלג המנחה המפורסם בלוחות) (שמב) (שמג).

רמא. הנוהג לקבל שבת מוקדם (לאחר פלג המנחה), יכול לקבל שבת מוקדם גם בער"ש חנוכה ולהדליק בשעה זו נרות חנוכה (אגר"מ או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ואף יעו"ש. וכ"ש שאין צורך לאחר את קבלת שבת יותר משבוע רגיל. וכן נהגו רבים מגדולי ישראל, יעו"ש ספר 'מועדים וזמנים' ח"ח ע' ל"ז שהגרי"ז זצ"ל נהג להדליק נר שבת 40 דקות לפני השקיעה, ובשעה זו ג"כ הדליק נר חנוכה. וכתב שם שכך ראה אצל הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל. - והגר"ש דבליצקי זצ"ל נהג להדליק נרות שבת כל שבוע שלשת רבעי השעה קודם השקיעה, וכן נהג בשבת זו, ונרות חנוכה הדליק כשעה לפני השקיעה בזמן 'פלג המנחה'). וי"א דבערש"ק חנוכה יאחר מעט וידליק כ-35 דק' לפני השקיעה (שמד) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קנ"ג).

רמב. מדליקים נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת (שמח) (שו"ע תרע"ט א').

רמג. איש שהדליק נר שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נר חנוכה (שמ"ח). אבל אשה שהדליקה נר שבת שוב לא תדליק נר חנוכה (משום דהמנהג הוא דהאשה מקבלת שבת בהדלקתה) אלא תאמר לאחר להדליק, והוא יברך "להדליק נר חנוכה" בשבילה, אבל ברכת שעשה נסים ושהחיינו (ביום הראשון) יכולה בעצמה לברך (דלא גרע מרואה נרות אצל אחרים) (משנ"ב תרע"ט סק"א ושעה"צ שם אות ג').

רמד. לכתחילה תדליק האשה נרות שבת אחר שגמר הבעל להדליק כל הנרות של חנוכה (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שמ"ח)). אמנם אם זה בליל ז' או ח' שיש הרבה נרות והאשה רוצה למהר מחמת הזמן, יכולה להדליק אחר שהדליק הבעל נר אחד בלבד (בן איש חי פרשת וישב אות כ'). רמה. אם כבו הנרות ועדיין לא נכנסה שבת, אם המדליק עדין לא קיבל שבת, ראוי להחמיר לחזור ולהדליקם בלא ברכה (משנ"ב תרע"ג סק"כ"ז). - ואם כבר קיבל שבת ועדיין לא נכנסה שבת, מותר לומר לחברו שידליקם (משנ"ב שם).

(חשוקי חמד חנוכה ע' ע"ד). - ובאחד מבתי הכנסיות של חניכי הישיבות היה יהודי שנחלה במחלה קשה ר"ל, ומצבו היה מסוכן מאוד, והרופאים אמרו נואש לחייו, נכנסו להגרי"ל שטיינמ"ל זצ"ל ושאלוהו מה ניתן לעשות בכדי שהחולה יבריא ויארץ ימים, ענה להם שכל המתפללים באותו ביהכ"נ יקבלו על עצמם שלא לדבר מתחילת התפילה ועד סופה. וכן עשו ומה רבו מעשיך ה' רופא כל בשר ריפא את החולה (קונטרס 'תנו כבוד לה'). וכן כתב הגרי"ל זצ"ל במכתבו בתו"ד (משנת התשס"ז הובא בגליון כאל תערוג 229) "לכ' עדת ישראל אשר ב... ד' עליכם יהי', שמעתי על האסונות שפקדו במקומכם ר"ל, ואתם חושבים לנכון שיש בודאי צורך להתחזק יותר ביראת שמים, כמוכן אין אתנו יודע עד מה, ועלינו להתחזק בכל הענינים, אבל מה שיש להניח מאוד לזיזת בדברים שבין אדם לחבירו שזה מאוד חמור ... ומאוד להזהר מלדבר דברי חול בבהכנ"ס ובפרט בשבת". - וכע"ז אירע באחד מבתי הכנסת בבני ברק, אדם צעיר בריא וחסון קיבל דום לב רח"ל ל"ע ואיבד את ההכרה, לאחר ג' ימים שכב ללא הכרה וסכנת חיים גדולה נשקפה לחייו, וכבר הנהלת בית החולים ביקשה מהמשפחה לתרום את אבריו רח"ל, נכנס אחד מהמתפללים להגר"ש דבליצקי זצ"ל ושאלוהו מה ניתן לעשות כדי להציל חייו של יהודי זה, וענה לו, שכל באי בית הכנסת יקבלו על עצמם שלא לדבר בתוך בית הכנסת בדברים בטלים מתחילת התפילה ועד סופה, ויחתמו על כך בדף, ויתלוהו בבית הכנסת למען יזכרו וישמרו, וע"ז כך מובטח שיהיה זה יצא מאפילה לאור גדול, וכך הוה, החתימו את באי בית הכנסת ותלו זאת על דלת בית הכנסת, ולאחר זמן קצר התעורר החולה ושב להכרתו ויצא מאפילה לאורה. - וכע"ז כתב בעל השומרי אמונים (ח"ב ע' רנ"ה, הובא בקונטרס קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות) וגדולה מדה טובה פי חמש מאות בכמות ואיכות וממהרת לבוא, ולכן כל יחיד ויחיד, ביהכנ"ס וביהמ"ד וקהילה, שמקבלים לא להשיח בביהכנ"ס וביהמ"ד, זוכים לישועות נוראות ברוחניות וגשמיות, להם לבניהם ולבני משפחתם ובני קהילתם, בתמידות וברציפות לאורך ימים ושנים רבות, עכ"ד.

ובספר חרדים (פ"ט אות י"ט) מנה מצוה זו דמקדשי תיראו בכלל מצוות עשה מדאורייתא התלויות בלב, ומיניה ילפינן דעיקר חיוב מצוות עשה זו היא על הלב, שאדם ירגיש בליבו פחד ומורא השכינה בשעה שנמצא בבית הכנסת ובבית המדרש, ומתוך כך יזהר בכל הדינים הנוהגים בבית המדרש - וכ"ה בשל"ה הק' (שער האותיות אות ק' קדושה ע' רס"ז) שכל כמה מצוות התלויות במח ובלב, ואחד מהם מורא מקדש, וז"ש "ועתה בעוונותינו שאין ביהמ"ק, יחקוק בלבנו מורא ביהכ"נ ולא ידבר שום שיחה בביהכ"נ אפילו שלא בשעת פסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכותיה והתפלה" עכ"ל. וכל הבא ליטרה מסייעין בידי.

(שמא) דאי לאו הכי נראה קצת כתרתי דסתר, דהא מכיון שמדליק בעוד היום גדול על כרחך סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה, וא"כ איך יתפלל אח"כ מנחה (שעה"צ שם ד' מפרימ"ג).

(שמב) ובטעם הדבר שבערב שבת אפשר להקדים ולהדליק ולברך 'צונונו' על נרות החנוכה לכתחילה מפלג המנחה, יעו"ש שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ז'), דכתב דהוא משום דחנוכה הלא אי אפשר בלא שבת, וא"כ חשמונאים שתיקנו הדלקת נר חנוכה, מעיקרא הכי תיקנו להיות זמן הדלקתו בער"ש קודם לילה, ושפיר שייך לברך וציונו, שהרי המתקנים כך ציוו מעיקרא, ע"כ. וכך מבואר באגר"מ או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ואף יעו"ש.

(שמג) ויש פוסקים שסוברים דפלג המנחה הוא שעה ורביע זמנית קודם צאת הכוכבים, והמחמירים כדעה זו (משנ"ב תרע"ב סק"ג ותרע"ט סק"ב, וכ"ה במשנ"ב רס"ג סק"ט בדעת המחבר) זמן זה יוצא בארץ ישראל בין 35 ל-40 דקות קודם זמן השקיעה (לדחז"א וכף החיים (סימן רס"א ססק"א) דצאת הכוכבים הוא כ-40 דקות לאחר השקיעה, לפי"ז למחמירים דהוא שעה ורביע קודם צאה"כ, פלג המנחה בא"י הוא 35 דקות לפני השקיעה, ואין להדליק קודם לכן אפי' בע"ש. - אמנם בשם החז"א אמרו שלפעמים הקל בשעת הצורך להחשיב צאת הכוכבים 35 דקות אחרי השקיעה (אפי' בדאורייתא וכ"ש בחנוכה דרבנן) ולפי"ז פלג המנחה הוא 40 דקות קודם השקיעה, והוא זמן הדלקת נרות למנהג ירושלים, ואז אפשר להדליק נר חנוכה).

(שמד) לנוהגים להדליק בכל ער"ש 40 דקות קודם השקיעה.

(שמה) כדי לצאת דעת היש אומרים דסבירא להו דאי ידליק של שבת תחילה, קיבל שבת ואיתסר להו במלאכה - משנ"ב שם סק"א. ובבן איש חי פ' וישב סעי' כ' כתב שיש בדבר זה טעם ע"פ הסוד וכ"ה בכף החיים תרע"ה סק"ב.

(שמו) דרוב הפוסקים סוברים דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר (משנ"ב סק"א).

(שמו) 'שמענתא דמשה', שמועתי משה ע' תע"ה מ'מועדי ישרון' פ"א הערה 122.

◊ בלקט יושר (ע' 153) הביא שרבו התרומות הדשן בהדלקת ער"ש (לא שר 'מעוז צור' לאחר אמירת הנרות הללו כמנהגו כל יום אלא) "אמר הזמר 'מעוז צור ישועתי' בליל שבת על השלחן עם שאר מזמורים". עכ"ל.

שבת חנוכה

רמו. דעת שו"ע (ע"ר ב') דאין אומרים פרק 'במה מדליקין' בשבת חנוכה (מפני שנוכר בה פסול שמנים שהם אסורים בשבת ולא בחנוכה - משנ"ב סק"ד) ודעת רמ"א (שם) דאומרים.

◊ בסעודת שבת של חנוכה (וכ"ש אם הל בו ר"ח) ירבה בסעודה יותר מבשאר שבתות השנה משום פרסומי ניסא (בן איש חי שנה א' פ' וישב אות כ"ח).

משחק בסביבון בשבת קדש

רמז. מותר לשחק בשבת בסביבון ע"ג השלחן, אכן אסור לשחק בזה ע"ג קרקע. וכ"ז לבן אשכנז, אכן לבן ספרד אין לשחק בזה בשבת כלל. (שמח)

רמח. אסור לשחק בשבת בסביבון באופן שע"י שיפול הסביבון בצד מסוים, יזכו המשחקים בחפץ כל שהוא (כמבואר ברמ"א סי' שכ"ב סעי' ו', שאסור להפיל גורלות בשבת), ואעפ"כ אין הסביבון נחשב ל'מוקצה' משום 'כלי שמלאכתו לאיסור' (מכיון שהרגילות היא בדרך כלל לשחק בו סתם, נמצא שרוב תשמישו הוא צורך היתר) (הגר"נ קרליץ זצ"ל ע"י הגרי"א דינר שליט"א - 'והגית' עמ' 226 ובחוט שני ר"ה יו"כ עמ' ד"ש).

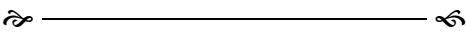
רמט. בשבת קדש שמוציאין שני ספרי תורה, ומחזיק אחד מהאנשים ס"ת ע"י הבימה עד שיגיע זמן קריאת המפטיר, יזהר האוחז את הספר להתרחק קצת מן הצד כדי שלא יחזיק את הספר אחורי הקוראים בתורה (משנ"ב קמ"ז סק"ט).

הדלקת נרות חנוכה במוצ"ש

רנ. "במוצאי שבת חנוכה מזדרזין מאוד להתפלל מעריב במוקדם האפשרי כדי שלא יעבור זמן ההדלקה" (מעשה רב אות רל"ז). ולדעת הרמב"ם לאחר חצי שעה אינו מדליק כלל, ודעת הגר"א במעשה רב אות רל"ו דאם עבר חצי שעה מזמן כלות רגל מן השוק שוב אינו יכול לברך, ואע"ג דאנן קיי"ל דאף לאחר חצי שעה מדליק ומברך, מ"מ לכתחילה יש להזדרז בזה, ויעוי' עוד משנ"ב תרע"ב ססק"א). (ובלוח ארץ ישראל כתב דמתפללים 23 דקות לאחר השקיעה ^(שמ"ט)), אכן הנוהגים כדעה א' המובאת להלן בדין הסמוך אין מקדימים את זמן תפילת ערבית מכל שאר מוצ"ש ^(שנ).

רנא. מי שנוהג בכל מוצ"ש שלא לעשות מלאכה עד זמן ר"ת, אף במוצ"ש זו לא ישנה ממנהגו, וידליק נרות חנוכה רק לאחר זמן ר"ת ^(שנא) (כן נהגו הגר"ח מבריסק זצ"ל ובנו הגרי"ז זצ"ל, אע"פ שהגרי"ז זצ"ל הקפיד מאוד על הדלקה בתחילת השקיעה ^(שנב) - תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב אות ו' ^(שנב) וכ"ד הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קל"ה והגר"מ פיינשטיין זצ"ל דראוי לכל בן תורה וירא שמים שלא להדליק נרות חנוכה לפני 72 דקות לאחר השקיעה ^(שנד) וכ"ד הגר"ש דבליצקי זצ"ל - שומע ומוסיף התשע"ז בסוף הספר הערה 35 ^(שנה). וכ"ד הגר"נ קרליץ - 'חוט שני' חנוכה עמ' שי"ח. ובספר 'אורות חיים' [להגאון רבי חיים דרוק זצ"ל] הביא יותר משלשים ראשונים, והרבה אחרונים דס"ל כר"ת, ולכן מסיק להחמיר בספיקא דאורייתא - 'מועדים וזמנים' ח"ב סי' קנ"ה). וי"א דהנוהגים בכל מוצ"ש להחמיר שלא להבדיל ולא לעשות מלאכה עד זמן צאת השבת לר"ת בתורת חומרא ולא מעיקר הדין, במוצ"ש מדקדקין להדליק הנרות קודם זמן זה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, והיה רגיל לספר עד כמה נזדרזו גדולי ירושלם להדליק נר חנוכה מיד במוצ"ש - 'הליכות שלמה' ע' שי"א ושם הערה 69, וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' ע"ה וב'פניני חנוכה' ע' קנ"ה, ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - ספר 'חנוכה הלכות ומנהגים' ע' קכ"א, וכן מטו משמיה דהבית הלוי דנהג כן ^(שניו) ^(שניז). ועכ"פ יש ליזהר שלא להקדים ההדלקה קודם זמן צאה"כ (ביאה"ל סי' רצ"ג ד"ה ג' כוכבים).

◊ על המדליקים נר חנוכה קודם חצי שעה לאחר השקיעה ר"ל כתב בספר 'בין השמשות' (להגרי"מ מיקוצ'נסקי זצ"ל עמ' פ"ה) "בשביל הידור מצוה דרבנן מכניסים את עצמם בספק חילול שבת, ולא עוד אלא לכבוד הידור המצוה יש מחהמון הפשוט החוטפים את חק"ש והתפילה מאין התכוונות, שאין ביטול הזכרת שם אחד בכוונה שווה בכל הידור מצות נר חנוכה! - החרד לדבר ד', יחדר גם בלילה זה ... להתפלל ... בלי שום חטיפה ובהלה, ונרות חנוכה יהיו מוכנים מערב שבת ... וזהו הידור האמיתי, ובכל דרכיך דעהו! עכ"ל.

(שמח) דנהג דעת השו"ע סי' ש"ח סעיף מ"ה דאסור לשחק בכדור בשבת ויו"ט.

(שמט) והגרי"ש אלישיב זצ"ל נהג להתפלל 22 דקות לאחר השקיעה (הגר"א צ"ע ישראלזון שליט"א). ובספר 'בין השמשות' (להגרי"מ טקוצ'נסקי זצ"ל עמ' פ"ד אות ד') כתב דרבי שמואל סלאנט זצ"ל ה' מתפלל 20 דק' אחר השקיעה, והדליק מיד אחר שמו"ע ערך 34 דק', והנה ה' מוכן מער"ש.

(שנ) ואין להדליק נרות חנוכה לפני מעריב, דתדיר ושיאנו תדיר, תדיר קודם (הגרי"ז פ"ש צ"ל 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' שפ"ז). אכן כשהזמן התאחר יעוי' מעשה רב (אות רל"ז), וכן בתוספת מעשה רב (אות ס"ז) זל"ש "שמעתי מהרב מוהר"א בעהמ"ח ספר חיי אדם שפעם אחת אירע שאיחר החסיד ר' זלמן במוצאי שבת ובא אחר ת"ע וצוה אדמו"ר שידליק נר חנוכה ואח"כ יתפלל ערבית".

(שנא) שאין להקל ח"ו בשבת קדש דחנוכה משאר שבתות, ובפרט ד"א דלא כלה רגל מן השוק בזמנינו עד שעה מאוחרת טפי מבזמן הש"ס, ושכר שמירת שבת בידו (מועדים וזמנים ח"ב סי' קנ"ה).

(שנב) ב"עובדות והנהגות לבית בריסק" ח"ד (ע' ק"ג) הביא בשם הגר"מ מאיר הלוי זצ"ל (בן הגרי"ז זצ"ל) "וכשרצה מאן דהוא לזרז את הש"ץ, אמר מרן הגרי"ז שאין למהר כי במוצ"ש מאחר שבין כך אי אפשר להדליק בזמן הרגיל עם תחילת השקיעה תו ליכא קפידא למהר בהדלקה". ובח"ב (ע' ק) הביא מהגר"מ צ"ע ברלין שליט"א ששמע שאמר מרן הגרי"ז "במוצ"ש זמן הדלקת הנרות הוא בשעה שאצל האדם צאת השבת ... אצל אותם האנשים שאצלם יוצאת השבת בזמן הרגיל אזי זמן הדלקת הנרות הוא באותו הזמן, ואצל אותם שאצלם יוצאת השבת בזמן רבינו תם אזי אצלם הזמן הוא אז, ואצל מי שאצלו יוצאת השבת ב'אחטעל' או ב'זעקסטיל' אזי זמן הדלקת נרות חנוכה הוא אז...".

(שנז) ויעוי' דהביא דשמע מהגרי"ז זצ"ל שאביו הגר"ח זצ"ל החמיר מאוד כשיטת ר"ת במוצ"ש ק חנוכה זירז מאוד שיספיקו להדליק תוך חצי שעה מזמן ר"ת (וכ"ז הגר"ש דבליצקי זצ"ל), אכן הגרי"ז עצמו איחר גם יותר מחצי שעה לזמן ר"ת (תשובות והנהגות שם).

(שנד) 'שמעתתא דמשה' ע' שע"ה.

(שנה) ויכולים לסמוך על דעת הריטב"א שבת כא: הנדמ"ח דכתב דזמן של 'תכלה רגל מן השוק' הוא בכל מקום כפי מה שהוא (הגר"ש זצ"ל שם) ויעוי' עוד לעיל הערה קע"ט.

(שנו) וכן אמר הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל שהבית הלוי א"פ שבכל השנה היה מקפיד לחכות, במוצאי שבת חנוכה לא חיכה (שמחת המועדים' ע' רס"ט).

(שנז) יעוי' ארחות רבינו (ח"א ע' קכ"ז) שהחזו"א זצ"ל לא החמיר כשיטת ר"ת ואפי' במלאכות דאורייתא, ואמר לא' ממשפחתו שלהגר"א ז"ל היה ראיות ברורות דלא כר"ת, לכן אינו מחמיר כשיעור ר"ת (אכן דקדק מאוד להמתין 40 דק' לאחר השקיעה - יעוי' מועדים וזמנים ח"ב סי' קנ"ה).

רנב. כיון שבארץ ישראל במציאות נראים הכוכבים כ-30 דק' לאחר השקיעה (אע"פ שלענין מלאכה אין להקל בזמן זה) על כן [לדעה השניה בדין הקודם], י"א דיש להקפיד להדליק לפני שיעבור חצי שעה מצאה"כ, שהוא כשעה לאחר השקיעה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' ע"ד - ובספר 'נברשת' ח"ב דף מ"ג ע"ב כתב דידליקו לערך 53 דקות לאחר השקיעה, וב'לוח ארץ ישראל' כתב דמדליקין 35 דקות אחרי השקיעה ^(שנח)). ואף הנהוגים להדליק לאחר זמן צאת השבת לר"ת מ"מ יש להם להזדרז למהר להדליק בהקדם בהגיע זמן צאת השבת לר"ת (הגר"צ אבא שאול זצ"ל - 'אור לציון' ח"ד עמ' רס"ו).

רנג. אם אין לו בסביבתו מנין מוקדם במוצ"ש כדי שיוכל להספיק להדליק בתוך חצי שעה לצאה"כ לא יפסיד בשביל כך תפילה בציבור אם לאחר שיתפלל יהיו עדין עוברים ושבים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וטעמו דעל כרחק צ"ל שמתחילה קבעו חז"ל שבמוצ"ש זמן ההדלקה מאוחר יותר מבימות החול, דהא לדעה שההדלקה היא בתחילת השקיעה לא יתכן להדליק במוצ"ש באותה שעה, ומ"מ כיון דאין דבר זה ברור לכתחילה אף במוצ"ש ידליק בתוך השעה שלאחר השקיעה, אכן עכ"פ לא יפסיד בשביל כך תפילה בציבור) (פניני חנוכה' ע' קנ"ה).

רנד. מי שיודע שלא יהיה בביתו במוצ"ש בתוך חצי שעה שלאחר צאה"כ וכשיגיע לביתו עדין יהיו מצויים עוברים ושבים (וכגון שנסע לשבת חנוכה לעיר אחרת ונוהג כהפוסקים הנ"ל דההדלקה במוצ"ש תהא בביתו) י"א שימתין להדליק בעצמו עד שיבוא לביתו ולא ימנה את בני ביתו או שליח להדליק בביתו בזמן (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ודלא כבשאר ימות חנוכה דיש לו למנות שליח להדליק בזמן ולא לדחות ההדלקה לאחר חצי שעה אחרי צאה"כ - 'באר ישראל' עמ' ע"ה - וטעמו יעוי' בדין הסמוך לעיל, וכ"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל).

רנה. מן הנכון שיכינו הנרות קודם השבת כדי שיהי' מוכן תכף אחר התפילה במוצ"ש להדליק (יעוי' משנ"ב תרע"ב סק"א).

רנו. י"א שקודם מדליק הנרות ואח"כ מבדיל ^(שנט) (שס) וי"א שקודם מבדיל ואח"כ מדליק ^(שסא) (שסב) ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (יעוי' שו"ע ורמ"א תרפ"א ב' ומשנ"ב סק"ג ובאוה"ל ד"ה מדליקין וכו') והגרי"ח זוננפלד זצ"ל ביקש תדיר מהרבנית ע"ה שתכין לו את המנורה בחוץ טרם בואו מביה"כ, כדי לצאת מפלוגתת הפוסקים הנ"ל, דע"י שיפגע במנורה תחילה לכו"ע נר חנוכה קודם משום דאין מעבירין על המצוות (ספר 'תורת חיים' ח"ב הנהגות ופסקים להרי"ח זוננפלד זצ"ל הוצאת הרב וינר שליט"א עמ' 113).

זאת חנוכה

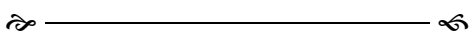
רנז. שיירי הנרות [הפתילות ^(שסג)] והשמן (שבמנורה או בכוסיות ההדלקה) שנשארו לאחר ליל שמיני של חנוכה אסורים בהנאה ^(שסד), ועושה מדורה ושורפם בפני עצמם כדי שלא יבוא להשתמש בהם לשימושים אחרים (שו"ע תרע"ז ד' ומשנ"ב סק"ט). וכמו"כ אסור להשאירם לשנה הבאה להדליק בהם נר חנוכה, מחשש שבמשך השנה ישכח וישתמש בהם (משנ"ב שם סק"ט).

רנח. כל הנ"ל היינו דוקא שמן ופתילה שנשאר מנר שכבה לפני סוף זמן השיעור של חצי שעה מצאה"כ דרך אז הוקצה למצוותו ואסור להנות ממנו, אבל אם נתן הרבה שמן, ונותר ממנו לאחר זמן שיעור חיוב ההדלקה, והיינו לאחר חצי שעה מצאה"כ, מותר לכתחילה להשתמש בו, ויש סוברים דאם לא התנה שיאסר רק כשיעור חיוב ההדלקה, הוקצה כל השמן למצוותו ואסור בהנאה (משנ"ב תרע"ז סק"ח ותרע"ב סק"ז). והמחמירים להדליק נרותיהם עד שעה מאוחרת שתכלה רגל מן השוק ממש בזמננו (יעוי' לעיל דין ק"ז והערה קע"ט), אפילו כבה הנר לאחר חצי שעה, בודאי כל השמן והפתילות אסורים בהנאה (הגר"מ קארפ שליט"א 'הלכות חג בחג' ע' כ"ג הערה 43).

רנט. י"א דכיון שמצינו בראשונים שדימו נרות חנוכה לשמן המנורה בביהמ"ק (שהוא בגדר קדש ויש דין לבערו דוקא בשריפה ולא בדרך אחרת), על כן לכתחילה יש לבער את הנותר מהשמן והפתילות של חנוכה דוקא בשריפה (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ע"י יבלחט"א הג"ר יו"ט זנגר שליט"א וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קמ"ח קמ"ט וכ"ד הגר"נ גשטטנר זצ"ל שצריכים מאוד להקפיד בזה דוקא לשורפן - 'שמחת המועדים' ע' ר"פ). ואם אי אפשר, מותר לקבור השמן והפתילות (הגר"ש ואזנר זצ"ל שם והגרי"ש אלישיב זצ"ל שם), או לשפוך השמן במקום שבני אדם לא ידרכו עליו [שלא יהיה ביזוי מצוה - יעוי' משנ"ב תרל"ח סק"ד] (הגרי"ש אלישיב זצ"ל שם). וי"א דאפשר לעטוף הפתילות בשקית ולזורקן לאשפה (הגר"ש דבליצקי זצ"ל).

רס. השמן הנשאר בבקבוק לאחר שהשתמשו בו כדי צורכו להדלקת נרות חנוכה, אי"צ לשורפו ומותר בהנאה ללא שום תנאי אע"פ שקנאו מיוחד לשם הדלקת נרות חנוכה (דהומנה לאו מילתא היא) (יעוי' ביאה"ל תרע"ז - ד' ד"ה הצריך ומשנ"ב תרע"ג סק"א ושעה"צ שם אות כ"א).

◊ בספר טעמי המנהגים (סעי' תת"מ בהנה"ה) הביא מספר 'בני בנימין' שכתב בשם הגה"ק ר' דוד מדינוב זצ"ל (בעל 'הצמח הוד') ששמע מאביו הגה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל (בעל 'הבני יששכר') שאמר בשם צדיקים "אשר מר"ח אלול עד חנוכה מאיר ברקיע בעין תבנית יד הפשוטה לקבל אותם בעלי תשובה אשר מאיזה סיבה נדחו מלשוב בעשיית ומתקבלת תשובתם עד חנוכה" וסיים שם הגה"ק רבי דוד זצ"ל "לדעתי אין חיד עוברת עד 'זאת חנוכה'" (וכתב בספר 'בני בנימין' הנז"ל, רמז לזה מהכתוב (ישעיה כ"ב) 'בזאת יכופר עון יעקב' - היינו בזאת חנוכה')

(שנח) בספר בין השמשות (להגר"מ טקוצ'נסקי זצ"ל עמ' פ"ה) כתב להדליק בערך 34 דקות לאחר השקיעה. והגר"ש אוערבאך זצ"ל היה משתדל להדליק כעבור 40-35 דקות משקיעת החמה

ועכ"פ לא יאוחר מ-50 דקות לאחר השקיעה (הליכות שלמה' ע' ש"ב הערה 69). והגרי"ש אלישיב זצ"ל הדליק 50 דק' לאחר השקיעה, ובשנים האחרונות 55 דקות לאחר השקיעה (פניני חנוכה' ע'

קנ"ה. ושם הביא משמיה דהגר"ש זצ"ל דמ-40 דק' לאחר השקיעה יכולים בני הבית להתחיל בהכנת השמן והנרות להדלקה).

(שנט) תרומת הדשן, ומהר"ל ואגור וכלבו ומאירי, וכ"פ שו"ע ורמ"א (תרפ"א ב') וכ"ד מג"א וא"ר והגר"א ובית מאיר ושאלת יעב"ץ.

(שס) וכ"ה ב'לוח א"י', וכך ה' מורה לנהוג הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעורו (איש על העדה, ח"ב עמ' רס"ג בהערה).

(שסא) ספר האשכול, ט"ז, מהר"ל מפראג, תו"ט, פרי חדש, ודרך החיים.

(שסב) וכך נהג החזו"א זצ"ל ('הלכות חג בחג' ע' ס"ט בהערה). וכן נהגו הגר"מ שך זצ"ל והקה"צ זצ"ל והגר"צ הלוי דינר זצ"ל (מנהגי מהרי"צ הלוי' עמ' ת"א ת"ג) וכן הורה הגר"נ קרליץ זצ"ל (אא"כ הנרות

מוכנים בפתח ביתו דאז ידליק קודם דאין מעבירין על המצוות) (גליון 'נשיח בחוקיך').

(שסג) הטור תרע"ז הזכיר גם 'פתילות' וכ"ה בבית יוסף בשם הר"ן בתו"ד, וכ"ה ברשב"א שבת כא: ד"ה אי נמי, ובבלבוס סוס"י תרע"ז, ובחיי אדם קנ"ד ל"א, וקיצשו"ע קל"ט - כ'. אכן השו"ע ומשנ"ב לא הזכירו פתילות.

(שסד) ואף שיירי השמן והפתילות מהדלקת קטן ג"כ הוקצו למצוותו ואסורים בהנאה, כדיעו' תוס' סוכה מ"ה. סוד"ה 'מיד' שכתבו דאתרוג של קטן הוקצה למצוותו. ומבואר דגם מעשה

מצוה של קטן חשיב שפיר 'מעשה מצוה' עד כדי להחשיב אתתרוג 'הוקצה למצוה'. וה"ה בשיירי השמן והפתילות בחנוכה (שו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ר"ד).

שאנו קוראים 'זאת הנזות המזוכה' עד אז הוא גמר כפרת עוון יעקב עכ"ד) וכן הביא כן שם מעור ספה"ק. – ע"כ מס' 'טעמי המנהגים' שם. (ויעו' כע"ז אלף המנ' על חמטה אפרים רס' תקפ"א בהגה).

✧ איתא בסידור האריז"ל דבימי חנוכה מאירין י"ג מידות הרחמים, ומונה שם כל יום מידה אחת עד יום השמיני 'זאת חנוכה', וביום זאת חנוכה מאירין יחדיו המידות ממידה שמינית 'נוצר חסד' עד מידה י"ג שהוא 'ונקה'. (הובא בספר שם משמאל' חנוכה תרע"ג בעניני זאת חנוכה).

רסא. יש נוהגים לעשות סעודת משתה ביום 'זאת חנוכה' לכבוד גמרה של מצוה (מצות הדלקת נרות חנוכה) (יעו' מג"א תקנ"א סקל"ג ומשנ"ב תרס"ט סק"ו מהאליה רבה דהביאו בשם רבינו אליהו בן חיים דעושים סעודה לגומרה של מצוה) (ליקוטי מהרי"ח). (ויעו' עוד ב"ב קכ"א: גבי הא דחמשה עשר באב נקבע ליו"ט, דאיתא שם דא' מהטעמים הוא משום שהי' יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה של המזבח, וכתב שם הרשב"ם ד"ה 'מניסין' ז"ל 'ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת'. – וכ"ה בנמוקי יוסף (ב"ב קא ע"ב נ"ג : מדפי הרי"ף) דכתב ע"פ הגמ' שם דחזינן "שהוא מנהג לשמחה בענין מצוה עד שכשהשלימה עושין שמחה ומשתה ויו"ט" עכ"ל (וברמ"א יור"ד הל' ת"ת סי' רמ"ו סעיף כ"ו הביא לד' הנימוקי יוסף אלו לענין סיום מסכת יעו"ש)).

✧ בספר 'בני יששכר' כתב "מרגלא בפומיהו דרבנן רבותינו כת הקודמים, אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקרות בעין ראש השנה, ולדעתי עיקר הפגולה ביום האחרון הנקרא כפי כל 'זאת חנוכה'... ואעפ"כ יש לרמז על כל ימי חנוכה כי מתתיהו בגימטריה ראש השנה" (הובא בס' 'טעמי המנהגים' סעי' תת"כ).

הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת ובית המדרש

רסב. נוהגים להדליק נרות בבית הכנסת או בבית המדרש ^(שסה) משום פרסומי ניסא ^(שסו) (שו"ע ורמ"א תרע"א - ד', ומשנ"ב ס"ק ט"ל).

מנין אנשים בשעת הברכה וההדלקה בבית הכנסת

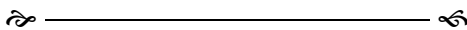
רסג. אם נקל להשיג מנין, טוב שיהיה מנין אנשים בשעת הברכה על ההדלקה, ואם אין לו מנין בשעת הברכה, המדליק בברכה יש לו על מי לסמוך (כ"ה הכרעת הביאה"ל תרע"א ז' ד"ה ויש נוהגין ^(שסו)), וי"א דאין לברך על ההדלקה בבית הכנסת אם אין מנין אנשים בבית הכנסת בשעת ההדלקה, ואם השעה דחוקה ואין עשרה בשעת ההדלקה, ידליק בלא ברכה (ביאה"ל בשם מור וקציעה, וכ"ד המחזיק ברכה אות ז', מועד לכל חי סי' כ"ז - ל"ג, וכפ' החיים תרע"א ע"ב, וכ"ד הגר"ח מבריסק זללה"ה הובא בתשובות והנהגות ח"א סי' שצ"ח וח"ב סי' של"ו וכן הורו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ^(שסה) והגר"ש דבליצקי זצ"ל), ויעו' הערה ^(שסט).

רסד. אבל (תוך י"ב חודש על אביו או אמו, ותוך שלושים על שאר קרובים) אין כדאי שידליק הנרות בלילה הראשון בביהכנ"ס (משום שמברכין אז 'שהחינו' וניכר שהוא עת שמחה לציבור) ^(שע) (אמנם בביתו יכול לברך שהחינו) (משנ"ב תרע"א סקמ"ד).

זמן ההדלקה בבית הכנסת

רסה. מדליקים בין מנחה למעריב ^(שעא) בשעה שהעולם מקובצים (רמ"א שם ומשנ"ב ס"ק מ"ו).

רסו. כשמתפללים מנחה לאחר פלג המנחה נוהגים להדליק לאחר מנחה קודם אמירת 'עלינו לשבח' (לוח ארץ ישראל). וי"א דבמקום שמיד לאחר תפילת מנחה, הציבור יוצא מבית הכנסת (אפילו אם מתפללים מנחה בסמוך לשקיעה) ידליקו בסמוך לפני תפילת מעריב (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' רצ"ב). כמו"כ אם מתפללים מעריב בשעה מאוחרת, מדליקין הנרות לפני תפילת מעריב (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' צ"ד, והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קל"ג) וי"א דגם בביה"כ שמתפללים מעריב מאוחר או שעדין לא התאספו הציבור ^(שעב), מ"מ ידליקו את נרות חנוכה בזמן, ויקפידו להכין נרות עם הרבה שמן כדי שידלקו עד שיתאספו הציבור לתפילת מעריב (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - "שלמי מועד" ע' רל"ז ^(שעג), ו'הליכות שלמה' ע' שי"ד).

(שסה) ומסתיימת לשון המשנ"ב שם דמדליקין בבית המדרש, משמע אע"פ שאין מתפללים שם כלל, ויל"ע. אמנם בכפ' החיים (שם ס"ה ס"ה) כ' ד"מדליקין בבית המדרש שמתפללין בו". ויעו' להלן דין רע"ח. ויעו' עוד לעיל הערה רע"ז.

(שסו) ובכל בו (הובא בבית יוסף שם) כתב טעם ההדלקה בבית הכנסת "שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, לפי שיש בזה פרסום גדול לד' יתברך, וקידוש שמו כשמברכים אותו במקלות" ושם כתב טעם נוסף "שתיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו, כמו שתיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא". ובר"ב ש' כתב (הור"ד בב"י שם) "המנהג הזה להדליק בביהכ"נ מנהג ותיקין היא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקנה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד העובדי גילולים תקיפה".

(שסז) דבמג"א תרע"א סק"י פסק דמברך על ההדלקה בבית הכנסת אע"פ שאין מנין בשעת ההדלקה, וטעמו דכיון דע"י הדלקה זו יתפרסם הנס כשיבואו אח"כ כל הקהל לבית הכנסת ויראו את נרות המנורה דולקין, שפיר אפשר לברך עליה, והביא שם דכ"ה במהרי"ל שהדליק שמש העיר בער"ש קודם שבאו הקהל לביהכנ"ס, ובביאור הלכה הביא דכ"מ באבודרהם, כל בו ומהרש"ל ושכן פסק החיי אדם. וכן במשנ"ב ס"ק מ"ז פסק כמג"א דמדליק בברכה [ואף שהמג"א איירי בהדלקה בער"ש, כתב השענה"צ אות נ"ד דה"ה בהדלקה בחול], ובביאור הלכה כתב דהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב.

(שסח) יעו' להלן הערה שע"ב.

(שסט) בספר הלכות חג בחג (ע"ק כ"ה) כתב דנראה דלכו"ע עיקר התקנה היא לברך בציבור דוקא כמפורש בלשון הבית יוסף סי' תרע"א בשם הכל בו "כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם לפי שיש בזה פרסום גדול לד' יתברך, וקדוש שמו כשמברכים אותו במקלות" (ויעו"ש עוד משה"כ להוכיח כן) ואף המג"א אינו חולק ע"ז, וכל הנידון הוא רק בדיעבד כשרואה שלא יהיה לו מנין, האם יבטל את ההדלקה בברכה, ועל כן המג"א כתב דין זה רק בהדלקה בער"ש כשחושש שיתקדש היום, וה"ה ביום חול כשרואה שאין יכול להשיג מנין כדיעו' שעה"צ אות נ"ד, דע"כ ה' המג"א דכיוון דאף בזה מתקיים אח"כ פרסומי ניסא על כן אף זה בכלל התקנה ומברכין. אכן לכו"ע לכתחילה עיקר התקנה היא במנין עכ"ד.

(שע) ועל כן אם האבל ש"ץ בליל א' של חנוכה, ידליק אדם אחר את הנרות (משנ"ב תרע"א סקמ"ד).

(שעא) בלבוש (תרע"א ח') כ' דטעם הדבר משום "שהוא תחילת הכנסת היום הבא, שתפילת ערבית היא מן היום הבא" ויעו' 'שבט הלוי' (ח"ד סי' ס"ה) שכתב טעם הדבר לעשות דמיון להדלקת מנורת המקדש שהודלקה לאחר תמיד של בין הערבים קודם הקטרת האימורים כל הלילה כדאיתא בפסחים נ"ט ע"א.

(שעב) היינו שעדין לא נתאספו כל ציבור המתפללים, אבל מנין אנשים אכן היה, דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל למעשה היה מורה שצריך שיהיו נוכחים מנין עשרה בשביל להדליק נרות חנוכה בביהכ"נ בברכה, ואם אין מנין נוכחים בשעת ההדלקה הורה שידליק בלא ברכה (שלמי מועד" ע' רל"ה).

(שעג) ושם הובא (מרשימותיו של הגר"י שוב שליט"א) דכע"ז היה המנהג בישיבתו של הגרש"ז זצ"ל "קול תורה": היו מתפללים מנחה גדולה והמשיכו בלימודים עד זמן הדלקת נר חנוכה, וכמה דקות קודם השקיעה הדליקו נרות בהיכל הישיבה, ובחוריי הישיבה הלכו להדליק נרותיהם, וכשעה לאחר מכן חזרו ללימודים, ורק מאוחר יותר בסוף הסדר נעמדו הבחורים לתפילת ערבית, ובכל משך זמן זה דלקו הנרות.

רסו. זמן ההדלקה בער"ש יעוי' להלן בדיני הדלקה בבית הכנסת בערב שבת.
רסח. במוצ"ש מדליקים בבית הכנסת אחרי מעריב קודם עלינו (לוח ארץ ישראל). (שעד)
רסט. ביהכ"נ שלא הדליקו בשעת התפילה ולאחר מכן כשכולם התאספו שוב כדי ללמוד נזכרו ששכחו להדליק, אינם יכולים להדליק בברכה (כי התקנה היתה על שעת התפילה ולא על הלימוד, וכמו ציבור שמתאספים רק ללימוד שאין מדליקים נר חנוכה בברכה) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'חשוף חמד' חנוכה ע' ר"ט).

שיעור זמן שצריכים הנרות לדלוק בבית הכנסת

רע. אף בנרות בית הכנסת יש ליתן בהם נרות או שמן שיספיקו לדלוק לכה"פ חצי שעה (כ"מ במשנ"ב תרע"ג סק"ג, ותרע"ה סק"ו, וכ"פ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - "שלמי מועד" ע' רל"ו ויעוי' הערה (שעה)).
רעא. אין לכבות הנרות בתוך זמן של שיעור חצי שעה מההדלקה אפילו אם כל הציבור יוצא מבית הכנסת (שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ו אות א' (שע)), וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל - "פניני חנוכה" ע' קכ"ח), אכן אם יש חשש גניבה או דליקה יש להקל (שבט הלוי שם).
רעב. בשעת הדחק, כגון מי שמכבדים אותו בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שאין הנרות דולקים חצי שעה, רשאי לברך ולהדליק למרות שיודע שאין הנרות דולקים חצי שעה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - שלמי מועד ע' רל"ו).

בית הכנסת שיש שם כמה מניינים

רעג. בית הכנסת שיש שם כמה מניינים למעריב, ראוי להדליק נרות שידלקו שם עד סוף המנין האחרון (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' ע' צ"ו, ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' ר"צ). אמנם אם כבו הנרות אי"צ לחזור ולהדליקם (הגרי"ש אלישיב - "'באר ישראל' שם), ואם מתפללי המניינים המאוחרים יותר רוצים להדליק שוב, ידליקו בלי ברכה דאין לברך פעמיים בבית הכנסת אחד [באותו לילה] (שבט הלוי ח"ט סוס"י קמ"ג בתשובתו להגרי"א דינר שליט"א ובס' 'מבית לוי' ע' קל"ג וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל דבשאר מנינים אין לברך על ההדלקה - 'חשוף חמד' חנוכה ע' ר"ו). וי"א דיכולים להדליק בכל מנין ומנין בברכה (שע"י) (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' ר"צ).

מדיני הנרות בבית הכנסת

רעד. אף בהדלקה בבית הכנסת מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית (כף החיים תרע"ג י"ג), ויש הנוהגים להדליק בביהכנ"ס בנרות רגילים משעוה (יעוי' מור וקציעה סי' תרע"ה דמבואר מדבריו שכן היה המנהג בזמנו (שעה) - קובץ מבית לוי ע' כ' (שע"י). וכן נוהגים במניינו של הגר"ש דבליצקי זצ"ל).
רעה. גם בנרות חנוכה שמדליקין בבית הכנסת נכון להזהר לכתחילה שלא לטלטלן ממקומם עד שיעור חצי שעה (משנ"ב תרע"ה סק"ו מהמג"א (ש"ס)).
רעו. אף בנרות בית הכנסת כל זמן שלא דלקו חצי שעה אסור להשתמש לאורן (אפי' תשמישי קדושה, כגון להתפלל מעריב אצלם) (משנ"ב סי' תרע"ג סק"ג). ואסור להדליק נר חול מנרות בית הכנסת אפילו מהשמש (דבנרות בית הכנסת אין חילוק בין השמש לשאר הנרות, שכל הנרות בתוכה קרויים נר מצוה) (מהרש"ל הו"ד במשנ"ב תרע"ד סק"ז).

הדלקה בבית הכנסת שיש בו שני חדרים

רעז. בית הכנסת שיש בו שני חדרים ומתפללים בקביעות בשניהם, ויש לכל אחד מהם ס"ת בעצמו, מדליקים נרות חנוכה בברכה בכל אחד מהם (הגר"ח קניבסקי שליט"א והגר"נ קרליץ זצ"ל - ספר 'נר חנוכה' ע' צ"ט), אבל במקום שיש בית הכנסת גדול שמצורפים אליו עוד שטיבלאך למניינים נוספים, ולוקחים ס"ת מהגדול לקריאת התורה, מדליקין נרות חנוכה רק בגדול (הגר"ח קניבסקי שליט"א - ספר 'נר חנוכה' ע' צ"ט (ש"ס)).

(שעד) יעוי' בתשובות והנהגות ח"ב סי' של"ו שבברסק נהגו לדקדק להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת במוצ"ש לפני קדיש תתקבל, וביאר זאת הגר"ח זללה"ה דמצות ההדלקה בבית הכנסת הוא דוקא בציבור שכן תקנו ועד גמר התפילה באמירת קדיש תתקבל אכתי שם 'ציבור דתפילה' עליהו, וביאר שם הגר"מ שטרנבוך שליט"א דנראה דכוונת הגר"ח דכמו דתקנו "על הנסים" בתפילה, כן תקנו הדלקת נ"ח בביהכנ"ס שמתפללים, ועל כן עדיף שתהא ברכות הדלקת נ"ח וההדלקה באמצע התפילה, והיינו לפני קדיש תתקבל.
(שעה) אכן יעוי' דרכי משה (תרע"ב א') דהמנהג הוא לעשות נרות בית הכנסת גדולות שדולקים עד חצי הלילה, ובטעם הדבר יעוי"ש דכיון דאיכא מצוה להדליק נרות כל יום בביהכנ"ס על כן בעי 'היכר' שנרות אלו הם נרות חנוכה לפרסומי ניסא, ואינם כשאר הנרות שמדליקים כל השנה בבית הכנסת, ובמה שנרות אלו ידלקו בבית הכנסת עד חצות הוי היכרא דהו נרות חנוכה ולפרסומי ניסא. "וכ"ה במג"א (תע"ר סק"ב) בשם סדור מעגלי צדק שנרות בית הכנסת דולקות עד חצות, ובלבושי שרד שם כתב שכן "היה דרכן לעשות נרות חנוכה בבית הכנסת שידלקו עד חצות", ובבאר היטב (תע"ר סק"ב) ובשערי תשובה (תרע"א סק"ב). ויתכן דכל זה במקום שהדליקו בחנוכה באותה מנורה שהדליקו כל השנה, וכמש"כ השע"ת שם.
(שעו) וכתב שם דלפי מה שהובא בבית יוסף הטעם בהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת משום האורחים שאין להם בית, שמוציאים אותם בהדלקה זו, א"כ נרות חנוכה אלו הם נרות חנוכה שלהם ופשיטא דאין לכבות אותם לכתחילה לפני הזמן כמו שאר נר חנוכה שבבתים, אכן גם לטעם השני שהובא שם בבית יוסף דהוא זכר למקדש שהיה מדליקין בו מנורה, ג"כ אין סיבה לכבות כשהולכים משם, דמ"מ המנורה דולקת כמצותה במקדש מעט, ולפי הטעם השלישי שהובא בב"י דההדלקה בבית הכנסת היא כדי לפרסם הנס לרבים, יתכן דטעם זה שייך רק בשעת ההדלקה וכשהציבור נמצא - מ"מ למעשה אין כדאי לכבות אם לא משום חשש גניבה או דליקה. עכ"ד.
(שעד) ואם הניח שמן עבור כל המניינים וכבתה אין זקוק לה. ובמקרה זה, אם מדליקים שוב במניינים המאוחרים יותר, ידליקו בלא ברכה (דומיא דהשו"ע תרע"ג ג' ב', ומשנ"ב ס"ק כ"ז ושעה"צ אות ל"ב) אבל אם הניח שמן רק כדי מנין אחד וכבתה זקוק לה (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שם).
(שעה) ויעוי"ש שהוא התקין להדליק בשמן. והו"ד להלן הערה שצ"ב.
(שעט) וכ"ה בחת"ס אור"ח סי' קפ"ו (ד"ה והנה) דכתב בתו"ד "ורובם מדליקים בבית הכנסת בנרות שעוה" (הובא בספר "נר חנוכה" ע' ק"ג הערה ל"ז).
(שפ) דהמג"א שם סק"ב הביא ד' הבית יוסף דכתב ד"א שבנרות בית הכנסת מותר להדליקם במקום זה ולהניחם במקום אחר, ומסיים המג"א "ומ"מ יש ליהזר לכתחילה".
(שפא) וכע"ז דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם החדר שמתפללים בו מעריב הוא טפל לביהכנ"ס כגון עזרת נשים או בית שני אין מדליקין שם, אמנם אם כל חדר עומד בפנ"ע ואינו קשור לביהכנ"ס הגדול, יש להדליק בכל חדר וחדר ('תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' ר"צ מכתבי הגר"י שוב שליט"א).

בית הכנסת שאין מתפללים שם מנחה וערבית

רעה. בית הכנסת ובית המדרש שאין מתפללים שם מנחה וערבית, אע"פ שמתקבצים שם ללימוד בשעה מאוחרת, לא ידליקו שם (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שט"ו ובהערה 10 שם ^(שפב) וכע"ז יעו"י דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל לעיל דין רס"ט. אכן יעו"י לעיל הערה שס"ה, ויעו"י עוד הערה רע"ז).

רעט. מקום שאין מתפללים כי אם בשבת קודש, יעו"י לקמן דיני הדלקה בערב שבת.

מקום ההדלקה בבית הכנסת

רפ. מדליקים את הנרות בכותל הדרומי או על שולחן העומד אצל הכותל הדרומי (בבתי כנסיות שמתפללים בכיוון מזרח, הכותל הימיני הוא כותל דרום) ^(שפג) זכר למנורה שמקומה במקדש היה בדרום (שו"ע ורמ"א תרע"א סעי' ז' ומשנ"ב ס"ק מ').

רפא. מעמידים המנורה במרחק מסוים מהכותל (הדרומי) כדי שהמדליק יוכל להכנס בשעת ההדלקה בין הכותל למנורה, ויעמוד להדליק כשאחוריו לדרום ופניו לצפון (יעו"י להלן דין רפ"ו).

רפב. מסדרים את הנרות בין מזרח למערב (כעין המנורה שבבית המקדש שהנרות היו מסודרין בה בין מזרח למערב) (רמ"א תרע"א ז' ומשנ"ב ס"ק מ"ב ^(שפד)).

רפג. המנהג שבביהכנ"ס מדליקים הנרות במקום גבוה (ודלא כהדלקה בבית דצריך להניחם פחות מעשרה) (פמ"ג תרע"ה א"א סק"ב והו"ד במשנ"ב סי' תרע"א ס"ק כ"ז ^(שפה)).

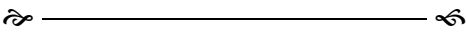
ברכה על הדלקה שבביהכ"נ

רפד. אע"פ שההדלקה בביהכ"נ או בביהמ"ד הוי רק מנהג, מ"מ מברכים על הדלקה זו (שו"ע תרע"א ז' ומשנ"ב ס"ק מ"ד, ומקורו מהריב"ש ^(שפז)) כמו שמבכר המדליק על ההדלקה בביתו (כליל ראשון ג' ברכות, ובשאר לילות ב' ברכות).

רפה. כשמדליקים בבית הכנסת המנהג הוא שאין אומרים "הנרות הללו וכו'" (הגר"ש דבליצקי זצ"ל - 'שומע ומוסיף' התשע"ז סוף הספר אות ט').

סדר ההדלקה בבית הכנסת

רפו. המדליק עומד באופן שאחוריו לדרום ופניו לצפון, (דבאופן עמידה זו הנר הפונה לארון הקודש שנמצא בצד המזרחי, יהא דלוק בכל שמונת הימים). וביום הראשון יתן את הנר על הקנה הסמוך ביותר לצד מזרח ^(שפח) וכלילה השני מניח על שני הקנים הסמוכים ביותר לצד מזרח, וכן מוסיף והולך בשאר הלילות. וידליק תחילה את הנר שבקנה השמאלי וממשיך להדליק הנר הימיני (שו"ת חתם סופר או"ח קפ"ו ד"ה והנה, והו"ד במשנ"ב תרע"א ס"ק מ"ג ^(שפה)), וי"א שמניחים המנורה בסמוך ממש לכותל הדרומי, והמדליק עומד כנגד המנורה כשפניו

(שפב) וכע"ז דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דאין מדליקין אלא בבית הכנסת שמתפללין בו מעריב, אבל אם מתפללים בו רק שחרית ומנחה בלא מעריב אין להדליק בו אפי' אם לומדים שם בערב (תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' ר"צ).

(שפג) ויש להניחה סמוך לכותל מזרח (ששם ארון הקדש) (משליש הבית ולפנים) כדי שתהא גם בזה דומיא דמקדש, שאף בבית המקדש מקום המנורה היה (בדרום) משליש הבית ולפנים לצד הפרוכת (בצל החכמה' סי' ג' אות ג').

(שפד) וכתבו המג"א (שם ס"ק ט') והמשנ"ב (שם) דלדעת הרמב"ם וסמ"ג והריב"ש (סי' ת"י) שהיו מסדרים את נרות המנורה בבית המקדש מצפון לדרום, על כן גם את נרות חנוכה שבבית הכנסת ובית המדרש יש לסדר מצפון לדרום. **ויש מקומות שנהגו כן ואין למחות בהם דיש להם על מה לסמוך** (משנ"ב שם).

(שפה) ובספר הלכות חג בחג ע' קכ"ד כתב דנראה הטעם בזה כמו שכל הפוסקים שההדלקה בביהכנ"ס הוא דומיא דמנורה דמקדש (ומש"ה מעמידים אותה בין מזרח למערב) ועל כן ג"כ מעמידים אותה במקום גבוה.

(שפו) הנה בשו"ת הריב"ש סימן קי"א כתב דהטעם דמברכים על הדלקה בבית הכנסת אע"פ דהוי רק מנהג ז"ל "אע"פ שאין מברכין על מנהג, זהו במנהג קל כמו מנהג של ערבה שאינו אלא חבטה בעלמא, אבל בזה שהוא לפרסם הנס בבהכ"נ ברבים מברכין עליו. כמו שנהגו לברך על ההלל של ר"ח ואף על פי שאינו אלא מנהג ואין בזה משום ברכה לבטלה כלל" עכ"ל (והוזכרו ד' בבית יוסף תר"ץ א' ובמשנ"ב שם ס"ק מ"ד). ויעו"י שו"ת חכם צבי (סי' פ"ח. והובא בבה"ט תרע"א ס"ק י' ושע"ת שם ס"ק י') דתמה דהא השו"ע גופיה פסק בס"י תכ"ב ב' דאין מברכים על ההלל דר"ח וכדעת הרמב"ם דעל דבר שהוא משום מנהג אינו יכול לומר 'וציונו', והאין פסק לברך על מנהג הדלקה בביהכנ"ס. - וביאר בזה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ('הליכות שלמה' ע' ש"ד בדבר הלכה' אות ד') דלא נחלקו הפוסקים אם מברכים על המנהג אלא במקום שכל עיקר המצוה היא רק ממנהגא, וכמו ההלל בר"ח או ברכה על קריאת מגילת רות וקהלת שכל ענין קריאתם הוא מצד המנהג, משא"כ בנר חנוכה, שהרי כל אדם מחוייב בהדלקת נר חנוכה בביתו בשמונה ימים אלו ולברך עליו, אלא שהנהיגו להדליק גם בביהכ"נ משום פרסומי ניסא, וכאילו הרחיבו את חובת פרסום הנס דהבית גם לבית הכנסת, ובהכ"ג לכו"ע מברכים - (וכע"ז כתב הגר"ש ואזנר זצ"ל (שכנ הלוי' ח"א סי' קפה' אות א') דפרסומי ניסא הוא ענין שאין לו שיעור וגבול למעלה, כי כל מה שמוסיפין במצוה זו שעיקרה פרסומי ניסא - בכלל תקנת חכמים הוא, אלא שלא חייבו אלא בדבר מוגבל, על כן מצינו כאן ענין מהדרין ומהדרין מן המהדרין וכו' לפיכך אם מוסיפים להדליק בבית הכנסת ברוב עם, שאין לך פרסומי ניסא גדול מזה, אי"ז מנהג חדש אלא שהוסיפו בפרסום הנס, וכל עיקר רצונם בתקנת הנר היה פרסומי ניסא, ושפיר מברך על הדלקת נרות בביהכ"ג, דכל פרסום שאפשר - בכלל תקנתם הוא. עכ"ד). ושו"ר דתוה"פ חילוק הנ"ל הוזכר כבר ב'כנסת הגדולה' (סי' תרע"א ח'ג' בית יוסף) דכ' על ד' הריב"ש הנ"ל: דהטעם שאין מברכים על הערבה מפני שהמעשה עצמו בכללו אינו אלא מנהג, ועל מנהג אין לברך, אבל הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת כיון שעיקרה אינו מתורת מנהג בלבד אלא תקנת חז"ל על מעשה שהיה - הנס שאירע, על כן אף על ההדלקה בבית הכנסת שהיא מנהג יש לברך. אלא שהוסיף שם: דמטעם זה גם כן אנו מברכים על ההלל בראש חודש, שמכיון שעיקר קריאת ההלל בשאר ימים הוא חובה ולא מנהג בלבד, אף בראש חודש שהוא מנהג מברכים עליו. עכ"ד. ולדבריו שוב תקשי קו' החכם צבי הנ"ל דמאחר דהשו"ע גופי' פסק דאין מברכים על ההלל דר"ח אע"פ שעיקרו בשאר ימים הוא חובה ולא מנהג, א"כ אמאי על נר חנוכה פסק לברך. **והגר"ע יוסף זצ"ל** (שו"ת 'ביעי אומר' ח"ז אור"ח סי' נ"ה) כתב ליישב קו' זו על פי מש"כ הרמב"ם (ממרים' א' ב'): זל"ש "אחד דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל פה, ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ... ואחד דברים שעשאוים סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזרות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים, מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה. הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם, ועל המשפט אשר יאמרו אלו, - - דברים שילמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, מכל הדבר אשר יגידו לך, זו הקבלה שקבלו איש מפי איש" עכ"ל. ומבואר דגם המנהגים שהנהיגו חכמי ישראל את העם הם בכלל ה'מצוה' לשמוע להם, ולפי זה י"ל דאמירת ההלל בראש חודש לא היתה על פי חכמי ישראל שהנהיגו כן את העם, אלא העם מנפשי' נהגו כן. וכן כתב המאירי בברכות (יד א'): "ומגדולי המחברים כתבו, שאין לברך על ההלל של ר"ח אף בצבור, משום שלא תקנו חכמים את קריאתו, אלא העם נהגו כן מאליהם". ע"ש. וכן במנהג של חיבוט ערבה, מבואר בחידושי הריטב"א (סוכה מד א'). שלדעת האומר מנהג נביאים הוא, לא תקנו הנביאים כלום, אלא שהם נהגו כן, ונהגו העם מאליהם כמותם, יעו"י.ש. משא"כ גבי המנהג להדליק נרות חנוכה בברכה, נראה שחכמי ישראל הנהיגו כן משום פרסומי

ניסא, דכן משמעות דברי הראשונים (יעו"י לשון הכלבו סי' מ"ד "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו עושין אלה הימים בכל שנה ושנה ימי משתה ושלח והלל ויהיו מדליקין הנרות על פתחי הבתים בכל לילה ולילה" וכו' ועוד), ועל כן שפיר אפשר לברך על זה בלשון 'וציונו' להנ"ל דנתבאר דאף המנהגים שהנהיגו חכמי ישראל בכלל מצוה זו הם. ואצטמיד חצבא דהשו"ע שפסק שאין מברכים על ההלל של ר"ח, ופסק שמברכים על הדלקת

הרמב"ם אלא במנהגים שהנהיגו משום סייג וגדר לתורה, מכל מקום נראה יותר שכוונתו דכל המנהגים שהנהיגו חכמי ישראל בכלל מצוה זו הם. ואצטמיד חצבא דהשו"ע שפסק שאין מברכים על ההלל של ר"ח, ופסק שמברכים על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת). (אכן החת"ס זיע"א מנע את עצמו מלברך על נר חנוכה בביהכ"נ - שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שע"ד).

(שפז) ובמקום העמידה של המדליק (שאחוריו לדרום ופניו לצפון) קנה זה הוא הקנה הימיני של המנורה.

(שפה) וכ"כ בשו"ת הרי"ב ברוך סי' ל"ט הובא בכף החיים תרע"א ס"ק ס"ט, ובשעה"צ תרע"ו אות כ"א כתב דכ"ה דעת השו"ע. ובספר 'נר חנוכה' (להגרי"ד ספטמוס שליט"א) (ע' ק"ב בהערה) הביא

לדרום ואחריו לצפון, ומדליק ביום הראשון בקנה הימיני של המנורה וביום השני בשני הקנים הימיניים של המנורה, ומתחיל משמאל לימין (היינו מהנר המזרחי וממשיך להמערבי) (כף החיים תרע"א - ס"ט, וכתב שכן מנהג הספרדים, וכן המנהג בכמה מקהילות האשכנזים - "לוח ארץ ישראל" (שפ"ט)).

לדעת הגר"א זיע"א: ^(שצ) (מסדר המנורה בין מזרח למערב, ויכול להניח המנורה סמוך ממש לכותל הדרומי ו)המדליק צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום, וביום הראשון יניח את הנר בקנה השמאלי של המנורה, וביום השני יניח את הנרות בשני הקנים השמאליים ומדליק משמאל לימין (משנ"ב תרע"ו ס"ק י"א ושעה"צ שם אות כ"א). וי"א דאף לשיטת הגר"א זיע"א בהדלקה בבית הכנסת (שאין מדליקין אצל הפתח) מתחיל להדליק בנר הנוסף (כדעה הראשונה הנ"ל) ^(שצא).

דעת הט"ז (תרע"ו ס"ק ו'): (מסדר את הנרות שיעמדו בין צד מזרח לצד מערב, ויכול להניח המנורה סמוך ממש לכותל הדרומי ו)המדליק צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום ובלילה הראשון יתן את הנר בצד היותר סמוך לצד מזרח, ובלילה השני יתן הנרות על שני הקנים של המנורה הסמוכים ביותר לצד מזרח ומתחיל להדליק בנר הנוסף מימין לשמאל, וכן בשאר הימים יעשה כסדר הנ"ל. ולהלכה: **דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד** (משנ"ב שם סק"ט).

כל השיטות הנ"ל הם רק לענין לכתחילה, באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו, אכן בדיעבד בכל גיוני יוצא לכו"ע (ביאור הלכה תרע"ו ה' סוד"ה כד').

הדלקה בבית הכנסת בשחרית

רפ"ו. נוהגים להדליק נרות בבית הכנסת ובבית המדרש גם בתפילת שחרית ^(שצב) ^(שצג). אכן אין לברך עליהם ^(שצד). וי"א דראוי להדר שכהן ידליק הנרות בבוקר (דמאחר דכל טעם מנהג הדלקה זו הוא משום "דומיא דבית המקדש", ראוי שהמדליק יהיה כהן כמו בהדלקה בבית המקדש ^(שצה) (הגר"ש דבליצקי זצ"ל).

הדלקה בבית הכנסת בערב שבת

רפ"ח. בערב שבת יש נוהגים להדליק בבית הכנסת קודם מנחה (רמ"א תרע"א ז' ומהרש"ל הובא במשנ"ב ס"ק מ"ז). ויש נוהגים שגם בער"ש מדליקים בבית הכנסת בין מנחה למערב בשעה שהעולם מתחילים להתקבץ ואיכא פרסומי ניסא (דרכי משה הו"ד במשנ"ב שם). אכן אם העולם מתאחרים לבוא וטרם שיבוא מנין לביהכנ"ס יתקדש היום, לא ימתין כלל אלא יברך וידליק מיד אפילו קודם מנחה אע"פ שאין מנין בבית הכנסת (דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לבית הכנסת ורואים הנרות) (מג"א תרע"א ס"ק י' וכתב שכ"ד המהרי"ל, ומשנ"ב ס"ק מ"ז וכ"ד החיי אדם ^(שצו), ואע"פ שיש חולקין שאין לברך בלי מנין מ"מ המדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב - הכרעת הביאה"ל שם), וי"א דאין לברך על ההדלקה בבית הכנסת אם אין מנין אנשים בבית הכנסת בשעת ההדלקה, ואם השעה דחוקה ואין עשרה בשעת הברכה ידליק בלא ברכה (מור וקציעה הובא בשע"ת תרע"א סק"ב ובביאה"ל שם, וכ"ד המחזיק ברכה תרע"א אות ז', מועד לכל חי סי' כ"ז - ל"ג, וכף החיים תרע"א ע"ב, וכ"ד הגר"ח מבריסק זללה"ה הובא בתשובות והנהגות ח"א סי' שצ"ח וח"ב סי' של"ו) (ויעו"י עוד בהערה לעיל על דין מנין אנשים בשעת הברכה וההדלקה בבית הכנסת).

רפ"ט. בית הכנסת שמתפללים בו בשבת בלבד יכולים להדליק בו בברכה בער"ש ומוצ"ש (הגר"ח קניבסקי שליט"א - תורת המועדים ע' ר"צ).

המדליק בבית הכנסת ואח"כ מדליק בביתו

רצ. המדליק בבית הכנסת אינו יוצא ידי חובתו בהדלקה זו, אלא צריך לחזור ולהדליק בביתו (רמ"א תרע"א ז'). (אכן אם אורח מדליק יש שמצדד דאפשר שאין צריך לחזור ולהדליק באכסניא ^(שצז) (שעה"צ תרע"א נ"ב)).

שהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לו שבישק בביהכ"נ אצלו שיסדרו מקום שיוכל המדליק לעמוד בין הכותל הדרומי לנרות חנוכה. **(שפט)** ובשו"ת 'בצל החכמה' (ח"ב סי' נ' אות ה') העיר דמדברי הבית יוסף והשו"ע מוכח כן, דהא הבית יוסף (סי' תרע"א) כתב לענין מנורת בית הכנסת "והמנהג הפשוט לקובעם בכותל דרום ונמצאו מסודרים בין מזרח למערב". - וכמו"כ בשו"ע (שם ס"ז) כתב "ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום, וכיון שקובעם או מניחם בכותל דרום אי אפשר שהמדליק יעמוד בין הכותל להמנורה, שהרי המנורה קבועה בכותל ממש, ועל כרחק המדליק פניו לדרום ואחריו לצפון, וכיון דמבואר בשו"ע (תרע"ו ה') דיתחיל להדליק ביום הראשון בנר היותר ימיני (כדי שבשאר הימים יוכל להתחיל להדליק בנר הנוסף ולהדליק משמאל לימין לקיים הדין דכל פניו שאתה פונה יהיו לימין) וא"כ על כרחק מדליק הנר שבצד מערב בתחילה והוא הרחוק ביותר מארון הקודש. **(שצ)** דס"ל גבי הדלקה בבית לדעולם מתחיל להדליק את הנר העיקרי (יעו"י לעיל הלכות צורת ההדלקה, ה"ה בבית הכנסת. **(שצא)** עיין בדברי שלמה (להגאון רבי שלמה כהן זצ"ל מו"צ דוילנא בעמח"ס 'חשק שלמה': הובא במעשה רב השלם) דכתב ששמע בשם הגאון רבי יששכר בער זצ"ל (מסדר המעשה רב) שהגר"א לא הקפיד רק בנר חנוכה שמדליק בביתו שמצותו בטפח הסמוך לפתח, אבל בבית הכנסת ובבית המדרש שאין מדליקין אצל הפתח, אדרבה טפי עדיף לברך על הנוסף כמו שמבואר בשו"ע. אלא שצ"ע דהלא טעם הגר"א הוא גם משום דצריך להדליק הנר העיקרי דאין יניח עיקר המצוה ויברך על הרשות (ויעו"י 'הלכות חג בחג' - ע' ק"כ הע' 42). **(שצב)** פמ"ג (סי' עת"ד בא"א ס"ק ב'), ובמקור חיים (סי' תרע"ב) - שם כתב "מנהג ישובין מכבים בערב אחר בה"כ וחוזרים ומדליקין בבוקר", וכ"ה בשו"ת בנין שלמה (סי' נ"ג הובא ב"שדי חמד" אסיפת דינים מע' חנוכה אות כ"ד), וכן יעו"י מור וקציעה (סי' תרע"ה) דכתב דאותם המדליקים בבית הכנסת נרות חנוכה בנרות שעות וחוזרים ומדליקים בבית הכנסת בבוקר עם שיורי הנרות שכבו מאתמול "לא ישר בעיני כלל, כי א"כ במה יודע איפה שהוא נר חנוכה, מאחר שאין עכשיו שעת מצוותו ... וליכא פרסומי ניסא" אכן כתב שם ד"אם היו מדליקין נר חנוכה בבית הכנסת בשמן, נכון הדבר לנהוג כן במותר השמן לחזור ולהדליק בשחרית, והיה בזה גם משום פרסומי ניסא טפי, אע"פ שלא זכרוהו חז"ל מחמת שאינו חובה להוסיף בשיעור השמן כדי שישאר ממנו למחר, מ"מ קרוב לשכר מצוה הוא ורוחק מהפסד, כי לא יזיק זה ואין מקום לחשש הנ"ל כי יזכרון הן נרות חנוכה באופן זה לעצמן לפי שאין רגילין בכך כל השנה להדליק שם בשמן" עכ"ל. - ואח"כ כתב שם שתיקן בבית התפילה שידליקו בחנוכה בשמן יעו"י"ש. **(שצג)** ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג ע' תש"ז - סדר דיני ומנהג חנוכה) הביא בשם שו"ת בנין שלמה דטעם מנהג זה הוא לצאת דעת הרמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין ה"ב) דס"ל דבהטבת הנרות של שחרית בבית המקדש אם מצאו שכבו הנרות היה מדליקם. **(שצד)** ליקוטי מהרי"ח ח"ח ע' תש"ז. **(שצה)** ואע"פ שהרמב"ם (פ"ט במבית המקדש ה"ז) פסק דהדלקת נרות כשירה בזרים, מ"מ השיג עליו הראב"ד שם דרך בדיעבד אם הדליק זר כשירות, אבל לכתחילה צריך שכהן ידליקם. **(שצו)** דצריך להדליק בברכה בבית הכנסת גם כשאין עשרה בשעת ההדלקה, ובביאור הלכה (סי' ד"ה ויש"ו) הביא דכן משמע באבודרהם, כל בו, ומהרש"ל. **(שצז)** והוא מהגהות ר' ברוך פרענקל זיע"א (תרע"א סעי' ז') וטעמו, דבר"כ"ש מבואר דהא דאין יוצאים יד"ח בנרות ביהכנ"ס הוא משום דמצות חנוכה נר איש וביתו. ולפי"ז יש לכאורה לומר דאם אורח מדליק אי"צ לחזור ולהדליק באכסניא, דגופ"י נפטר במה שהדליק בעצמו בביהכנ"ס, ובביתו מדליקין עליו. עכ"ד שם.

רצא. מי שהדליק בבית הכנסת ובירך שם הברכות, צריך לחזור ולברך שוב את הברכות בשעה שמדליק בביתו, מלבד ברכת "שהחיינו" שאינו חוזר לברכה בביתו. אכן אם בהדלקה בביתו מוציא את אשתו ובני ביתו מברך שוב ג"כ ברכת שהחיינו (שו"ת זרע אמת סי' צ"ו הובא במחזיק ברכה סי' תרע"א סק"ח ובשערי תשובה שם ס"ק י"א, והו"ד להלכה במשנ"ב שם ס"ק מ"ה (שצח)).

המדליק בביתו ואח"כ מדליק בבית הכנסת

רצב. המדליק בביתו ואח"כ בא להדליק בבית הכנסת י"א דיברך שהחיינו בהדלקת בית הכנסת (שצט) (שו"ת זרע אמת סי' צ"ו הובא במחזיק ברכה סי' תרע"א סק"ח ובשע"ת שם ס"ק י"א), וי"א דלא יברך שהחיינו (אם כבר כל הקהל שכבית הכנסת הדליקו ובירכו שהחיינו) (בן איש חי פ' וישב אות י"א, וכף החיים תרע"א - ע"ה, וכ"פ הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'פניני חנוכה' ע' קכ"ז (ת) ר'באר ישראל' ע' צ"ג).

(שצח) והנה בשו"ת זרע אמת משמע דברכת שעשה ניסים יברך שוב בביתו (אף כשאינו מוציא אחרים יד"ח) וכ"מ מהמשנ"ב (ס"ק מ"ה). ובספר הלכות חג בחג (ע' קי"ז) הביא לתמוה דלפי מש"כ הביאה"ל בסי' תרצ"ב א' ד"ה 'ושהחיינו' לצדד דאף ברכת 'שעשה ניסים' קאי אעיצומו של יום, והביא שם הביאה"ל שכ"ה במאירי בשבת שכתב ד"מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, י"א שמברך לעצמו 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' בלילה הראשון, ו'שעשה ניסים' בכל הלילות והדברים נראים" עכ"ל, מבואר דאף ברכת "שעשה ניסים" היא על עיצומו של יום, לפי"ז הכא במדליק בבית הכנסת שבירך שם הברכות, לא יוכל לשוב ולברך בביתו אף לא ברכת 'שעשה ניסים' [דמחייבן ד]בית ישראל לאודיי ולשבוחי קמי שמיא בעידנא דמיתרחיש להו ניסא ... וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה ניסים לאבותינו בזמן הזה, בחנוכה על שרגא ... ומאן דמדליק מיחייב לברוכי, ומאן דחזי מיחייב לברוכי" הרי דמבואר דברכת שעשה ניסים נתקנה להודות ולשבח בזמן שנעשה נס, ורק להסמיכוהו על נר (או כשרואהו או כשמדליקו), ועל כן כשמברכים על נרות בית הכנסת אע"פ דהוי מחמת מנהג מ"מ כיון דעיקר חובתן הוא עצם הברכה להודות בחנוכה ורק שתקנו להסמיכה על נר, וכיון דתיקנו שגם על נר דבית הכנסת מסמיכים אותה א"כ שפיר קיים חובתו], וכ"פ בשו"ת 'התעוררות תשובה' (להג"ד שמעון סופר זצ"ל בן הכתב סופר זיע"א ח"א סי' ק"ג) דפשיטא דהש"ץ שבירך בהדלקת נרות ביהכנ"ס, אינו חוזר ומברך שעשה ניסים ושהחיינו בביתו וא"כ מוציא בני ביתו. עכ"ד. אכן יעוי' אגר"מ או"ח ח"א סי' ק"צ.

(שצט) בשביל הציבור דומיא דמי שבירך ברכת התורה לעצמו ותיכף קראוהו לקרות בתורה דחוזר ומברך כמ"ש בסי' קל"ט ס"ח.

(ת) ועיי"ש שהביא בשם הגרי"ש אלישיב, דמהא דהמשנ"ב בס"ק מ"ה העתיק רק החצי השני של הזרע אמת המובאים בשע"ת דהמדליק ומברך שהחיינו בבית הכנסת לא יחזור לברך בביתו, ואת החצי הראשון לא הביא, אלמא לא ס"ל כן.

מהדורה זו נתרמה לזיכוי הרבים

ויהללוה בשערים מעשיה

לנשמת אשה כשרה ויראת אלקים
חכמת לב, תמימה וישרה,
אשת חיל עטרת בעלה
מעוטרת במידות נאצלות והנהגות מתוקנות
מופת לרבים במעשיה הטובים והישרים
דיוקן אבותיה וזקניה גאונים וצדיקים טבוע בה
מרת **לאה רעכיל טירחויז** ע"ה
באה בימים מלאים זכה ונקיה
נלב"ע ביום ט"ז חשוון ה'תש"פ
וזכרה הטוב לא ימוש מזרעה

לעילוי נשמת ראש משפחתנו

הר"ר אלחנן בן הגה"צ רבי יצחק דוד

שינקר ז"ל

אהב תורה ותמך בלומדיה, גמל חסדים בגופו
ובממונו, עסק בצרכי ציבור באמונה, שם שמים
התאהב על ידו, האיר פנים לכל, מצא חן ושכל
טוב בעיני אלקים ואדם
נלב"ע נר ראשון של חנוכה כ"ה כסליו
ה'תשע"ח תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ג רבי **בן ציון**
יהודה ב"ר יצחק
זצ"ל

לעילוי נשמת

הרה"ג רבי **יצחק בן**
שמעון ראובן זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת ר'

אברהם צבי ב"ר
יצחק אייזיק ז"ל

לרפואת

חיים נפתלי צבי
בן צביה בתושח"י

לרפו"ש ולהצלחת

צפניה בן סעדה
בתושח"י

לרפואת ירחמיאל

ישראל זאב בן
אסתר בתושח"י

להצלחה לזכות

ובריאות
רחל בת עמליה
תליט"א וב"ב

לעילוי נשמת רבי

אפרים ב"ר טובים
זצ"ל תנצב"ה

לרפואת

מילכה בת רייזיל
שושנה בתושח"י

לע"נ הבחור מאיר

יעקב בהג"ר
אהרן ז"ל תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון רבי **אליעזר ב"ר משה קליין** זצ"ל
תנצב"ה

לעילוי נשמת רבי **מאיר ב"ר אריה שטוק** זצ"ל תנצב"ה

לעילוי נשמת דוד בן ווליה תנצב"ה

לעילוי נשמת שמחה אליעזר ב"ר אלתר זצ"ל
לעילוי נשמת האשה הצדקנית אילנה ב"ר אפרים
ע"ה תנצב"ה

לעילוי נשמת הר"ר **נתנאל בן ר' אברהם** ז"ל

רדזינר
ורעייתו מרת **רחל בריינדל** בת ר' אליהו ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

אם ברצונך לתרום מהדורה נוספת או למועדי ישראל הבעל"ט

התקשר לטל: 052-7670110 תא קולי נא ליתן לב למספר החדש!